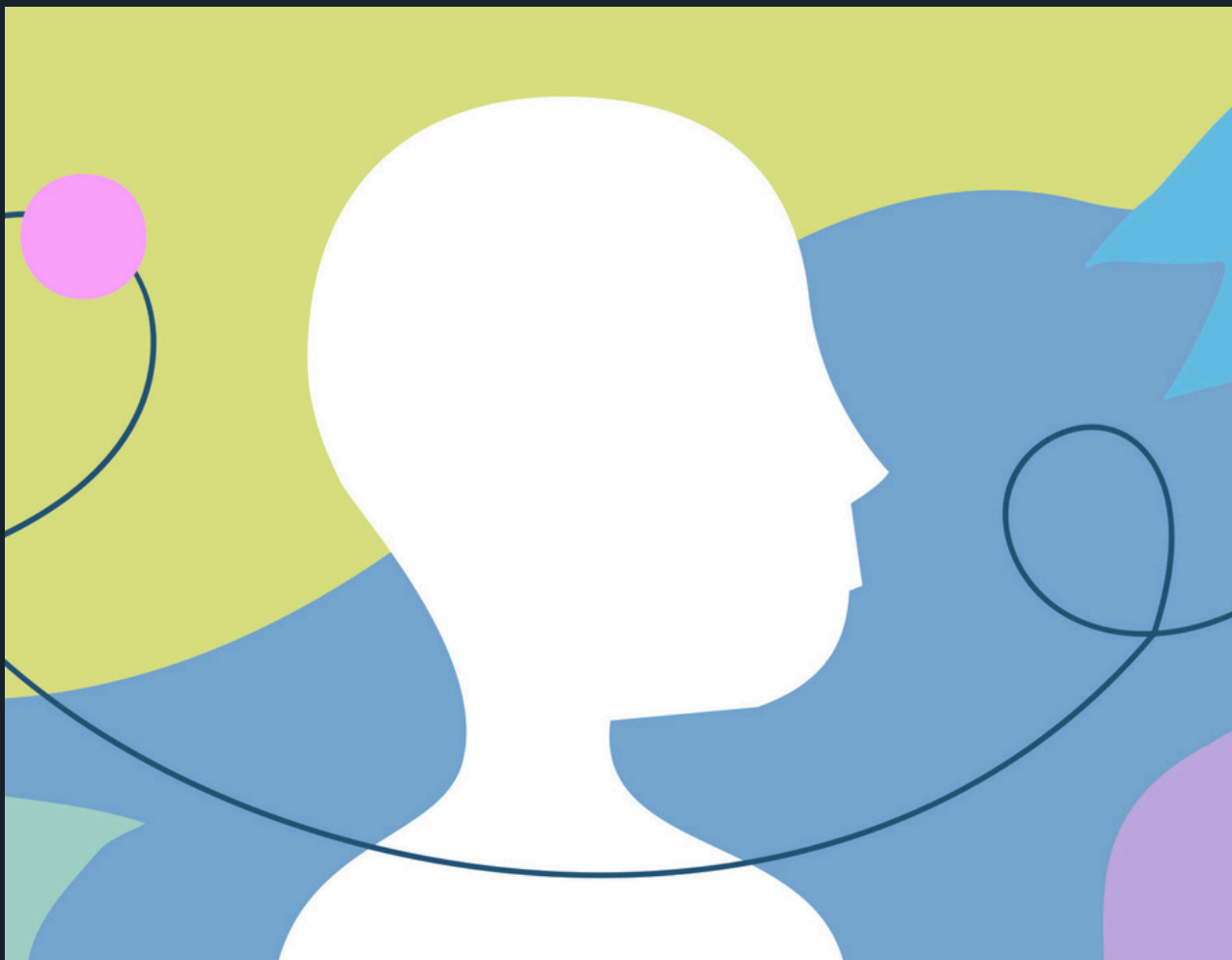

POSTŪMIS.

**Praktinės rekomendacijos
mokytojams(-oms)**

Lyderystės veikiant, įtraukiojo,
kultūrinio ir STEAM ugdymo srityse

Įvadas

Šis rekomendacijų leidinys yra praktinis „Tūkstantmečio mokyklų“ (TŪM) programos tęsinys, gimęs iš realių savivaldybių, mokyklų ir švietimo bendruomenių patirčių. Jis parengtas kaip pagalbiniė priemonė tiems, kurie kasdien įgyvendina pokytį – planuoja, organizuoja ir vykdo veiklas keturiose programos srityse: lyderystės veikiant, įtraukiojo, kultūrinio ir STEAM ugdymo.

Leidinio tikslas – ne tik apibendrinti idėjas, bet pirmiausia pasiūlyti praktiškai pritaikomas rekomendacijas. Čia rasite konkrečius pavyzdžius, įrankius, veiklų modelius ir patarimus, kurie gali būti pritaikomi skirtinguose kontekstuose – nuo pavienių klasių iki visos savivaldybės lygmens iniciatyvų. Rekomendacijos remiasi tiek Lietuvos, tiek tarptautine patirtimi, tačiau svarbiausia – jos „įžemintos“ realiose situacijose, su kuriomis susiduria mokyklos ir jų bendruomenės.

Šis leidinys yra tinklalaidžių ciklo „POSTŪMIS. Dialogai švietimo pažangai“ plėtinys. Kiekvieną laidą, susijusią su veiklų įgyvendinimu, lydėjo trumpas praktinių rekomendacijų rinkinys, o šiame leidinyje jie apsjungia į vieną. Pasirinktas formatas leidžia derinti skirtingus informacijos pateikimo būdus – klausymąsi, skaitymą ir refleksiją. Tinklalaidės suteikia gyvą diskusijų erdvę ir skirtingų balsų perspektyvas, o jas lydinčios rekomendacijos padeda struktūruoti turinį, išgryninti svarbiausias įžvalgas ir pasiūlyti aiškius veiksmų žingsnius. Taip siekiama užtikrinti didesnį turinio prieinamumą įvairiems naudotojams – tiek tiems, kurie renkasi klausyti, tiek tiems, kuriems svarbu turėti tekstinę, lengvai peržvelgiamą medžiagą.

Didelė šio leidinio vertė slypi jo turinio įvairovėje ir praktiškume. Čia susipina skirtingų sričių ekspertų įžvalgos, savivaldybių patirtys ir mokyklų praktika. Kiekviena rekomendacija kviečia ne tik susipažinti, bet ir veikti – išbandyti, adaptuoti, reflektuoti ir tobulinti savo kontekste. Tai nėra baigtinis atsakymų rinkinys – veikiau atviras įrankių ir idėjų laukas, skirtas nuolatiniam augimui.

Šis leidinys nebūtų atsiradęs be gausaus bendrakūrybos proceso. Nuoširdžiai dėkojame visiems tinklalaidžių dalyviams, ekspertams, savivaldybių

atstovams, mokyklų vadovams, mokytojams ir kitiems švietimo bendruomenės nariams, kurie dalijosi savo patirtimi, įžvalgomis ir praktiniais sprendimais. Jūsų indėlis leidžia šį turinį paversti ne teoriniu, o gyvu, aktualiu ir naudingu. Ačiū laidos vedėjai Viktorijai Urbonaitei, už atruktas įvairių patirčių duris ir tinkamai nukreiptus klausimus.

Tikimės, kad šis leidinys taps patikimu palydovu įgyvendinant pokyčius švietimo srityje – padės ne tik geriau suprasti, bet ir drąsiau veikti kiekvienam ir kiekvienai.

Turinys

- „Pinigai įsisavinti, o pokyčio – nėra? Įtampa švietimo lauke”
- „Lyderystės raumuo: mano individualios treniruotės“
- „Mokiniai – mokslininkai ir verslininkai. Kuo čia dėtas STEAM?”
- „Įtraukusis ugdymas: iš viršaus į apačią ar iš apačios į viršų?”
- „Ką kultūros laukas gali pasiūlyti mokytojams (-ojoms) jų darbe?”
- „Kiekvienas už save? Mokyklų konkurencija ir bendradarbiavimas“
- „Įtraukti per ryšį: kodėl taip svarbu kūrybiškumas?”
- „Mokytojo(s) kelionė: kas įkvepia dirbti mokykloje?”
- „STEAM ugdymo standartas. Kodėl svarbu susitarti?”
- „Jaunimo žvilgsnis: įtraukios mokyklos patirtys“
- „Mokyklų iššūkiai ir kultūrinis ugdymas. Kodėl ilgalaikės veiklos veikia?”
- „Emocinis saugumas – stiprios mokyklos bendruomenės pagrindas?”
- „STEAM metodas. Atsakymas mokymo ir mokymosi iššūkiams?”
- „Kultūrinis ugdymas mokyklose – kas iš tiesų veikia?”
- „Drąsa klysti garsiai. Kai nesėkmės ugdo lyderystę“
- „DI ir skaitmeninės technologijos – pagalba ar kliūtis įtraukiajam ugdymui?”

„Tūkstantmečio mokyklų“ (TŪM) programa: tinklaidžių ir rekomendacijų serija

**Klausytis epizodo: „Pinigai įsisavinti, o pokyčio – nėra?
Įtampa švietimo lauke“**

Džiaugiamės, kad domitės „Tūkstantmečio mokyklų“ programa ir švietimu Lietuvoje. Šis leidinys, lydintis programos tinklalaidės „**POSTŪMIS. Dialogai švietimo pažangai**“, yra skirtas pirmiausia mokytojams (-ojoms) ir kitiems mokyklų darbuotojams (-ojoms), kasdien įgyvendinantiems įvairias ugdymo veiklas ir susiduriantiems su plačiu iššūkių spektru.

Šiame laidinyje skaitykite:

1. Tinklaidžių tikslas
2. Tinklaidės lydintys rekomendacijų leidiniai
3. Apie „Tūkstantmečio mokyklų“ programą
4. Apie pirmąjį tinklalaidės įrašą
5. Nuorodos į tinklalaidėje minėtus pavyzdžius
6. Kaip įvertinti programos poveikį ir sėkmę?
7. Kodėl svarbu, kad kiekvienas pajustų sėkmę?

**POS
TŪM
IS**

dialogai švietimo
pažangai

Tai – audiotinklaidžių ciklas, kuriame nagrinėsime **švietimo klausimus** ir kalbėsime apie pokyčius mokyklose, kuriuos įgyvendins Lietuvos savivaldybės, dalyvaujančios TŪM programoje.

1. Tinklaidės lydintys rekomendacijų leidiniai

Šiame tinklaidžių cikle pašnekovus kviesime ne tik atvirai diskutuoti aktualiomis švietimo temomis, bet ir suteiksime platformą lyderystės, įtraukiojo, kultūrinio ir STEAM ugdymo praktikams (-ėms) ir kitiems švietimu besirūpinantiems žmonėms dalytis gerąja patirtimi ir įrankiais. Tai alternatyva įprastiems rašytiniams leidiniams. Tikimės, kad pasitelkę šį formatą pasieksime visus Lietuvos mokytojus ir mokytojas, padrąsinsime, motyvuosime ir įkvėpsime. Visas tinklaidės papildys jų transkripcija ir tokie trumpi leidiniai kaip šis. Transkripcijos tikslas – pagelbėti žmonėms, kuriems sunkiau klausyti, ir sudaryti galimybę pasižymėti svarbius akcentus. Leidiniuose siekiama aprašyti ir pateikti tinklaidėje aptartus, temai aktualius įrankius ir idėjas.

2. Tinklaidės lydintys rekomendacijų leidiniai

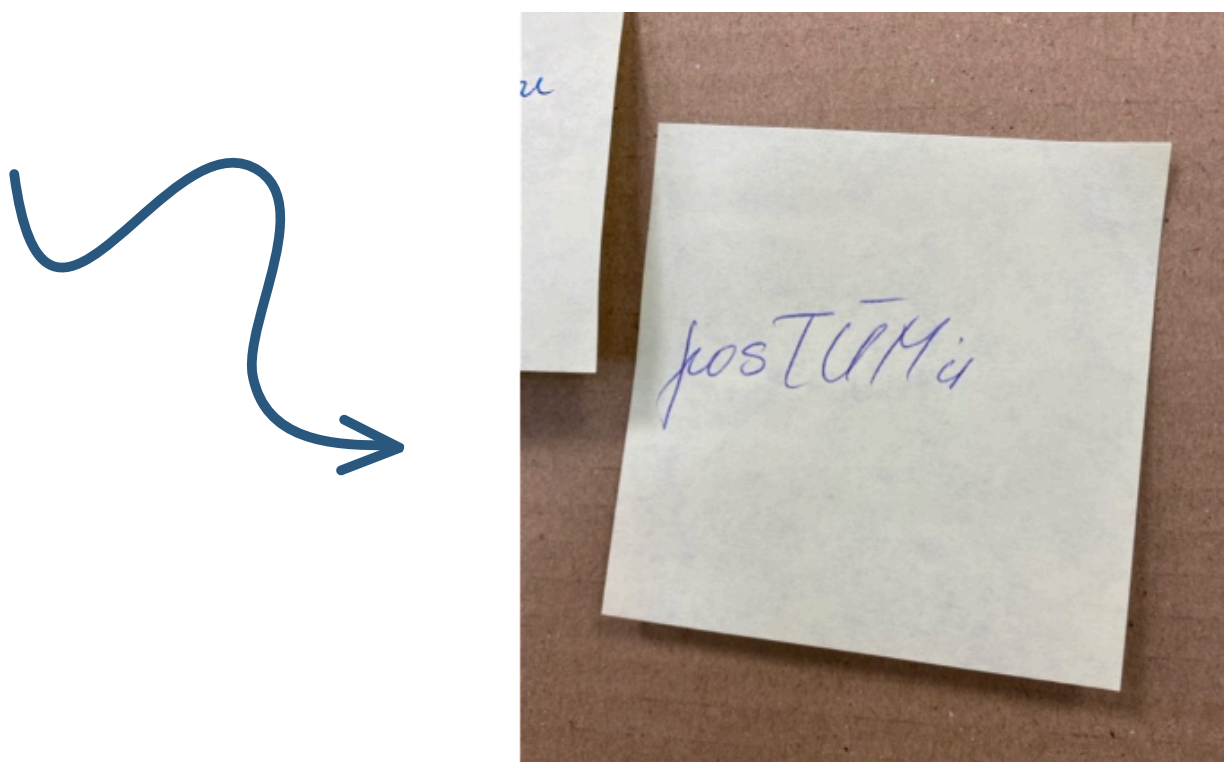
Šis ir kiti tinklaidės lydėsiantys nedidelės (5–10 psl.) apimties informaciniai leidiniai yra praktinės rekomendacijos mokytojams dėl STEAM, kultūrinio, įtraukiojo bei lyderystės paremto ugdymo įgyvendinimo. Jose pateikiama su tinklaidės tema susijusi medžiaga, iliustruojamos joje aptartos idėjos, pateikiamos nuorodos ir praktiniai įrankiai su aprašymais, kuriuos galėsite naudoti savo kasdienėje veikloje.

Tinklaidžių ciklą pavadiname simboliškai – „POSTŪMIS. Dialogai švietimo pažangai“. „Tūkstantmečio mokyklų“ programa yra visų pirma švietimo pažangos programa – tai iliustruoja programos siekį patobulinti, modernizuoti, pagerinti švietimo sistemos būklę Lietuvos savivaldybėse. Pagrindinis programos tikslas – sumažinti mokinių pasiekimų atotrūkį tarp skirtingų savivaldybių ir savivaldybių mokyklų.

Kartu mums norisi kalbėti temomis, kurios susijusios su švietimo pažanga.

Aptarti kertinius stabdančius iššūkius, ieškoti sprendimų, įvardyti ir skleisti jau veikiančias, bet dar mažai žinomas strategijas, kurias taiko savivaldybės, mokyklos ir mokytojai (-os).

Šios tinklalaidės įkvėptos „Tūkstantmečio mokyklų“ komandos, dirbančios Europos socialinio fondo agentūroje, bendro darbo su 58 Lietuvos savivaldybėmis, rengiant ir įgyvendinant jų švietimo pažangos planus. Tinklalaidės pavadinimas sugalvotas planų rengimo etape vykusių bendrakūrybos dirbtuvių metu (žr. nuotrauką).

3. Apie „Tūkstantmečio mokyklų“ programą

Įsibėgėjant planų įgyvendinimo procesui galime pasidžiaugti, kad programoje dalyvauja 58 (iš 60) Lietuvos savivaldybės ir 270 (iš 918) savivaldybių pavaldumo bendrojo ugdymo mokyklų, kuriose mokosi daugiau nei 40 proc. visų šalies mokinių. Šių savivaldybių planams įgyvendinti iki 2026 metų balandžio mėnesio skirta daugiau nei 230 mln. eurų iš Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo fondo lėšų bei valstybės biudžeto lėšų, kurios skirtos pridėtinės vertės mokesčiui kompensuoti.

Pažangos planų rengimo procesą, „Tūkstantmečio mokyklų“ programoje stiprinamų mokyklų veiklos tobulinimo sričių (lyderystės veikiant, įtraukiojo, kultūrinio ir STEAM ugdymo) ir tinklaveikos principo aprašymus, geruosius požymius ir patarimus savivaldybių komandoms galite rasti mūsų 2023 metais išleistame leidinyje „Tūkstantmečio mokyklų“ programa: Švietimo pažanga įgyvendinant pokyčius savivaldybėse“

TURINYS

4 Apie šį leidinį
5 Įžanga

I DALIS

II Lyderystė veikiant
20 Įtraukusis ugdymas
31 Kultūrinis ugdymas
38 STEAM ugdymas
47 Mokyklų veiklos tobulinimo sričių dermė

II DALIS

56 Savivaldybės švietimo situacijos analizė
67 Strategijos ir plano kūrimas
106 Plano įgyvendinimas ir veiklų stebėseną

• PRIEDAI

116 „5 kodėl?“ metodas
117 Problematikos išsiginymui užduotys (iš bendros kūrybos dirbtuvių)
128 Sričių koordinatorių atsakomybių aprašai
134 Pamokų laiko organizavimas
135 Literatūros sąrašas

**Parsisiųsti
leidinį**

arba

www.tukstantmeciomokyklos.lt

Jeigu apie „Tūkstantmečio mokyklų“ programą skaitote arba girdite pirmą kartą, rekomenduojame apsilankyti atnaujintoje programos internetinėje svetainėje. Siekiant gilesnio supratimo apie programą galite paskaityti oficialų programos aprašą [čia](#).

Kviečiame sekti TUM programą socialinėse medijose, spausti čia:

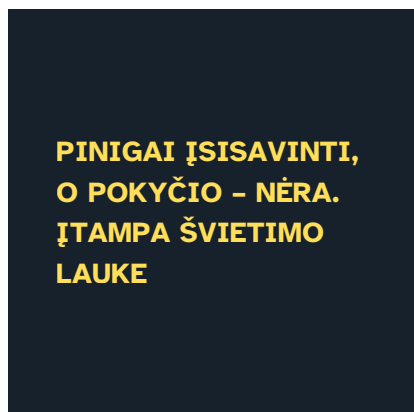

3. Apie pirmąjį tinklalaidės įrašą

Tinklalaidžių ciklą pradėdame epizodu su intriguojančiu pavadinimu: „Pinigai įsisavinti, o pokyčio – nėra? Įtampa švietimo lauke“. Pagrindinės tinklalaidėje aptariamos temos:

- svarbiausios švietimo aktualijos šiandien,
- kaip įvertinti pokytį,
- kodėl į pokyčius esame linkę žvelgti priešišškai,
- kokie mitai sklinda apie „Tūkstantmečio mokyklų“ programą,
- kaip komunikuoti apie gerąsias patirtis,
- kas svarbiausia įgyvendinant pokyčius.

Pokalbis vyksta tarp keturių tinklalaidės dalyvių: vedėja Viktorija Urbonaitė kalbina „Tūkstantmečio mokyklų“ programos vadovę Juditą Šarpienę, Anykščių rajono savivaldybės administracijos direktorę Jurgitą Banienę ir psichologę, vadybos ir švietimo lyderystės konsultantę Solveigą Grudienę.

5. Nuorodos į tinklalaidėje minėtus pavyzdžius

Pokalbio metu Jurgita Baniienė dalijosi gerosiomis Anykščių rajono savivaldybės mokyklose įgyvendintomis iniciatyvomis, kurias pristatė kaip sėkmingus Europos Sąjungos fondų finansuotus pokyčių projektus. Šiais dviem švietimo projektais siekiama patobulinti darbo formas. Pasak Jurgitos, pokyčiai prasideda mūsų galvose, o šie du projektai labai gerai iliustruoja, kad, norint išspręsti iššūkį, kartais reikia keisti mąstymo ir darbo būdus. Su projektais galite susipažinti čia:

- [„Anykščių rajono savivaldybės mokyklų pažangos skatinimas diegiant Vaiko emocinės gerovės aplinkos \(VEGA\) modelį“](#)
- [„Inovatyvių metodų taikymas kritinio mąstymo ugdymui, naudojant Apribojimų teoriją“](#)

Kalbantis ir diskutuojant Solveiga Grudienė dalijosi dr. Johno Kotterio įžvalgomis apie pokyčių valdymą. Pasidomėti dr. Johno Kotterio įžvalgomis ir atsisiųsti nemokamą leidinį galite čia [„The 8 Steps For Leading Change“](#).

6. Kaip įvertinti programos poveikį ir sėkmę?

Pokyčiai ir postūmiai pasimato tik tada, kai apie juos kalbama garsiai, kai dalijamasi patirtimi iš pirmųjų lūpų.

Nelengva įvertinti ir parodyti, kokį pokytį ir pridėtinę vertę švietimo sistemoje sukurs „Tūkstantmečio mokyklų“ programos įgyvendinimas, ypač jei norisi išvengti tik formalių ar skaitinių rodiklių.

Tačiau jei apie tai viešai komunikuoja patys programos dalyviai (-ės), mokyklos, mokytojai (-ojos) ir net mokiniai (-ės), tas pokytis tampa daug artimesnis bet kuriam žmogui.

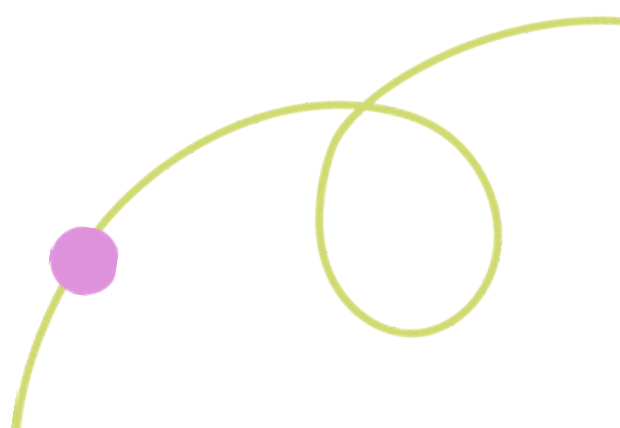
Minėtoje tinklalaidėje diskutavome apie tai, kaip „įžeminti“ tokios apimties, kokia yra „Tūkstantmečio mokyklų“ programa, idėjas, tikslus ir pasiekimus. Priėjome išvadą, kad šios programos „įžeminimas“ įvyksta ne programos vykdytojo (ESFA), bet kiekvienos savivaldybės komandos lygmenyje – čia ji tampa aktuali tos savivaldybės problemų sprendimui ir iškeltų tikslų siekimui, bendros vizijos įgyvendinimui.

Susipažinti su pokyčiais ir veiklomis, kurie vyksta „Tūkstantmečio mokyklų“ programoje dalyvaujančiose mokyklose, galite sekdami programos puslapį Facebook'e (<https://www.facebook.com/tumprograma>) ir programos internetinėje svetainėje (<https://tukstantmeciomokyklos.lt/>), kur mūsų komanda, savivaldybės ir mokyklos dalijasi savo patirtimis.

Ne mažiau svarbu ir tai, ar žinome, kodėl vienas ar kitas pokytis yra reikalingas, kodėl jis yra įgyvendinamas. Tam būtina išsigryninti giluminę priežastį, sukėlusią norimą keisti situaciją, pagrindžiančią pokyčio poreikį. Tinklaidėje trumpai paminėtas populiarus „5 kodėl?“ metodas, naudojamas projektų valdyme. Jis jau padėjo programoje dalyvaujančioms savivaldybėms išsigryninti joms aktualias švietimo problemas ir įsivardyti siekiamus tikslus bei uždavinius. Su metodu detaliau galite susipažinti mūsų parengtame leidinyje „Tūkstantmečio mokyklų“ programa: Švietimo pažanga įgyvendinant pokyčius savivaldybėse“ (<https://tukstantmeciomokyklos.lt/wp-content/uploads/2023/11/TUM-rekomendaciju-leidinys.pdf>), 116 puslapyje.

7. Kodėl svarbu, kad kiekvienas pajustų sėkmę?

Svarbu ir tai, ar sudarome sąlygas visiems švietimo sistemos dalyviams (-ėms) patirti sėkmę – mokantis, kasdienėje veikloje, įgyvendinant pokyčius. Tai tampa siejasi su tuo, ką savo teorijoje apie augimo ir fiksuotą mąstyseną sako amerikiečių psichologė Carol Dweck. Anot psichologės, žmonės, kurie pasižymi augimo mąstysena būdingais bruožais, yra linkę džiaugtis gavę galimybę išspręsti problemą arba iššūkį, renkasi mokytis vietoje to, kad sukčiautų ar nusirašintų (t. y. ieškotų lengvesnių kelių užduočiai atlikti), o nesėkmės atveju ieško galimybių pasimokyti iš savo klaidų. Tokioje pačioje situacijoje fiksuotą mąstyseną turintys žmonės yra linkę ieškoti kitų, kuriems pasisekė dar prasčiau negu jiems, kad galėtų pasilyginti, tokie žmonės taip pat yra linkę bėgti nuo problemų ir iššūkių, juose nemato galimybės tobulėti.

Šiandieninėje visuomenėje, o ypač švietimo sistemoje, mums reikia kuo daugiau žmonių, kurie pasižymėtų augimo mąstysena. Tai aktualu ne tik mokiniams (-ėms), bet ir mokytojams (-ojoms), kitiems švietimo sistemos dalyviams (-ėms). Carol Dweck sako, kad

jei norime, jog daugiau žmonių naudodamiesi augimo mąstysenos privalumais patirtų sėkmę, turėtume pagirti vieni kitus ne tik už pasiektus rezultatus, bet ir už procesą – pastangas, sukurtus planus, strategijas, mąstymą ieškant sprendimų, asmeninį augimą.

Norėdami išsamiau susipažinti su šios psichologės teorijomis ir tyrimais, skaitykite jos knygą „Mindset: The New Psychology of Success“, o su šia teorija galite susipažinti 2015 m. Carol Dweck skaitytoje kalboje bei klausimų ir atsakymų sesijoje: https://www.youtube.com/watch?v=-71zdXCMU6A&ab_channel=TalksatGoogle.

Ačiū, kad klausėtės tinklalaidės ir skaitėte rekomendacijas. Sekanti tinklalaidė jūsų lauks lyderystės veikiant tema, kurią lydės ir aktualios rekomendacijos.

„TŪKSTANTMEČIO MOKYKLŲ“ PROGRAMA LYDERYSTĖ VEIKIANT

Klaustyti epizodo: „Lyderystės raumuo: mano individualios treniruotės“

Antrasis tinklalaidžių ciklo epizodas „Lyderystės raumuo: mano individualios treniruotės“ pašnekoves ir pašnekovus kvietė diskutuoti, o klausytojas ir klausytojus kviečia reflektuoti apie savo asmeninę lyderystę temose:

- Asmeninio potencialo atradimas
- Lyderystė v e i k i a n t
- Lyderystės stiprinimo metodai
- Vadovo vaidmuo
- Savimotyvacija

Pokalbį moderuoja **Viktorija Urbonaitė**, o kalbinami Vilniaus kunigaikščio Gedimino progimnazijos direktorius **Rimantas Remeika**, Vilniaus Kristoforo progimnazijos mokytoja, skautė **Silvija Nareckienė**, „Tūkstantmečio mokyklų“ programos lyderystės veikiant srities ekspertė, VDU Švietimo akademijos doktorantė **Monika Šimkutė-Bukantė**.

Švietimo lauke įprastai kalbama apie bendradarbiavimą, komandinį darbą, informacijos, žinių, metodų sklaidą ir dalijimąsi, vienas kito stiprinimą, palydėjimą, o šįkart kviečiame žengti žingsnį atgal ir atsitraukus nuo komandos susikoncentruoti į vieną asmenį – save. Tam, kad būtų kuriamas bendradarbiavimas, vyktų nuolatinis augimas ir būtų pasiekta kolektyvinė sėkmė, reikalingas kiekvieno mokyklos darbuotojo (-os) įsigalėjimas veikti ir motyvacija siekti geriau. Siekiant progreso ir darnos, išryškėja asmeninės lyderystės poreikis. Asmeninė lyderystė, nepriklausomai nuo formalių pareigų, gali būti atskleista, auginama, stiprinama, demonstruojama kiekvieno mokyklos mokytojo (-os), pavaduotojo (-os), direktoriaus (-ės), mokinio (-ės), tėvų ir kitų bendruomenės narių.

Stabtelėkite ir paklauskite savęs: „Kur aš esu lyderis (-ė), o kur galiu būti lyderiu (-e)? Kodėl man svarbu galvoti apie asmeninę lyderystę ir savęs kaip lyderio (-ės) ugdymą? Kokia yra mano noro augti priežastis?“ Skirkite sau laiko ir pasvajokite, koku lyderiu (-e) labiausiai norėtumėte būti.

Asmeninė lyderystė, nepriklausomai nuo formalių pareigų, gali būti atskleista, auginama, stiprinama, demonstruojama kiekvieno mokyklos mokytojo (-os), pavaduotojo (-os), direktoriaus (-ės), mokinio (-ės), tėvų ir kitų bendruomenės narių.

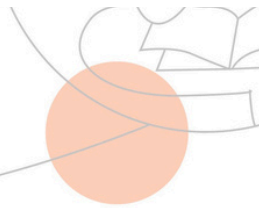
Žmonės svajoja apie tai, ko neturi, siekia, ką norėtų įgyti ar kokiais būti. Svajose galime sukurti tobulą savęs kaip lyderio (-ės), turinčio savitą lyderystės stilių, komunikacijos būdus, gebėjimus ir kompetencijas, portretą. Kad svajonės materializuotųsi, reikalingas konkretus tikslas, šiuo atveju – lyderis (-ė), turintis X savybes, Y kompetencijas, Q gebėjimus ir panašiai. O tam, kad šie tikslai būtų pasiekti, reikia plano arba lyderystės raumens treniruočių programos. Šiomis rekomendacijomis kviečiame kelti klausimus (sau),

reflektuoti, užsirašyti kilusias mintis ir veikti. Kiekvienas žmogus yra savo laiko šeimininkas, o progresas vyksta ten, kur kreipiame savo dėmesį ir laiką. Kviečiame ne tik matuoti savo lyderystės raumenį, bet ir, pasitelkus žinias ir naujas praktikas, jį auginti.

Prisiminkite savo asmeninį kelią į švietimą: kokia buvo mano kelionė? Kas tada mane motyvavo pasirinkti šį kelią? Kas motyvuoja dabar daryti tai, ką darau?

Motyvacijai labai svarbu prasmės pojūtis, todėl tam, kad būtume motyvuoti ką nors veikti, pirmiausia turime kelti sau daug klausimų. Atsakymai suteiks aiškumo, kodėl, kam ir dėl ko tai darome. [Pasitelkite „5 kodėl“ metodą \(aprašytą TŪM rekomendacijų leidinio, 116p.\)](#)

„5 KODĖL?“ METODAS

Šio metodo tikslas – padėti apčiuopti problemos esmę ir priežasties-pasekmės ryšį. Technika paremta penkių klausimų, kurie prasideda žodžiu KODĖL, seka. Šie klausimai skirti ne pasiaiškinti, o padėti paaiškinti situaciją. Svarbu neužimti gynybinės pozicijos.

Nebūtina užduoti lygiai penkis klausimus. Šis žingsnių skaičius pasirinktas empiriškai ir yra tik rekomenduotinas. Kai kurias problemas galima išspręsti naudojant mažiau arba daugiau žingsnių. Rekomenduojama visus žingsnius užrašyti tam, kad nebūtų praleista kažkas svarbaus.

Šią užduotį siūloma atlikti grupėje. Toks aptarimas yra efektyvesnis, ir grupė geba atrasti reikšmingesnes priežastis. Metodą tikslinga užbaigti keliomis išvadomis, t. y. kas paaiškėjo? Kas atrodo svarbu?

Pavyzdys

PAGRINDINĖ PROBLEMA Mokytojai (-os) nenori vesti atvirų pamokų

1 KODĖL mokytojai (-os) nenori vesti atvirų pamokų?

Mokytojai (-os) bijo, jog bus kritikuojami (-os) bei vertinami (-os).

2 KODĖL mokytojai (-os) bijo, jog bus kritikuojami (-os) bei vertinami (-os)?

Pateikti komentarai ne visada būna išsakyti korektiškai, tai skaudina ir kaip žmogų, ir kaip profesionalą (-ę).

3 KODĖL grįžtamasis ryšys skaudina?

Stebintiesiems (-čiosioms) trūksta įgūdžių pateikti korektišką grįžtamąjį ryšį.

4 KODĖL stebintieji (-čiosios) ne visuomet moka pateikti grįžtamąjį ryšį?

Stebintiesiems (-čiosioms) trūksta įgūdžių, kaip tai daryti.

5 KODĖL trūksta įgūdžių?

Nesimokė, kaip tai daryti, arba po mokymų nesipraktikavo.

PAGRINDINĖ PRIEŽASTIS (išvada: Kas paaiškėjo? Kas atrodo svarbu?)

Mokytojo specialybė yra altruistiška iš prigimties, nes mokytojas (-a) siekia besimokantiems suteikti žinių, ugdo, globoja, nesavanaudiškai skiria savo laiką ir energiją kitam asmeniui. Pirminis natūralus motyvacijos impulsas neretai būna vidinis noras ką nors perduoti, išmokyti, auginti. Kiekvieną asmenį motyvuoja skirtingi dalykai, todėl pravartu turėti „Motyvatorių sąrašą“, kuriame pasirinkta forma galima pasižymėti, kas labiausiai motyvuoja, o kartu – ir kas demotyvuoja.

Stabtelkite ir skirkite 5 min. motyvatorių ir demotyvatorių sąrašams sudaryti. Rašykite tai, kas pirmiausia ateina į galvą. Pavyzdžiui: „Mane motyvuoja: mokinių šypsena, rytinė kava su kolegomis, vadovo palaikymas. Mane demotyvuoja: atviros komunikacijos iš kolegų nebuvimas.“ Rekomenduojame laikytis 2:1 principo, tai yra pasirašyti dvigubai daugiau motyvuojančių dalykų nei demotyvuojančių.

Šis sąrašas padės prisiminti, kas suteikia jėgų veikti. O gal kaip tik kas jums nepriimtina, ir greičiau priimsite sprendimus atsisakyti netinkamos veiklos. Nutinka ir taip, kad prarandame prasmę, kai dalykai, kurie motyvavo anksčiau, nebemotyvuoja, arba kai tai, kas tinka kolegai (-ei), nebūtinai tinka jums. Tai visiškai normalu – leiskite sau atsikvėpti ir naujai pažvelgti į save, atrasti naujų motyvacijos šaltinių. Tokių, kurie būtų jums prasmingi, suteiktų noro veikti, kuriuose matytumėte vertę; galbūt netgi nuspręsite jais pasidalyti su aplinkiniais. Juk lyderis (-ė) yra tas, kuris pirmiausia geba motyvuoti save, mato aiškią viziją ir drąsiai eina link jos.

Kaip skatinu savo kūrybiškumą veikti ir įsigalinti veiklose?

Svarbų vaidmenį asmeniniame įsigalinyje ir kūrybiškume atlieka motyvacija, kurią aptarėme prieš tai, tačiau ką reiškia būti kūrybingu ir kada gimsta noras imtis iniciatyvos? Moksliniai tyrimai atskleidžia, kad kuo daugiau laisvės žmogus turi (gali pats priimti sprendimus, užsiimti mėgstamomis veiklomis ar išpildyti užduotis paties sugalvotais būdais), tuo labiau matomas jo įsitraukimas ir kūryba veikti. Kai jaučiatės itin kūrybingi, fiksuokite, ką tokiais momentais norite daryti, kur kreipiate savo energiją, išnaudokite ją išsikeltiems tikslams arba kaip tik veikite nevarždami savęs planais.

Prisiminkite paskutinę darbo savaitę ir akimirkas, kada tikrai jautėtės kūrybingi. Apgalvokite asmeninius pavyzdžius ir pasižymėkite: kas iššaukė tokią būseną, kas ją stiprina? Kaip dažnai sugrįžtate į šią būseną? Kokio pastiprinimo reiktų, kad ilgiau joje būtumėte?

Atkreipkite dėmesį ir į akimirkas, kada kūrybiškumo trūksta, kada nenorite įsitraukti į veiklas ir kokie veiksniai tai lemia. Asmeninių priešasčių žinojimas padeda greičiau atpažinti būsenas ir pasirinkti, ką norėtumėte daryti, o ko galimybei esant tikrai atsisakytumėte. Itin svarbu komunikuoti – išdrįsti kalbėti apie tai, kokioje aplinkoje jaučiatės kūrybingiausias, kas jus motyvuoja ir nemotyvuoja. Atskleidami tai kolegoms (-ėms) suteikiate galimybę geriau jus pažinti ir didinate savo galimybes įsitraukti į dominančias veiklas. Atminkite: savo kūrybingumu ir entuziazmu darote įtaka kitiems. Lyderis (-ė), nebijantis prisiimti atsakomybės ir demonstruojantis įsitraukimą, savo pavyzdžiu įkvepia ir kviečia aplinkinius kurti drauge.

Kokios yra mano stiprybės ir kuriose srityse esu lyderis (-ė)?

Siekdami mokyklos gerovės ir būdami bendruomenės dalimi, pasitelkdami gebėjimus ir įgūdžius, kiekvienas savo idėjomis ir darbais kuriame vertę. Norint įveiklinti savo gebėjimus ir išpildyti potencialą, pravartu žinoti savo stiprybes. Puiki žinia: atrasti stiprybes ir jas įsivardyti yra daug ir įvairių būdų.

Skaitydami toliau reflektuokite ir sudarykite savo stiprybių sąrašą, pildykite jį nuolatos skaitydami visas rekomendacijų dalis. Galiausiai sąrašą galite praturtinti asmeniniais pasiekimais: išsilavinimu, jums svarbių baigtų mokymų sąrašu, profesiniais nuopelnais. Prisiminkite save artimos aplinkos ir šeimos apsuptyje – kas jums yra pasiekimas? Užrašykite tai.

Siekdami mokyklos gerovės ir būdami bendruomenės dalimi, pasitelkdami gebėjimus ir įgūdžius, kiekvienas savo idėjomis ir darbais kuriame vertę.

Pradėkite nuo prisiminimų: kurios veiklos jums tikrai puikiai sekasi? Prisiminkite atvejus, kai buvote pagirtas už atliktą darbą; koks tai buvo darbas? Kokius gebėjimus panaudojote? Kokia buvo jūsų nuotaika atliekant veiklą? Kas labiausiai joje patiko, o kas nepatiko? Tokiu būdu

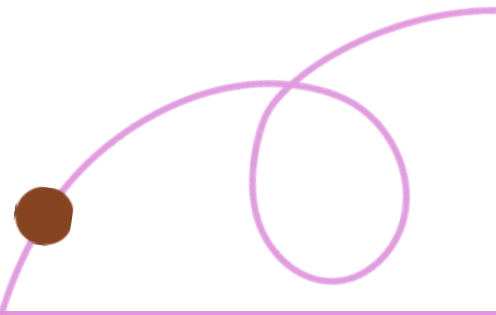
nagrinėdami praeities įvykius ir sijodami per stiprybių sietelį pamatysite, kiek puikių savybių turite. Būtinai jas pažymėkite jums patogiu formatu, rekomenduotina rašytine forma.

Jeigu sudėtinga atkurti sėkmingų veiklų situacijas ar norite sustiprinti savo stiprybių sąrašą, paprašykite artimos aplinkos žmonių, kad papasakotų istorijų apie jus, kai nustebinote juos ką nors atlikę ar padarėte įspūdį. Įdėmiai klausykite, kokios jūsų savybės labiausiai patraukė žmonių dėmesį. Taip pat klauskite ir kolegų (-ių). Nepamirškite, kad jūsų tikslas – išgirsti asmenines savybes ir gebėjimus kaip stiprybes, kurias naudosite sau ir savo veiklose.

Pasitelkę refleksiją žiūrėkite filmus, skaitykite knygas, atkreipkite dėmesį į savybes, kurios jums atrodo svarbios. Prisiminkite žmones, kurie jus žavi kaip lyderiai (-ės). Kokias savybes norėtumėte turėti ir jūs? Galbūt pagal jų pavyzdį ir patys kažką darytumėte kitaip? Būkite sąžiningi sau – įvertinkite, kas jums yra svarbiausia ir realiai pasiekama.

Pasinaudokite proga ir dalyvaukite seminaruose, kuriuose turite galimybę daugiau sužinoti apie save, savo elgsenos modelius, gebėjimus, vertybes ir įsitikinimus. Darbas grupėse suteikia galimybių greičiau atpažinti savo savybes ir jas reflektuoti.

Vienas stipriausių įrankių pažinti save yra individualios koučingo sesijos, kurių metu išsikėlę tikslą atpažinti ir stiprinti savo stiprybes galite pasiekti puikių rezultatų.

Užrašykite vieną tikslą, kurio siektumėte individualių koučingo sesijų metu, ir tris esminius klausimus, kuriuos norėtumėte nagrinėti su koučingo specialistu. Pavyzdžiui, tikslas galėtų būti: „Sesijų pabaigoje turėsiu sąrašą su mažiausiai 10 geriausių asmeninių savybių ir 3 kompetencijomis, kurias turėčiau stiprinti.“ O klausimai galėtų būti tokie: „Kaip pamatyti tas stipriausias savybes, kurių negaliu įvardyti? Kur geriausiai jaučiuosi būdamas lyderiu (-e), o kur lyderystės imtis nenorėčiau, nors galėčiau? Kokie veiksniai mane riboja, siekiant lyderio (-ės) vizijos?“

Kitas vertingas metodas yra mentoriaus pagalba, kai turėdami palaikymą ir vedimą įgalinate save veikloms, kuriose galite atsiskleisti.

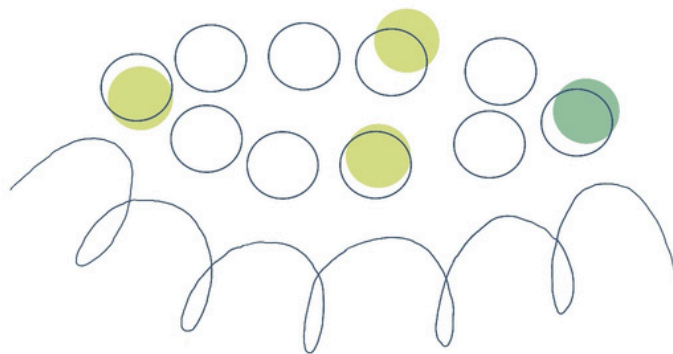
Galiausiai galite pasitelkti pasitikrinimo veiklas ir atradimo veiklas. Pasitikrinimo metu pravartu prisijungti prie arba inicijuoti tas veiklas, kuriose reikalingos jūsų stipriosios savybės: taip pamatysite, kas jums tikrai gerai sekasi. Atradimo metu išbandykite ar pasiūlykite veiklas, kurių dar nesate bandę: taip sužinosite, ar tokia veikla sutampa su jūsų stiprybėmis. Tokiu būdu galite rasti sritį, kurioje norėtumėte augti ir ugdyti naujus įgūdžius. Tikslas – atrasti veiklas, kur jūsų potencialas būtų geriausiai įveiklintas, tai yra darytumėte tai, kas suteikia didžiausią malonumą, reikalauja sąlygiškai nedaug jėgų ir atneša puikų rezultatą.

Stabtelėkite ir įsivardykite: kokios veiklos galėtumėte imtis nedelsiant, o kurią veiklą norėtumėte išbandyti, bet trūksta drąsos? Pavyzdžiui: „Noriu ir galiu suorganizuoti neformalią veiklą mokytojams (-ojoms), tačiau sudėtingu momentu nedirštu garsiai pasakyti palaikymo žodžių kolegoms (-ėms), nors visada turiu, ką pasakyti tokiais momentais.“

Galiausiai pastebėsite, kad turite ne vieną veiklą, kurioje galite vadintis lyderiu (-e). Asmeninė lyderystė prasideda nuo savęs pažinimo, tikslingo savo potencialo panaudojimo ir gerovės tiek sau, tiek aplinkai kūrimo.

Kaip aš auginu savo lyderystės raumenį?

Lyderystė kaip fenomenas XXI a. nebėra formali pozicija. Manoma, kad kiekvienas iš mūsų gali būti lyderiu (-e) tam tikrose situacijose, kai veikia, kuria, daro, dalijasi, perduoda ir t. t. Lyderystė veikiant nukreipta į veiksmą ir santykį su kitais žmonėmis. Tačiau kaip ir kalbėjome prieš tai, tam, kad lyderystės išraiška būtų pati efektyviausia ir geriausiai kurtų vertę esamoje situacijoje, itin svarbus santykis su savimi ir savęs pažinimas. Moksliniai tyrimai rodo, kad mūsų lyderystės supratimas nebūtinai sutampa su realia praktine lyderystės išraiška. Todėl itin svarbu aiškiai suformuluoti tikslą. Jeigu nusprendėte, kad sieksite stiprinti lyderystės kompetencijas, vertinga įsivardyti kelias konkrečias kompetencijas.

Apgalvokite ir užrašykite dvi konkrečias lyderystės (ne vadybines) kompetencijas, kurias norėtumėte stiprinti artimiausiu metu. Pavyzdžiui: bendro žinių kūrimo kompetencija ir dalijimosi lyderyste kompetencija.

Tokiu būdu bus žymiai lengviau pasirinkti, kokiais metodais sieksite tikslo. Jeigu dar nesate tikri, kokios konkrečios kompetencijos jums reikalingos, pasitelkę lyderystės raumens stiprinimo metodus išsikelkite tikslą pasirinkti, kurios kompetencijos yra pačios svarbiausios jūsų lyderystės stiprinimui.

Pirmasis lyderystės raumens treniravimo lygmuo yra teorinis, todėl vertinga:

- skaityti įvairią literatūrą, kurioje gausu pavyzdžių, padedančių įvertinti, ką norėtumėte išsiugdyti ar kokie būti, atpažinti save situacijose, kuriose nesididžiuojate savo veiksmais;
- lankyti teorinius seminarus, kuriuose lektoriaus pateiktos žinios leidžia reflektuoti, tikrinti savo santykį su informacija;
- kelyje link praktikos stebėti aplinką. Stebėkite situacijas, matykite lyderystės raišką kolegų (-ių) veiklose ir artimoje aplinkoje, analizuokite, apgalvokite veiksmus ir perimkite tai, kas jus stiprintų kaip sektingą pavyzdį;
- pasinaudoti galimybe dalyvauti stažuotėse, tai yra vykti į kitas organizacijas nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu ir stebėti, kaip ten veikia lyderystė, atrasti, kas jums priimtina, ir taikyti savo veikloje.

Nuolatos reflektuokite ir kelkite klausimus su tikslu pasirinkti jums tinkamą metodą. Jį pasirinkę, kelkite klausimus, į kuriuos atsakę tikslingai pasirinktumėte seminarą, stažuotę, literatūrą, programą ir panašiai. Pavyzdžiui, nusprendę užsirašyti į X mokymus, klauskite savęs: „Kodėl man reikia šių mokymų? Kokias konkrečias savybes ugdysiu? Ką noriu pasiekti šių mokymų pabaigoje? Koks mokymų kriterijus man svarbus: gal lektoriaus patirtis, o gal mokymų turinys ir metodai?“ Būkite užtikrinti, kad pasirinkote geriausiai.

Antrasis lyderystės raumens treniravimo lygmuo yra žinių įgavimas ir įgūdžių lavinimas praktinių metodų pagalba:

- renkantis seminarus pravartu atkreipti dėmesį į teorijos ir praktikos balansą ir rinktis tokias programas, kurios papildytos praktinėmis užduotimis. Tokiu būdu greičiau pasitikrinsite, kas jums tinka, o kas nelabai. Turėsite galimybę gilinti įgūdžius su dėstytojo pagalba;

- jeigu mokymuose ar kitoje aplinkoje sutikote asmenį, kurio interesai ir mokymosi tikslai yra panašūs, – mokykitės drauge. Šis metodas sparčiai plinta tarptautiniu mastu: sudarius dviejų besimokančių asmenų grupę vyksta abipusis tobulėjimas, pavyzdžiui, nagrinėjant išklaustyto seminaro medžiagą, drauge diskutuojant ir dalijantis. Siekiant efektyvumo, itin svarbu aiškiai įvardyti, koku tikslu susitiksime ir kiek šis procesas tęsis;
- kitas metodas yra įsitraukimas į mentorystės programas: galite įsitraukti tiek mentoriaus, tiek anglų kalboje vadinamo mentee vaidmenyse. Jeigu dalyvaujate vadovų mentorystėje, tada kuriama mentoriaus–vadovo partnerystė, jeigu mokytojų mentorystėje, tada mentoriaus–kolegos partnerystė. Abi pozicijos suteikia skirtingas patirtis. Būdami mentee, tikslingai skirkite dėmesį savęs kaip lyderio (-ės) auginimui ir stiprinimui, mokykitės iš mentoriaus patirties, drąsiai klauskite patarimų ir drauge nagrinėkite skirtingas jūsų situacijas, kad kuo įvairiau pastebėtumėte savo elgsenos modelius.

Pagalvokite, kokią vieną esminę temą norėtumėte nagrinėti su mentoriumi, kokių patarimų šia tema klaustumėte. Įvardykite, kokią vertę jums asmeniškai galėtų atnešti kito žmogaus pagalba ir vedimas.

<...> kad lyderystės išraiška būtų pati efektyviausia ir geriausiai kurtų vertę esamoje situacijoje, itin svarbus santykis su savimi ir savęs pažinimas.

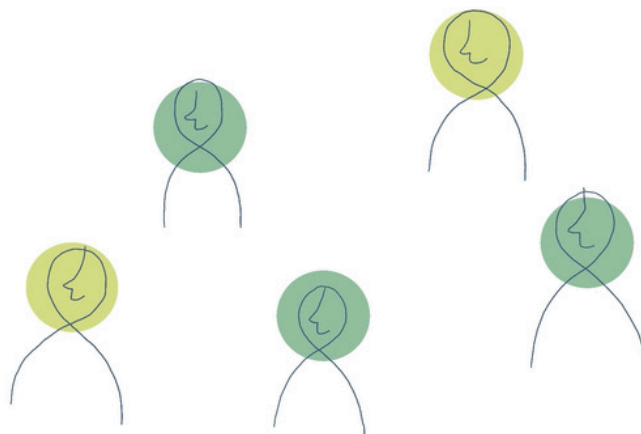
Jeigu lyderystė veikiant jums artima ir turite kuo pasidalyti, drąsiai tapkite mentoriumi. Apklausos rodo, kad praktika, kai asmeninė patirtis perduodama kitam, yra itin auginanti ir praturtinanti.

Įsivaizduokite, kad esate mentorius, ir pagalvokite, kuo norėsite dalytis, parinkite tiek teigiamų, tiek įtemptų situacijų iš savo gyvenimo, kurios suteiktų jūsų mentee galimybę mokytis ir tobulėti.

Išdrįskite tapti pavyzdžiu kitam ir nepamirškite palaikyti, pastiprinti, o kai reikia – atjausti ir patarti.

- Dar vienas metodas yra individualios koučingo sesijos ar įsitraukimas į grupines koučingo sesijas. Individualiose koučingo sesijose su koučingo specialisto palydėjimu turite galimybę ieškoti atsakymų į konkrečius jums aktualius klausimus. Todėl rekomenduojame individualių sesijų metu stiprinti lyderystės raumenį gilinantis į konkrečias jūsų patirtas situacijas, einant vis gilyn ir ieškant tikrosios priežasties elgsenos modeliui paaiškinti. Taip turite galimybę ne tik pamatyti savo stiprybes, bet ir išryškinti nuostatas bei įsitikinimus. Kelkite jau įveikiamus iššūkius ir išsineškite praktinius žingsnius, kuriuos taikysite kasdienoje.

Modeliuokite savo asmeninį lyderystės stilių ir siekite tikslo pagal apsibrėžtą, individualų, tik jums skirtą veiksmų planą. Grupinės koučingo sesijos skirtos asmenims, turintiems tą pačią interesų sritį ir vienijamiems tų pačių klausimų, kurių sprendimas aktualus kiekvienam grupės nariui. Sesijų metu kelkite ir nagrinėkite tokius klausimus, į kuriuos padėtų atsakyti kolektyvinis grupės narių žinojimas. Semkite informacijos iš kitų, klausykitės jų pavyzdžių ir idėjų, reflektuokite, ką vertingo galite išsinešti sau.

Užsirašykite, kokią temą norėtumėte iškelti grupinės koučingo sesijos metu, kuri būtų aktuali jūsų kaip lyderio (-ės) augimui.

Kiekvienos taikomo metodo vertė priklauso nuo jūsup asmeninio požiūrio ir įsitraukimo, asmeninio įsigalavimo ir patikėjimo, kad esate lyderis (-ė).

Trečiasis lyderystės treniravimo lygmuo yra kasdienė praktika. Tai reiškia, kad turimas teorines žinias galime pritaikyti darbo ir artimoje aplinkoje. Eikite į tokias situacijas, kuriose galėsite įveikinti turimas kompetencijas. Pradėkite nuo tokių situacijų, kurios jums kelia mažiausiai jaudulio, prisipratinkite ir ženkite į kitą veiklą. Kai pajusite, kad tai jums komfortiška, bandykite save dar kitoje veikloje, vis drąsiau taikykite turimus įgūdžius skirtingose aplinkose.

Prisiminkite situacijas, kai įsigalavote veikti ir demonstravote savo lyderystės kompetencijas. Kaip jus priėmė aplinkiniai? Kokios buvo jų reakcijos? Ar visi reagavo vienodai? Jeigu skirtingai – išskirkite, kaip. Ką pastebite savo elgsenoje?

„Tobulinti savęs valdymo praktiką reiškia ne neklystumą pasirenkant, bet sąmoningumą renkantis.“ Eglė Daunienė ir Paulius Avižinis (2024).

Sąmoningai stebėkite, kaip skleidžiasi jūsų lyderystė skirtingose aplinkose su skirtingais žmonėmis. Greičiausiai pastebėsite, kad tai, kas tinkama su vienu, nebūtinai yra tinkama su kitais. Atraskite būdus, padedančius jaustis labiausiai savimi, imkitės lyderystės

nepamindami savo vertybių, tačiau prisiderindami prie esamų poreikių. Lyderiais (-ėmis) tampa tie, kurie siekia naujų žinių, yra smalsūs, atviro požiūrio ir stengiasi pasiekti geriausių rezultatų kasdienėse veiklose.

Kaip rūpinuosi savo gerove?

Darbo aplinkoje tikimės ne tik visų darbui atlikti reikalingų priemonių, bet ir sveiko emocinio klimato. Tai – išoriniai veiksniai, lemiantys komfortą darbo vietoje. Tačiau kalbant apie asmeninę lyderystę skatinama galvoti ir apie asmenines galimybes užtikrinti gerovę sau ir kitiems.

Manoma, kad tik visavertis, savipakankamas, pasitikintis savimi, emocinį balansą išlaikyti gebantis žmogus gali suteikti pagalbą kitam ir dalytis. Todėl itin svarbu pasitikrinti darbo ir asmeninio gyvenimo balansą. Tą galima padaryti pasinaudojus balanso svarstyklių metafora.

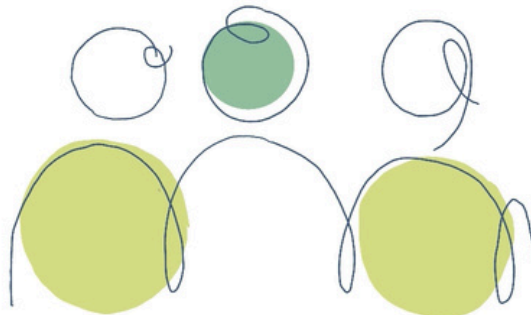
Įsivaizduokite, kad ant vienos svarstyklių lėkštelės dedate darbo krūvį, sunaudojamą energiją, laiką ir visa kita, kas jums siejasi su darbu. Užrašykite, ką įsivaizdavote. Ant kitos lėkštelės sudėkite tai, kas siejasi su jūsų asmeniniu laiku, tai yra laisvalaikio praleidimo formomis, atsipalaidavimo būdais, laiku su šeima ir kita. Tai irgi užrašykite. Įvertinkite, kas jums yra vadinamasis aukso viduriukas, kai jaučiatės pilnai išpildęs save darbe, bet kartu turite erdvės sau. Vertinga tokias situacijas pasižymėti. Nustatę, kas šiuo gyvenimo laikotarpiu (kintant laikui gali kisti ir balanso taškas) jums yra idealus teorinis balansas, pagalvokite apie realią situaciją. Kaip atrodo jūsų balansas šiandien? Kuri lėkštelė nusveria kurią?

Remiantis moksliniais tyrimais, darbo–laisvalaikio balansas sunkiai pasiekiamas ir dažniau nusvyra darbo lėkštelė. Todėl itin svarbu periodiškai tikrinti svarstyklės ir turėti įrankių, kurie padėtų atstatyti balansą.

Kaip dažnai pastebite, kad dirbdami galvojate apie šeimos narius, o būdami namie – apie darbą? Pavyzdžiui, dėl vaiko ligos pasiėmėte laisvą dieną, tačiau vietoj to, kad sutelktumėte dėmesį į vaiką, galvojate apie darbą. Arba atvirkščiai: priėmėte sprendimą dirbti, radote, kas prižiūrės vaiką, bet sunkiai susikoncentruojate į darbą ir vis galvojate apie vaiką. Šitaip minėtos svarstyklės išsiderina, tad būtina nedelsiant įvesti balansą. Prisiminkite, kokie motyvai paskatino priimti tą sprendimą, kurį priėmėte. Remdamiesi savo sprendimu, koncentruokitės į „čia ir dabar“ momentą, leisdami sau atsiriboti nuo kitų su jumis susijusių aplinkų.

Vertinga prisiminti, kad tik kiekvienas asmeniškai gali subalansuoti šias svarstyklės. Atraskite jums tinkamus laiko ir užduočių planavimo metodus, stiprinkite turimus įgūdžius. Susikurkite savo asmeninius ritualus ar rutiną, kuri padės nukreipti mintis į savęs stiprinimą ir palaikymą. Mokykitės metodų, kurie padėtų nusiraminti susidūrus su stresu ar nemaloniomis situacijomis.

Prisiminkite, kaip elgiatės situacijose, kai reikia pasakyti NE. Tikėtina, kad dažnai tarsi bandote pasiteisinti, pavyzdžiui: „NE, negalėsiu, nes einu pas gydytoją“, „NE, negalėsiu, nes turiu skubią užduotį“ ir panašiai. Iš tiesų daugelyje situacijų galima atsisakyti pasiaiškinimų. Pabandykite šiandien ar per artimiausias porą dienų pasakyti tik tiek: „Negaliu“, „Nebūsiu“, „Neatvyksiu“ ar panašiai. Stebėkite savo ir aplinkinių reakcijas: kas vyksta neišplečiant atsisakymo pasiaiškinimais?

Tikrasis lyderis (-ė) yra atviras, besidalinantis, suprantantis, atjaučiantis ir padedantis, todėl pirmiausia būkite lyderiai (-ės) sau ir demonstruokite gerovės lyderystę kitiems.

Rūpindamiesi savo gerove, nepamirškite pasirūpinti ir fizinio kūno sveikata. Mokliškai įrodyta, kad fizinio kūno energijos lygmuo turi tiesioginę įtaką efektyvumui. Pasidomėkite streso šaltiniais ir perdegimo požymiais, būkite atidūs sau. Apibrėžkite ribą, ką

toleruosite, o kam sakysite NE be sąžinės graužaties. Kalbėkite apie savo emocinę sveikatą su kitais jums saugioje aplinkoje. Tikrasis lyderis (-ė) yra atviras, besidalinantis, suprantantis, atjaučiantis ir padedantis, todėl pirmiausia būkite lyderiai (-ės) sau ir demonstruokite gerovės lyderystę kitiems.

Kaip aš būdamas (nebūtinai formaliu) lyderiu (-e) stiprinu kolektyvo, komandos, grupės narių asmeninę lyderystę?

Šių dienų lyderio samprata teigia, kad tam tikru laiku ir tam tikroje aplinkoje lyderiu (-e) gali tapti bet kuris asmuo, nepriklausomai nuo užimamos formalios pozicijos. Remiantis pasauline praktika rekomenduojama, kad mokyklos vadovas sujungtų tiek vadybines, tiek lyderystės kompetencijas ir jas derintų tarpusavyje, taip pasiekdamas komandai reikalingą dermę. Kitiems mokyklos bendruomenės lyderiams (-ėms) rekomenduojama įveiklinti savo lyderystės kompetencijas atsižvelgiant į komandos ir individualius komandos narių poreikius. Lyderis (-ė) įkvepia savo pavyzdžiu, todėl svarbu elgtis taip, kaip tikimasi iš visų kolegų, ir formuojant mokyklos kultūrą: atvirai, laikantis žodžio ir sprendimų, išlaikant nuoseklumą, demonstruojant įsitraukimą, atitinkamai parenkant emocijas ir bendravimo manieras, ir kita.

Pagalvokite ir užrašykite bent 5 lyderio (-ės) kompetencijas, kurias išskirtumėte kaip būtinas stiprinant komandos narių lyderystę. Kurias iš jų esate įvaldę, o ką reikėtų tobulinti? Prisiminkite šias kompetencijas iliustruojančius asmeninius ar kolegų (-ių) pavyzdžius.

Lyderiui (-ei) vadovui (-ei) svarbu pažinti kiekvieną mokyklos darbuotoją, o neformaliems lyderiams (-ėms) – savo grupės žmones ir žinoti jų stipriąsias bei silpnąsias puses tam, kad galėtų geriausiai paskatinti kiekvieną įsiveiklinti siekiant mokyklos vizijos. Dažniausiai reikia laiko, kol kolektyvas atsiskleidžia, todėl lyderio (-ės) atsakomybė yra kurti tokią aplinką ir komandos pagalba organizuoti tokias veiklas, kad kiekvienas mokytojas (-a) galėtų atrasti savo stipriąsias puses ir jas auginti. Lyderis (-ė) stebi kiekvieno individualų augimą ir sudaro palankias sąlygas mokytojų asmeninės lyderystės stiprinimui. Būtinai nuolatinis ryšio kūrimas ir palaikymas, o tam gali pasitarnauti ne tik individualūs pokalbiai, bet ir bendravimas neformalioje aplinkoje. Kad ir kokia užimta dienvakė, svarbu rasti laiko kolegoms (-ėms), juos išklausti, atsižvelgti į jų poreikius – tai padeda kurti stiprią bendruomenę ir išpildyti mokyklos viziją.

Prisiminkite, kiek kartų per pastarąją savaitę skyrėte asmeninį dėmesį pokalbiui su kolega. Kiek kartų atvirai išklausėte kitą požiūrį? Kokiais veiksmais atsižvelgėte į kolegos išsakytas mintis? Kokiais būdais parodėte palaikymą?

„Norint imtis lyderystės, reikia tapti atidžiam, kaip mane girdi.“ Eglė Daunienė ir Paulius Avižinis (2024).

Gali būti, kad susidursite su tokiomis situacijomis, kai komandos nariai nebus pasiruošę stiprinti asmeninę lyderystę ar nenorės įsitraukti į veiklas. Pakvieskite juos

atviram pokalbiui, išklauskite ir bandykite atliepti poreikius, parodykite supratimą ir kartu nuspręskite, kada bus laikas žengti kad ir mažus žingsnius link stipresnio bendradarbiavimo. Lyderiui (-ei) ypatingai svarbu aiškiai ir suprantamai komunikuoti, nuolat pasitikrinti, ar mintys buvo išsakytos ir suprastos taip, kaip siekėte.

Stabtelėkite ir prisiminkite situacijas, kai jums sėkmingai pavyko iškomunikuoti norimą idėją. Kaip tai darėte? Kokiu tonu kalbėjote? Kokius žodžius parinkote? Kaip į jus reagavo kolegos (-ės)?

Lyderiai (-ės) yra atsakingi už mokyklos kultūros kūrimą ir palaikymą, todėl, siekiant besimokančios, bendradarbiaujančios, augančios, tobulėjančios, bendrą viziją kuriančios komandos, būtina pirmiausia įgalinti save, dalytis motyvacija, būti atviram ir demonstruoti tokias vertybes, kurias norima puoselėti mokykloje.

Ką šiandien / per ateinančią savaitę / per ateinantį mėnesį padarysiu dėl savo asmeninės lyderystės stiprinimo?

Lyderystės raumens treniravimas yra nuolatinis procesas, kuris veda į naujas situacijas, jų sprendimą, iššūkių kėlimą, savęs ir aplinkos pažinimą ir kitus svarbius dalykus. Pradėję treniruoti raumenį, suksitės mokymosi-taikymo-klaidų-mokymosi-taikymo-... procese.

Peržvelkite visas užrašytas mintis, pavyzdžius, žingsnius, kuriuos pavyko įsivardyti reflektuojant šiose rekomendacijose aprašytus kvietimus veikti. Ką naujo sužinojote apie save? Kaip tai, ką užrašėte refleksijų metu, veda link lyderystės stiprinimo ir tapimo svajonių lyderiu (-e)?

Kiekvieno etapo pabaigoje nuoširdžiai pasidžiaukite savo pasiekimais. Pasidžiaugimo momentas gali įvykti čia ir dabar, nelaukiant ypatingų progų. Tai gali būti kokio nors proceso pradžia, vidurys ar pabaiga. Kviečiame skirti laiko ir nuoširdžiai sau padėkoti už tai, ką padarėte, nes darėte geriausia, ką galėjote.

Pasidžiaugimo momentas gali įvykti čia ir dabar, nelaukiant ypatingų progų.

Atminkite: žinoti nepakanka, reikia ir daryti. Linkime pasinerti į nuolatinį tobulėjimo procesą, leisti sau daryti klaidas jas priimant kaip pamokas

ir stiprinti ne tik savo asmeninę lyderystę, bet ir įkvėpti kitus. Kviečiame veiklų kūryboje nepamesti savęs, vertybių, pasiekti asmeninį balansą ir tada dalytis, kurti, veikti, augti ir, atliepiant mokytojų pašaukimą, – auginti kitus dėl kiekvieno asmeninės sėkmės.

Primename, kad papildomai apie lyderystės veikiant sritį ir asmeninę lyderystę galite paskaityti čia:

[TŪM Rekomendacijų leidinys \(11–19 p.\).](#)

„TŪKSTANTMEČIO MOKYKLŲ“ PROGRAMA STEAM UGDYMAS

Klausytis epizodo: „Mokiniai – mokslininkai ir verslininkai.
Kuo čia dėtas STEAM?“

„Tūkstantmečio mokyklų“ (toliau – TŪM) programoje ir tinklalaidėje atskleidžiame STEAM (angl. Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) ugdymo galimybes. Šis metodas kuria platesnį kontekstą, kuriame mokslą mokiniams dar mokykloje galime pristatyti taip, kad jis labiau atitiktų mokslininkų patirtį: kaip praktiką, kurioje reikia įvairių disciplinų žinių, lanksčiai jas taikant praktinėms ar mokslinėms problemoms spręsti.

Šiame skyriuje pateikiamos rekomendacijos keliose srityse:

- Programos „Kurk Lietuvai“ projekto „[Mokyklų ir aukštųjų mokyklų bendradarbiavimas STEAM ugdyme](#)“ tyrėja **dr. Edita Karosienė** gilinaisi į tai, kaip užtikrinti ilgalaikį, efektyvų ir tvarų mokslininkų ir aukštųjų mokyklų įsitraukimą į mokinių STEAM ugdymą.

- Vilniaus Sietuvos progimnazijos informacinių technologijų mokytoja-ekspertė, „STEAM Code Academy“ įkūrėja ir 2022-ųjų Metų mokytojo premijos laureatė **Snieguolė Bagočienė** pateikia praktinių pavyzdžių, kaip STEAM 5–8 klasių mokiniams padeda ruošti gyvenimui ir ateičiai.
- TŪM programos vadovė ir STEAM ugdymo ekspertė **Judita Šarpienė** atskleidžia ugdymo aplinkų pritaikymo, integruoto ugdymo turinio ir bendradarbiavimo tarp mokymo ir verslo įstaigų svarbą.

INTRO: 1. KODĖL MUMS SVARBUS STEAM UGDYMAS?

Lietuvos švietimo politikai, mokyklų vadovai, pedagogai, aktyvūs tėvų bendruomenės atstovai ir darbdaviai yra susirūpinę, kaip pagilinti STEAM ugdymą Lietuvos mokyklose ir didinti STEAM sričių dalykų populiarumą bei šių sričių darbuotojų darbo rinkoje skaičių.

Vienas iš „2021–2030 m. nacionalinio pažangos plano“ tikslų yra pereiti prie mokslo žiniomis, pažangiosiomis technologijomis, inovacijomis grįsto darnaus ekonomikos vystymosi ir didinti šalies tarptautinį konkurencingumą. Plane siekiama gerinti rodiklius gyvybės mokslų, inžinerinės pramonės, informacinių ir komunikacinių technologijų sektoriuose. Tokiam tikslui pasiekti reikalingi kompetentingi šių sričių specialistai, o jiems paruošti svarbu stiprinti STEAM ugdymą Lietuvos mokyklose ir didinti STEAM srities dalykų populiarumą. Ypač aktualu tampa padidinti mokinių, kurie domisi su STEAM susijusiomis profesijomis ir yra pasirengę jas studijuoti, skaičių.

Žvelgdami į ateitį veikiame šiandien – mokyklose ugdome jaunuosius mokslininkus, būsimus technologus, inžinierius ar matematikus, kurie kurs naujas idėjas, naujus produktus ir visiškai naujas XXI a. pramonės šakas. STEAM ugdymui tenka svarbi šio proceso dalis – įtraukti ir suteikti galimybes augti įvairių gebėjimų mokiniams – ateities kūrėjams.

Nuo 2022 m. STEAM yra viena iš [švietimo pažangos programos](#) „[Tūkstantmečio mokyklos](#)“ mokyklų veiklos tobulinimo sričių, – taip siekiama stiprinti mokytojus, suteikiant jiems kompetencijų ir įrankių taikyti šį ugdymo metodą ir sudaryti galimybes jį naudoti Lietuvos savivaldybių mokyklose. Globalioje švietimo bendruomenėje vis dažniau

pastebima pasiteisinanti praktika, kai į ugdymo programos turinį įtraukus STEAM ugdymo principus ir mokslinius metodus kaip mokymo(si) pamatą, galima sukurti erdvę visiems mokiniams mąstyti ir patirti, kad ir jie gali atrasti ir sukurti vertingų sprendimų šiuolaikinėms problemoms spręsti.

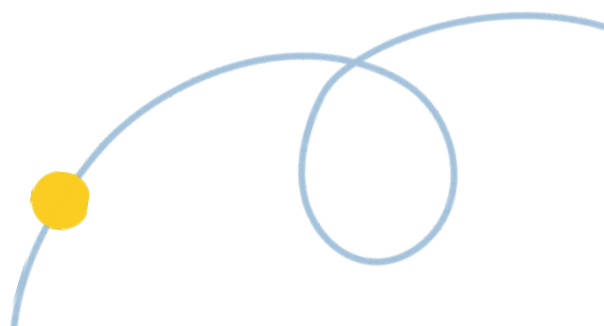
Lietuvoje įgyvendinant TŪM programą sudaroma galimybė kiekvienai savivaldybei tobulinti ugdymo kokybę, įtraukiant savivaldybių administracijos darbuotojus bei mokyklų vadovus, iniciatyvius mokytojus, parengiant švietimo pažangos planus. Svarus vaidmuo TŪM programoje įgalinant STEAM ugdymą tenka 2023 m. rugsėjį darbą pradėjusiems STEAM ugdymo koordinatoriams ir, žinoma, mokytojams, kurie kasdien planuoja pamokas, organizuoja mokslinius tyrimus, projektus ir pastebi bei ugdo mokinių talentus. Tam, kad STEAM ugdymas būtų įgyvendinamas sėkmingai, švietimo bendruomenėje svarbu visiems susitelkti ir bendradarbiauti visuose švietimo lygmenyse.

2. SUTARIMAI DĖL STEAM UGDYMO SAMPRATOS NACIONALINIŲ LYGMENIŲ

Lietuvoje nacionaliniu lygmeniu dėl STEAM ugdymo turime pasiektą bendrą susitarimą ir Švietimo, mokslo ir sporto ministro patvirtintą [2023–2030 m. STEAM ugdymo stiprinimo planą](#). Šiame plane STEAM samprata apibrėžiama kaip kompleksiškas ir visuminis tikrovės reiškinių pažinimas taikant kūrybišką prieigą ir organizuojant integruotą gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos, matematikos ugdymą.

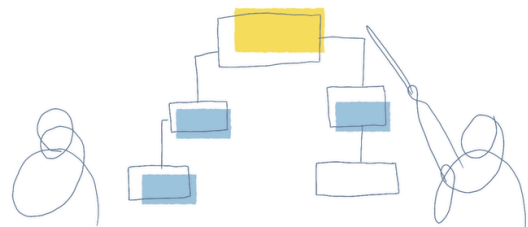
STEAM ugdymo bruožai plane:

- turinys grindžiamas realiais kontekstais ar tariamais scenarijais, turinčiais išvestį ar projekciją į mokiniui aktualią bei atpažįstamą aplinką ir skatinančiais tvarų ir atsakingą santykį su pasauliu. Ugdymo proceso metu taikoma STEAM dalykų žinių, gebėjimų ir nuostatų integracija, siekiant įgyvendinti mokinio suformuluotus konkrečius tikslus ir uždavinius;

- didžioji dalis taikomų metodų paremti mokinio aktyviu tyrinėjimu ir (ar) modeliavimu (įskaitant meninę raišką) ir skirti ugdyti kritinį bei kūrybinį mąstymą, bendradarbiavimą, komunikavimo kompetenciją ir problemų sprendimo gebėjimus. Taip pat turi būti taikomi skaitmeninę kompetenciją ugdantys metodai ar jų variantai;
- ugdymo procesas organizuojamas mokinių aktyvų įsitraukimą skatinančiose fizinėse ir (ar) virtualiose aplinkose, užtikrinant mokinių praktinę ir (ar) kūrybinę veiklą. Pagal poreikį rekomenduojama naudotis ugdymo partnerių siūlomomis erdvių, priemonių galimybėmis ar patirtimis;
- siekiant STEAM ugdymo plėtros Lietuvoje, turi būti skatinamas ir STE(A)M srities ugdymas, kurio metu, taikant aktyvaus mokymosi metodus, gilinamasi į gamtamokslinį, technologinį, inžinerinį ar matematinį turinį ir (ar) problemas, kelias ar visas sritis jungiant per bendrus kontekstus. Papildomai STE(A)M srities ugdymo procese menai ar kiti dalykai gali būti integruojami kaip raiškos, įvesties ar proceso formos elementai.

**STEAM ugdymo elementai
atsiskleidžia ir TŪM programoje bei
savivaldybių parengtuose pažangos
planuose, kur pagrindinis dėmesys
skiriamas šiems STEAM ugdymo
geriesiems požymiams atliepti:**

1. ugdymo turinio ir jo kokybės valdymas: bendruomenės patvirtintas STEAM ugdymo įgyvendinimo planas įtraukiamas į mokyklos ugdymo planą, jame numatytoms veikloms užtikrinti paskiriamas STEAM koordinatorius; vykdomas STEAM kompetencijų tobulinimas ir jo rezultatų stebėseną;
2. STEAM ugdymo aplinka: mokykloje sukuriama (atnaujinama) bent viena šiuolaikiška specializuota STEAM erdvė (laboratorija), skirta praktinėms formaliojo ir neformaliojo švietimo veikloms, ir ji įveiklinama. Ne mažiau nei 10 proc. praktinių veiklų vykdomos pasitelkiant partnerius ir (ar) jų infrastruktūrą;

3. aktyvus bendradarbiavimas ir tinklaveika: lankstaus tvarkaraščio, ugdymo formų, jungiančių temų ir aplinkų taikymu paremtas tarpdalykinis bendradarbiavimas mokykloje; tikslingai sąveikaujama su kitomis mokyklomis; įgyvendinama tinklaveika su mokslo, kultūros įstaigomis, verslo ir nevyriausybinėmis organizacijomis bei STEAM centrais; inicijuojami bei įgyvendinami tiksliniai projektai.

3. MOKYTOJO ASMENYBĖ IR MOKYTOJŲ BENDRADARBIAVIMAS

Tinklaidėje pokalbio dalyvės vieningai sutaria, kad svarbus veiksnys, užtikrinantis veiksmingą STEAM ugdymą, yra mokytojai, turintys ir gilių STEAM dalykų žinių, ir išmanantys patį STEAM metodą, taip pat turintys tvarių pedagoginių nuostatų, reikalingų gerai ir šiuolaikiškai mokyti. TŪM programa suteikia mokytojams galimybę dalyvauti įtraukiamame profesiniame tobulėjime ir pastiprinti turimas bei įgyti naujų kompetencijų STEAM ugdymo turinio kūrimo ir profesinių nuostatų srityse. Iš TŪM programos vykdytojų perspektyvos matome suplanuotas veiklas, kuriose išryškėja veiksmingas mokytojo ir mokinio bendradarbiavimas. Ateities perspektyva pozityvi, tai mokytojai, kurie nebijo eksperimentuoti, yra išradingi, o mokiniai - motyvuoti ir įsitraukę į mokymosi procesą." Matant tokius pavyzdžius nekyla abejonė, kad tai padeda mokiniams ne tik siekti geresnių rezultatų, bet ir domėtis naujais dalykais, kurti.

Mokytoja Snieguolė Bagočienė akcentuoja, kad be profesinių kompetencijų, STEAM metodą diegiantiems mokytojams svarbu išlaikyti asmeninę motyvaciją: siekti nuolat mokytis, domėtis inovacijomis, ieškoti partnerystės ir bendradarbiavimo ryšių su mokslo įstaigomis bei mokslininkais, STEAM centrais, verslo atstovais. Šiandieniam ugdymo kontekste įžvelgiame, kad nemaža dalis iniciatyvų yra mokytojų rankose – mokytojai savo mokiniams gali atverti platesnį kontekstą ir galimybes. Šiandienos mokytojai suvokia, kad inovacijos ir technologijos taip sparčiai žengia į priekį, jog nebegali visko aprėpti ir žinoti visus atsakymus atmintinai. Mokytojams tampa svarbu įgyti naujų įgūdžių naudotis skaitmeninėmis, kitomis technologijomis tam, kad galėtų susirasti informacijos šaltinius, kartu su mokiniais tyrinėti, ieškoti atsakymų į klausimus.

Tai aptaria ir prof. dr. Vincentas Lamanauskas straipsnyje apie [mokytojų pasirengimą organizuoti ir realizuoti gamtamokslinį ugdymą pradinėje mokykloje.](#)

Tyrėjas daro išvadą, kad pradinių klasių mokytojams svarbu stiprinti „gamtamokslines kompetencijas, t. y. gebėjimą organizuoti tyrinėjimais grįstą mokymąsi, praktines veiklas įvairiose edukacinėse aplinkose (ypač gamtoje)“ (Lamanauskas, 2022). Tą patį galima pasakyti ir apie vyresnių klasių mokytojus.

Judita Šarpienė sutinka, kad STEAM ugdymas sėkmingiausias, kai mokiniai užmezga asmeninius ryšius su idėjomis ir įspūdžiais, susijusiais su STEAM sritimis. Tad mokytojai gali organizuoti veiklas tiek klasėje, tiek per individualizuotą ir grupinę patirtį (projektais pagrįstą mokymąsi) už klasės ribų. Pavyzdžiui, apsilankę STEAM centre mokiniai gali naudotis nauja mokymo programa ir mokytis apie dangoraižių inžineriją, energijos vartojimo efektyvumą, dizainą ir pan. Tokios patirtys ištrina ribas, kurios tradiciškai skiria akademinis dalykus, ir suteikia mokiniams galimybę sujungti skirtingų disciplinų sąvokas bei žinias, kad mokiniai geriau suprastų ir spręstų realaus pasaulio problemas prasmingai ir aktyviai mokydamiesi. Tai gerai iliustruoja vienos mokytojos pavyzdys, kuriuo ji dalinasi [šiuame straipsnyje](#). Čia mokytoja Danguolė Savičienė dalinasi savo patirtimi su mokiniais dalyvaujant Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centro organizuojamoje veikloje „Mano eksperimentas“.

Tinklaidės pašnekovės pastebi, kad STEAM ugdymas tampa vis populiariesnis, vis daugiau STEAM ugdymo komponentų ateina į mokyklas, tad didėja ir mokytojų, išmanančių šį mokymo ir mokymosi metodą, poreikis. Kadangi STEAM metodologija sujungia gamtos mokslus, technologijas, inžineriją, menis ir matematiką, padeda mokiniams tyrinėti, diskutuoti ir spręsti aktualias problemas, mokykloms rekomenduojama siekti glaudesnės ugdymo turinio integracijos. TŪM programa to siekia per mokytojų komandinio požiūrio formavimą ir bendradarbiavimą tarpusavyje kuriant ir derinant ugdymo turinį kartu.

4. TARPDALYKINĖS INTEGRACIJOS SVARBA

Edita Karosienė taip pat pabrėžia, kad STEAM labai svarbi visų dalykų integracija, kad jie turi veikti kartu. Mokiniai naudoja visas šitas žinias sudėję kartu ir sprendžia problemas, naudodami kritinį mąstymą, matematinį mąstymą, mokslo, pavyzdžiui, biologijos ar fizikos, žinias, ir sprendžia realias gyvenimo problemas, taip pat pritaikydami ir kūrybinį mąstymą.

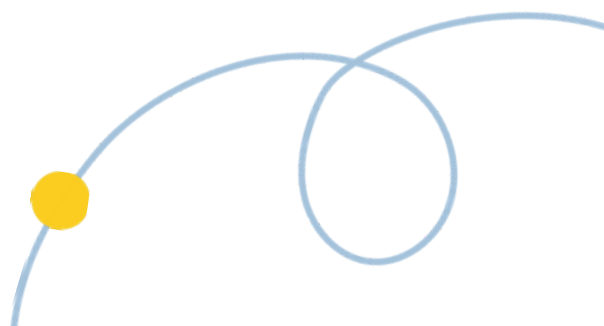
Snieguolė Bagočienė, ugdanti 5–8 klasių mokinius, dalinasi patirtimi, kaip sekasi integruoti ne tik mokomuosius dalykus, bet ir formalųjį bei neformalųjį ugdymą mokykloje praktiškai: tiek formalaus, tiek neformalaus ugdymo metu integruojant mokomuosius dalykus galima suformuluoti aktualią problemą, išgryninti ją nuo idėjos iki prototipavimo ir pereiti žingsnius, integruojant su kitais dalykais, kitomis disciplinomis. Tuomet mokiniai pamato: „Mes mokėmės ir tą, ir šitą, ir štai kaip kartu viskas susijungia“, – sako Snieguolė. Dažniausiai mokiniai tai pastebi atlikdami STEAM projektus.

5. KAIP STEAM UGDO „MINKŠTUOSIUS“ MOKINIŲ GEBĖJIMUS?

Tinklaidės viešnia Edita Karosienė pastebi po truputį nykstantį poreikį kuo anksčiau mokinius suskirstyti į tikslųjų ir humanitarinių mokslų sritis, nes net ir kiekvienam mokslininkui reikia įvairių „minkštųjų“ įgūdžių, – ne vien mokėti skaičiuoti, ne vien atlikti eksperimentą ir panašiai. Reikia ir mokėti pristatyti savo darbą, savo projektą, parašyti straipsnius, susirasti, su kuo bendradarbiauti. Todėl socialiniai ir komunikacijos įgūdžiai tampa ne mažiau svarbūs nei dalykinės kompetencijos.

Projekto „Kurk Lietuvai“ metu daug bendravusi tiek su mokytojais, tiek su mokslininkais, dėstytojais, Edita susidūrė su tyrimo dalyvių išsakyta nuomone, kad visgi nebereikėtų taip anksti skirstyti mokinių pagal tiksluosius ar humanitarinius mokslus, nes mokiniai kartais apsigalvoja jau būdami dvyliktoje klasėje, kai nebeturi galimybės keisti pasirinktos krypties. Edita Karosienė pastebi, kad net ir suaugę žmonės karjeros eigoje keičia profesiją.

„Šiuo metu vyksta daug kvalifikacijos mokymų, suaugę žmonės persikvalifikuoja ir tampa duomenų analitikais, IT specialistais, nes būtent tokių specialistų paklausa atliepia darbo rinką“, – pašnekovė pateikia įžvalgą, kad būtų puiki perspektyva į ateitį, jei bendrojo ugdymo mokykloje vaikai įgytų daugiau „minkštųjų“ įgūdžių, kuriuos vėliau galėtų pritaikyti įvairiose profesijose. Plačiau susipažinti su dr. Editos Karosienės atliktais tyrimais ir projektu galite [projekto puslapyje](#).

O mokytojams, norintiems bendradarbiauti su aukštojo mokslo atstovais, Edita parengė mokslininkų, kurie ir patys nori bendradarbiauti su mokyklomis bei STEAM centrais, kontaktų sąrašą. Instrukcijas, kaip prie šio sąrašo prieiti, rasite [šioje nuorodoje](#).

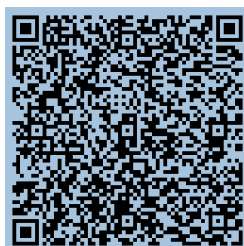
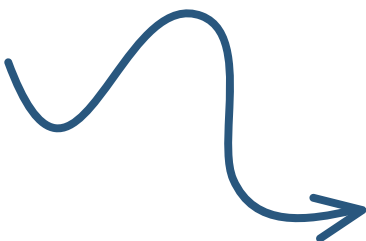

STEAM SRIČIŲ AKADEMIKAI (-ĖS) IR SPECIALISTAI (-ĖS) IŠ LIETUVOS IR UŽSIENIO SIŪLO BENDRADARBIAVIMO VEIKLAS MOKYKLOMS IR STEAM CENTRAMS

Kurk
Lietuvai

ŠVIETIMO,
MOKSLO IR SPORTO
MINISTERIJA

STEAM^{LT}

Taigi, STEAM ugdymas – puiki galimybė mokiniams įgyti tokių gebėjimų, kurie reikšmingi ateityje siekiant profesinės sėkmės bet kurioje srityje. Per STEAM veiklas ir projektus mokiniai įgyja „minkštųjų“ gebėjimų:

- apgalvotai rizikuoti
- įsitraukti į prasmingą mokymosi veiklą
- tapti atspariais problemų sprendėjais
- priimti ir vertinti bendradarbiavimą
- veikti per kūrybinį procesą

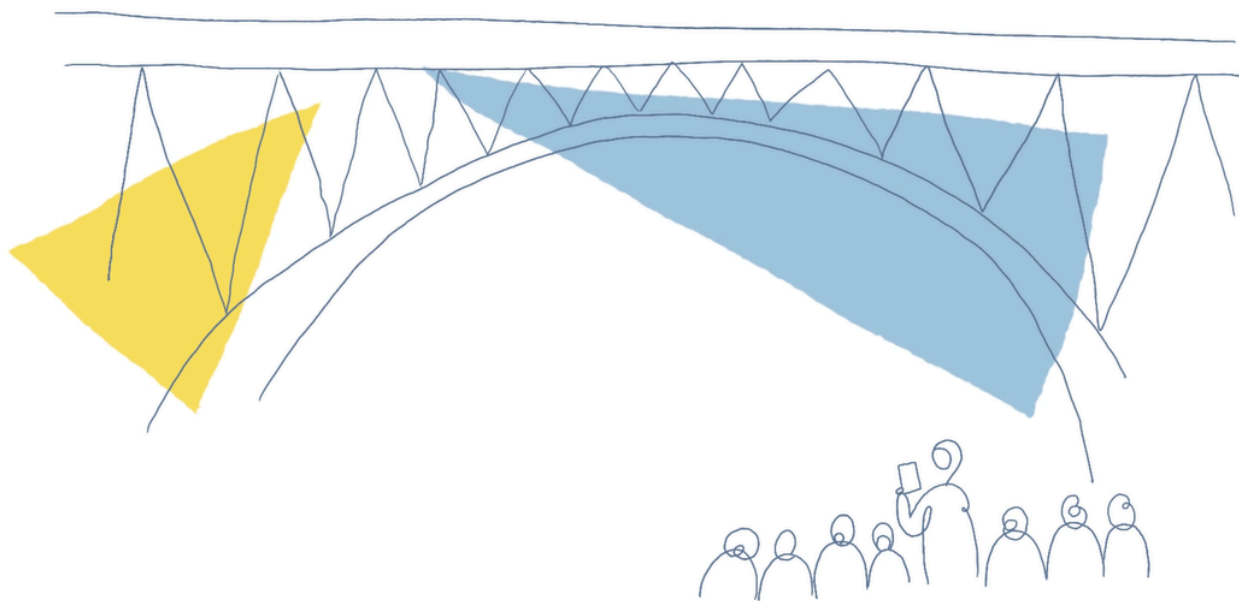
Jei mokiniai kasdien gauna žinių iš atnaujintų ugdymo programų ir mokymo metodų, kuriuose naudojama reali tarpdalykinė mokymosi patirtis, tai jie ne tik ruošiami studijoms ir karjerai, bet ir susieja savo mokymąsi su bendruomenėmis, vykdydami projektus, kuriuose sprendžiamos problemos, turinčios įtakos jų kasdieniam gyvenimui.

6. KAIP ORGANIZUOTI STEAM PAMOKĄ?

TŪM programos vadovė Judita Šarpienė teigia, kad didžiausias iššūkis, su kuriuo susiduria mokytojai, organizuodami STEAM pamoką, yra tas, kad STEAM pamoka sunkiai telpa į įprastinį pamokų tvarkaraštį, kuriame pamokos sudėliotos 45 min. intervalais. Todėl mokykloje įgyvendinant STEAM, kuomet nepaprastai svarbi tarpdalykinė integracija, patariama pagalvoti apie tai, kaip galima tvarkaraštį pertvarkyti, padaryti lankstesnį. Jau yra mokyklų, kurios praktikoje jungia tų pačių dalykų pamokas, ypatingai kur reikia didesnio mokinių įsitraukimo arba tiesiog atliekant fizikos arba chemijos eksperimentus, ir organizuoja dvigubas pamokas 1 val. 30 min. blokais (45 min. + 45 min.).

Galimybių yra ir kitokių. Kai kurios mokyklos skiria visą dieną tam tikram dalykui arba valandas, kad mokiniai galėtų išvykti už mokyklos ribų ir pereflektuoti, kažką sukurti ar užsiimti kita tiriamąja veikla. Vienas tokių sektinų pavyzdžių yra Vilniuje. Tai Vilniaus miesto savivaldybės projektas „[Vilnius yra mokykla](#)“, kurio pagrindinė idėja tokia, kad miestas yra pilnas galimybių mokytis. Daugiau erdvės – daugiau laisvės mokinių ir mokytojų kūrybiškumui.

Šiuo projektu Vilnius siekia modernumo švietimo sistemoje – bent 10 proc. pamokų perkelti iš mokyklos pastato į miesto erdves ir diegti mišraus ugdymo modelį: skatinti mokyklas kūrybiškai išnaudoti pačias įvairiausias Vilniaus erdves ir vis dažniau tradicines pamokas klasėse derinti su pamokomis mieste. Vilniuje įsikūrusiose pažangiausiose laboratorijose gali vykti biologijos, fizikos ir chemijos pamokos. Muziejuose ir galerijose – istorijos ir menų pažinimas. Tokiu būdu žinios iškart siejamos su patyrimu, dalykai integruojami, o smalsumas ir motyvacija mokytis auga. Kituose Lietuvos miestuose taip pat yra erdvių, kurios mielai kviečia mokinius, ir miestai tuo didžiuojasi, garsiai apie tai kalba.

TŪM programoje pastebime praktiką, kad mokyklos siekia organizuoti ne tiek paprastas ekskursijas už mokyklos ribų, o labiau išvykas, kurios yra tęstinio ugdymo proceso dalis. Tai apima mokinių pasirengimą išvykai, aiškių užduočių formulavimą ir atlikimą nuvykus į vietovę, o grįžus – refleksiją apie tai, kas pavyko, ką naujo patyrėme ir kur tai pritaikysime.

Dar viena puiki galimybė STEAM pamokų organizavimui – Lietuvoje prieš keletą metų įsteigti septyni regioniniai atviros prieigos [STEAM centrai](#), kuriuose yra po keturias laboratorijas ir jie yra prieinami septyniose apskrityse visiems tos apskrities mokiniams nuo septintos iki dvyliktos klasės. STEAM centrai įgyvendina įvairias veiklas, bet pagrindinė jų veikla – formaliojo ugdymo praktinis įkontekstinimas.

STEAM centre yra naujausia įranga, geros laboratorijos, pasiruošę metodininkai-laborantai, kurie gali padėti visai klasei atlikti tam tikrą darbą ar išspręsti problemą. Įprastai ugdymo turinys būna susijęs su tuo, ko mokiniai mokosi per fizikos, chemijos, biologijos pamokas mokykloje, tačiau įterpiant elementus iš meninių, kūrybinių sričių, susijusių su dizainu, kritiniu mąstymu ir pan.

7. „FAB LAB“ DIRBTUVĖS MOKYKLOJE. KAIP TAI VEIKIA?

Pasaulio bankas nurodo, kad darbo rinkoje automatizacija paveiks pusę žmonių atliekamų darbų. Artėjant vis didesniems ketvirtosios pramonės revoliucijos iššūkiams Lietuvos miestai nesnaudžia ir tam ruošia jaunąją kartą. Džiaugiamės, kad TŪM programa prisideda prie Lietuvos mokyklose atidaromų naujų „Fab Lab“ (angl. Fabrication Laboratory) kūrybinių dirbtuvių, kuriose mokiniai gali kurti, išrasti ką nors naujo ir mokytis autentiškoje įveiklinančioje aplinkoje, įkūrimo.

Taigi, „Fab Lab“ – tai šiuolaikiška įranga aprūpinta inovacijų bei išradimų kūrimo platforma – dirbtuvės, skirtos konstruoti, modeliuoti, gaminti įvairius gaminius ar prototipus. Tai vieta mokiniams, norintiems atlikti tyrimus ar išbandyti naujus sprendimus, tačiau neturintiems tam tinkamų priemonių ir vietos. Tai kūrybinė erdvė išmaniems entuziastams, modeliuotojams, architektams, menininkams ir inžinieriams, kurie, naudodamiesi turimomis medžiagomis ir įrankiais, gali įgyvendinti savo projektus. Vadinamųjų „Fab Lab“ pagrindas – keturi įrenginiai, leidžiantys greitai pasigaminti individualų produktą: 3D spausdintuvas, lazerinė pjaustyklė, frezavimo ir gręžimo staklės (CNC) ir braižytuvas, įprastai skirtas reklamos afišų, lipdukų gamybai. Čia taip pat galima pabandyti dirbti su tekstilės presais, elektronikos mokomaisiais rinkiniais, litavimo įranga, įrankiais ir pan.

Mokytoja Snieguolė mokykloje dirba būtent „Fab Lab“ dirbtuvėse ir pastebi, kad jai kaip mokytojai labai smagu matyti savo mokinius, kai jie vienas kitą moko, patys gamina ir panaudoja turimą įrangą, išnaudoja turimas savo žinias ir įgauna naujų žinių bei įgūdžių. Taigi, dirbtuvėse, padedant technologijų ir informatikos mokytojams, mokiniai gali išmokti, kaip

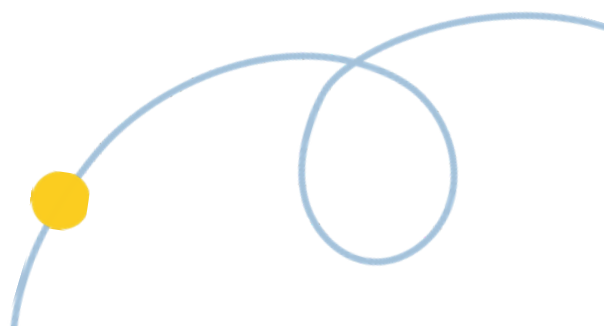
kūrybiškai naudoti šias technologijas kuriant įvairius dalykus ir įgyvendinant savo idėjas. „Fab Lab“ dirbtuvės – puiki erdvė organizuoti edukacinius renginius, susitikimus su įdomiais žmonėmis, konkursus.

Susipažinti su mokytojos Snieguolės kuruojama „Fab Lab“ veikla galite jos sukurtoje Facebook grupėje „[FabLab Sietuva Vilnius](#)“.

8. KAIP BENDRADARBIAUTI SU MOKSLININKAIS?

Stiprinant STEAM ugdymą Lietuvoje svarbu atsižvelgti į STEAM ekosistemos dalyvių sąveikas. Ekosistemoje veikia aukštųjų mokyklų, verslo, savivaldos, neformaliojo ugdymo atstovai. Edita Karosienė programos „Kurk Lietuvai“ projekto metu detaliai išnagrinėjo vieną iš šių sąveikų – bendradarbiavimą tarp mokyklų ir aukštųjų mokyklų. Projekto tikslas atliepia vieną iš „2023–2030 m. STEAM ugdymo stiprinimo plano“ uždavinių: „skatinti platesnį STEAM praktinių veiklų įtraukimą į bendrąjį ugdymą (pvz., projektinių-tiriamųjų darbų, brandos darbų), įtraukiant įvairius socialinius partnerius (pvz., verslo įmones, profesines mokyklas, mokslo ir studijų institucijas), jas įgyvendinant bendrojo ugdymo mokyklose bei STEAM centruose.“

Projekto metu kalbėtasi su mokytojais ir išsiaiškinta, kokio bendradarbiavimo su aukštųjų mokyklų dėstytojais ir mokytojais reikia. Mokslininkai taip pat su didžiuliu susidomėjimu prisijungė prie bendrų veiklų. Šiuo metu yra parengtas 53 mokslininkų, kurie pasiryžę bendradarbiauti su mokyklomis visiškai nemokamai, sąrašas. [Mokytojai gali naudotis šiuo sąrašu jau dabar.](#) Sąrašė mokslininkai turi pasiūlę įvairiausių temų, čia prisijungia ir mokslininkai iš diasporos, gyvenantys užsienyje. Išties yra labai daug atsidavusių savo profesijai mokslininkų, kuriems aktualu tiesiog perduoti žinias ir sudominti savo dalyku. Universitetai Lietuvoje taip pat labai suinteresuoti bendradarbiauti su mokyklomis, nes jiems trūksta stojančiųjų į STEAM specialybes, jie tikisi ateinančių stiprių, gerai pasiruošusių mokinių.

9. KAIP ŠVIESTI IR ĮTRAUKTI MOKYKLOS BENDRUOMENĘ?

Tinklaidės pašnekovės sutaria, kad stipri mokyklos STEAM specialistų lyderystė ir mokslininkų dalyvavimas bendruose projektuose gali būti didžiulis postūmis stiprinant mokyklas STEAM ugdymo srityje, siekiant mokinius sudominti ir paskatinti rinktis studijuoti atitinkamas profesijas. Lietuvoje daug mokslo atstovų iš įvairių STEAM profesijų sričių yra pasirengę prisidėti prie STEAM ugdymo tiek mokykloje, tiek už jos ribų, jei tik mokyklų bendruomenėse atsirastų daugiau iniciatyvų ir galimybių bendradarbiauti. Išskiriame kelias galimybes aktyvinti STEAM ugdymą mokyklų bendruomenėse:

- Inicijuoti diskusijas apie tai, kaip STEAM ugdymas atrodytų jų bendruomenėje siekiant aktualaus tikslo, pvz.: STEAM ugdymas kiekvienam mokiniui, kiekvieną dieną. Kokias mokyklos problemas galima spręsti? Kaip tai galėtų prisidėti prie miesto arba rajono raidos?

- Atlikti pagrindinių STEAM idėjų pristatymus mokyklų bendruomenėse, pvz.: STEAM ugdymo mėnuo, bendruomenių forumai, STEAM idėjų pristatymai mokyklų tarybų posėdžiuose, STEAM vakarai šeimoms, STEAM profesinio informuotumo pristatymai jaunimui ir kt.

Šias rekomendacijas užbaigiame pašnekovių palinkėjimais mokytojams, kuriems STEAM ugdymas ne tik įdomus iš šono, bet norintiems įsitraukti aktyviau:

Edita: „Bandykite, eikite ir bandykite. Bandykite ir eksperimentuokite.“

Judita: „Susiraskite bendražygį, juk kartu drąsiau.“

Snieguolė: „Mokykitės ir nebijokite klysti. Mokytojui reikia nuolat mokytis.“

„TŪKSTANTMEČIO MOKYKLŲ“ PROGRAMA ĮTRAUKUSIS UGDYMAS

Klaustyti epizodo: „Įtraukusis ugdymas: iš viršaus į apačią ar iš apačios į viršų?“

Savivaldybių rolė įtraukiojo ugdymo įgyvendinimui labai svarbi: jos atsakingos už švietimo pagalbą, valdo materialinius mokyklų resursus. Ne mažiau svarbi įtraukiojo ugdymo sėkmei yra mokyklų ir mokytojų lyderystė. Šioje tinklalaidėje diskutavome, kokia kryptimi galima įgyvendinti įtraukiojo ugdymo pokyčius – iš viršaus (nacionaliniu lygmeniu), iš apačios (mokyklos / mokytojų iniciatyva), o gal iš vidurio – savivaldybės lygmeniu?

[Tinklalaidėje](#) aptartos dvi gerosios praktikos, pasitarnaujančios įtraukiojo ugdymo pokyčiams sisteminiu lygmeniu. Įtraukiojo ugdymo koordinatorių savivaldybėse rolė pasitarnauja koordinuoti pokyčius ir resursus, o universalus dizaino mokymuisi (toliau UDM) modelio diegimas skatina ugdymo sistemą matyti kaip ekosistemą: iš paukščio skrydžio ir „ant žemės“.

Tinklalaidėje diskutavo ir dalinosi patirtimi:

- **Akvilė Grigienė** – Kaišiadorių lopšelio-darželio „Spindulys“ direktoriaus pavaduotoja ugdymui ir TŪM Įtraukiojo ugdymo srities koordinatore Kaišiadorių rajone, dirbanti V. Giržado progimnazijoje, kuri prisiėmusi lyderystę Įtraukiojo ugdymo srityje. Specialistė turi 12 metų vadovavimo mokyklai patirtį.
- **Dr. Rasa Nedzinskaitė-Mačiūnienė** – VDU Švietimo vadybos ir politikos katedros docentė ir Edukologijos tyrimų instituto vyresnioji mokslo darbuotoja; LMAJA (Lietuvos mokslo akademijos Jaunosios akademijos) narė, viena iš UDM gairių kūrėjų.
- **Indrė Širvinskaitė** – TŪM įtraukiojo ugdymo srities ekspertė, Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisijos prie Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos pirmininko pavaduotoja.
- **Viktorija Urbonaitė** – pokalbio vedėja ir moderatorė.

Šiose rekomendacijose pirmiausia prisiminsime įtraukiojo ugdymo sampratą. Tuomet apžvelgsime teorines prielaidas įtraukiojo ugdymo kaip sisteminio pokyčio švietime įgyvendinimui. Paskui pereisime prie gerųjų praktikų pavyzdžių ir įrankių. Pirmiausia – savivaldybės įtraukiojo ugdymo „inventorizacijos“ Kaišiadorių savivaldybėje patirtis, kurioje labai svarbus vaidmuo teko įtraukiojo ugdymo srities koordinatoriaus pareigybei. Galiausiai pristatomos įtraukiojo ugdymo ekosistemos stiprinimo praktikos, kur ypatingas vaidmuo tenka savivaldybei ir mokyklų vadovams (-ėms).

1. Įtraukiojo ugdymo samprata

Įtrauktis švietime reiškia lanksčią sistemą, kuri užtikrina visų vaikų teisę nebūti diskriminuojamiems negalios, lyties, tautybės ar kitu pagrindu. Tai reiškia galimybę mokytis bendrojo ugdymo sistemoje, bendroje mokymosi aplinkoje, kur visiems besimokantiejiems sukuriama lygios mokymosi galimybės. Vaikams su įvairiais ugdymosi poreikiais tinkamai pritaikant ugdymosi sąlygas, suteikiant individualizuotos pagalbos priemones, kiekvienam vaikui sudaroma galimybė ugdyti savo asmenybę, talentus, kūrybingumą ir gebėjimus. Taip visi mokiniai mokosi drauge su visais, nepatirdami atskirties ir segregacijos ([Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2022. Įtraukusis ugdymas, 2022](#)).

Segreguotas ugdymas – kai vaikai su negalia ugdomi atskirai nuo negalios neturinčių besimokančiųjų aplinkoje, kuri yra sukurta arba naudojama atsižvelgiant į konkrečius sutrikimus ar įvairias negalias.

Galimos atskirties ir segregacijos požymiai:

- klasių komplektavimas pagal mokinių gebėjimus,
- nemotyvuotas mokinių skirstymas į homogenines grupes per pamokas,
- renginių organizavimas tik kai kurioms mokinių grupėms,
- mokinių ugdymas specialiosiose klasėse ar specialiosiose mokyklose.

(ibid., [UDM gairės, 2023](#), p. 24)

Segreguotas ugdymas nėra įtraukus, nes vaikai su negalia tokioje sistemoje mokosi atskirai, jiems vėliau sunkiau įsitraukti į bendrą visuomenės

gyvenimą, todėl taip palaikoma žmonių su negalia atskirtis visuomenėje. Be to, negalios neturintys vaikai segreguotame modelyje praranda galimybę pažinti savo bendraamžius su negalia, o tai mažina visų mokinių empatijos, demokratiško požiūrio, visapusiškų pilietiškumo kompetencijų ugdymą.

TŪM programoje įtraukusis ugdymas suprantamas kaip:

- ugdymo(si) metodų įvairovė ir veiklos, nukreiptos į mokyklos bendruomenės kompetencijų mokyti įvairių ugdymosi poreikių turinčius vaikus tobulinimą,
- mokytojų, švietimo pagalbos ir kitų specialistų komandinis darbas, užtikrinant įvairių ugdymosi poreikių turinčių vaikų kokybišką ugdymą,
- tinkamos ir saugios ugdymo(si) aplinkos jiems sukūrimas.

2. Įtraukusis ugdymas kaip sisteminis pokytis švietime

Įtraukusis ugdymas – tai procesas, kuris iš esmės keičia tradicinio ugdymo paradigmos darbo organizavimo principus. Tai yra vertybinis įsipareigojimas, kuris žymi švietimo kultūrinį pokytį bendrojo ugdymo sistemoje.

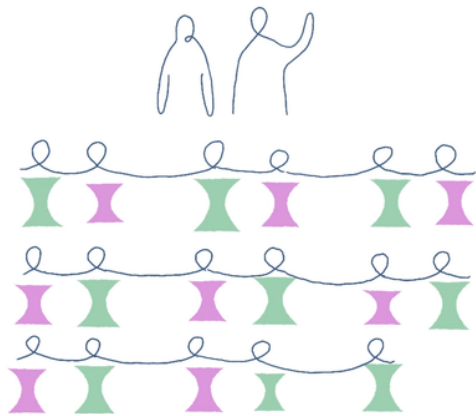
Šioje tinklalaidėje kalbėjome, nuo ko reikėtų pradėti, siekiant tokio sisteminio įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo Lietuvos mastu.

Steve Munby ir Michael Fullan 2016 m. tarptautinei pedagogų bendruomenei pateikė [konceptiją „Iš vidaus į išorę ir iš apačios į viršų: kaip vidurio lygmens lyderystė gali pakeisti švietimo sistemas“ \(2016\)](#). Autoriai teigia, kad švietimo sistemose itin sudėtinga pasiekti pokytį „iš viršaus“ (vien ministerijos iniciatyva). Kitų šalių patirtis rodo, kad nacionalinio lygmens pokyčiai švietime dažnai sulaukia pasipriešinimo ir lieka formalūs ar nepasiekia realių rezultatų. O iniciatyva „iš apačios“, kuri dažnai lemiama išskirtinės mokytojų ar mokyklų vadov(i)ų lyderystės, sukuria „sėkmės kišenes“ paskirose mokyklose ir klasėse, tačiau netampa sisteminiu pokyčiu. Tokios iniciatyvos lieka pernelyg fragmentiškos, kad paveiktų visą švietimo sistemą.

Steve Munby ir Michael Fullan, remdamiesi pastarųjų dešimtmečių gerąja patirtimi iš skirtingų šalių švietimo sistemų, pasiūlo išeitį – vidurio lygmens pokyčių kelią, grįstą mokyklų tinklų kūrimu. Ne veltui Lietuvoje kalbant apie įtraukujį ugdymą dėmesys krypsta būtent į savivaldybių vaidmenį.

Autoriai kaip pagrindinę priemonę sisteminiam švietimo kokybės gerinimui įvardina būtent mokyklų tinklų kūrimą. Čia sėkmės veiksniai – bendradarbiavimas turi būti nukreiptas į bendrą tikslą, paremtas bendromis vertybėmis ir tarpusavio atsakomybe, turi būti užtikrintas veiksmingas mokyklų bendruomenių į(si)traukimas.

Ruošiantis kokybiškam įtraukiojo ugdymo įgyvendinimui Lietuvoje, savivaldybių rolė labai svarbi, nes būtent jos valdo materialinius mokyklų resursus, be to, švietimo pagalba yra savarankiška savivaldybių funkcija. Tačiau už resursų telkimą dar svarbesnė rolė – savivaldybių įtraukiosios lyderystės raiška.

„Įtraukioji lyderystė reiškia, jog visi proceso dalyviai ir dalyvės prisiima atsakomybę už įtraukiosios kultūros kūrimą. Lyderių ir pasekėjų įsitraukimas yra visapusiškas, veikia vieningai. Lyderiai (-ės) įgalina komandos narius (-es) veikti ir prisiimti atsakomybę, kad kiekvienas galėtų jaustis proceso dalimi.“ (UDM gairės, 2023, 43 p.)

TŪM programa – viena iš įtraukiojo ugdymo stiprinimo galimybių, kur centrinė rolė suteikiama būtent savivaldybėms, o ypač didelis dėmesys skiriamas mokyklų tinklaveikiai. Čia savivaldybės vaidmuo – identifikuoti pagrindinius savivaldybei būdingus švietimo iššūkius, įvertinti turimus resursus, mokyklų tinklą, išnagrinėti kiekvienos mokyklos stipriąsias ir tobulintinas sritis, sutelkti mokyklas bendradarbiavimui ir palaikyti tinklaveikos ir dalinimosi kultūrą.

Tinklaidėje išskyrėme dvi gerąsias praktikas, kurios padeda stiprinti įtraukiojo ugdymo įgyvendinimą savivaldybės mastu – tai įtraukiojo ugdymo koordinatoriaus (-ės) funkcijos įsteigimas ir UDM strategijos diegimas.

Toliau – keletas praktinių patarimų ir įrankių, kurie padės šias priemones įgyvendinti.

3. Savivaldybės įtraukiojo ugdymo „inventorizacija“

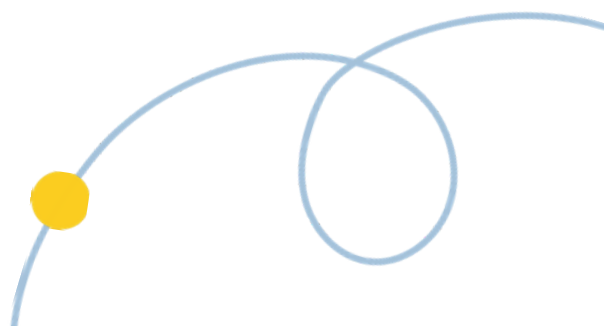
Siekiant sistemiško įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo, savivaldybė turėtų tapti įtraukiojo ugdymo koordinaciniu centru. Kadangi įtraukties sritis itin plati – apima aspektus nuo fizinės aplinkos prieinamumo, strateginio planavimo iki metodinių ir didaktinių sprendimų diegimo – procesą suvaldyti padeda įtraukiojo ugdymo koordinatoriaus (-ės) funkcijos atsiradimas.

Nepaisant to, ar ši pozicija sukurta TŪM programos rėmuose, ar ne, pirmasis žingsnis, nuo kurio reikėtų pradėti srities koordinavimo veiklą – situacijos „inventorizacija“.

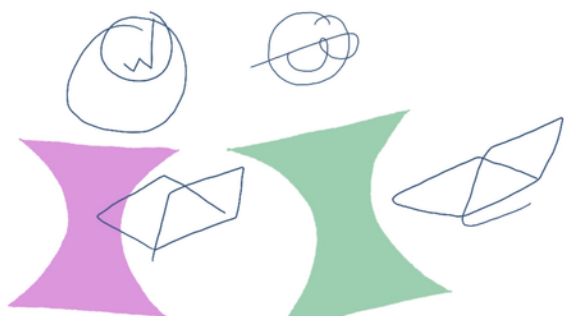
Akvilė Grigienė, TŪM Įtraukiojo ugdymo srities koordinatore Kaišiadorių rajone, dalinasi:

„Mūsų savivaldybėje mes tikrai labai daug nagrinėjame įtraukiojo ugdymo situaciją. Pirmiausia darėme savotišką inventorizaciją: kas yra su įtraukioju, kaip mūsų mokytojai pasiruošę, kaip mokyklos pasiruošusios, visa komanda mokyklos. Mes atlikome tokį išsistą pasiruošimo darbą jau nuo 2022-ųjų metų.“

Pirmiausia reikėtų įsivertinti resursų situaciją: kurios mokyklos fiziškai prieinamos, kurioms reikia didinti prieinamumą, prioritetizuoti prieinamumo problemas. Svarbu matyti visą mokyklų tinklą ir strategiškai planuoti fizinio prieinamumo didinimą, identifikuoti turimas ir trūkstamas priemones. Naudinga atlikti analizę, kaip pasiskirsto nustatytų specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių dalis ir skaičius kiekvienoje mokykloje, kaip ši statistika pasiskirsto pagal ugdymosi poreikių lygį, pobūdį, kur didžiausias švietimo pagalbos trūkumas, o kur jos resursų sutelkta daugiausia (daugiau apie įtraukiojo ugdymo „inventorizaciją“ – [TŪM rekomendacijų leidinyje](#) (2023)).

Ne mažiau svarbu įsivertinti situaciją ugdymo procese iš pačių mokytojų perspektyvos – kurioje srityje žinių ir patirties daugiausia, o kur kompetencijų trūksta? Kitaip tariant – įsivertinti, ko dar nežinome, o kur esame pažengę. Mokytojai (-os) taip pat geriausiai atpažįsta sistemines spragas švietimo pagalbos teikime, tarpinstituciniame bendradarbiavime, nes mato procesus „ant žemės“ kiekvieną dieną.

Tačiau rajone atlikus elektroninę mokytojų apklausą apie įtraukijį ugdymą, rezultatai pasirodė nepakankamai išsamūs – mokytojai (-os) apklausas dažnai pildė formaliai. Todėl Akvilė Grigienė, kartu su

Kaišiadorių pedagoginės psichologinės tarnybos direktore Ramune Jakštiene ir Kaišiadorių rajono švietimo, kultūros ir sporto skyriaus vyriausiomis specialistėmis Edita Navickiene, Laima Čekaitiene ir Virginija Batutiene, atliko kokybinį tyrimą „Pasiruošimas diegti įtraukijį ugdymą Kaišiadorių rajono savivaldybės mokyklose“, o Kaišiadorių Vaclovo Giržado progimnazijos įtraukiojo ugdymo koordinatore Aida Rakauskienė atliko įtraukiojo ugdymo diegimo progimnazijoje išsamią analizę. Rekomendacijas pateikė ir savivaldybės tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatore Nijolė Butrimavičienė.

Akvilė Grigienė dalinasi savo patirtimi:

„Gavome anketos rezultatus ir nusprendėme – anketa yra anketa. Mums labai reikia išsiaiškinti, žiūrint mokytojams į akis, kaipgi yra ir ką jie mano apie tai. [...] Mums buvo svarbu, ką jie mano, kokios nuotaikos yra mūsų rajone. Mes ėmėme nuo pačių mažiausių, net ikimokyklinio ugdymo įstaigas mes norime įtraukti. Nuo ikimokyklinio ugdymo įstaigų iki gimnazijos padarėme tas apvalaus stalo diskusijas. Žinoma, tam reikėjo laiko. Susistemino duomenis be jokių programų. Mes labai tiksliai susiprotolavome, ką mokytojai sakė, tuomet protokoluose išskyrėme raktinius žodžius, juos sužymėjome spalvomis. Taip ieškojome apibendrintų atsakymų į mūsų pateiktus klausimus. Žodžiu, darbas buvo toks, bet davė gerų rezultatų. Buvo parengtos rekomendacijos.“

Atkreipiame dėmesį, kad šiame procese buvo įtrauktos skirtingos savivaldybės įstaigos: savivaldybės švietimo skyriaus komanda, pedagoginė psichologinė tarnyba – tai tarpinstitucinio bendradarbiavimo pavyzdys, kuris itin svarbus kuruojant tokios apimties pokyčius.

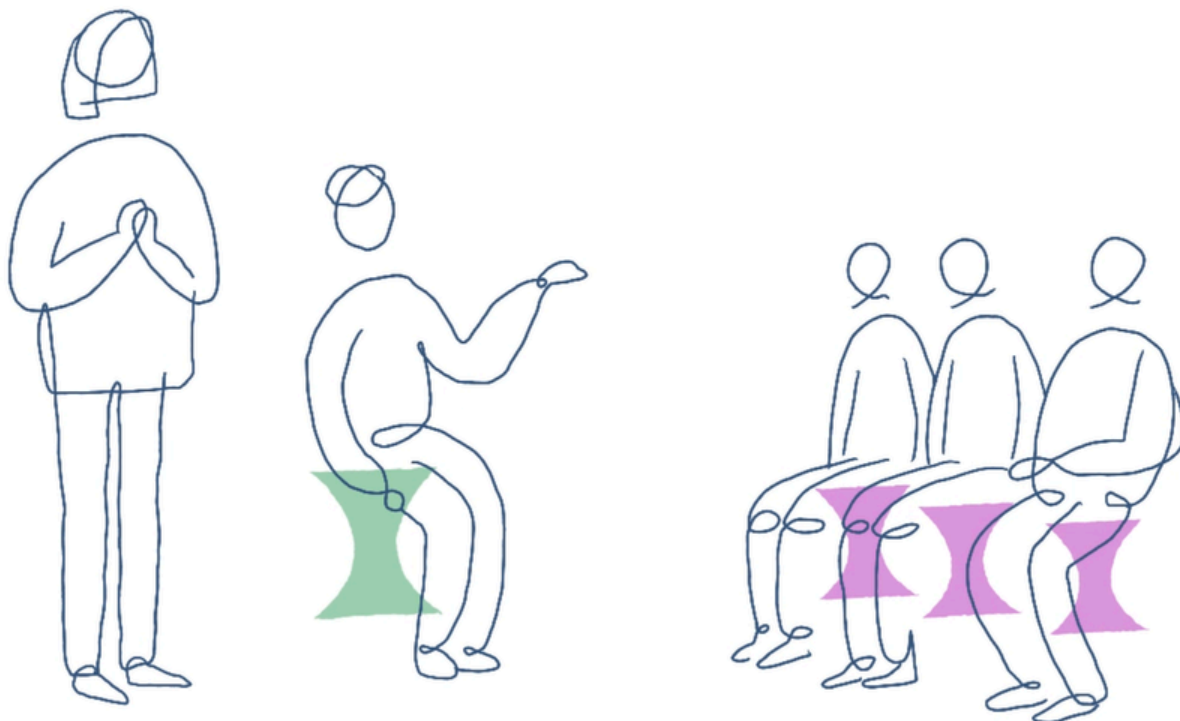
Tyrimas atliktas inicijuojant apskritojo stalo diskusijas, kuriose tyrimo iniciatorės akis į akį susitiko su mokyklų pedagogais (-ėmis). Šios diskusijos yra ne tik priemonė identifikuoti sritis, kuriose pedagogams (-ėms) labiausiai trūksta kompetencijų ar pagalbos. Tai yra ir įtrauktosios lyderystės pavyzdys – mokytojų dalyvavimas pokyčių procese itin svarbus nuo pat jų pradžios, o atvirų diskusijų organizavimas mokyklų pedagogus (-es) įtraukia į sprendimų paiešką, įsiklausoma į jų patirtis ir nuomones.

Akvilė Grigienė apibendrina šio proceso metu išgrynintas pamokas sėkmingam įtraukiojo ugdymo įgyvendinimui:

„Išsigrynino tokie du dalykai: kad įgyvendintum įtraukiojo ugdymo pokytį, [...] reikia, kaip ir kitus pokyčius įgyvendinant, tų pačių dalykų. Pirmiausia – tikėjimo ir pasitikėjimu grįstų santykių. [...] O kitas dalykas – pokyčiai turi vykti nuosekliai. Tas nuoseklumas pasireiškia ir iš viršaus, ir iš apačios, ir per vidurį. Viskas turi būti nuosekliai. Tam, kad tai įvyktų, pirmiausia reikia, kad visos pusės prisiimtų atsakomybę.“

Galiausiai, atlikus tokią „inventorizaciją“, svarbu jos rezultatus panaudoti tikslingai. Kaišiadorių rajone apskritojo stalo diskusijos su mokytojais išaugo į naujas iniciatyvas: mokymosi pagalbos teikimo modelis Giržado progimnazijoje, prie kurio intensyviai dirba visa progimnazijos komanda. Taip pat – įtraukiojo ugdymo teminė grupė, susiformavusi po šios diskusijos. Ji aktyviai renkasi kiekvieną mėnesį ir kartu nagrinėja aktualiausias temas, ieško metodinių sprendimų. Akvilė Grigienė dalinasi, kad kitas teminės grupės susitikimas skirtas pamokos konstruktiui aptarti: kokia yra pamoka pagal įtraukiojo ugdymo modelį? Kokie jos elementai? Šiai temai nagrinėti labai pasitarnauja ir UDM modelis.

Kaišiadorių rajono komanda dalinasi apskritojo stalo diskusijų [įrankiu](#) – kokybinio tyrimo klausimynu. Juo galite pasinaudoti Jūsų savivaldybėje ar mokykloje įsivertinant įtraukiojo ugdymo situaciją.

Tyrimo „Pasiruošimas diegti įtraukujį ugdymą Kaišiadorių rajono savivaldybės mokyklose“ tikslas ir metodai:

Tyrimo tikslas – pasiruošimas diegti įtraukujį ugdymą savivaldybės mokyklose.

Tyrimo metodai – apskritojo stalo diskusija su mokytojais pagal struktūruotą klausimyną. Kiekvienoje mokykloje organizuota diskusija, kurios rezultatai buvo apibendrinti ir susisteminti pagal temas, parengtos rekomendacijos.

1 įrankis. Įtraukiojo ugdymo įsivertinimo įrankis – apskritojo stalo diskusijos klausimynas

Parengė Kaišiadorių rajono savivaldybės komanda

SUSITIKIMAS SU MOKYTOJAIŠ (data) –

Apskritojo stalo diskusija „Pasiruošimas diegti įtraukujį ugdymą mokykloje“

Dalyvių skaičius –

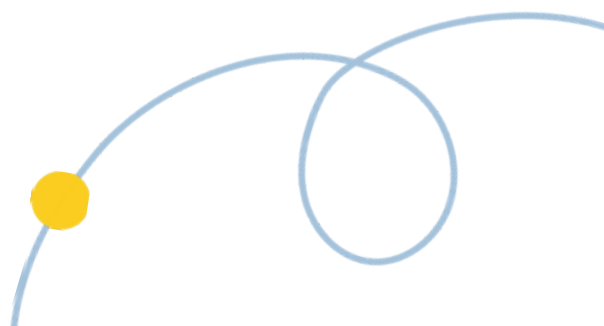
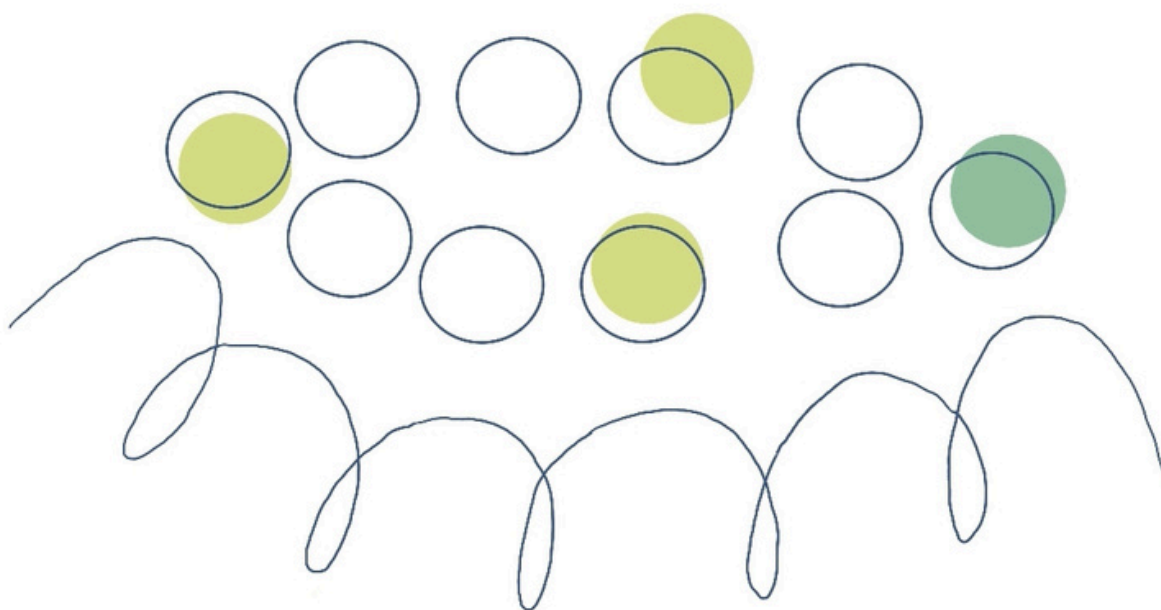
Nr.	Diskusijai reikalingi klausimai
1.	Papasakokite, kaip sekasi ruošti įgyvendinti įtraukujį ugdymą Jūsų įstaigoje / pamokoje?
	Kaip jūsų bendruomenėje suprantami terminai „įtraukusis ugdymas“, „universalus dizainas mokymuisi“, „universalus dizaino principai“?
	Kaip organizuojamas specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių ugdymas?
	Kas yra sėkmė ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių vaikus?
	Gabių vaikų ugdymas: kaip atpažįstami gabumai? Kokios galimybės mokinių saviraiškai?
	Realūs veikiančios susitarimai, vedantys į vaiko sėkmę (sėkmės istorijos).
2.	Kas, Jūsų manymu, galėtų pagerinti vaikų mokymosi motyvaciją? (Tyrimas PPT)
	Neformaliojo švietimo veiklos, renginiai saviraiškai.
3.	Su kokiais sunkumais / problemomis susiduriate, darbe / pamokoje įgyvendinant įtraukujį ugdymą?
	Kokia didžiausia problema Jūsų darbe / pamokoje?
	Kaip Jūs spręstumėte išskylančias problemas klasėje, mokykloje?
4.	Iš ko ir kokios pagalbos sulaukiate? Kaip vertinate? Ar užtenka pagalbos? Kokią pagalbą galite teikti?
	iš vadovų
	iš kolegų
	iš pagalbos specialistų
	iš tėvų (kokią pagalbą galite teikti tėvams?)
	iš savivaldybės institucijų
	iš socialinių partnerių
	kita
	Ko labiausiai reikėtų (kokių resursų) įgyvendinant įtraukujį ugdymą?
5.	Pasvajokim: kaip įsivaizduojate veiksmingą įtraukiojo ugdymo sistemą mokykloje? Rajone?

4. Įtraukiojo ugdymo kaip ekosistemos stiprinimas

Dr. Rasa Nedzinskaitė-Mačiūnienė, viena iš UDM gairių leidinio (2023) rengėjų, tinklalaidėje dalinasi šių gairių kūrimo pradžioje vykusia diskusija. Pasak Rasos, dažnai švietimo sistemoje klaidingai manoma, kad ugdymo procesas yra vien mokytojų atsakomybė:

„[...] labai dažnai mes galvojame – „tai tie mokytojai kaip nors padarys“... Nieko panašaus.“

Ne atsitiktinai gairių rengėjų komanda leidinį pradėti nusprendė būtent nuo savivaldybės lygmens, pabrėžiant įtraukiosios lyderystės svarbą. Pasak Rasos, tam, kad UDM modelis ateitų iki klasės ir mokinių, svarbu pradėti nuo savivaldybės vaidmens. Savivaldybės ir mokyklų vadov(i)ų rolė diegiant UDM modelį – ypač reikšminga.

UDM modelio esmė – įtraukiojo ugdymo įgyvendinimas yra paremtas įtraukia ekosistema, kurioje tarp skirtingų lygmenų ir veikėjų pasidalintos rolės ir sąryšiai. Tai reiškia, kad visi švietimo lygmenys, pradedant savivaldybės švietimo skyriaus komanda, turi puikiai žinoti, kas yra UDM, ir prisiimti bei išpildyti savo rolę šio modelio diegimo procese.

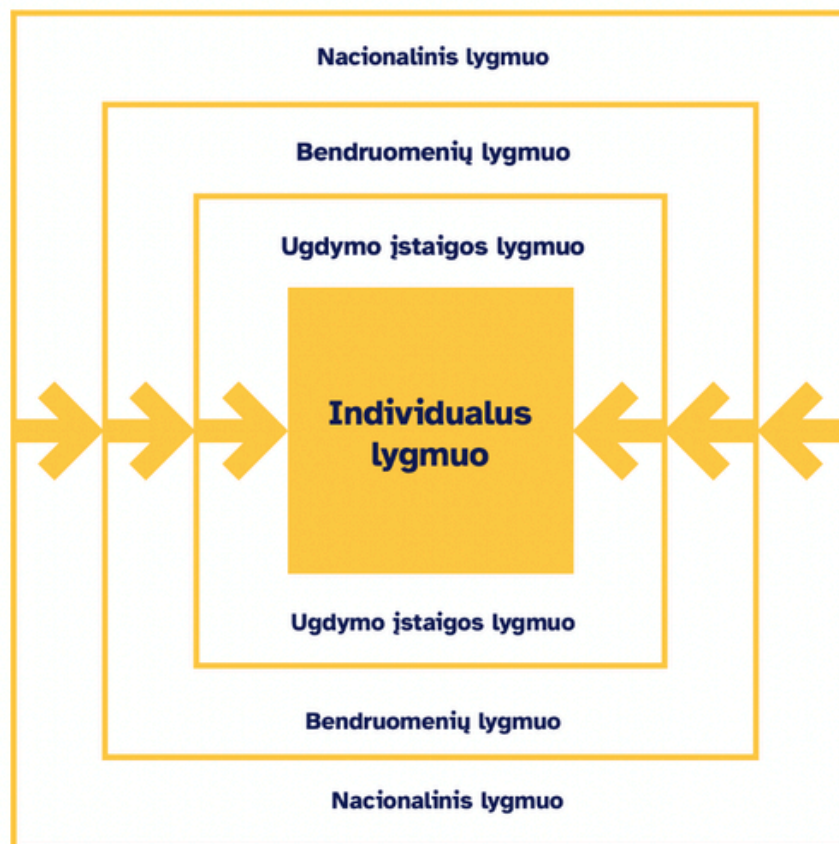

UDM koncepcijoje labai svarbu visų šių lygmenų ekosistemos sąveika (pagal UDM gaires (2023)):

- **Nacionaliniu lygmeniu:** teisės aktai užtikrina vienodas visų besimokančiųjų teises, galimybę lankyti mokyklą gyvenamoje vietoje. Nacionalinė ugdymo programa ir vertinimo sistema pasižymi lankstumu. Pedagogai (-ės) rengiami profesijai pripažįstant ir ruošiantis ugdytinių įvairovei.
- **Bendruomenių (savivaldybių) lygmeniu:** bendradarbiauja švietimo ir socialinių paslaugų sektoriai, šeimos, mokyklos, nevyriausybines organizacijos. Suformuojamos tvarios įtraukties nuostatos. Vystomos

- **Ugdymo įstaigos lygmeniu:** skiriamas dėmesys kultūrai, vertybėms ir vadovavimo modeliams, kurie grindžiami visos ugdymo įstaigos bendruomenės – vadov(i)ų, pedagog(i)ų, mokinių ir jų tėvų – bendradarbiavimu. Taikomi lankstūs ugdymo organizavimo sprendimai. Siekiama užtikrinti lygias galimybes visiems ir visoms dalyvauti mokymosi procese, naudotis mokymosi priemonėmis ir siekti optimalių rezultatų kartu su visais, orientuojantis į kiekvieną. Patiriantiems iššūkių suteikiami reikalingi pastoliai, o ne siūloma mokytis atskirai.
- **Individualiu lygmeniu:** ugdymo programos yra lanksčios, procesai ir laukiami rezultatai derinami su tikslais. Taikoma tiesioginė įtraukiojo ugdymo praktika, daranti įtaką besimokančiojo raidai ir rezultatams. Besimokantiesiems siūlomi keli būdai, kaip gauti, apdoroti ir reaguoti į informaciją.

Prisiminkime UDM gairėse vizualiai pateiktą šios ekosistemos vizualizaciją:

1 pav. Įtraukiojo ugdymo sistema. Adaptuota pagal European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2019. Paveikslėlis iš: UDM gairės, 2023, 26 p.

Vadovai (-ės) kaip besimokantys ekspertai

Tinklalaidėje akcentuojame, kokią rolę tokios ekosistemos palaikymui turi įtraukioji lyderystė. Jai ypač svarbus mokyklų vadov(i)ų vaidmuo, nes nuo jų įsitraukimo priklauso tai, kaip formuojama mokyklos ekosistema, kaip mokykla bendradarbiauja su savivaldybės švietimo skyriumi, kitomis mokyklomis.

„Aš manau, kad ir mokyklos vadovo vaidmuo įtraukiojo ugdymo įgyvendinimui yra labai svarbus. Nesvarbu, kad jis tiesiogiai nedirba su vaiku, bet tai, kaip mokytojui yra sukuriama profesinė gerovė, apie ką mes dabar Lietuvoje daug kalbame. Kiek mokytojas pasitiki vadovu, jaučia pasitenkinimą darbu, tai, ką sukuria vadovas, tai iš tikrųjų atliepia jo tiesioginį darbą su vaiku.“ (Dr. Rasa Nedzinskaitė-Mačiūnienė)

Šioje ekosistemoje kiekvieną suprantame kaip mokymosi sistemos dalyvį (-ę), taigi kartu ir kaip besimokantį ekspertą. Besimokantis ekspertas – asmuo, kuris nuolat auga ir tobulėja, atlikdamas savianalizę ir gaudamas grįžtamąjį ryšį iš kitų ekspertų ir kolegų (Meyer, Rose ir Gordon, 2014, p. 26).

UDM diegimas panašus į mokymosi procesą: visi ekosistemos dalyviai susiduria su panašiais iššūkiais. Tad svarbu, jog UDM diegimo procesas mokyklose taip pat būtų paremtas esminiais UDM principais – sietūsi su procesais, kurie vyksta trijose besimokančiųjų, t. y. ir vadov(i)ų, ir mokytojų, neurokognityvinėse sistemose:

UDM principas	Skirtingos įtraukimo ir sudominimo priemonės ir būdai	Skirtingos priemonės ir būdai informacijai pristatyti	Skirtingos veiklos ir žinojimo raiškos priemonės ir būdai
Neuronų tinklas	Emociniai tinklai	Pažinimo tinklai	Strateguojantys tinklai
Vaidmuo mokymosi procese	Kodėl mokausi?	Ko mokausi?	Kaip mokausi?
Savivaldybės lygmeniu	Skirtingų suinteresuotų pusių įtraukimas į UDM diegimą, taikant skirtingas priemones ir būdus	Užtikrinimas, kad skirtingos suinteresuotos pusės suprastų UDM, tam pasitelkiami skirtingi būdai ir priemonės	UDM diegimas mokyklose skirtingomis priemonėmis ir būdais
Ugdomos darbuotojų kompetencijos	Įsitraukti į UDM kūrimą	Suprasti UDM	Žinoti, kaip diegti UDM savivaldybės, mokyklos lygmeniu
Mokyklos vadovo (-ės) lygmeniu	Skirtingų būdų, priemonių taikymas mokytojų sudominimui taikyti UDM praktikoje	Sudaryti galimybę mokytojams (-oms) per skirtingą medžiagą, veiklą, patyrimą suprasti, kas yra UDM	Suteikti mokytojams (-oms) galimybę skirtingais būdais (kuris patogesnis mokytojui (-ai)) pateikti grįžtamąjį ryšį apie tai, kaip sekasi įgyvendinti UDM

Pagrindinės žinutės

- Remiantis moksliniais tyrimais, tvariems pokyčiams įgyvendinti paprastai prireikia nuo 2 iki 4 metų. Tad būkite kantrūs!
- Mokyklos linkusios atmesti direktyvios lyderystės principu švietimo skyriaus siūlomus pokyčius, nors jie ir būtų išmintingi, reikalingi ir neabejotinai pozityvūs. Čia prisimintina bendradarbiaujančios lyderystės galia! Kaišiadorių rajono savivaldybės atvejis, aptartas šių rekomendacijų 3 skyrelyje – tai bendradarbiaujančios lyderystės, siekiant tvarių pokyčių, pavyzdys.

Pabaigai – tinklalaidės pašnekovių palinkėjimai ir svajonės:

Indrė Širvinskaitė: „Man labiausiai nepatinka, kai girdžiu kalbant, kad va čia yra „mūsų“ vaikai, o čia yra „tie“ vaikai. Kažkokie vaikai yra „mūsų“, kiti kažkokie „kitokie“ vaikai. Man atrodo, kad kai pradėsime kalbėti, kad visi vaikai yra mūsų vaikai, ir kai sukursime tokią kultūrą, kur tai bus tiesa, kuria tikėsime, tada bus pokytis.“

Akvilė Grigienė: „Aš turiu paprastą svajonę – tai, kad mums pavyks sukurti veiksmingą įtraukiojo ugdymo sistemą rajone. Labai tikiuosi, kad ji veiks ir po 2025 m. birželio, kai baigsis TŪM programa, kad ji veiks toliau ir efektyviai.“

Rasa Nedzinskaitė-Mačiūnienė: „Kiekviena savivaldybė, kiekviena mokykla, atraskime savo kelią. Kažkas pagal UDM, kažkas per kitokias priemones ir instrumentus. Palinkėkime vieni kitiems ne tik ramybės, bet stiprybės einant šiuo keliu. Aš manau, kad kiekviena priemonė yra gera priemonė, jeigu ji padeda pasiekti tikslą. O tikslas yra visi vaikai – ką sako universalus dizainas. Nebe kiekvienas, bet visi.“

Šaltiniai

Inside-out and downside-up. How leading from the middle has the power to transform education systems. A think/action piece by Steve Munby & Michael Fullan, February 2016
Paimta iš: https://www.schoolspartnershipprogramme.com/getmedia/b056d82d-04cd-416b-b8e8-395a26734fe9/inside_out_downside_up.pdf

Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2022. Įtraukusis ugdymas, 2022.
Paimta iš: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2022/08/Svietimas-Lietuvoje-2022-web.pdf>

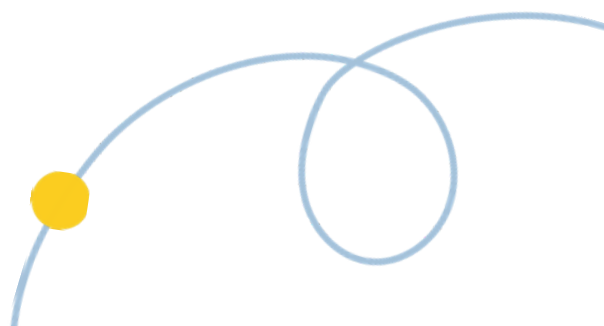
Meyer, A., Rose, D. H., & Gordon, D. (2014). Universal design for learning: Theory and practice. USA: CAST

Tūkstantmečio mokyklų programa: Švietimo pažanga įgyvendinant pokyčius savivaldybėse. Rekomendacijos savivaldybių švietimo padalinių darbuotojams ir kitiems švietimo lyderiams
Paimta iš: <https://tukstantmeciomokyklos.lt/wp-content/uploads/2023/11/TUM-rekomendaciju-leidinys.pdf>

Universalaus dizaino mokymuisi gairės: mokymosi kelias kiekvienam ir kiekvienai. (2023). Vilnius: Europos socialinio fondo agentūra.
Paimta iš: <https://tukstantmeciomokyklos.lt/wp-content/uploads/2023/11/Universalaus-dizaino-mokymuisi-gaires.pdf>

Kiti temai aktualūs šaltiniai, įrankiai įsivertinimui (anglų k.):

- UDL Flowchart. Novak education <https://info.novakeducation.com/udl-grading-flowchart>
- Novak education resources <https://www.novakeducation.com/resources>
- The UDL School Implementation & Certification Criteria Readiness Indicators. CAST <https://www.learningdesigned.org/sites/default/files/2021-06/udl-sicc-readiness-indicators-a11y.pdf>
- The UDL School Implementation & Certification Criteria Self-Assessment. Cast <https://www.learningdesigned.org/sites/default/files/2021-06/udl-sicc-self-assessment-a11y.pdf>

„TŪKSTANTMEČIO MOKYKLŲ“ PROGRAMA KULTŪRINIS UGDYMAS

Klausytis epizodo: „Ką kultūros laukas gali pasiūlyti mokytojams (-ojoms) jų darbe?“

Šias rekomendacijas įkvėpė „Tūkstantmečio mokyklų“ (TŪM) programos tinklalaidėje pašnekovių išsakytos mintys.

Tinklalaidėje dalyvavo:

- Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos mokytojų duetas LIANA: **Andželika Aleksandravičiūtė ir Lina Sirgedienė**. Lietuvių kalbos mokytojos ne vienus metus dirba su įvairiomis kultūros įstaigomis, kūrėjais Vilniuje. Veda integruotas pamokas už mokyklos ribų, kuria pamokų planus įtraukdamos kitų dalykų kolegas ir kultūros institucijas, kūrėjus.
- **Inga Norkūnienė ir šuo Kuršis** – ne vienus metus dirba su vaikais ir suaugusiais, taip pat ir mokykloje, siūlydami kūrybiškus mokymosi metodus.
- TŪM programos kultūrinio ugdymo ekspertė **Živilė Etevičiūtė**.
- Pokalbj vedė **Viktorija Urbonaitė**.

Įvadas

Kultūrinis ugdymas visose bendrojo lavinimo mokyklose Lietuvoje – įprasta praktika. Nė viena mokyklos šventė neapsieina be koncerto, pasirodymo, spektaklio eskizo, kuriuos ruošia entuziastai mokytojai ir užklasinėse veiklose dalyvaujantys mokiniai. Įprasta išvažiuoti į ekskursiją, sudalyvauti muziejaus edukacijoje, surengti skaitovų konkursą ar pamatyti spektaklį. Visos šios veiklos, dažniausiai vykstančios šalia pamokų, – džiaugsmingas akcentas mokyklos kasdienybėje.

TŪM programos kultūrinio ugdymo srities kūrėjai, remdamiesi tarptautiniais ir Lietuvoje atliktais tyrimais bei dalyje mokyklų vykdoma praktika, siūlo kultūrinį ugdymą įgyvendinti ne tik šalia, bet ir pamokų metu. T. y. pasitelkti kūrybiško mokymosi metodus ir kultūros lauko siūlomus resursus pamokose. Tikslas – kad pamokų metu džiaugsmingų akimirkų tiek mokytojams, tiek mokiniams daugėtų. TŪM programa ir per ją skiriamas finansavimas siūlo mokykloms išbandyti arba tęsti kultūrinio ugdymo integravimo į ugdymo turinį būdus, metodus, kurie ilgainiui palengvintų mokytojų darbą įtraukiant įvairių poreikių vaikus į mokymosi procesą. TŪM programoje kultūrinis ugdymas apibrėžiamas kaip šiuolaikiškos kultūros (menų) ir kūrybiško mokymosi būdų mokykloje stiprinimas.

Šiose rekomendacijose daugiau dėmesio skyrėme kūrybiškam mokymuisi. Aiškinomės, kokia jo nauda mokytojams ir mokiniams ir kaip jį organizuoti.

Darbų ir pareigų daug, tad mokytojams neretai sunku prisiimti dar vieną naują, neišbandytą bendradarbiavimo kelią. Ir ar verta? Ilgalaikę patirtį mokykloje turinčių pašnekovių patirtis rodo, kad ugdomieji procesai už klasės ribų, organizuojami pasitelkus profesionalius kūrėjus, edukatorius, pajvairina mokymąsi, motyvuoja mokinius ir pačius mokytojus.

Tad kaip pradėti bendradarbiauti su kultūros lauku, kaip kūrybiškai žvelgti į mokymosi procesą ir ką turėti mintyse, kad pradžia būtų lengvesnė?

Pradėkime nuo įkvėpimo ir siekiamo rezultato

„Mes esame su Andželika tos mokytojos, kurios norime pasakyti, kad pamokos yra įdomios ir mokymasis gali būti įdomus.“ Lina

LIANA: Lina Sirgedienė ir Andželika Aleksandravičiūtė

„Į kultūrinės organizacijos pakviesti mokytojai ne tik praplėtė savo galimybių ribas, pažino save, savo kompetenciją sustiprino, bet ir atvėrė moksleiviams visiškai kitą galimybę mokytis, įsitraukti, dalyvauti, būti ne kultūros vartotojais, kaip mes dažnai sakome, o kultūros dalyviais ir kultūros proceso iniciatoriais...“ Inga

Inga Norkūnienė ir šuo Kuršis

Apie kultūrinio ugdymo integravimą į ugdymo turinį

Kai kūrybingi metodai ir kultūros lauko resursai ateina į pamokas

Ingos įžvalga: „Visada sakau mokytojams: jeigu jūs ugdote kompetenciją, kūrybingumą, kritinį mąstymą, visada paklauskite: o kiek aš esu kūrybingas, kiek aš kritiškai mąstau, kiek aš dalyvauju, kiek aš įsitraukiu?“

TŪM programoje kultūrinio ugdymo integravimas į ugdymo turinį pirmiausia skatina mokytis ir mokytis kūrybiškai. Kūrybiškas mokymasis prasideda nuo mokytojo. Mokyklos bendruomenės palaikymas labai svarbus, bet dideli dalykai prasideda nuo mažų žingsnių. Visos tinklalaidėje kalbintos pašnekovės sutiko, kad kūrybiškai mokytis gali visi mokytojai. Reikia tik drąsos pabandyti.

Inga: „Visi turi kūrybingumo geną. Mokytojai, kai jie išsilaisvina, jie ir supranta, kad visi yra kūrybingi ir surasti kažkokių sąsajų iš tikrųjų nėra taip sudėtinga. Čia yra tikrai drąsa, išdrįsti padaryti. Kūrybingumo kompetencija – išnaudoti, gebėti pasiimti resursus iš visur, kur tu esi. Aš čia esu ir ką aš su tuo galiu daryti? Kaip aš tai galiu pritaikyti viename ugdymo dalyke, kitame? Kultūrinės kompetencijos galimybių ribų išplėtimas ir yra mokytojo

kūrybingumas – ką, kokias galimybes mes galime per kultūrinę kompetenciją atverti mažuose miesteliuose. Resursai yra žmonės, aplinka, kuri mus supa. Kultūrinė kompetencija kalba apie tai, kad žmogus yra atsakingas už pasaulį, kuris jį supa.“

Kūrybiškas mokymasis nėra greitai rezultatų atnešantis procesas, nes kalba eina apie pokytį net tik mokytojams, mokyklos administracijai, bet ir patiems mokiniams. Idealiu atveju, taikyti kūrybiškus mokymosi metodus reikėtų nuo darželio, estafetę perimtų pradinė mokykla, progimnazija ir gimnazija. Iš kitos pusės, pradėti mokytis kūrybiškai niekada nevelu, nes atnešama „kitokio“ mokymosi nauda – akivaizdi.

Dalinas LIANA: „Žinoma, neišvengiame ir sunkumų. Vienas jų – laiko ir energijos sąnaudos. Tam, kad suplanuotum įtraukia ugdomąją veiklą, turi apgalvoti ir patikrinti visas detales. Negali tiesiog mintyse sau nusipiešti viziją ir pagalvoti, kad nueisi šen ar ten. Erdves reikia planuoti atsakingai, motyvuotai, suprasti, kodėl vienai ar kitai temai tinka vienokia arba kitokia erdvė, kaip ji padės atskleisti temą, kuo ji pasitarnaus jūsų pamokai. Jei susitinki su žmonėmis, privalai apgalvoti, koks jų indėlis į šią ugdomąją veiklą, ko tikiesi iš šių žmonių. Todėl labai svarbu bendrauti, diskutuoti, papasakoti savo viziją ir idėjas žmogui, kurį nori įtraukti į savo ugdomąją veiklą. Jis turi patikėti, kad tai naudinga ir prasminga veikla. Taigi, laiko ir energijos sąnaudos nėra menkos. Džiugi žinia yra ta, kad energija juda, judėjimas – gyvybė, vadinasi, grįžta dvigubai. Tad telieka pasverti, ko norime. Noras visada nuveda ten, kur širdis gali šypsotis.“

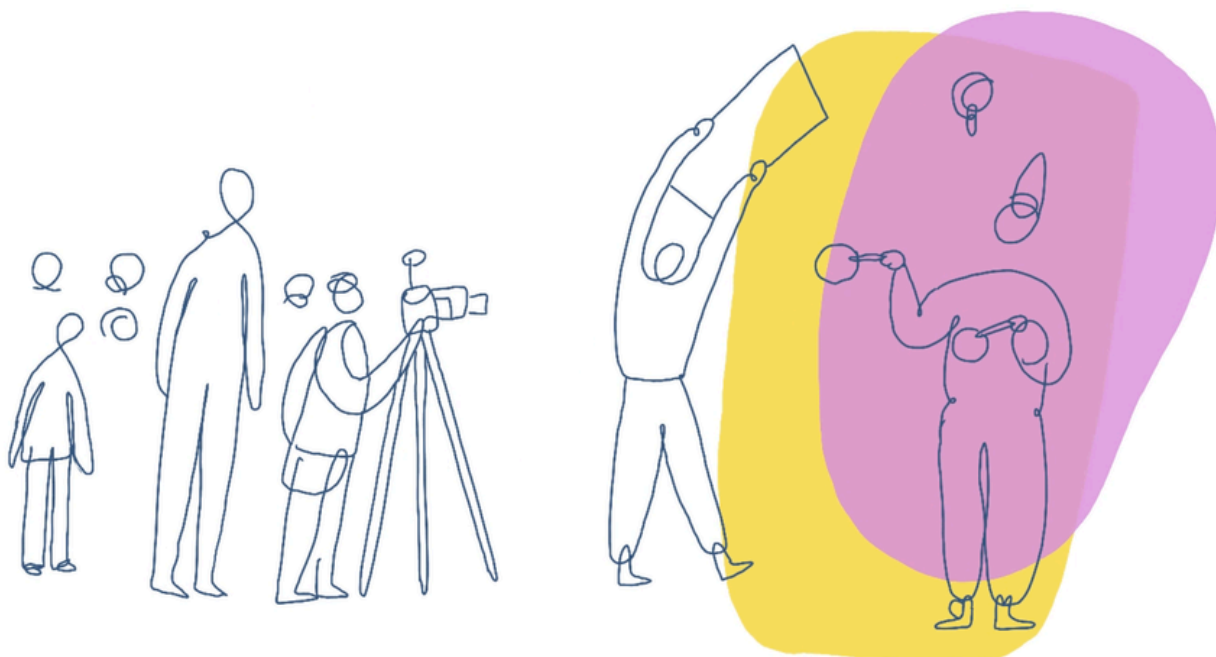
Ryžto, pastangų ir kantrybės pirmiausia reiks pačiam mokytojui. Tačiau, pamačius rezultatus, kaip sakė mūsų pašnekovės, nebekils noras grįžti į vadinamąjį tradicinį mokymąsi.

Inga dalinasi: „<...> per kultūrinę kompetenciją stiprinami akademiniai pasiekimai gali tapti ypatingai aukšti tiek matematikoje, tiek tiksluosiuose moksluose, tiek gamtos moksluose. Kultūrinės kompetencijos nereikėtų

suprasti siaurai – kad tai tik kultūra. Tai yra mąstymo įrankio įgijimas. Per kultūrą moksleiviai įgyja įrankį mąstyti, o mąstymas yra esminis dalykas, duotas žmogui. Jeigu žmogus mąsto, jeigu jis geba reflektuoti tai, ką suvokė, kokias žinias gavo, mes turime žmogų, kuris jau yra įsitraukęs į procesą.“

Lina dalinasi: „Kultūra yra tarsi atraminis taškas, nuo kurio atsispiriame. Mūsų patirtis rodo, kad būtent kultūra kiekvieną mokinį prakalbina, įgalina mokyti, praktiškai keičia visas nusistovėjusias nuomones apie tą mokinį.“

Andželika: „Taip, dažnai sakome, kad kultūra atrakina, o paskui jau mes atrakiname kultūrą. Tarsi atsiranda balansas, santykis, harmonija tarp to, kaip aš suprantu kultūrą, kaip aš į ją panyru, o vėliau ar aš pats gebu kvestionuoti kultūrą, būti joje, būti dalimi viso to proceso.“

Žinoma, toks mokymasis greičiausiai prasidės nuo vieno paprasto metodo integravimo į vieną konkretaus dalyko pamoką. Vėliau tokių metodų, kaip ir atskirų dalykų integravimo tarpusavyje, daugės. Ilgainiui integruotas įvairių dalykų mokymasis ne mokykloje vidutiniškai galbūt apims ir 10–30 proc. viso ugdymo proceso. Kiek toks mokymasis taps pagrindiniu mokymosi būdu, priklausys ne nuo vieno mokytojo, o nuo visos mokyklos bendruomenės. Tai ne vienų metų darbo rezultatas.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad tokio tipo mokymasis neretai yra integruotas skirtingų mokomųjų dalykų mokymasis, vadinasi, ugdymo proceso kūrime dalyvauja daugiau nei vienas mokytojas. Ilgainiui, išryškėjus teigiamiems tokio mokymosi rezultatams, į bendrakūros procesus noriai įsitraukia daugiau mokytojų. Geri pavyzdžiai užkrečia. Mokytojai jaučiasi bendruomenės dalimi, dalinasi savo patirtimis, žiniomis, stiprėja komandinis jausmas. Teigiamus rezultatus po truputį pradeda jausti visa bendruomenė. Savo patirtimi vienoje iš mokyklų dalinasi

Inga: „Tai, pirmiausia, bendruomenės telkimas. Panaudoji kultūrinę kompetenciją įtraukiant mokyklos bendruomenę. Pavyzdžiui, vienoje mokykloje mokytojai turi tradiciją kartą metuose traukti burtus ir susikeisti pamokomis. Tai reiškia, kad dailės mokytoja moko vienuoliktokus biologijos apie smegenų struktūrą.“

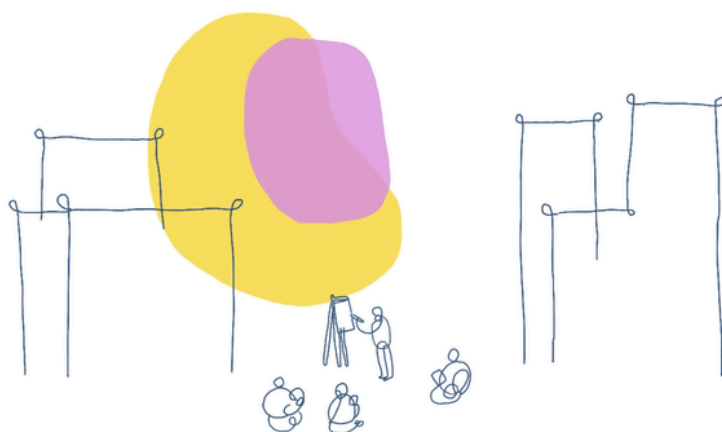

Šalia teigiamų aspektų, atsiranda ir dvejonų, girdimi nuogąstavimai, kad mokinius reikia paruošti egzaminams, o eksperimentavimas su kūrybiškumu gali negarantuoti gero egzaminų rezultato.

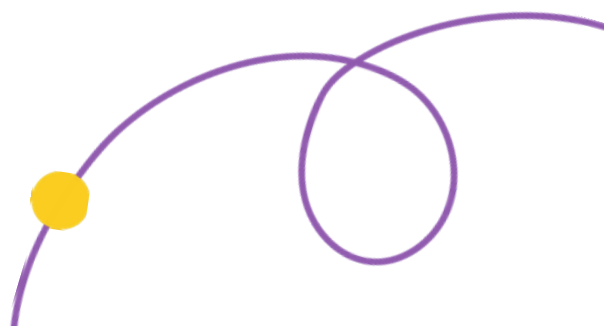
Andželika dalinasi: „Neišskirčiau mokymosi egzaminams ir kultūros kaip dviejų atskirų dalykų, nes mokydamasis tiesiog kitaip, kultūroje, tu mokaisi vis tiek tų pačių dalykų. Tai yra apie mąstymą, apie suvokimą, apie mąstymo procesus. Ar ugdymas vyksta už mokyklos ribų, ar toje pačioje mokykloje, tik pakeitus klasę ir išėjus pasižiūrėti, koks paveikslas kabo tiesiog šalia tavo klasės, sužinoti, kas kuria tą meną, kuris kabo koridoriuose, abiem atvejais mokomasi egzaminams. Mes išiname tą pačią programą.“

LIANA pasidalino, kad laiko pasiruošti „kitokioms“ pamokoms skiria daugiau nei tradicinėms, klasėje vykstančioms ir neretai tik vadovėlių besiremiančioms pamokoms. Tačiau ilgainiui pradėdi pastebėti, rinkti medžiagą pamokoms visur, kur būtum. Tai tampa tiesiog gyvenimo būdu, kuris pirmiausia atneša džiaugsmą pačiam kuriančiam mokytojui, o taip pat ir mokiniui.

Andželika dalinasi: „Domimės, kuo gyvena mūsų kultūra, kuo gyvena mūsų miestas, kas jame vyksta. Pasiskaitome žurnalus, žiūrime, kas yra „ant bangos“, kitaip tariant, kuo pulsuoja gyvenimas. Tad pamokos pritraukia įvairiausius kontekstus ir skatina vaiką mąstyti. Juk negali užsidaryti į celę ir mokyti, pavyzdžiui, vien daiktavardžio, kai nežinai, kur tas žinias paskui pritaikyti.“

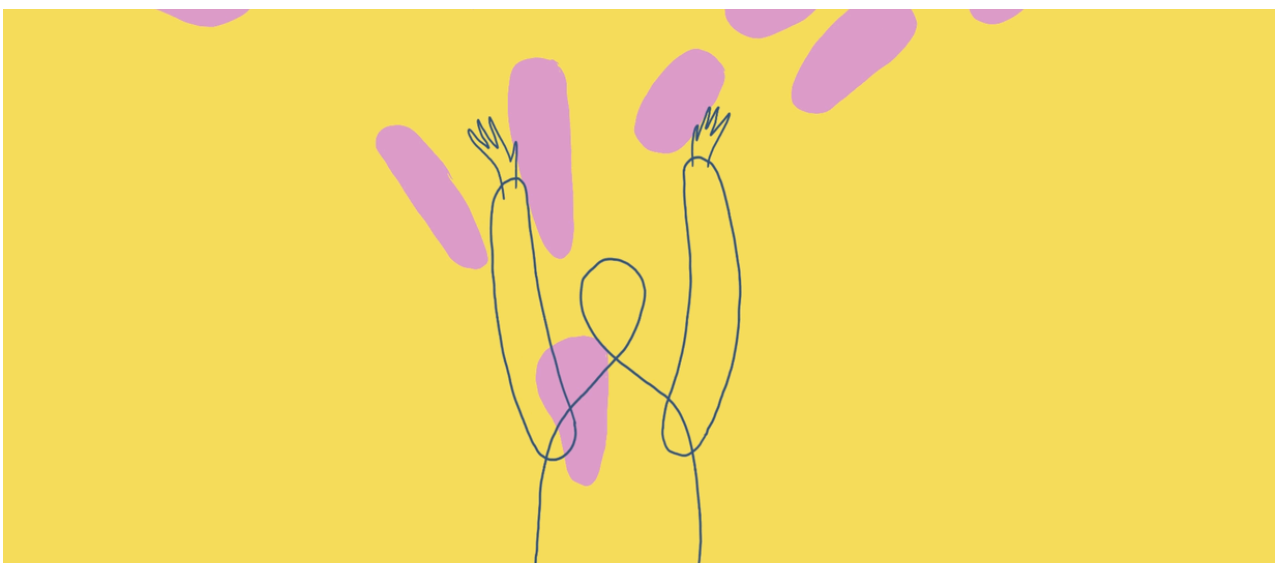

Ne klasėje vykstančių pamokų rezultatai taip pat vertinami. Mokytojos Andželika ir Lina sutiko pasidalinti įsivertinimo įrankiu – [refleksijos lapu](#). Mokiniai šį lapą pildo po integruotų pamokų, kurios vyksta ne klasėje. Pildymas – ne tik refleksijos būdas ir įgytų žinių įsivertinimas: šis procesas padeda stiprinti raštingumą. Apžvelgiant mokinių atsiliepimus, kreipiamas dėmesys ir į atsakymų savistabos kalbą, jos vartojimą.

LIANA dalinasi:

„Šalia kiekvienos paskirtos užduoties (veiklų, užduočių ciklo) mokiniai gauna užduoties vertinimo kriterijus bei asmeninio įsivertinimo įrankius, kurie skatina pamatuoti ir savo asmenybės augimą. Formaliai mokinius įvertiname mes, o asmeninį augimą stengiasi pasimatuoti pats mokinys ar mokinė. Šiai (įsi)vertinimo daliai skiriame ypatingą dėmesį, nes mums svarbus kiekvieno mokinio sąmoningumo augimas. Asmeninio augimo suvokimas apima reflektyvius klausimus apie ugdymo(si) procesą ir asmeninį kiekvieno mokinio indėlį į tą procesą, savistabą, kiek mokinys geba pastebėti vidinį ar išorinį pokytį. Labai dažnai mokiniai ne iškart mato tuos pokyčius, todėl įsivertinant, reflektuojant svarbus ir ugdytojo aktyvus dalyvavimas. Būtent mokytojai ir kiti proceso dalyviai (mokiniai) gali padėti pažiūrėti į save iš šalies, padėti atsakyti į klausimą „ko mokausi, kai mokausi“. Toks įsivertinimas padeda ne tik suprasti mokymosi procesą (reflektuoti mokėjimo mokytis kompetenciją), bet ir auginti kiekvieno mokinio pasitikėjimą savimi, suvokimą, kad į ugdymo procesą buvo įdėta pastangų, kad mokinys nebuvo tik pasyvus priėmėjas (atkreipiamas dėmesys ir į tai, kad kartais mokinys gali atrodyti kaip pasyvus dalyvis, bet jo viduje verda gyvenimas, pamoka jam gali kelti daug minčių). Šalia šių įsivertinimo formų taip pat skatinamas ir emocinis raštingumas, gebėjimas įsivertinti savo emocijų kaitą (pateikiamas emocijų ratas, emometras, mokiniai piešia savo patiriamų emocijų kreivę, mokosi įžodinti savo emocijas).“

Nuo ko pradėti

Čia (ne prioritetine tvarka) surašėme patarimus, kokius žingsnius žengti, pradedant taikyti kūrybiškus metodus pamokose.

Susirasti idėjinį draugą (-ę) mokykloje

Bet kokį nepažintą reiškinį lengviau nagrinėti ir suprasti, drąsiau jį įgyvendinti yra drauge su patikimu partneriu. Jis (ji) bus šalia, kai nesiseks, drauge galėsite aptarti nemalonus patirtis ir pasidžiaugti maloniomis, o tai dar labiau sustiprins santykį. Kai ryšitės pokyčiams (keisti tvarkaraštį, rengti pamoką už klasės ribų) dviese bus drąsiau ir lengviau sulaukti palaikymo iš bendruomenės. Neretai vienam iniciatoriui pritrūksta jėgų. Dviese ieškoti įdomių ir vertingų patirčių jūsų pamokai turinčių žmonių ar vietų – kur kas paprasčiau.

Lina ir Andželika kūrybiškai kaip darnus duetas LIANA dirba kartu penkerius metus. Jos dalinasi:

„Dirbti bendradarbiaujant su kitu žmogumi yra labai svarbu. Kartais gali atrodyti, kad vienam kažką daryti yra paprasčiau, tačiau mes įsitikinome, kad komandinė veikla yra produktyvesnė, pasidalintos užduotys lengviau įveikiamos, o pasidalintas džiaugsmas – dvigubėja. Savo ugdymo veiklų kelionę dviese pradėjome beveik atsitiktinai, suvedė bendra darbo erdvė – mokykla. Mokykloje nuolat stengėmės dalyvauti įvairiuose projektuose, mokyti. Taigi pastebėjome, kad turime bendrų sąlyčio taškų. Įvairiais etapais prie mūsų šaunaus dueto prisidėjo ir kiti kolegos, tad kartu ilgalaikėse ar trumpalaikėse veiklose dirbome ir trio, ir kvartetu. Dirbti bendradarbiaujant yra gera, nes nuolatos sulauksi palaikymo, juk niekam ne paslaptis, kad nesame nuolatos produktyvūs. Mums labai patinka metafora apie tai, kad tam, kad pumpuras pražystų, jam reikia laiko žiedui sukrauti. Šia metafora vadovaujamės, kai kalbame tiek apie savo darbą (idėjų generavimą, veiklų organizavimą ir įgyvendinimą), tiek apie mokymosi procesą, kurį stengiamės

kiek įmanoma lėtinti. Būtent todėl darbas dviese gali padėti, bendradarbiavimas – nuolatinė atrama ir palaikymas, kai tau labiausiai to reikia. Antra, dirbdama(s) komandoje nuolatos augi. Čia realizuojasi net pačios netikėčiausios idėjos, nes sulaukęs palaikymo drąsiau realizuoti, įgyvendinti tai, ką sumanai. Mums darbas dviese reiškia gyvenimo būdą, kai darbas tampa gyvenimo dalimi ir, labai svarbu, asmeninių atradimų ir asmeninio augimo pagrindu. Darbo planavimas kartu leidžia pažinti ne tik žmogų, su kuriuo dirbi, bet ir mokinius. Planuodamos veiklas kartu mes ne tik ieškome to, kaip galime įkontekstinti ugdomąją veiklą, miestą, muziejus, galerijas, parkus ir juos paversti įtraukia mokymosi erdve, autentiška ir vienalaikė ugdymo(si) proceso patirtimi, bet ir mokinių gimtojo miesto savastimi. Kartu galime plačiau ir giliau reflektuoti apie tai, ko mokosi ir ko išmoksta mūsų mokiniai, kokias patirtis jie išgyveno, kokios emocijos, siejančios su ugdomąja veikla ir patirta erdve, išliko jų atmintyje. Būtent todėl mums atrodo, kad toks mokymosi procesas yra tikras, nesumeluotas, paliečiantis visus asmenybės augimo sluoksnius.

Svarbu ir tai, kad dirbdamos kartu ir pačios nuolat mokomės bendradarbiauti, priimti viena kitos ar aplinkinių kritiką. Labiausiai džiugina tai, kad reabilituojame mokytojo kaip kūrėjo suvokimą, pripažinimą. Taip ir jaučiamės, nes mums patinka kurti autentiškus, performatyvius ugdomojo proceso patyrimus.“

Susisiekite su kolegomis mokytojais (-ojomis), kurie galėtų pasidalinti savo patirtimis

Mokyklų ir mokytojų, ugdančių kultūrinės kompetencijas, tinklaveika

Skirtingų Lietuvos rajonų mokyklose dirba įvairių disciplinų mokytojai, kurie jau kurį laiką ieško ir randa sprendimų, kaip kūrybiškai mokyti vaikus, įtraukiant ir sudominant juos ugdymo turiniu.

[Inga Norkūnė](#) ir [LIANA](#) pasidalino mokytojų, su kuriomis jos dirbo, sąrašą. Šios mokytojos pasiruošios dalintis savo kūrybiško mokymo patirtimis. Esame tikri, kad tokių mokytojų yra daugiau, čia tik nedidelė dalis. Tad rinkitės ir kreipkitės.

Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos
Lietuvių kalbos ir literatūros mokytojos Andželika ir Lina
e.p. liana.duetas@gmail.com

Klaipėdos Liudviko Stulpino progimnazija
Pavadootojos ugdymui Ilona Simanaitienė ir Renata Černiauskiene
e.p. ilona.simanaitiene@stulpinas.lt, renata.cerniauskiene@stulpinas.lt

Klaipėdos „Varpo“ gimnazija
Pavadootoja ugdymui Orinta Adomavičiūtė
e.p. orinta.adomaviciute@varpogimnazija.lt

Šilalės r. Pajūrio gimnazija
Pavadootoja ugdymui Irena Tverijonienė
e.p. itverijoniene@gmail.com

Socialinė pedagogė, klasės auklėtoja Jurgita Rumšienė
e.p. jurgitarumsiene@gmail.com

Vilniaus Lazdynų mokykla
Matematikos mokytoja Teresa Januškevič
e.p. teresajanuskevic479@gmail.com

Kretingos Simono Daukanto progimnazija
Pavadootoja ugdymui Živilė Sabaliauskaitė
e.p. zivile.sabaliauskaite@kdp.lt

Klaipėdos Baltijos ir Aukuro gimnazijų
Anglų kalbos mokytoja Rima Norkienė
e.p. rima.norkiene@baltijosgimnazija.lt

Dituvos pagrindinė mokykla
Istorijos mokytoja Milda Kontrimė
e.p. milda.kontrime@gmail.com

Jonavos „Neries“ pagrindinė mokykla
Mokyklos direktorės pavadootoja ugdymui Vilija Adomėlienė
e.p. vilija@joneris.lt

Pradėti nuo savęs ir savo aplinkos tyrinėjimo bei jos kūrybiško integravimo į ugdymo procesus

Visos pašnekovės sutarė, kad pradėti reikia nuo savęs ir savo aplinkos. Brangiai kainuojančių resursų (mokymai, priemonės ar projektai) ar privilegijuotos lokacijos (gyvenimas dideliame mieste) neturėjimas neatima kūrybiško mokymosi galimybių. Jūsų požiūris yra jūsų galimybė arba stabdis.

Dalinas Inga: „Pamenu, pradinukų lietuvių kalbos mokytoja klausia: tai ką aš galiu mokykloje? Jie mokėsi minkštumo ženklą. Tyrinėdama savo kultūrinės kompetencijas, ji sugalvojo užduotį: vidury pamokos paleido pradinukus į mokyklą komandomis – komandinis darbas – surinkti kuo daugiau minkštumo ženklų. Kuo daugiau mokykloje esančių užrašų su minkštumo ženklu. Trečiokai iškelia į mokyklą tyrinėti. Mokykloje nebuvo labai daug užrašų su minkštumo ženklu, tad įdomiausia, kad vaikai pakeitė žodžius, pavyzdžiui, laiptai – laipteliai. Jie patys kūrybingai pasižiūrėjo į užduotį. Mokytoja džiaugėsi dabar tikrai žinanti, kad vaikai supranta, ką reiškia minkštumo ženklas žodyje. Tai ir yra kūrybingumo kompetencija – išnaudoti, gebėti pasiimti resursų iš visur, kur esi. Aš čia esu ir ką aš su tuo galiu daryti? Kaip aš tai galiu pritaikyti viename ugdymo dalyke, kitame? Tokios yra kultūrinės kompetencijos galimybės.“

Živilė Etevičiūtė

„Iš principo visa aplinka: mokyklos valgykla, upė, piliakalnis, muziejus, gali tapti savotiška metodine priemone pamokoje. Apsižvalgykite, kiek įvairių metodinių priemonių jūs turite. Ir pasitelkit tas, kurios padės lengviau ir įdomiau perteikti mokomą temą.“ Živilė Etevičiūtė

Pasiieškoti inspiracijų jau sukurtuose pamokų planuose ir išbandyti vieną kitą interpretuojant

Rekomendacijos, nuorodos, kur rasti jau sukurtas įdomesnes pamokas

Kad pradėti būtų drąsiau, pasižiūrėkite, kaip dirba kiti mokytojai. Apačioje rasite pamokų planų ir kitais formatais pateiktą informaciją apie kūrybiškas pamokas.

Inga ir LIANA pasidalino pamokų planais, kurie padės įsikvėpti. Galite jais naudotis ir tiesiogiai.

Pamokų kultūros įstaigose šaltiniai – inspiracijai:

Kūrybinių jungčių bendros rekomendacijos įdomioms pamokoms

[Mokymasis-miesto-erdvėse-Strategijos-Kurybines-jungtys-2023.pdf](#)
([kurybinesjungtys.lt](#))

[Mokymasis-už-klasės-ribų.-Praktinės-rekomendacijos-2022-Kūrybinės-jungtys.pdf](#) ([kurybinesjungtys.lt](#))

Mokslo ugdymas menu: <https://issuu.com/erneserne/docs/menas>

Pamokų planų idėjos ne tik miesto kontekste

<https://www.vilniusyramokykla.lt/>

Medijų raštingumo edukacinių metodų bazė

[Meno Avilys | Edukacija](#)

Kūrybingų pamokų idėjos

[https://kurybingumomokykla.lt/\(pridedamas_pdf_dokumentas\).](https://kurybingumomokykla.lt/(pridedamas_pdf_dokumentas).)

Lietuvos jūrų muziejus siūlo pamokas

https://muziejus.lt/sites/default/files/documents/2023-07/mokytiis_muziejuje_distopija_ar_realybe.pdf

Klaipėdos kultūros įstaigos:

https://issuu.com/profesorius_kursis/docs/kursis_puslapiai

Prisijunk prie jau esamų iniciatyvų

Lietuvoje vyksta įvairių kūrybiškam mokymuisi bendrojo lavinimo mokyklose skirtų projektų. Dalyvavimas juose jūsų mokyklai gali nieko nekainuoti. Kaip dalinosi mūsų pašnekovės, pradėdamos nuo vienos iniciatyvos, vieno projekto ir, žiūrėk, tu jau bendraminčių tinkle, reikalinga informacija pati tave pasiekia.

Čia Inga ir LIANA dalinasi keletu iniciatyvų, kurios nuolat siūlo galimybes dalyvauti nemokamai. Sekite juos socialiniuose tinkluose, užsisakykite jų naujienlaiškį arba tiesiog paskambinkite, parašykite išsakydami norą prisijungti prie jų veiklų.

Meno avilys

www.menoavilys.org

Kūrybinės jungtys

www.kurybinesjungtys.lt

Keliaujančios architektūros dirbtuvės

www.keliaujanciosdirbtuves.lt

Kūrybingumo mokykla:

<https://kurybingumomokykla.lt/>

Bibliotekos

Susisiekti su edukatoriais iš kultūros institucijų, jau bendradarbiaujančių su mokyklomis, kurie galėtų atsakyti į rūpimus klausimus

Pamokų kūrimas ir įgyvendinimas su žmonėmis ne iš švietimo srities gali praturtinti jūsų pamokų turinį ir pasiūlyti netradicinių mokymosi būdų. Kad tokia patirtis būtų sėkminga, būtina pasiruošti. Dalinasi LIANA: „Mes ieškome žmonių, kurie tikrai tiktų tai temai, arba tiesiog matome mūsų pažinčių ratą. Plečiame savo pažinčių ratą, atsitiktinai susipažįstame ir

kažkaip atsitiktinai tai būna menininkai. Pradedame kalbėtis, atsiranda noras susitikti ir bendrauti gyvai, ne nuotoliu ar telefonu. Bandome įtikinti, kad mums tikrai reikia, supažindinti su auditorija, su žmonėmis, pas kuriuos ateis, pasakojame, ką jie dabar mokosi, kaip viskas galėtų vykti. Kad neatsitiktų taip, kad menininkas ateitų pakalbėti apie save. Apie tai, ką jis veikia, kad tai netaptų tik profesiniu švietimu, bet kad jo veikla realiai būtų pamokoje matoma, kaip ji gali integruotis su tuo dalyku ar tema, kuri dabar yra dėstoma.“

Turbūt nerasite kultūros įstaigos, kuri nesiūlo trumpalaikių edukacijų. O yra ir tokių, kurios siūlo kartu su mokytojais jau paruoštus pamokų planus, kuriuos visi norintys mokytojai gali realizuoti kultūros įstaigoje. Kam važiuoti į kultūros įstaigą tik ekskursijai ar edukacijai, kai galite joje praveisti pamokas? Dalis kultūros įstaigose dirbančių edukatorių pasiruošę kartu su mokytojais sukurti naują unikalų ugdymo turinį.

Jeigu jau turite pamokų kūrimo su kūrėjais patirties, ar nevertėtų aplankyti šalia jūsų mokyklos esančios kultūros institucijos? Bibliotekos, menų mokyklos, muziejaus? Gal ten dirba žmonės, kurių žinios ir / ar įstaigos turimi resursai galėtų jūsų pamoką padaryti įdomesne? Kodėl nepabandžius kurti pamokų kartu su jais? Įdomi pamoka ne klasėje vaikus visada nuteiks itin pozityviai.

Kur ieškoti su mokyklomis jau dirbančių kultūros įstaigų?

Švietimo centrai Lietuvoje suteikia įvairiapusę pagalbą mokytojams. Klaipėdos mieste veikiantis Švietimo centras padės pedagogams užmegzti ryšį su savivaldybės kultūros įstaigų edukatoriais, kurie pasiryžę kartu su mokytojais kurti pamokas jų kultūros įstaigoje arba pasiūlyti jau sukurtų pamokų. Jei kyla klausimų dėl bendro ilgalaikio darbo su kultūros įstaigomis, prasminga kreiptis į savo savivaldybės švietimo centrą. Klaipėdietė Inga rekomenduoja Klaipėdos miesto pedagogų švietimo ir kultūros centrą (<https://www.kpskc.lt/>) ir kontaktinį žmogų centro vadovę Raimondą Stirbieneį e.p. raimonda.stirbiene@kpskc.lt. LIANA rekomenduoja Klaipėdos rajono švietimo centrą (<http://old.krsc.lt/index.php?lang=lt>) ir jo vadovę Virginiją Kazakauskienę e.p. virginija.kazakauskiene@krsc.lt.

Kultūros įstaigos, kurios jau kuria pamokas kartu su mokytojais

Patikimų partnerių rekomendacijos

Inga ir LIANA pasidalino kultūros įstaigų, kuriose bendradarbiaujama integruojant kultūrinės kompetencijas į formalųjį ugdymą, sąrašą. Šiose įstaigose edukatoriai turi darbo su mokytojais patirties. Jie pasiruošę skirti laiko kartu su mokytoju sukurti pamoką kartu:

KKKC Parodų rūmai / Simona Martinkutė, +370 660 28 657,
e. p. simona.martinkute.margo@gmail.com

LNDM Laikrodžių muziejus / Eglė Rumbutytė-Šimienė,
e. p. egle.rumbutyte@lndm.lt, tel. 846 410 417, Agnė Jonikaitė,
e. p. agne.jonikaite@lndm.lt, tel. 8 46 410 417

LNDM Prano Domšaičio galerija / Vaiva Kulišauskienė, tel. 846 410 421,
e. p. vaiva.kulisauskiene@lndm.lt

Nacionalinė dailės galerija / Eglė Nedzinskaitė,
e. p. egle.nedzinskaite@ndg.lt, tel. +370 5 219 59 61

Vytauto Kasiulio dailės muziejus / Rima Povilionytė, tel. +370 5 243 1138,
e. p. rima.povilionyte@lndm.lt

Mažosios Lietuvos istorijos muziejus / Agnė Adomaitytė, tel. 8 601 01 082,
e. p. edukacija@mlimuziejus.lt

MO muziejus / Monika Alseikaitė-Kisielienė, e. p. registracija@mo.lt

Klaipėdos koncertų salė / Dovilė Kirdaitė, tel. 8 678 38 901, e. p.
dovile.kirdaite@koncertusale.lt

Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus / Justė Kutkienė, tel. +370 684 843 88, e. p. juste.kutkiene@ciurlionis.lt

Klaipėdos miesto savivaldybės Imanuelio Kanto viešoji biblioteka / Vida Narveišytė, tel. +370 652 79 997, e. p. vida.narveisyte@gmail.com

Lietuvos Jūrų muziejus / Ieva Garlaitė, tel. +370 659 21 932,
e. p. edukacija@muziejus.lt

Šiaulių dailės galerija / Roberta Stankutė, tel. +370 41 521 161,
mob. +370 623 89 459, e. p. roberta.stankute@siauliugalerija.lt

Žingsnis po žingsnio

Nedideli praktiški patarimai

Įsivardykite, kokią problemą norite išspręsti, t. y. susikonkretinkite, kokias temas sunkiausia perteikti mokiniams.

Išsirinkite vieną temą.

Peržiūrėkite jau paruoštų pamokų planus prieinamose duomenų bazėse. Gal rasite, kas įkvėps?

Gal norėtumėte pasimokyti, prisidėti prie jau esamo projekto, iniciatyvos?
O gal pakaks pasikalbėti su patirties kūrybiškuose mokymuose turinčiomis kolegėmis?

Pažvelkite į savo mokyklos aplinką kitomis akimis. Galbūt mokykloje arba šalia jos yra vietų (biblioteka, valgykla, vykstanti paroda ir t. t.), objektų, kuriuos galėtumėte įtraukti į vieną iš pamokos užduočių?

Gal turite kolegų (-ių) mokykloje, su kuriais norėtumėte išbandyti darbą kartu?

Nėra laiko išeiti iš mokyklos?

Dauguma kūrybiškai dirbančių mokytojų judina tvarkaraščius. Čia pasitarnauja ir tarpdalykinis integravimas. Tokiu atveju iškart turėsite daugiau

laiko išvykai. Pradėsite nuo kelių pamokų, ilginiui, su pasirinkta klase gal vesite (pavyzdžiui, kartą per savaitę) pamokas ne mokykloje ir visą dieną?

Planuodami pamokas už mokyklos ribų derinkite jas prieš mokslo metų pradžią, kad būtų lengviau suderinti tvarkaraščius.

Išvažiuoti svarbu, bet įsivertinkite, kiek galite pamatyti, aplankyti ir patirti tiesiog pėsčiomis, šalia mokyklos.

Pasidairykite patikimų partnerių šalia esančiose ar tolimesnėse kultūros institucijose.

Pasiruoškite laiko ir energijos sąnaudoms.

Nusiteikite proceso metu daug ko išmokti: bendradarbiauti, priimti kritiką, generuoti idėjas, planuoti, įvertinti ir pritaikyti mokymuisi įvairiausias erdves, reflektuoti.

TŪM Tūkstantmečio
mokyklų
programa

Finansuoja
Europos Sąjunga
NextGenerationEU

NAUJOS KARTOS
LIETUVA

esfa EUROPOS
SOCIALINIO
FONDO
AGENTŪRA

ŠVIETIMO,
MOKSLO IR SPORTO
MINISTERIJA

Refleksijos lapas

<p>Ką darau šioje pamokoje?</p>	<p>Ką mąstau ir kalbu pamokoje? Kokių minčių kelia pamoka?</p>
<p>Ką šiandien sužinojau apie save? Kas manyje keičiasi pamokos metu?</p>	<p>Kodėl / kuo man svarbu tai, ko mokausi dabar?</p>

„TŪKSTANTMEČIO MOKYKLŲ“ PROGRAMA TINKLALAVEIKA

Klaustyti epizodo: „Kiekvienas už save? Mokyklų konkurencija ir bendradarbiavimas“

Šias rekomendacijas įkvėpė „Tūkstantmečio mokyklų“ (TŪM) programos tinklalaidėje pašnekovų išsakytos mintys.

Tinklalaidėje dalyvavo:

- **Eglė Pranckūnienė** – Mokyklų tobulinimo centro bendrasteigėja, Klaipėdos universiteto mokslo darbuotoja, Lietuvos edukacinių tyrimų asociacijos prezidentė, Nacionalinio projekto „Lyderių laikas“ (2009–2021) darbo su savivaldybėmis vadovė
- **Vaidotas Kalinas** – Ukmergės rajono savivaldybės administracijos Švietimo, kultūros ir sporto skyriaus vedėjas
- **Judita Šarpienė** – „Tūkstantmečio mokyklų“ programos vadovė ir STEAM ugdymo ekspertė
- **Viktorija Urbonaitė** – tinklalaidės vedėja ir moderatorė

Įžanga

Pastebime, jog mokyklos yra linkusios veikti tik savo viduje, stebime daugiau konkurencijos nei bendradarbiavimo apraiškų. Dalis mokyklų nėra linkę savo mokinius išleisti į kitą mokyklą – išbandyti veiklą su kitais mokytojais, kitokiose erdvėse ar paprasčiausiai susipažinti su jų aplinka – nes bijo, kad pamatę geresnę mokyklą jie pereis į ją mokytis. Mokytojai vis dar vangiai bendradarbiauja, retai dalinasi pamokų planais, sukurtomis metodinėmis priemonėmis. Nors situacija pastarąjį dešimtmetį gerėja, savarstome: kokios aplinkybės privedė prie tokios situacijos? Ar konkurencija, kuri versle yra tarsi motyvacija ir kuras judėti pirmyn, yra tinkama mokykloms? Kodėl verčiau rinktis bendradarbiavimą nei konkuravimą? Kaip „Tūkstantmečio mokyklų“ programa gali prisidėti kuriant naujus bendradarbiavimo modelius, stiprinant mokyklų tinklaveiką? Šias temas, remdamiesi tinklalaidės pašnekovų mintimis ir pokalbio metu paminėtais tyrimais, apžvelgsime ir plačiau atskleisime šiame leidinyje.

Kas daro įtaką mokyklų tarpusavio santykiams?

Kartu su pašnekovais Vaidotu Kalinu ir Egle Pranckūniene pokalbio pradžioje bandėme įvardinti veiksnius, kurie daro įtaką mokyklų tarpusavio santykiams. Vienas iš mūsų paminėtų veiksnių glaudžiai sutapo tu tuo, ką švietimo

problemos analizėje dar 2017 metais įvardino Erika Bielskytė-Simanavičienė ir Jolanta Jevsejevienė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Švietimo politikos analizės skyriaus metodininkės. „[Mokyklų] bendros veiklos veiksmingumas labiausiai priklauso nuo pačių mokyklų pastangų. Tačiau mokyklų partnerysčių (ypač – formalių) kūrimą visų pirma lemia šalies ir vietos švietimo politika. Ji gali teikti ne tik tiesiogines paskatas bendrai veiklai, bet ir lemti partnerysčių pobūdį. Pavyzdžiui, jei švietimo sistemoje skatinamas mokyklų konkuravimas (dėl mokinių ar kt.), tai tokiais santykiais susijusios mokyklos vengia bendradarbiauti. Konkurencinėje aplinkoje mieliau kuriamos partnerystės su geografiškai nutolusiomis mokyklomis ar su mokyklomis, vykdančiomis kito švietimo lygmens programas“ (Bielskytė-Simanavičienė ir Jevsejevienė, 2017). Kitaip tariant, greta esančios to paties lygmens mokyklos esant konkurencijai dėl mokinių bus mažiau linkusios (arba visai nelinkusios) bendradarbiauti, nors jų bendradarbiavimas galėtų būti bene vaisingiausias – mokiniai turėtų galimybę naudotis abiejų mokyklų resursais nešvaistant laiko ilgoms kelionėms (pvz., į kitos savivaldybės mokyklą), o mokytojai, kolegiškai bendradarbiaudami, galėtų vieni kitiems padėti ugdymo turinio įgyvendinimo klausimais. Kitas svarbus veiksnys mokyklų tarpusavio santykiams yra pasitikėjimas tarp švietimo politikos formuotojų (tiek nacionalinio, tiek savivaldybių lygmens) ir praktikų (mokyklų vadovų, mokytojų). „Tarp pasitikėjimo ir bendradarbiavimo egzistuoja tiesioginis ryšys – kuo aukštesnis tarpusavio pasitikėjimas, tuo efektyvesnis bendradarbiavimas: kuo daugiau mokyklos vadovai pasitikės švietimo skyriaus darbuotojais, tuo daugiau bendradarbiaus įgyvendindami švietimo politiką. Kuo daugiau švietimo skyriaus darbuotojai įtrauks mokyklų vadovus į švietimo politikos formavimą, tuo labiau jie įsipareigos ir prisiims atsakomybę“ (Brown, 2021). Tai atliepia ir aukščiau minėtą mokyklų polinkį konkuruoti ar bendradarbiauti – konkurencija mažina tarpusavio pasitikėjimą, atvirumą, norą dalintis, trukdo net formaliam bendradarbiavimui, o tai nulemia ne tik mažesnes mokyklų galimybes užtikrinti visavertį ugdymą, bet ir daro neigiamą įtaką mokinių akademiniam pasiekimams.

Mokyklų bendradarbiavimas, kylantis iš pasitikėjimo, yra svarbus veiksnys mokinių pasiekimams. „Pasitikėjimo lygis koreliuoja ir su mokinių pasiekimais – savivaldybėse, kuriose yra gerai išvystyti profesiniai tinklai,

skatinantys švietimo srities darbuotojų bendradarbiavimą ir profesinį mokymąsi, mokinių mokymosi pasiekimai buvo 17 proc. aukštesni“ (Brown, 2021).

Diana Brown studijoje pažymi: „Bendradarbiavimas yra svarbiausias kelias į savivaldybės sėkmę. Savivaldybėse, kur bendradarbiavimo kultūra yra labiau paplitusi, žmonės bendrauja daugiau horizontaliu principu <...>. Jei aplinkoje vyrauja aukštas pasitikėjimo laipsnis, žmonės drąsiau reiškia savo nuomonę, dalijasi jausmais, mintimis ir idėjomis, atvirai keičiasi informacija, kelia problemas ir jas sprendžia. Bendradarbiavimas svarbus visais lygmenimis – nacionaliniu, savivaldybės ir mokyklos, kuomet kartu bendrų tikslų siekdami veikia švietimo politikos formuotojai ir praktikai – ministerija, savivaldybės švietimo padalinys, mokyklų vadovai, mokytojai, mokiniai ir jų tėvai bei vietinė bendruomenė, socialiniai partneriai“ (2021).

Šie veiksniai nulemia nuostatas, kuriomis vadovaudamiesi tiek mokyklų lyderiai, tiek jų bendruomenių nariai renkasi pozicijas bendradarbiavimo atžvilgiu. Visgi dažniausios priežastys, kodėl mokyklos renkasi bendradarbiauti, yra šios: „Tai būtinybė spręsti nepalankių aplinkybių (gyventojų skaičiaus mažėjimo, ekonominių sunkmečių ar kt.) keliamas ugdymo išteklių stokos ar kitas problemas ir geresnės mokyklos veiklos kokybės, pažangos siekis“ (Bielskytė-Simanavičienė ir Jevsejevienė, 2017).

Kuo naudingas mokyklų bendradarbiavimas?

Mokyklų bendradarbiavimas „padeda spręsti nepalankių aplinkybių keliamas ugdymo išteklių stokos ar kitas problemas ir siekti geresnės mokyklos veiklos kokybės bei pažangos“ (Bielskytė-Simanavičienė ir Jevsejevienė, 2017).

Edukologų nuomone, „visos mokyklos 100 proc. turėtų būti įtrauktos į tikslingus, produktyvius tinklus, kuriuose vadovai, mokytojai ir mokiniai meta iššūkius vieni kitiems, remia, diegia naujoves ir mokosi vieni iš kitų taip, kad išmatuojamai pagerintų rezultatus“ (Munby ir Fullan, 2016).

Žemiau lentelėje pateikti pagrindiniai gerai veikiančios švietimo sistemos tikslai ir šalia jų išvardinama, kaip prie to prisideda mokyklų bendradarbiavimas arba partnerystės kūrimas. Švietimo problemos analizės

autorės sako: „Sėkmingų partnerystių pagrindas – dėmesys mokinių pasiekimams ir ugdymo kokybei, kaip bendra vizija, įkvepiantis tikslas ir pamatuojamas rezultatas“ (Bielskytė-Simanavičienė ir Jevsejevienė, 2017).

<p>Geresnis švietimo prieinamumas</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Švietimo prieinamumas pagerėja susiejus mokyklas, vykdančias skirtingų švietimo lygmenų programas ar atskiras švietimo programos dalis. • Mokiniam sėkmingiau pereiti iš vienos mokyklos (ir ugdymo pakopos) į kitą padeda tų mokyklų pedagogų bendradarbiavimas aptariant ugdymo turinio, pasiekimų vertinimo ir kitus klausimus.
<p>Geresnė ugdymo proceso kokybė ir mažesni jos skirtumai</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kai dalijamasi materialiniais ištekliais ir keičiamasi pedagogais, mokyklos ugdymo ištekliais aprūpinamos tolygiau. • Atsiranda daugiau galimybių mokytojams ir mokykloms dalytis gerąja patirtimi, organizuoti pedagogų kompetencijų tobulinimo renginius. • Mokytojams (ypač – mažų mokyklų) atsiranda daugiau galimybių drauge su kolegomis konkretinti ugdymo turinį, numatyti, kaip jį įgyvendinti, kurti mokinių pasiekimų vertinimo priemonės, spręsti tam tikrų mokinių grupių ugdymo problemas ir kt., sumažėja kaimo mokytojų ir mokinių atskirtis. • Pedagoginę priežiūrą ir pagalbą galima organizuoti mokyklų grupės lygmeniu. Sutelktomis jėgomis lengviau kurti inovacijas, vykdyti projektus ugdymo procesui tobulinti
<p>Didesnis švietimo ekonomiškumas</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Neintensyviai, rečiau naudojami ištekliai gali būti skiriami ne vienai mokyklai, o jų grupei (pavyzdžiui, sukuriama mobili biblioteka ar laboratorija), taip jie tampa prieinami didesniam mokinių skaičiui nedidinant išlaidų. • Mokyklų grupei lengviau įdarbinti reikiamus pedagogus (ypač tokių dalykų, kaip užsienio kalba, meninis ugdymas ir pan.). Tačiau vertinant dalijimosi ištekliais ekonomiškumą, reikia atsižvelgti ir į „paslėptas“ išlaidas, pavyzdžiui, reikalingas mokiniams, mokytojams ar priemonėms transportuoti. • Kelios mokyklos gali vykdyti tokias veiklas, kurių dėl išteklių stokos negalėtų vykdyti viena mokykla.
<p>Veiksmingesnė mokyklų vadyba ir švietimo valdymas</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mokyklų administracijos, lyderių bendradarbiavimas padeda veiksmingiau spręsti mokyklų vadybos problemas, tobulinti mokyklų įsivertinimo ir atskaitomybės procesus, numatyti veiklą. • Mokyklų grupei valdyti gali būti įsteigta atskira institucija (pavyzdžiui, valdymo komitetas). Tokiai institucijai ar mokyklų atstovų komandai skyrus mokyklų grupės priežiūros ir stebėsenos funkcijas, galima padidinti šių veiklų veiksmingumą. • Atsakomybė už kai kuriuos sprendimus (švietimo politikos įgyvendinimo, mokyklų finansavimo ar kt.) iš aukštesnio švietimo valdymo lygmens gali būti perkelta mokyklų grupės valdymo institucijai. Toks švietimo decentralizavimo būdas gali būti įgyvendinamas, kai norima sprendimus priimti „arčiau mokyklų“, bet gali būti neveiksminga atsakomybę už juos patikėti pačioms mokykloms.
<p>Aktyvesnis bendruomenės dalyvavimas švietime</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mokyklų partnerystėmis kuriami pokyčiai aktualūs vietos bendruomenei ir skatina jos narius išsakyti savo poreikius ir dalyvauti priimant sprendimus. • Grupė mokyklų gali įgyvendinti didesnes iniciatyvas, kurioms reikalinga finansinė ar kitokia bendruomenės parama. • Mokyklų sukurtas ugdymo išteklių centras gali tapti atviru vietos bendruomenei – būti informacijos sklaidos centru, vieta, kur vietos bendruomenės nariai gali naudotis tam tikrais informaciniais ištekliais (pavyzdžiui, informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis), rengti susirinkimus, mokytis ar kt.

Ir nors kol kas daugiausia kalbėjome apie tai, kokią naudą mokyklų bendradarbiavimas atneša bendram švietimo sistemos veiksmingumui, labai svarbu nepamiršti, kad mokyklų partnerystė yra naudinga ir kiekvienam joje dalyvaujančiam. Projekto „Lyderių laikas 3“ vykdytojai apibendrina: „Švietimo profesinių tinklų potencialas slypi dviejuose dalykuose. Pirmasis – tai didelis asmeninės patirties ir žinių rezervas, kuris, jei lieka „uždarytas“ klasėse, mokyklose, švietimo sistemose, yra įšaldomas ir neišnaudojamas <...>. Antrasis – tai bendras naujų profesinių idėjų išbandymas ir vystymas, o ne jų slėpimas nuo kitų, nes tai, kas nauja ir progresyvu, dažniausiai randasi per sukurtas sąveikas žmonių, kurie kartu sprendžia sudėtingas problemas ir iš jų drauge mokosi“ (Damkuvienė, Balčiūnas, Valuckienė, Petukienė, Pranckūnienė, 2021).

Pokalbio su Vaidotu Kalinu ir Egle Pranckūniene pabaigoje ėmėme kalbėti apie tai, kaip svarbu pasitikėti kiekvienu mokytoju ir tuo, kad jis klasėje daro tai, ką gali geriausia. Pokalbiui baigiantis net pajuokavome, kad ant klasės durų kartais vertėtų užkabinti ženkliuką „DO NOT DISTURB!“ („NETRUKDYTI!“), kuris primintų, jog nesvarbu, kiek ir kokių partnerysčių užmegztume, kiek ir kaip norėtume prisidėti prie veiksmo klasėje, turime sudaryti sąlygas kiekvienam mokytojui jaustis savo pamokos šeimininku.

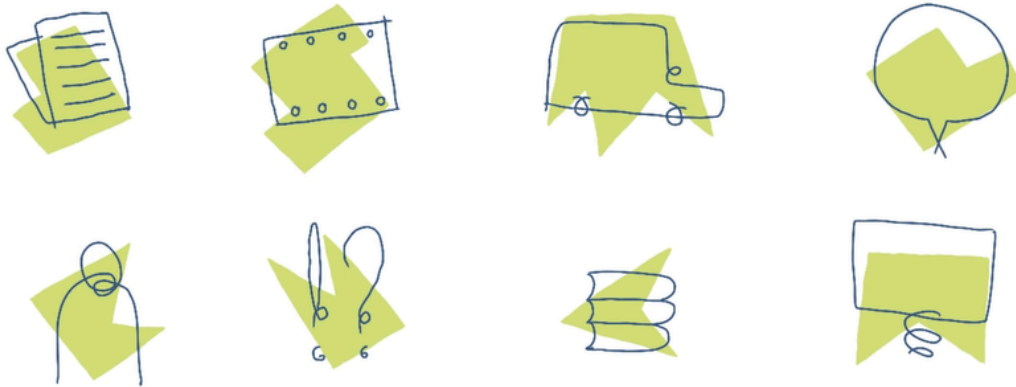
Tą patį išryškino ir projekto „Lyderių laikas 3“ vykdytojai, atskleisdami, kad „profesinis veikimas komandomis mokyklose apima nuolatinį skirtingų veiklų koordinavimą, aptarimą ir sprendimų, susijusių su kasdieniu mokinių mokymusi,

Nuotrauka [Unsplash](#).

priėmimą, todėl veikimas komandomis mokykloje – tai nuolatinis bendradarbiavimas, daugybės užduočių ir atsakomybių derinimas, kolegialūs susitarimai dėl daugelio dalykų dirbant su mokiniais. Svarbus įsipareigojimas jų laikytis, tačiau dar svarbiau yra tai, kad tam tikrų klausimų sprendimų

laisvė priklausytų mokytojui, asmeniškai atsakingam už darbą klasėje ir suvokiančiam savo priklausomybę nuo kitų komandos narių“ (Damkuvienė, Balčiūnas, Valuckienė, Petukienė, Pranckūnienė, 2021).

Ko reikia, kad bendradarbiavimas tarp mokyklų būtų efektyvesnis?

(žemiau pateikiame sąrašą svarbių sėkmingo bendradarbiavimo, apimančio visą švietimo sistemą, sėkmės veiksnių, kuriuos įvardino Munby ir Fullan (2016) – tekstą iš anglų kalbos vertė Judita Šarpienė, originalaus teksto nuoroda pateikta prie šaltinių.)

Šie veiksniai nėra „pirkinių sąrašas“, kai vieną ar kitą galima pakeisti kitu ar jį panašiu. Šie veiksniai yra glaudžiai tarpusavyje susiję ir vienas kitą stiprina, todėl siekiant sėkmingo sistemiško bendradarbiavimo visi yra būtini.

Aptarsime kiekvieną punktą šiek tiek detaliau.

1 veiksnys: mokyklų bendradarbiavimo tikslas turi būti rezultatų gerinimas.

Pagrindinis bet kokios tinklaveikos tikslas turėtų būti mokyklų veiklos gerinimas. Be abejo, yra ir kitos naudos – ekonominės, socialinės, tačiau svarbiausia turi būti rezultatų gerinimas. Veiksmingą mokyklų tobulinimą lemia didelis dėmesys rezultatams, o veikla yra pagrįsta tik tada, jei jos poveikis vaikų mokymuisi yra akivaizdus. Tuos pačius principus turėtume taikyti ir bendradarbiaujant mokykloms. Jei nesusitelkiama į rezultatus – bendradarbiavimo sąnaudų ir naudos santykis nėra vertingas.

2 veiksnys: partnerystė turi būti grindžiama aiškiai suformuluotu bendru moraliniu tikslu.

Vienintelis patikimas būdas, padedantis pedagogams sutelkti dėmesį į tai, kad jie rastų, kaip išspręsti mokyklų tinklo partnerystei būdingas problemas, yra įsipareigojimas keisti vaikų gyvenimą. Mokyklos partnerės, kurios savo susitarimuose to aiškiai nepripažįsta, praranda galimybę pasinaudoti galingiausiu galimu pokyčių svertu – bendru moraliniu tikslu. Tai buvo vienas iš pagrindinių veiksnių, lėmusių Londono mokyklų sėkmę pastaruosius dešimt metų, ir tai ne kartą pastebėta sėkmingų sistemos transformacijų metu visame pasaulyje.

3 veiksnys: skaidrumas, pasitikėjimas ir sąžiningumas yra labai svarbūs.

Mūsų pastebėti sėkmingi pavyzdžiai rodo, kad kuriasi grįžtamojo ryšio kultūra, susieta su konkrečiais mokyklos ar klasterio tikslais ir orientuota į bendrą tobulėjimą. Dėl netinkamų grįžtamojo ryšio formų (individualistinių, vertinančių) ši praktika įgijo tokį blogą vardą, kad tikrasis, naudingas grįžtamasis ryšys beveik išnyko arba buvo neteisingai interpretuojamas. Taip neturėtų būti, nes be grįžtamojo ryšio mažai kas auga. Žinoma, svarbiausia yra sąžiningumas ir atvirumas bei savarankiškumas. Švietimas nėra pirmasis sektorius, kuris to mokosi.

4 veiksnys: įsipareigojimas ir gebėjimas atlikti veiksmingą tarpusavio vertinimą yra tobulėjimo variklis.

Mums svarbiausia pamoka, kurią išmokome, yra apie veiksmingo tarpusavio vertinimo galią: nėra geresnio būdo stiprinti pasitikėjimą, ugdyti gebėjimus ir didinti kolektyvinę atskaitomybę mokyklose, kaip patikimas tarpusavio vertinimo modelis, ypač kai šį modelį sukuria pačios mokyklos.

5 veiksnys: tarpusavio vertinimas turi būti atliekamas palaikant ilgalaikius santykius ir įsipareigojimą nuolat tobulinti praktiką ir sistemas per bendradarbiavimo ciklus.

Kultūros pokyčiai yra veiksmingo tarpusavio vertinimo pagrindas, kai tarpusavio vertinimo praktika orientuota ne į „įrodinėjimą“, o į „tobulinimą“.

Tam reikia įsipareigoti užmegzti santykius ir kurti kultūrą visame klasteryje, kai siekiama kruopščiai tikrinti vieni kitų praktiką (tyrinėjimo ir mokymosi aplinkoje).

6 veiksnys: partnerystė turi turėti planą, kaip pereiti nuo bendradarbiavimo prie bendros atsakomybės ir bendros profesinės atskaitomybės.

Kaip tinklai gali pereiti nuo veikla grindžiamų santykių prie tikros bendros atsakomybės už rezultatus jausmo puoselėjimo? Tai nelengva, tačiau pradėdame pastebėti savanoriškos kolektyvinės atskaitomybės žalius daigus, kurie yra kuriami ir įgyvendinami kai kuriose srityse. Anglijoje kai kurios mokyklų grupės kuria savo vietines kolektyvines partnerystes, kurios vienodai rūpinasi gebėjimų stiprinimu ir griežta atskaitomybe. Pradėdame pastebėti savanoriškas mokyklų partnerystes, kurios viešai skelbia, kokių rezultatų ketina pasiekti, kaip juos matuos, kurie asmenys bus atsakingi už kurį aspektą ir kaip šie rezultatai bus atvirai ir skaidriai skelbiami. Nors ir netiesioginė, ši atskaitomybės forma iš tiesų yra aiškesnė, labiau suprantama ir, mūsų nuomone, įtikinamesnė nei atskaitomybė „iš viršaus į apačią“. Šis abipusės atskaitomybės metodas apima nacionalinius atskaitomybės reikalavimus, tačiau yra daug platesnis. Mokyklos, bendradarbiaudamos tvirtesnėse partnerystėse, gali pasirūpinti pažeidžiamaisiais ar izoliuota mokykla, tarpininkauti teikiant paramą ten, kur jos labiausiai reikia, ir teikti turtingesnę, vertingesnę ir naudingesnę tikslams pritaiktą vietinę atskaitomybės sistemą.

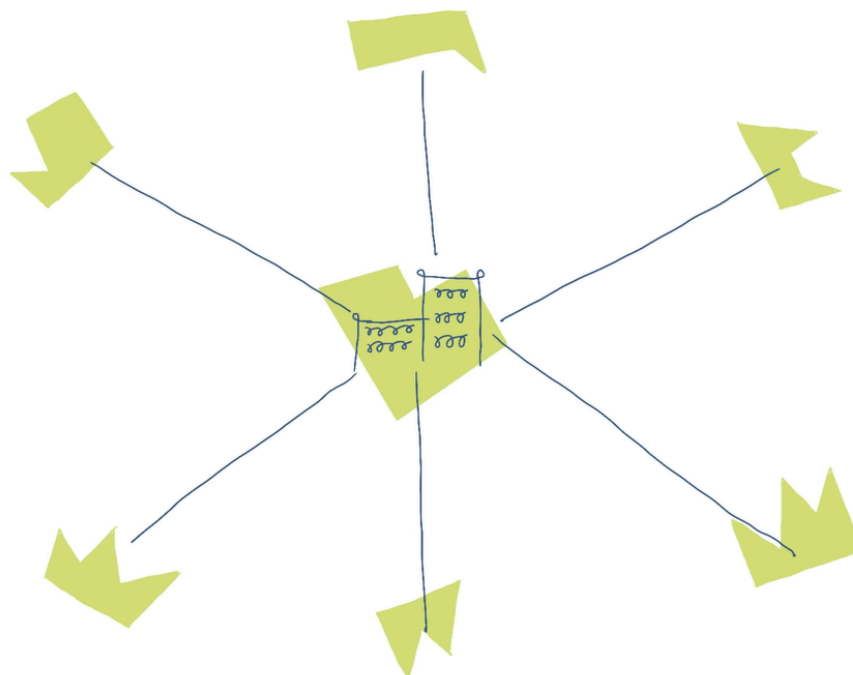
7 veiksnys: partnerystė turėtų apimti ne tik mokyklų vadovus, bet ir mokinius, mokytojus, šeimas ir bendruomenes.

Norint užtikrinti gilius ir ilgalaikius kultūros pokyčius, reikia, kad į tarpusavio vertinimą ir bendrą tyrimą įsitrauktų ne tik aukščiausio lygmens vadovai, bet ir vidurinėsios grandies vadovai, mokytojai, mokytojų padėjėjai, mokyklų tarybos ir patys vaikai bei jaunimas. Matome galimą riziką sistemos pokyčiams, jei per daug pastangų bus sutelkta į direktorių ir aukščiausio lygmens vadovų gebėjimų ugdymą per intensyvias programas, neatsižvelgiant į vidurinėsios grandies vadovų ir klasių specialistų ugdymo poreikius. Taip pat baiminamės, kad dėmesys vadovams susilpnins horizontaliosios

atskaitomybės potencialą: įsipareigojimas įsiklausyti į mokinių ir tėvų balsą, valdytojų ir bendruomenės grupių dalyvavimas labai padidina šansus „išlošti“ autonomines sistemas. Kitaip tariant, teikdami pirmenybę direktorių vaidmeniui mokyklų tinkluose, rizikuojame vieną iš viršaus nuleistos atskaitomybės formą (nacionalinę) pakeisti kita (tinklo viduje).

8 veiksnys: partnerystės palankiai vertina kitų partnerysčių kontrolę ir paramą, nes jos prisideda prie susijusios vietos, regioninės ir nacionalinės sistemos kūrimo.

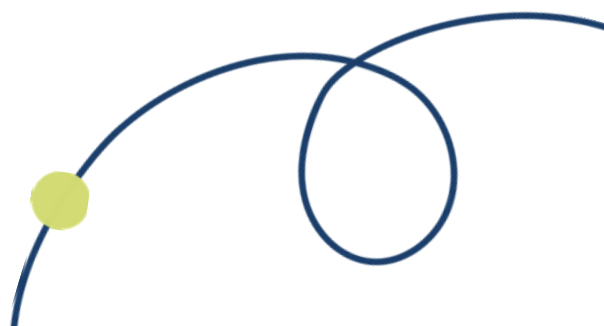
Stipriai bendradarbiaujančios, atskaitingos ir palaikančios partnerystės yra galinga mokyklų tobulinimo priemonė, nes jos kelia iššūkius, padeda vieni kitiems būti sąžiningiems ir toliau tobulėti. Tačiau autonomiškoje sistemoje kyla realus pavojus, kad mokyklų grupės taps izoliuotos ir sistema suskils: vietoj autonomiškų ir izoliuotų mokyklų gali atsirasti autonomiški ir izoliuoti klasteriai. Tokiu atveju neteksime naudoti didesnio pajėgumo, iššūkių ir veiksmingumo, kurį galima pasiekti kartu dirbant vietos lygmeniu siekiant bendrų tikslų. Taip pat kyla pavojus, kad prarasime vietos pojūtį, kuris taip dažnai minimas kaip sėkmingiausių reformų mobilizacinis veiksnys. Manome, kad klasterių tarpusavio peržiūra ir patvirtinimas suteikia didžiulę vertę ir yra puikus pagrindas, kuriuo remiantis galima nustatyti, kaip geriausiai panaudoti sistemos išteklius vietos lygmeniu.

Kokiais projektais ir kaip buvo bandoma sudaryti geresnes sąlygas mokyklų bendradarbiavimui Lietuvoje?

Istoriškai bendradarbiavimo tema Lietuvos švietimo sistemoje buvo plėtojama jau nuo ankstyvų 2000-ųjų metų. Galima išskirti du ryškius mokyklų tarpusavio bendradarbiavimo stiprinimui skirtus nacionalinės aprėpties projektus:

- Skatinant tobulinti bendradarbiavimu pagrįstą mokyklų veiklą 2006–2012 metais Lietuvoje buvo vykdomas nacionalinis [projektas „Besimokančiųjų mokyklų tinklai“](#). Dalyvaudamos projekte mokyklos mokėsi kurti tinklus savo mokyklose ir tinklus tarp regionų mokyklų. Susibūrusios į tinklus, mokyklos mokėsi kolektyviai nustatyti svarbiausias ir aktualiausias mokyklų problemas ir jų priežastis, drauge ieškojo būdų, kaip jas išspręsti (Bielskytė-Simanavičienė ir Jevsejevienė, 2017).
- 2009–2021 metais vyko iš kelių etapų sudarytas [projektas „Lyderių laikas“](#). Jo tikslas: sukurti paramos savarankiškiems lyderiams infrastruktūrą plėtojant vadybines kompetencijas, atveriant naujas karjeros galimybes tobulinant, remiant ir išlaisvinant mokyklą, įgalinant švietimo bendruomenę ir kiekvieną jos narį. Projektas skirtas visos Lietuvos švietimo specialistams, suinteresuotiems tvariais švietimo pokyčiais: mokyklų (nuo ikimokyklinio ugdymo įstaigų iki profesinio mokymo centrų) administracijos darbuotojams, mokytojams, savivaldybių administracijų darbuotojams, Švietimo ir mokslo ministerijos ir jai pavaldžių institucijų darbuotojams, aukštųjų mokyklų dėstytojams, švietimo konsultantams, švietimo savivaldos institucijų ir asociacijų vadovams ir dalyviams, užsienio lietuvių bendruomenių lyderiams, ne švietimo sistemos darbuotojams – švietimo bendruomenės nariams, jauniems žmonėms, ketinantiems karjeros siekti švietimo sistemoje.

Kas yra tinklaveika „Tūkstantmečio mokyklų“ programoje?

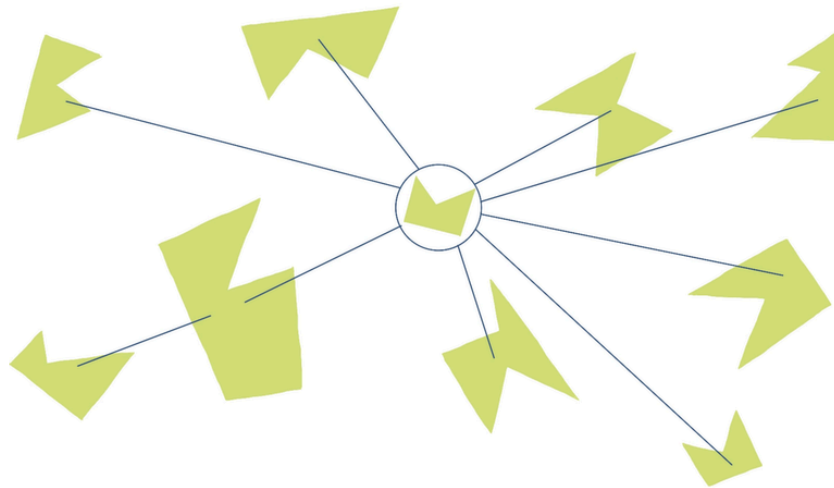
Svarbu suprasti, kad mokyklų bendradarbiavimas yra „priemonė tikslui pasiekti. Tas tikslas – sukurti naujas jėgas, kurios sustiprintų mokytojų lyderystę ir kolektyvinį veiksmingumą, kad būtų galima pakeisti visų mokinių mokymąsi“ (Munby ir Fullan, 2016). Taigi kalbame ne apie tai, kad bendradarbiavimas tik pats iš savęs yra naudingas, bet jis turi būti kryptingas, kad padėtų pasiekti švietimo sistemos (tiek nacionaliniu, tiek ir savivaldybės lygmeniu) tikslų.

2022 metais prasidėjusios švietimo pažangos programos „Tūkstantmečio mokyklos“ tikslas – iki 2030 metų kiekvienoje Lietuvos savivaldybėje sukurti integralias, optimalias ir kokybiškas ugdymo (-si) sąlygas mokinių pasiekimų atotrūkiams mažinti. Kadangi Programa nesikoncentruoja į atskirų mokyklų stiprinimą, tačiau siekia įgalinti kiekvienos savivaldybės mokyklų tinklą, mokyklų tinklaveika yra vienas kertinių jos principų. „Skatinant mokyklas bendradarbiauti, kuriama save tobulinančių mokyklų sistema, kurioje pokyčiai prasideda ten, kur jie gali duoti didžiausią naudą“ (Bielskytė-Simanavičienė ir Jevsejevienė, 2017).

Programos terminais kalbant, tinklaveika yra mokyklų jungimasis į tinklus, kuriant naujus mokyklų tarpusavio ryšius, kurių dėka sukurta mokyklų infrastruktūra ir intelektualiniai išteklių tampa prieinami kitų mokyklų mokiniams bei mokytojams. Programoje dalyvaujančios savivaldybių

mokyklos veiklą tobulina keturiose srityse: lyderystė veikiant, įtraukusis, kultūrinis ir STEAM ugdymas. Norėdamos sėkmingai įgyvendinti užsibrėžtas veiklas mokyklos neišvengia tinklaveikos elementų:

- Vienas iš sėkmingos **lyderystės veikiant** požymių yra bendradarbiavimas mokykloje bei tinklaveika tarp mokyklų ir kitų projekto partnerių: mokyklos bendruomenės narių atvirumas kitoms mokykloms, partnerystė su kitomis mokyklomis, įstaigomis ir organizacijomis stiprinimas; bendradarbiavimo ir dalijimosi žiniomis, patirtimis formų, įgalinančių ir kitas savivaldybės teritorijoje veikiančias mokyklas tobulėti, plėtra.
- **Įtraukiojo ugdymo** srities sėkmę lemia bendradarbiavimo ir susitarimų kultūros vystymas, užtikrinant komandinio darbo principų diegimą (mokytojas, mokinys, tėvai (kiti vaiko atstovai pagal įstatymą), specialistai, mokslininkai ir kt.).
- **Kultūrinio ugdymo** veiklų kokybė yra neatsiejama nuo veiklų aktualumo ir bendruomenės įgalinimo: vykdomos veiklos turi būti šiuolaikiškos ir aktualios, padedančios mokyklos bendruomenei tobulinti pasirinktus veiklos aspektus; bendrų veiklų metu atrandami nauji ugdymo būdai, reflektuojama, vertinamas esamų ir naujų veiklų prasmingumas.
- **STEAM ugdymui** labai svarbūs aktyvus bendradarbiavimas ir tinklaveika: lankstus tvarkaraščio, ugdymo formų, jungiančių temų ir aplinkų taikymu paremtas tarpdalykinis bendradarbiavimas mokykloje; ne mažiau svarbu tikslingai sąveikauti su kitomis mokyklomis bei įgyvendinti tinklaveiką su mokslo, kultūros įstaigomis, verslo ir nevyriausybinėmis organizacijomis bei STEAM centrais.

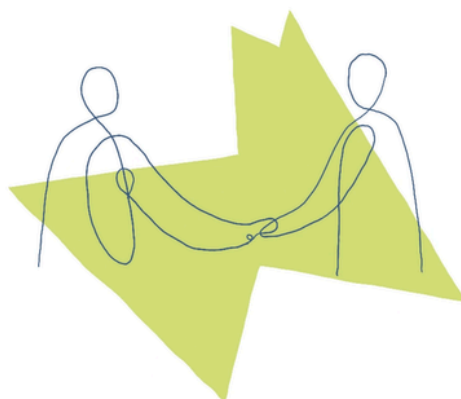
58 šalies savivaldybės ir 270 jų mokyklų šiuo metu aktyviai įgyvendina programos metu išgrynintas veiklas visose aukščiau įvardintose srityse ir siekdamos jų tvarumo įgyvendina minėtus tinklaveikos principus. Nors dar anksti dalintis konkrečiomis gerosiomis Programos rėmuose užgimusiomis arba sustiprėjusiomis bendradarbiavimo praktikomis, galime įvardinti tris indikatorius, kurie atskleidžia, jog tinklaveikos principas yra įgyvendinamas ir ateityje galėsime ja džiaugtis.

1. Net 7 savivaldybių poros parengė bendrus jungtinius pažangos planus ir „Tūkstantmečio mokyklų“ programą įgyvendina kartu. Bendruose planuose numatytos veiklos apima mokyklų bendradarbiavimą ne vienos, o bent dviejų savivaldybių apimtyje.
2. Savivaldybėse ir jų mokyklose darbą pradėjo per 250 koordinatorių, besirūpinančių kiekvienos iš keturių mokyklų veiklos tobulinimo sričių veiklų kokybe. Šie koordinatoriai aktyviai bendradarbiauja tarpusavyje ir dalinasi gerosiomis praktikomis tiek kiekvienoje iš sričių, tiek tarp jų.
3. Į Programos veiklas (kompetencijų tobulinimą ir ugdymo veiklas) aktyviai įtraukiamos ne tik oficialiai joje dalyvaujančios mokyklos, bet ir kitos savivaldybių bendrojo ugdymo mokyklos – jų pedagoginiai darbuotojai, mokiniai ir platesnė bendruomenė. Taip siekiama pažangos ne atskirose mokyklose, o visoje savivaldybėje.

Apibendrinimas

„Mokyklų bendradarbiavimą labiausiai skatina ne kontroliuojanti, o įgalinanti švietimo politika. Tai yra tokia politika, kuri skiria laiko, finansinių išteklių ir kitokią pagalbą, reikalingą pokyčiams vykdyti ir pasiekti reikšmingus rezultatus. Taigi mokyklų partnerystėms, kaip potencialiai galimybei tobulinti šalies švietimą, kurti ir plėtoti reikalingos tiek pačių mokyklų, tiek savivaldybių ir nacionalinio lygmens švietimo institucijų pastangos“ (Bielskytė-Simanavičienė ir Jevsejevienė, 2017).

Esame jauna valstybė, tebevystanti nepriklausomą švietimo sistemą. Natūralu, kad kiekvienas, dirbantis dėl jos, norime paties geriausio kiekvienam mokiniui. Tačiau svarbu nepamiršti, kad švietimas yra plati ir įvairialypė sfera su daugybe joje veikiančių interesų grupių, todėl norint pasiekti rezultatų, negalime veikti po vieną, o ypač – tikėtis greitų rezultatų.

Šaltinių sąrašas:

Bielskytė-Simanavičienė, E. ir Jevsejevienė, J. (2017). Ko negali viena, gali kelios mokyklos (2017 Nr. 8 (164)). LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Švietimo aprūpinimo centras. (Internete: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2020/07/Ko-negali-viena-gali-kelios-mokyklos.pdf>)

Damkuvienė, M., Balčiūnas, S., Valuckienė, J., Petukienė, E., Pranckūnienė, E. (2021). Profesinio kapitalo, kaip kompleksinės adaptyvios sistemos pajėgumo, vystymas. Šiaulių spaustuvė. (Internete: https://2014.esinvesticijos.lt/media/force_download?url=/uploads/main/esproducts/docs/118274_8e5da62d32ebc90aefe7de6039d12683.pdf)

Brown, D. (2021). Pasitikėjimo kultūra ir mokyklų pažanga savivaldybėje. Litera.

(Internete:

<https://www.lyderiulaikas.smm.lt/Atsisi%C5%B3sti%20dokumentus:/article/5424/Diana%20Brown.%20PASITIK%C4%96JIMO%20KULT%C5%AARA%20IR%20MOKYKL%C5%B2%20PA%C5%BDANGA%20SAVIVALDYB%C4%96JE.pdf>)

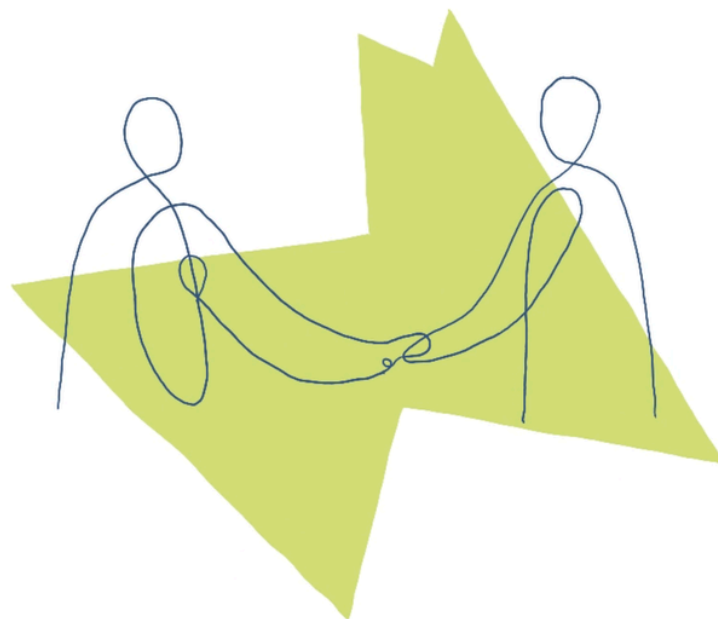
Munby, S. and Fullan, M. (2016). Inside-out and downside-up. How leading from the middle has the power to transform education systems. (Internete: https://www.schoolpartnershipprogramme.com/getmedia/b056d82d-04cd416b-b8e8-395a26734fe9/inside_out_downside_up.pdf)

Švietimo, mokslo ir sporto ministro 2022-01-21 įsakymas dėl „Tūkstantmečio mokyklų“ programos patvirtinimo. (Internete: <https://www.e-tar.lt/porta/lt/legalAct/9b589cd082b511ecbd43a994b3e2e1cb>)

Apibendrinimas

„Mokyklų bendradarbiavimą labiausiai skatina ne kontroliuojanti, o įgalinanti švietimo politika. Tai yra tokia politika, kuri skiria laiko, finansinių išteklių ir kitokią pagalbą, reikalingą pokyčiams vykdyti ir pasiekti reikšmingus rezultatus. Taigi mokyklų partnerystėms, kaip potencialiai galimybei tobulinti šalies švietimą, kurti ir plėtoti reikalingos tiek pačių mokyklų, tiek savivaldybių ir nacionalinio lygmens švietimo institucijų pastangos“ (Bielskytė-Simanavičienė ir Jevsejevienė, 2017).

Esame jauna valstybė, tebevystanti nepriklausomą švietimo sistemą. Natūralu, kad kiekvienas, dirbantis dėl jos, norime paties geriausio kiekvienam mokiniui. Tačiau svarbu nepamiršti, kad švietimas yra plati ir įvairialypė sfera su daugybe joje veikiančių interesų grupių, todėl norint pasiekti rezultatų, negalime veikti po vieną, o ypač – tikėtis greitų rezultatų.

„TŪKSTANTMEČIO MOKYKLŲ“ PROGRAMA ĮTRAUKUSIS UGDYMAS/KULTŪRINIS UGDYMAS

Klausytis epizodo: „Įtraukti per ryšį: kodėl taip svarbu kūrybiškumas?“

Paskutinėje šių mokslo metų tinklalaidėje kalbamės apie įtraukiojo ir kultūrinio ugdymo sąsajas, didžiausią dėmesį sutelkdami šokio-judesio praktikoms.

Tinklalaidėje diskutavo ir dalinosi patirtimi:

- **dr. Birutė Banevičiūtė** – choreografė, šokio teatro „Dansema“ meno vadovė, socialinių mokslų daktarė, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos docentė, Teatrų vaikams ir jaunimui asociacijos ASITEŽAS Valdybos pirmininkė.
- **Giedrė Subotinaitė** – šokio teatro „Dansema“ direktorė, šokėja, choreografė, pedagogė ir Vilniaus Šilo ugdymo centro neformaliojo ugdymo šokio mokytoja.
- **Karolina Zakarauskaitė** – įtraukiojo ugdymo ekspertė „Tūkstantmečio mokyklų“ programoje, VšĮ „Rūpestinga kultūra“ įkūrėja, Psichikos sveikatos menų festivalio „Ryšiai“ organizatorė.
- **Viktorija Urbonaitė** – tinklalaidės vedėja ir moderatorė.

Moksliniais tyrimais įrodyta, kad kultūrinis ugdymas turi naudą mokinių akademiniam pasiekimams, dėmesio sutelkimui, saviraiškai, socialiam elgesiui, kalbos vystymuisi, skaitymo įgūdžių plėtrai. Teatro, šokio, dailės, literatūros ir kitų kultūros bei meno kryptių veiklos gali sumažinti emocinį kalbos sunkumą poveikį, sumažinti nerimo raišką. Be to, kultūrinis ugdymas suteikia naujų priemonių individualiems ugdymosi poreikiams pažinti ir atliepti. Bendras dėl negalios ar kitų priežasčių kylančių individualių poreikių turinčių ir neturinčių mokinių dalyvavimas kultūrinėse veiklose skatina pažinimą, keičia neigiamas nuostatas, skatina emocijų atpažinimą tarp bendraamžių ir prisideda prie patyčių prevencijos. Taigi, kultūrinio ugdymo metodai yra vertingi kaip vieni iš įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo būdų.

Kita vertus, kultūrinio ugdymo įtraukumas nėra savaiminis – tam aktualus planingas mokinių poreikių įsivertinimas, prieinamumo didinimo ir barjerų šalinimo bei reikalingos pagalbos planavimas.

Tinklaidėje ir ją lydinčiose rekomendacijose nagrinėjame šias temas:

- žinių kūrimas įtraukiojo ir kultūrinio ugdymo (šokio) kontekste;
- individualių poreikių atpažinimas ir barjerų įveika kultūrinio ugdymo (šokio) procese, siekiant didinti jo prieinamumą ir įtraukumą; kinestetinis

komunikavimas, pripažįstant kiekvieno kūno, judėjimo ir mąstymo savitumus; dalyvavimas procese ir kūrybinio rezultato sukūrimas;

- gerųjų įtraukiojo ugdymo praktikų perdavimas iš specialiosiose mokyklose sukauptų žinių į bendrojo ugdymo mokyklas, dirbant su negalia turinčiais mokiniais (-ėmis) bendroje klasėje.

Rekomendacijos

Rekomendacijas parengė: dr. Birutė Banevičiūtė, Giedrė Subotinaite, Karolina Zakarauskaitė, Indrė Širvinskaitė.

Ugdantis bendravimas meninėje įtrauktyje: mokinio ir mokytojo sąveika negalios kontekste

Mokinių ir mokytojų sąveika

Švietimas Lietuvoje jau daugiau nei trisdešimt metų, nuo pat Nepriklausomybės paskelbimo, juda link pažangių ugdymo paradigmu įkūnijimo praktikoje. Tačiau, kaip teigia edukologai (-ės), tyrinėjantys mokymo ir mokymosi procesus, ugdymo slinktis nuo poveikio paradigmos link sąveikos paradigmos dažnai nėra realizuojama praktikoje ir lieka švietimo dokumentuose (Bitinas, 2000, 2005; Bruzgelevičienė, 2008; Banevičiūtė, 2014).

Poveikio paradigmoje ugdymo centre yra mokytoja (s) ir dalykas, o mokinys (-ė) yra pasyvus, priimantis mokytojų ar kitų suaugusiųjų nurodymus, kada ir kaip veikti, kad rezultatas būtų teisingas suaugusiojo (-osios) požiūriu. Taigi taip yra formuojami paklusnūs vykdytojai (-os), neturintys kritinio ar kūrybinio mąstymo.

Sąveikos paradigma užtikrina, kad ugdymo centre būtų mokinys (-ė), mokymosi procesas vyktų per sąveiką ir bendradarbiavimą su mokytoju (-a), kurio (s) funkcija tampa konsultuoti ir padėti, konstruoti ugdymo procesą taip, kad būtų plėtojamas ir ugdomas mokinių kritinis ir kūrybinis mąstymas. 2022 metais atnaujintose bendrojo ugdymo mokyklų programose žengiamas dar platesnis žingsnis link mokinio (-ės) asmenybės ugdymo, nes išryškinamos ne dalykinės žinios ir gebėjimai, o bendrosios mokinių kompetencijos. Tarp šių kompetencijų yra ir kultūrinė bei kūrybiškumo kompetencijos, kurios turėtų būti ugdomos visuose dalykuose.

Nėra metodų, kurie tikėtų universaliai, siekiant įgyvendinti sąveikos paradigmą ir atskleisti kiekvieno (s) mokinio ir mokinės prigimtines galias ir ugdyti jų gebėjimus. Mokinių mokymasis priklauso nuo jų prigimtinės informacijos priėmimo ir perdavimo struktūros (pagal H. Gardnerį).

Toliau pateikiamoje lentelėje atskleidžiama, kaip skiriasi informacijos priėmimas ir raiška, pateikiami mokinių ir mokytojų veiksmų pavyzdžiai, pasiūlomi galimi metodai.

Informacijos priėmimas ir raiška / mokymosi būdai		
Kinestetinis	Vizualinis	Girdimasis
Per judesį	Per regėjimą	Per klausą
Mokiniui (-ei) reikia judėti, kad jis mąstytų	Mokiniui (-ei) reikia stebėti, skaityti, kad jis suvoktų	Mokiniui (-ei) reikia girdėti užduotis, kad jis suprastų
Mokinių veiksmai		
Nuolat juda, sukiojasi, negali ramiai nusėdėti pamokoje.	Stebi, ilgai skaito, nejuda, nenoriai įsijungia į judėjimo veiklas arba tai užtrunka.	Paklauso užduoties ir gavęs leidimą veikia. Nemėgsta skaityti.
Mokytojų stereotipiniai veiksmai		
Nerimauja, kad mokinys (-ė) trukdo kitiems susikaupti, tramdo, liepia sėstis ir ramiai sėdėti.	Nerimauja, kai yra judėjimo užduotis, liepia judėti, pyksta, kai mokinys (-ė) neįsijungia į veiklą iš karto.	Nerimauja, daug aiškina, kelis kartus perpasakoja užduotį, pateikia daug papildomos žodinės informacijos.
Mokytojų galimi veiksmai		
Sudaro galimybę mokiniui (-ei) pajudėti, net kai pamokoje tradiciškai sėdima suoluose. Pateikiant užduotį rodo ir pats veikia, mažiau kalba ir aiškina.	Leidžia mokiniui (-ei) stebėti, nereikalauja judėti, prisijungti į veiklą iš karto, laukia kelias minutes, net dienas ar mėnesius.	Paaškina žodžiu trumpai ir leidžia veikti. Leidžia mokiniui (-ei) kalbėti, užduoda klausimus, pakankamai ilgai laukia atsakymo, kol mokinys (-ė) galvoja.
Galimi metodai		
Rodyti ir veikti (šokti, groti, dainuoti, piešti, judėti) kartu.	Pateikti įvairių formų (paveikslėlių, diagramų, kino, teksto) vaizdo medžiagą.	Paaškinti žodžiu.

Efektyviausias būdas atliepti skirtingus mokinių ugdymosi poreikius – vienos pamokos metu taikyti skirtingus metodus. Taip atsiras bent vienas metodas, tinkantis konkrečiam mokiniui (-ei). Dar geriau, jei mokiniai (-ės) įgalinami pasirinkti sau patogiausius būdus mokytis. Kitas efektyvus būdas – suteikti galimybę mokiniams (-ėms) mokytis vieni kitus, t. y. dirbti grupėse ar porose.

Šią paradigmą galima susieti ir su Universalaus dizaino mokymuisi prieiga, kurioje teigiama, kad mokinių įvairovė yra natūrali, numatoma ir valdoma, o barjerai ugdymo procese pasireiškia ne mokinyje (-ėje), o ugdymo aplinkoje. Dėl to sukuriama skirtingi būdai sudominti (kodėl mokausi?), pateikti ugdymosi turinį (ko mokausi?) ir turimas žinias (kaip mokausi?).

[Daugiau: Universalaus dizaino mokymuisi gairės \(2022\)](#)

<p>Universalaus dizaino mokymuisi gairės</p> <p>Mokymosi sėkmės kelias kiekvienam ir kiekvienai</p>	<p>Turinys</p> <table border="1"> <tr> <td>0.</td> <td>Savokų žodynis</td> <td>18</td> </tr> <tr> <td>1.</td> <td>Įtrauktis ir universalus dizaino mokymuisi sąsaja</td> <td>22</td> </tr> <tr> <td>1.1.</td> <td>Įtrauktis švietimo sistemoje</td> <td>23</td> </tr> <tr> <td>1.2.</td> <td>Universalus dizaino mokymuisi prieligos kontraktas</td> <td>28</td> </tr> <tr> <td>1.3.</td> <td>Neurokognityvinių procesų ir ugdymo sprendimų sąsaja universalus dizaino mokymuisi prieligoje</td> <td>33</td> </tr> <tr> <td>2.</td> <td>Universalus dizaino mokymuisi ir įtrauktos lyderystės sąsajos</td> <td>40</td> </tr> <tr> <td>2.1.</td> <td>Saviklaidės lygmuo įgyvendinant universalus dizaino mokymuisi prieligoje</td> <td>46</td> </tr> <tr> <td>2.2.</td> <td>Mokyklos lygmuo įgyvendinant universalus dizaino mokymuisi prieligoje</td> <td>56</td> </tr> <tr> <td>3.</td> <td>Universalus dizaino mokymuisi prieligos taikymas ugdymo procese</td> <td>71</td> </tr> <tr> <td>3.1.</td> <td>Mokinių įvairovė yra natūralus reiškinys</td> <td>74</td> </tr> <tr> <td>3.2.</td> <td>Ugdymo procese sutinkami barjerai ir jų įveika</td> <td>88</td> </tr> <tr> <td>3.3.</td> <td>Mokiniai – besimokantys ekspertai</td> <td>121</td> </tr> <tr> <td>3.4.</td> <td>Pamokos planavimas UDM prieligoje</td> <td>129</td> </tr> </table>	0.	Savokų žodynis	18	1.	Įtrauktis ir universalus dizaino mokymuisi sąsaja	22	1.1.	Įtrauktis švietimo sistemoje	23	1.2.	Universalus dizaino mokymuisi prieligos kontraktas	28	1.3.	Neurokognityvinių procesų ir ugdymo sprendimų sąsaja universalus dizaino mokymuisi prieligoje	33	2.	Universalus dizaino mokymuisi ir įtrauktos lyderystės sąsajos	40	2.1.	Saviklaidės lygmuo įgyvendinant universalus dizaino mokymuisi prieligoje	46	2.2.	Mokyklos lygmuo įgyvendinant universalus dizaino mokymuisi prieligoje	56	3.	Universalus dizaino mokymuisi prieligos taikymas ugdymo procese	71	3.1.	Mokinių įvairovė yra natūralus reiškinys	74	3.2.	Ugdymo procese sutinkami barjerai ir jų įveika	88	3.3.	Mokiniai – besimokantys ekspertai	121	3.4.	Pamokos planavimas UDM prieligoje	129	<table border="1"> <tr> <td>4.</td> <td>Mokinių pasiekimų vertinimas universalus dizaino mokymuisi prieligoje</td> <td>136</td> </tr> <tr> <td>4.1.</td> <td>UDM prieliga pataliktis formuojamasis vertinimas</td> <td>139</td> </tr> <tr> <td>4.2.</td> <td>Apibendrinamasis vertinimas UDM prieligoje</td> <td>151</td> </tr> <tr> <td>5.</td> <td>Bebarjeri mokyklos aplinka ir ugdymo(ų) priemonių įvairovė</td> <td>155</td> </tr> <tr> <td>5.1.</td> <td>Fizinės aplinkos universalumas</td> <td>162</td> </tr> <tr> <td>5.2.</td> <td>Priemonių universalumas</td> <td>177</td> </tr> <tr> <td>6.</td> <td>Priedai</td> <td>183</td> </tr> <tr> <td>6.1.</td> <td>Liberstos sąrašas</td> <td>204</td> </tr> <tr> <td>6.2.</td> <td>Resursų biblioteka</td> <td>207</td> </tr> </table>	4.	Mokinių pasiekimų vertinimas universalus dizaino mokymuisi prieligoje	136	4.1.	UDM prieliga pataliktis formuojamasis vertinimas	139	4.2.	Apibendrinamasis vertinimas UDM prieligoje	151	5.	Bebarjeri mokyklos aplinka ir ugdymo(ų) priemonių įvairovė	155	5.1.	Fizinės aplinkos universalumas	162	5.2.	Priemonių universalumas	177	6.	Priedai	183	6.1.	Liberstos sąrašas	204	6.2.	Resursų biblioteka	207
0.	Savokų žodynis	18																																																																		
1.	Įtrauktis ir universalus dizaino mokymuisi sąsaja	22																																																																		
1.1.	Įtrauktis švietimo sistemoje	23																																																																		
1.2.	Universalus dizaino mokymuisi prieligos kontraktas	28																																																																		
1.3.	Neurokognityvinių procesų ir ugdymo sprendimų sąsaja universalus dizaino mokymuisi prieligoje	33																																																																		
2.	Universalus dizaino mokymuisi ir įtrauktos lyderystės sąsajos	40																																																																		
2.1.	Saviklaidės lygmuo įgyvendinant universalus dizaino mokymuisi prieligoje	46																																																																		
2.2.	Mokyklos lygmuo įgyvendinant universalus dizaino mokymuisi prieligoje	56																																																																		
3.	Universalus dizaino mokymuisi prieligos taikymas ugdymo procese	71																																																																		
3.1.	Mokinių įvairovė yra natūralus reiškinys	74																																																																		
3.2.	Ugdymo procese sutinkami barjerai ir jų įveika	88																																																																		
3.3.	Mokiniai – besimokantys ekspertai	121																																																																		
3.4.	Pamokos planavimas UDM prieligoje	129																																																																		
4.	Mokinių pasiekimų vertinimas universalus dizaino mokymuisi prieligoje	136																																																																		
4.1.	UDM prieliga pataliktis formuojamasis vertinimas	139																																																																		
4.2.	Apibendrinamasis vertinimas UDM prieligoje	151																																																																		
5.	Bebarjeri mokyklos aplinka ir ugdymo(ų) priemonių įvairovė	155																																																																		
5.1.	Fizinės aplinkos universalumas	162																																																																		
5.2.	Priemonių universalumas	177																																																																		
6.	Priedai	183																																																																		
6.1.	Liberstos sąrašas	204																																																																		
6.2.	Resursų biblioteka	207																																																																		

Barjerų įveika – skirtingos komunikacijos formos

Kinestetinis komunikavimas yra svarbus komunikacijos būdas, kuriam reikalinga pažinti mokinio (-ės) kūno sudėjimo, judėjimo ir mąstymo savitumus. Kinestetinis komunikavimas, t. y. komunikavimas per judesį, yra prigimtinis žmogaus bendravimo būdas, kuris silpnėja, žmogui mokantis kalbėti ir komunikuoti žodžiais, t. y. pereinant į verbalinį komunikavimą. Tačiau žmonėms, turintiems tam tikrų individualių poreikių, kylančių dėl negalios, bendravimo per judesį svarba itin išryškėja. Todėl siekiant visus asmenis, nepaisant negalios, įtraukti į visuomenės gyvenimą ir išlaikyti kaip visaverčius visuomenės narius (-es), svarbu išmokti suprasti ir naudoti neverbalinę kalbą bei kinestetinio komunikavimo būdus: tiek kasdiniame gyvenime, buitinėje aplinkoje, tiek ir kultūrinėje, meninėje, švietimo aplinkoje.

Tam, kad galėtume išmokti suprasti ir tikslingai naudoti kūno kalbą švietimo ir kultūros procesuose, pirmiausia turime suprasti žmonių kūnų poreikius. Visų žmonių kūnai yra skirtingi, o tai daro įtaką ir judėjimo būdams. Dirbant su negalia turinčiais žmonėmis, kartais svarbu atsižvelgti į jų kūno sandarą ir judesių amplitudę. Pavyzdžiui, žmonės, turintys cerebrinį paralyžių, juda skirtingai nuo jo neturinčių, bet tai nereiškia, kad judėti negali. Įtraukaus ugdymo procese nereikėtų šių mokinių judesių koreguoti, taip pat nereikėtų jų visiškai atleisti nuo judesio, fizinio ugdymo veiklų. Mokytojų vaidmuo – padėti atskleisti skirtingus judesio būdus ir galimybes, įtraukti visus mokinius (-es) į judesio reikalaujančias veiklas. Todėl svarbu pateikti tokias užduotis, kurios nebūtų nukreiptos į konkrečių judesių atkartojimą, o atlieptų kiekvieno (s) poreikius ir leistų atskleisti judesio galimybes.

Svarbu pabrėžti, kad judėjimą veikia ne vien fizinės savybės, bet ir kognityviniai, sensoriniai procesai. Kai kurių judesių žmonės negali visiškai kontroliuoti, dalis mūsų judėjimo vyksta nesąmoningai, pavyzdžiui, judesiai, susiję su sensoriniais poreikiais, tarp jų – savireguliacinio tipo judesiai (angl. Self-regulatory behaviour, stimming).

Savireguliacinio tipo judesiai būdingi mums visiems, ypač kai jaučiame stresą, ir pasireiškia pasikartojančiais judesiais (pavyzdžiui, liečiame savo plaukus, judiname koją ar pan.): taip kūnas tvarkosi su sensoriniais, emociniais ir kitais iššūkiais.

Autizmo spektro sutrikimų turinčių žmonių savireguliaciniai judesiai dažnai labiau pastebimi, bet kyla iš to paties savireguliacinio poreikio. Skirtingų žmonių skirtingą poreikį judėti labai svarbu suprasti tam, kad būtų galima jį atliepti ir panaudoti meniniame ir ugdymo procese. Svarbu nebausti už judesį, bet nukreipti poreikį judėti taip, kad jis pasitarnautų proceso eigai ir tikslams.

Šokis yra puiki priemonė vaikams save pažinti ir išreikšti per judesį. Svarbu įsivertinti, kad mokiniams (-ėms), kurie bendrauja neverbaliai, reikalingas kitoks, nei verbaliai bendraujantiems vaikams, šokio raiškos kontekstas. Įprastos raidos mokiniams, neturintiems specialiųjų mokymosi poreikių, šokio ugdymo procesą sudaro trys pagrindinės šokio dalyko sritys pagal

bendrasias programas (2022), o mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, kartais pakaktų, kad šokio ugdymo turinys apimtų vieną sritį, t. y. šokio raiškos sritį, kurią savo ruožtu sudaro du pagrindiniai procesai: šokio atlikimas ir šokio kūryba.

Birutė Banevičiūtė dalijasi, kad sėkmingam įtraukiam procesui svarbu kolegų (-ių) pasitikėjimas ir parama bei galimybė sukurti naujų praktikų, pakeisti sau jau įprastus darbo metodus, eksperimentuoti:

„2016 m. pirmą kartą susitikau su Vilniaus Šilo ugdymo centro (tuo metu vadinosi specialioji mokykla) komanda. Tuometinė mokyklos direktorė Egidija Urbanavičienė tikėjo mūsų šokio teatro „Dansema“ komanda ir palaikė tuo metu mano sukurtą šokio patirties ugdymo modelį, kai mokiniai nėra mokomi konkrečių šokių (pavyzdžiui, valsų, polkos ar pan.), o kartu su profesionaliais šokėjais (-omis)

improvizuoja duotomis idėjomis, temomis. Tą modelį sukūriau dirbdama su neurotipiniais vaikais įvairiose Vilniaus mokyklose, darželiuose, taip pat ir užsienyje trumpalaikių projektų metu. Tačiau tai buvo pirmas kartas, kai tą modelį buvau pakviesta pritaikyti vaikų su negalia poreikiams.

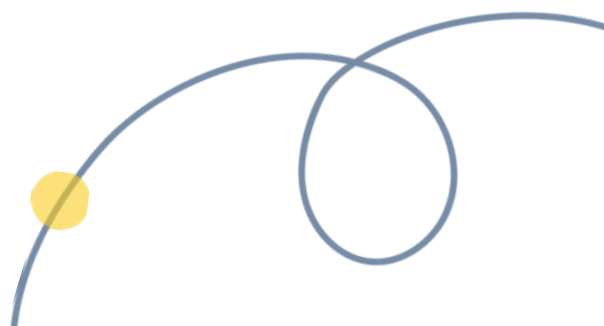
Pirmųjų užsiėmimų metu pastebėjau, kad mokytojai (-os) kelis kartus pakartodavo mano jau pasakytus žodžius, lyg jų pasakymas kitaip nei mano paveiktų mokinius (-es). Aš labai mažai kalbu pamokų metu ir stengiuosi visą reikalingą žodinę informaciją pateikti

trumpais sakiniais ir susitelkti į veiksmą, nes per didelis kiekis žodinės informacijos sutrikdo mokinius (-es), kuriems ir taip yra sunkiau suvokti žodinį tekstą. Svarbiausias metodinis aspektas, kurį jau buvau atradusi – veikti kartu su mokiniiais (-ėmis). Ne rodyti jiems ir laukti, kad jie pakartotų identišškai, ką parodyčiau, o kartu šokti, kad jie nelygintų savęs su manimi, o jaustų mano buvimą ir bendrą veiksmą.“

Kūrybinio šokio užsiėmimo / pamokos organizavimas

Mokymosi turinys	Metodai	
	Neurotipiniams vaikams	Neuroįvairove pasiūžyminčiai vaikų grupei
Šokio elementų (erdvės, laiko, energijos) pažinimas	Žodžiu paaiškinama, kas yra šokio elementai, pažiūrimi vaizdo įrašai, kuriuose matoma šokio elementų raiška. Mokiniai (-ės) aptaria, ką matė, kaip suprato.	Atliekant judesius trumpai įvardinama, kas yra atliekama (pavyzdžiui, šokame aukštai pasistiebę, sukamės greitai, šliaužiame lėtai ir pan.).
Šokio elementų (erdvės, laiko, energijos) raiška	Teikiamos improvizacinės kūrybinės užduotys, kurias mokiniai (-ės) atlieka po vieną, porose ar grupėse po keturis.	Mokytoja (s) improvizuoja kartu su mokiniais (-ėmis), po vieną išsidėstę padrikai erdvėje. Nereikalaujama sustoti į „gražų“ ratą ar tiesią liniją.
Judesių sekos atlikimas	Mokomasi abstrakčių ir įvairių šokio žanrų (folkloro, pramoginių, šiuolaikinio ir kt.) judesių, kuriuos mokiniai (-ės) atlieka porose ar grupėje. Mokymasis gali vykti įvairiais būdais: mokytojui (-ai) kartu šokant, mokiniams (-ėms) kartojant po mokytojo (s) parodymo ir kt.	Mokomasi abstrakčių, jokiam šokio žanrui nepriklausančių judesių sekų, ne ilgesnių nei 3–4 judesiai (pavyzdžiui, apsisukti aplink save ir pakelti rankas aukštyn, atsitūpti ir pašokti į viršų). Mokymasis vyksta mokytojui (-ai) kartu su vaikais šokant.
Judesių sekos kūrimas	Teikiamos improvizacinės ir komponavimo užduotys, kurias mokiniai (-ės) atlieka po vieną, porose ar grupėse pagal duotą temą ar savo pačių idėją.	Teikiamos improvizacinės užduotys, mokytojui (-ai) kartu su vaikais šokant duota tema.

Papildydama pasidalytą metodiką, Giedrė Subotinaite dalijasi, kad ji įvertina mokinių grupės poreikius ir pagal tai pritaiko ugdymo turinį ir jo pateikimo formą bei eiliškumą. Efektyviai komunikacijai itin svarbu ritualai, žymintys ugdymo proceso pradžia, pabaigą ir kitaip leidžiantys sutelkti dėmesį bei vėliau jį atpalaiduoti:

„Mokydama neurotipinius vaikus, su jais visų pirma aptariu pagrindinius šokio elementus, vėliau jie (jos) atlieka įvairias kūrybines užduotis, skirtas kiekvieno elemento raiškai. Tačiau verbaliai savęs neišreiškiantiems mokiniams (-ėms) aš negaliu iš pradžių paaiškinti, o paskui leisti judėti ir tuos elementus reikšti pagal mano paaiškinimus. Todėl su neuroįvairove pasižyminčiais ar negalią

turinčiais vaikais mes visi kartu, jau judėdami patiriame ir stebime, kaip yra šokama lėtai, greitai, atsistojus, atsigulus, plaukiančiais ar kampuotais judesiais. Procesas tampa instrukcijos, mokymo dalimi. Mes nesimokome konkrečių šokių žingsnių, o naudojame kasdienius judesius, tokius kaip

ėjimas, bėgimas, sustojimas, pašokimas, sukimasis, ropojimas, vertimasis ant žemės, lingavimas ir pan. Muziką parenku klasikine, instrumentine, atmosferine arba kuriame ją patys su barškučiais, plojimais, kūno perkusija.

Aiškliai pamokos pradžia aš sugalvoju ritualą, kurį kartuju kiekvieną pamoką: pradedame nuo pasisveikinimo per judesį, kartais žodžiu, tada naudoju tą patį muzikinį kūrinį ir kūno apšilimo pratimus. Per maždaug mėnesį kartojimo, mokiniai (-ės) atpažįsta ir suvokia, kad tam tikras judesys žymi šokio užsiėmimo pradžią, ir susirenka aplink mane, nors aš neduodu jiems (joms) jokių verbalinių instrukcijų. Tą patį metodą panaudoju ir pamokos pabaigoje: parenku ramų muzikinį kūrinį, atliekame savimasažą – kūno trynimą delnais, plekšnojimą per įvairias kūno dalis, paplojame padėkodami sau ir mokytojams (-ojoms). Priešingai nei kiti mokytojai (-ojos), aš nesakau, kad jau baigiam pamoką, ir nerodau informacinių kortelių. Laikui bėgant visi mokiniai (-ės) įpranta, kad tai yra paskutinis pamokos šokis, ir tie (tos), kurie būna labai įsijautę pamokos eigoje, šiuo atveju labai ramiai priima, kad tai pamokos pabaiga. Gali atrodyti, kad tie patys muzikos kūriniai pamokos pradžioje ir pabaigoje gali vaikams atsibosti, bet iš tiesų tai sukuria saugumą ir atpažinimo jausmą, pasitikėjimą savimi ir manimi.“

Susipažinimas ir bendravimas

Kartais vaikai, tarp jų ir turintys negalią, laikosi didelio atstumo ir slepiasi nuo ugdymo proceso. Tokiu atveju svarbu duoti laiko. Nereikėtų versti mokinių dalyvauti procese, svarbu pirmiausia sukurti pasitikėjimą, leidžiant būti procese įvairiais būdais, ir taip po truputį įtraukti. Su laiku atstumas tarp mokinių mažėja, nors kartais tai gali užtrukti ir apie 2–3 mėnesius.

Šokio pamokose gali būti mokinių, kurie (-os) tik stebi užsiėmimus, bet patys nedalyvauja dėl įvairių priežasčių. Būna, kad pamokose mokytoja(s) šoka viena(s). Tačiau yra įrodyta, kad ne tik šokant, bet ir stebint šokį mažėja nerimas, neigiamos emocijos, baimės pojūtis. Tai vadinama kinestetine empatija – mokslininkų (-ių) nustatyta, kad kai žmogus stebi judesius, aktyvuojami vadinamieji „veidrodiniai neuronai“ ir stebintųjų kūnuose vyksta mikro judesiai.

Siekiant įtraukti į judesio veiklas įvairius mokinius (-es), įskaitant turinčius negalią, gali praversti veiklos, paremtos ritminga muzika, sukimosi, lingavimo judesiais. Kartais paranku pasitelkti įvairių gyvūnų, gamtos reiškinių, stichijų vaizdavimą. Verta

išbandyti judėjimą su įvairiomis priemonėmis (kaspinais, skarelėmis, perkusiniais kiaušiniiais, parašiotais, kamuoliukais, lankais).

Giedrė Subotinaite, reflektuodama savo praktikas ir patirtis, pabrėžia, koks svarbus dirbant įtraukiame šokio ugdyme yra lankstus procesas ir lankstūs lūkesčiai bei abipusio ryšio kūrimas:

„Kai pradėjau dirbti šokio mokytoja Vilniaus Šilo ugdymo centre, turėjau daug žinių ir ilgalaikės praktinės patirties, kaip dirbti su neurotipiniais vaikais. Todėl turėjau lūkesčių, kad mano metodai, planai, pamokos struktūra, profesionalumas pasitarnaus dirbant su neuroįvairovę ir įvairias negalias turinčiais mokiniais (-ėmis). Čia [pirmiausia] patyriau nusivylimą ir didžiulį nepasitikėjimą savimi, nes mokiniai (-ės) nešoko su manimi, neprisijungė

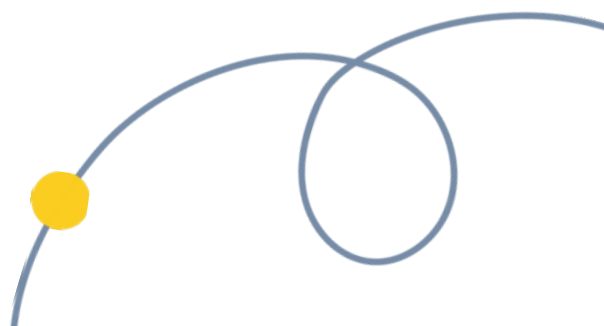
prie mano siūlomų idėjų, bėgiojo aplink, sėdėjo nosisukę į mane nugara, domėjosi dalykais už lango arba salėje esančiais objektais. Kadangi tai buvo kūrybinis šokio projektas, mes turėjome tikslą su mokiniais (-ėmis) sukurti šokio spektaklį, kuriame jie (jos) dalyvavo kaip lygiaverčiai šokėjai (-os) su mumis, profesionalais (-ėmis). Būtent šiame procese kartu su jais aš mokiausi visai kitokio priėjimo, bendravimo, buvimo ir šokimo kartu. Turėjau visiškai atmesti savo įsivaizdavimą, kaip turi būti, nes kiekvienas susitikimas būdavo skirtingas. Todėl kai buvau pakviesta dirbti jau kaip neformaliojo ugdymo mokytoja, mano lūkesčiai sumažėjo. Lūkestis liko tik kaip pamokos idėja, forma ar kryptis, kur aš esu laisva spontaniškai keisti pamokos turinį. Man labai svarbu pirmiausia užmegzti ryšį su mokiniu (-e) ir tą ryšį auginti ir stiprinti. Su kiekvienu mokiniu (-e) procesas tapo labai individualus ir unikalus.“

Giedrė Subotinaite pratęsia apie asmeninio ryšio kūrimo svarbą įtraukiam ugdymo procesui:

„Pradėdama dirbti su nauja klase, išsiaiškinu kiekvieno mokinio fizines ir psichosocialines galimybes, emocines reikmes. Juk ne visi poreikiai yra matomi akivaizdžiai iš karto. Žinodama mokinio (-ės) asmenines aplinkybes, aš lengviau galiu susiplanuoti pamokos struktūrą, eigą, parinkti metodus ir mokomąją medžiagą bei būti pasiruošusi, jei netikėtai ištiktų krizinė situacija

ar reiktų papildomos pagalbos. Praktiškai žinau kiekvieno mokinio (-ės) fizines galimybes: kas gali bėgti, šokinėti, atsigulti ant žemės, pakelti rankas, išlaikyti pusiausvyrą. Tai padeda surasti tvarių kūrybinių sprendimų, kurie padėtų visiems mokiniams (-ėms) visavertiškai dalyvauti veikloje ir mėgautis judesiu.“

Giedrė Subotinaite dalinasi:

„Įdomus pastebėjimas, kad kai kurie vaikai atkartoja mano šoktus judesius daug vėliau, nors atrodo, kad jie nestebėjo ir net nežiūrėjo į mane. Dar pastebėjau, kad šokdami su priemonėmis mokiniai (-ės) labiau įsitraukia, atsipalaiduoja, nes rankose kažką laiko, kas jiems padeda jausti mažiau nerimo, suteikia saugumo, ir šokti pradeda net tie (tos), kurie niekada neįsitraukdavo. [...] Turėjau ypatingą patirtį, kai viena mokinė mane stebėjo apie pusmetį, nieko niekad nešokdavo, o vieną dieną atsistojo ir šoko mano rodytus judesius. Tokie momentai paneigia visus stereotipus apie negalią: jei yra suteikiama pakankamai laiko ir erdvės mokinių sprendimams, jie (jos) į judesį sureaguoja, nes nejaučia spaudimo, kad turi čia ir dabar paklusti nurodymams. Dėl to mokytojams (-ojoms) nereikia turėti išankstinių lūkesčių, stereotipinių nusistatymų apie kito žmogaus galias ir negalias, o reikia daug kantrybės, pasišventimo ir atvirumo.“

Filosofijos mokslų daktarė Jurga Jonutyte ir Giedrė Šmitienė, kurios tyrinėja negalios filosofiją, savo knygoje aptaria žmonių su negalia pasiekimus pabrėžiančius reportažus, kuriuose žmogus vaizduojama (s) kaip „nugalintis save“, „įveikiantis negalią“ (Jonutyte, Šmitienė, 2021). Toks žmonių su negalia vaizdavimas nerekomenduotinas, nes parodo itin žemus lūkesčius žmonių su negalia atžvilgiu: vien dėl to, kad daro kasdienius dalykus, žmogus su negalia neturėtų būti vadinama (s) „superherojumi“. Todėl nereikėtų ir mokinių su negalia pasiekimų dramatinizuoti, paversti sensacija, pernelyg sureikšminti ar sakyti, kad ji (s) „įveikė“ savo negalią. Negalios nereikia „įveikti“ ar „nugalėti“ – ji yra žmonių su negalia gyvenimo dalis. Verčiau nenuvertinkime mokinių su negalia potencialo ir ieškokime kiekvieno (s) stiprybių ir skirtingų ūgties, išraiškos galimybių.

Erdvės ir laiko suteikimas

Dirbant su individualių poreikių turinčiais mokiniais (-ėmis) paranku remtis Birutės Banevičiūtės šokio ugdymo struktūra ir siūlomais metodais, tinkamais plėtoti ankstyvojo amžiaus vaikų šokio patirtį. Metodai yra pagrįsti mokliškai ir praktiškai. Vedant šokio užsiėmimus vaikams su negalia, aktualios rekomendacijos: sukurti saugią, mokinį palaikančią fizinę ir emocinę erdvę bei suteikti jam pakankamai laiko, kad ji (s) suvoktų siūlomas užduotis ir idėjas.

Organizuojant judesio užsiėmimus, svarbu įsivertinti fizinę erdvę:

- Kokie klasėje esantys objektai iš tiesų reikalingi ir pagalbūs ugdymo procesui? Galbūt kažkokių objektų trūksta? Galbūt kažkokių objektų yra per daug?
- Gal svarbu atskirti, suskirstyti erdves, o gal kaip tik – kurti erdvės vientisumą?
- Kaip dar galėtume išnaudoti visos mokyklos erdves judesio praktikoms?

Daugiau patarimų apie ugdymo erdvės organizavimą galite rasti [Universalaus dizaino mokymuisi gairėse](#) (2022)

Tinklaidėje minimas filmas:

[„Kodėl taip mėgstu šokinėti“](#), rež. R. Rothwell, dokumentinis, Jungtinė Karalystė, 2020

Daugiau pranešimų įtraukiojo ir kultūrinio ugdymo sankirtoje rasite renginio [„Kultūra įtraukčiai ir įtrauktis mokykloje“](#) įrašė.

Šaltiniai

1. Banevičiūtė, B. (2014). Šokio didaktika: paradigminės kaitos kontekstas ir turinys. Ugdymo paradigimų iššūkiai didaktikai. Sud. R. Bruzgelevičienė. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2014. P. 389–426
2. Bitinas, B. (2000). Ugdymo filosofija. Vilnius: Enciklopedija.
3. Bitinas, B. (2005). Edukologijos mokslas ugdymo paradigimų sankirtoje. Pedagogika: mokslo darbai, 79, 5–10.
4. Bruzgelevičienė, R. (2008). Ugdymo paradigimų kaitos permanentiškumo problema: teorija – praktinė veikla – mokytojų rengimas. Mokytojų ugdymas, 10, 74–90.
5. Bruzgelevičienė, R., Žadeikaitė, L. (2008). Ugdymo paradigimų kaita XX–XXI a. sandūroje – unikalus Lietuvos švietimo istorijos reiškiny. Pedagogika: mokslo darbai, 89, 18–28.
6. Gardner, H. (1993). Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. New York: Basic Books of Harper Collins Publishers.
7. Jonutytė, J., Šmitienė, G. (2021). Gyvatės kojos. Negalios samprata gyvenimo pasakojimuose. Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Pokalbyje minimi straipsniai:

<https://nara.lt/lt/articles-lt/ne-vedi-mes-autistiski-ir-su-adhd>

<https://nara.lt/lt/articles-lt/autizmas-kaip-mitas>

„TŪKSTANTMEČIO MOKYKLŲ“ PROGRAMA LYDERYSTĖ VEIKIANT

Klausytis epizodo: „Mokytojo(s) kelionė: kas įkvepia dirbti mokykloje?“

Šioje tinklalaidėje diskutavome apie mokytojų pritraukimą ir išlaikymą švietimo sistemoje, žvelgėme iš mokytojų perspektyvos. Kalbėjome apie tai, kas (de)motyvuoja mokykloje pradėjusius dirbti mokytojus ir mokytojas, kur jie ir jos semiasi stiprybės dirbti švietimo sistemoje, dalinomės konkrečiais pavyzdžiais, skatinančiais tobulėti profesiskai ir asmeniškai bei įveikti mokykloje kylančius iššūkius. Taip pat diskutavome, kaip įvairius projektus ir papildomą veiklą panaudoti stiprinant lyderystės raišką, kokias galimybes teikia „Tūkstantmečio mokyklų“ programa.

Tinklalaidėje patirtimi dalijosi:

- **Giedrė Kaunaitė-Kavaliauskienė** – Vilniaus m. Balsių progimnazijos istorijos mokytoja.
- **Tedas Laurinaitis** – Vilniaus r. Pagirių gimnazijos biologijos mokytojas, Vilniaus r. TŪM STEAM koordinatorius.

Tinklaidėje patirtimi dalijosi bei rekomendacijas parengė:

- **Vida Kamenskienė** – „Tūkstantmečio mokyklų“ programos švietimo ekspertė, buvusi mokytoja.
- **Rūta Petrylaitė** – „Tūkstantmečio mokyklų“ programos lyderystės veikiant srities ekspertė, buvusi mokytoja.

ĮŽANGA

Lietuvoje dažnai keliamas mokytojų trūkumo klausimas. Remiantis Hattie (2023), šiuo metu pasaulyje yra apie 80 milijonų mokytojų. UNESCO prognozėmis, per ateinančius 10 metų mokytojų poreikis išaugs beveik dvigubai – dar papildomais 69 milijonais. Remiantis EBPO duomenimis, pateiktais Pedagogų rengimo modelio apraše (2017), vos 15 procentų

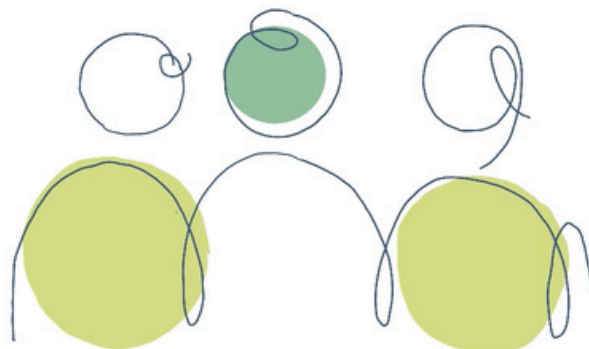
pabaigusiujų pedagogines studijas ir įgijusiųjų pedagogo profesinę kvalifikaciją įsidarbina mokykloje. Kas motyvuoja ateiti ir likti dirbti mokykloje? Dėl kokių priežasčių dažniausiai išeinama dirbti kitur?

Žalia spalva pažymėtos priežastys, dėl ko dažniausiai ateinama dirbti į mokyklą ir liekama, o šviesiai mėlyna – dėl kokių priežasčių išeinama į kitą mokyklą, keičiama profesija arba darbo sritis.

- Darbo sąlygos (atlygis, streso lygis, administracinių užduočių našta). Švietimo problemos analizėje (2023) pateikti veiksniai, atgrasantys pasirinkti mokytojo profesiją: mažas atlyginimas, problemiškas mokinių elgesys, didelis darbo krūvis, didelė įtampa ir stresas darbe. 2018 m. atlikto TALIS tyrimo rezultatai rodo, kad Lietuvoje dauguma mokytojų patenkinti darbu mokykloje, tačiau maždaug trečdalis patiria labai daug ar gana daug streso (EBPO šalyse – penktadalis).
- Aukšti lūkesčiai mokytojui (-ai). Stanišauskienės (2022) bei Lebedytės-Mečionienės (2022) tyrimuose įvardinta, kad mokytojo karjerą pasirinkę asmenys patiria spaudimą, o suinteresuotos šalys (mokiniai (-ės), tėvai, vadovai (-ės)) kelia aukštus darbo rezultatų lūkesčius.
- Santykiai su mokiniais (-ėmis), kolegomis (-ėmis) ir administracijos darbuotojais (-omis). Gundach (2022, cit. iš Hattie, 2023) meta analizės bei Lebedytės-Mečionienės (2022) tyrimo duomenimis, didelę įtaką mokytojų apsisprendimui išeiti arba likti turi mokyklos vadovybės lyderystė ir kolegialumas – dažniausiai mokytojai (-ojos) palieka mokyklą dėl nesutarimų su mokyklos lyderiais (-erėmis) (administracijos darbuotojais (-ojomis)). Abiejuose šaltiniuose taip pat įvardytos dažniausios priežastys, dėl kurių mokytojai (-os) lieka dirbti mokykloje: įsipareigojimo jausmas mokiniams (-ėms), jausmas, kad yra vertinami (-amos), teigiami santykiai su kolegomis (-ėmis).
- Mokytojo(s) profesijos prestižas. Anot Richardson, Karabenick ir Watt (2014, cit. iš Stanišauskienės, 2022), Lietuvoje pasirinkus mokytojo karjerą dažnai susiduriama su palaikymo ir pagarbos trūkumu profesiniam pasirinkimui. Tai lemia Lietuvos visuomenėje vyraujantis požiūris į mokytojo profesiją, šios profesijos įvaizdis bei prestižas. Remiantis Hargreaves (2009 cit. iš Stanišauskienės, 2022), šalys, kuriose švietimas istoriškai yra laikomas viena iš prioritetinių sričių (tai atsispindi ir valstybės skiriamose lėšose švietimo sričiai), išvengia mokytojų trūkumo

krizės, mokytojo profesijos prestižas išlieka aukštas, pasirinkę mokytojavimą išlieka motyvuoti siekti mokytojo karjeros, mokytojo profesija nėra stigmatizuojama.

- Mokytojo(s) asmeninės savybės ir vertybės. Švietimo politikos analizėje (2023) įvardinama, kad „daugelyje EBPO šalių, tarp jų ir Lietuvoje, svarbiausi motyvai pasirenkant mokytojo profesiją yra altruistiniai, tokie kaip daryti įtaką jaunajai kartai ir turėti galimybę prisidėti prie visuomenės gerovės“.

Svarbu ne tik ieškoti veiksmingų priemonių, kaip sumažinti mokytojų trūkumą, bet pirmiausia rasti veiksnius, kurie (ne)skatina rinktis mokytojo profesiją ir darbą mokykloje. Žvelgiant į mokytojų trūkumo ir pritraukimo dirbti į valstybines mokyklas problemą iš „Tūkstantmečio mokyklų“ pažangos programos perspektyvos, net 36 savivaldybės (62 proc.) savo pažangos planuose* įvardijo, kad savivaldybė jau dabar susiduria arba greitai metu susidurs su pedagoginių darbuotojų trūkumu (mokytojų arba švietimo pagalbos specialistų).

„Tūkstantmečio mokyklų“ programos rodikliai

„Tūkstantmečio mokyklų“ programoje dalyvaujančios savivaldybės gali pasirinkti du rodiklius, kurie nusako mokytojų pritraukimą ir išlaikymą švietimo sistemoje. Tai:

*Pažangos planas – savivaldybės parengtas švietimo pažangos planas, kuriame įvardintos veiklos nukreiptos į mokinių pasiekimų atotrūkių tarp savivaldybės teritorijoje esančių mokyklų mažinimą, t. y. į pagrindinį „Tūkstantmečio mokyklų“ programos tikslą.

** su „Tūkstantmečio mokyklų“ programos rodikliais ir jų tipais galima susipažinti [plačiau programos aprašyme](#).

- **Jaunesnių nei 50 metų bei 50 metų ir vyresnio amžiaus mokytojų skaičiaus santykis.**
- Rodikliu vertinamas veiksmingos ir subalansuotos pedagoginio personalo politikos įgyvendinimas savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklose, pritraukiant karjerą pradedančius ir išlaikant patirtį turinčius mokytojus (-as), netiesiogiai – savivaldybės mokyklų, kaip darbdavių, patrauklumas mokytojams (-ojoms).
- **Daugiau kaip 2 metų pedagoginio darbo stažą turinčių darbuotojų dalis.**
- Rodiklis atskleidžia švietimo sistemos dalyvių demografines charakteristikas, rodo mokytojų kaitą, netiesiogiai – mokytojo profesijos prestižą.

Tobulinti pirmąjį rodiklį pasirinko 15 savivaldybių (26 procentai), o antrąjį – 3 (5 proc.).

Tai atsispindi ir unikaliųjų rodiklių pasirinkime:

- 1 savivaldybė (beveik 2 proc.) išsikėlė rodiklį, tiesiogiai orientuotą į naujų pedagog(i)ų pritraukimą – (konkrečiai: pasirašytos trys įdarbinimo po pedagoginių studijų sutartys).

Taigi, beveik trečdalis savivaldybių aktualizuoja mokytojų darbo svarbą mokinių ugdymo procese.

REKOMENDACIJOS

Gera mokykla – „pamatinėmis humanistinėmis vertybėmis ugdymą grindžianti, prasmės, atradimų ir asmens ugdymo(si) sėkmės siekianti mokykla, kuri savo veikloje vadovaujasi mokyklos bendruomenės susitarimais ir mokymusi“ (Geros mokyklos koncepcija, 2015). Taigi, mokykla turi būti gera kiekvienam (-ai) mokyklos bendruomenės dalyviui (-ei). Labai svarbu, kaip mokytojai (-os) jaučiasi mokykloje, nes jie (jos) patiria nuolatinį kontaktą su mokiniiais (-ėmis) ir daro didelę įtaką jų ugdymo pasiekimams, pasirinkimams bei sprendimams. Tai iliustruoja tinklalaidės pašnekov(i)ų pasidalinimai:

Giedrė Kaunaitė-Kavaliauskienė, Vilniaus m. Balsių progimnazijos istorijos mokytoja:

„Mane asmeniškai augina kaip žmogų tai galimybė nuolat mokytis. Mokykloje dirbant visą laiką atsiranda galimybės, ir mes, kaip pedagogai, turime tobulėti, lankytis ne vienam seminare, paskaitose, bet taip pat galimybė ir persikvalifikuoti. <...>. Kai vadovai leidžia atsiskleisti, įsitraukti ir kurti mokyklos

ugdymo turinį ir taip pat ugdymosi aplinkas, siūlyti, teikti pasiūlymus, kurti projektus mokyklai, kurti tą mokymosi turinį, kad ir pačiam būtų malonu dirbti, ir kad aplinka irgi norėtų įsitraukti ir būti kartu bendruomenėje.“

Tedas Laurinaitis, TŪM STEAM koordinatorius, Vilniaus r. Pagirių gimnazijos biologijos mokytojas:

„Per šitą [TŪM] programą nuo jos pažangos plano rengimo laiko iki tolesnių etapų aš daug kur radau save realizuoti, nes aš pasijaučiau esantis naudingas čia ir galintis panaudoti savo potencialą, ir pamatyti potencialą mokyklos, savivaldybės mastu.“

„Aš į TŪM'ą visada žiūrėjau kaip į dalyką, kur galima realizuoti savo svajones. Juk mes turėjom šitiek laisvės, kur mums pasakė: „Žiūrėkit, yra finansavimas, bus numatytas, jūs turite keturias sritis ir jūs darykite, veikite.“ Ir mes patys prisigalvojom tų veiklų, gi mes patys jas ir kūrėme. Ir kai tu pats tą kuri, pats matai, kaip tai galėtų būti realizuojama praktikoje, tu lauki to įgyvendinimo, tai tu pradėdi degti ta mintimi, kad vau, pagaliau mes turėsime visiškai gal nurautą idėją.“

Profesinė veikla mokytojams (-ojoms) yra svarbus gyvenimo aspektas. Juk mokytojai (-ojos) daugiau nei pusę gyvenimo praleidžia darbe. Itin svarbu, kad jie (jos) jaustųsi gerai. Bendra mokytojų emocinė būseną sudaro prielaidas tinkamam darbui su mokiniais (-ėmis), profesiniam tobulėjimui, išlikimui švietimo sistemoje.

Žemiau pateikti siūlymai savivaldybių, mokyklų administracijoms ir mokytojams (-ojoms), remiantis nagrinėtų šaltinių rekomendacijomis (Balevičienė, 2023; Didžiulienė, 2023; Hattie, 2023; Stanišauskienė, 2022; „Tūkstantmečio mokyklų“ programa, 2024a; „Tūkstantmečio mokyklų“ programa, 2024b). Rekomendacijomis siekiama pateikti idėjų, ką galėtų daryti savivaldybių ir mokyklų administracijų darbuotojai (-os), siekdami pritraukti mokytojus (-ojas) ir juos (jas) išlaikyti švietimo sistemoje. Mokytojams (-ojoms) pateikiama idėjų ir įrankių, skatinančių mokytis lengviau priimti pokyčius, tvarkytis su kylančiais iššūkiais, stiprinti save darbo aplinkoje.

Skaitant rekomendacijas žemiau, kviečiame pereflektuoti skaitytoją:

- **Kokius iš siūlomų veiksmų jau taikome mūsų savivaldybėje ar mokykloje?**
- **Kokius veiksmus esame numatę įgyvendinti per „Tūkstantmečio mokyklų“ programą ir kitus tarptautinius, nacionalinius arba mokyklos projektus?**

Savivaldybių administracijoms

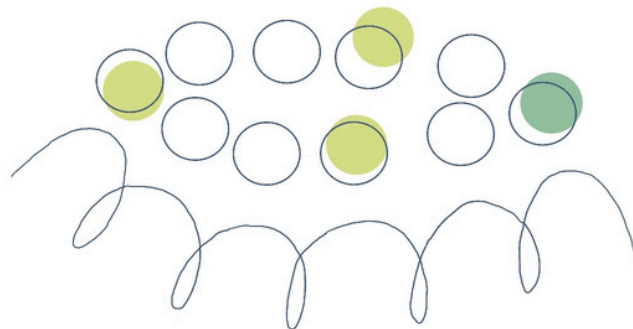
- Skatinti diskusijas su švietimo politikais ir politikėmis, akademikais ir akademikėmis apie pedagog(i)ų profesinės veiklos kokybę, veiksmingumą ir nuolatinį mokytojo(s) tobulėjimą.
- Didinti mokytojo profesijos patrauklumą – viešinti pozityvią informaciją apie mokytojo darbą, karjeros galimybes akcentuojant pagarbą ir pasitikėjimą mokytojais (-ojomis); skleisti mokytojų sėkmės istorijas, organizuoti konkursus ir projektus (pvz., „Geriausio mokytojo“, „Metų mokytojo“ ir kt.); tai transliuoti viešumoje, žiniasklaidoje.
- Siekiant geriau atliepti mokyklų mokytojų poreikį, stiprinti pedagog(i)ų paklausos ir pasiūlos stebėseną – analizę, vertinimą ir prognozavimą.
- Pirmaisiais ir antraisiais darbo mokykloje metais kiekvienai (-am) pradedančiajai (-jam) mokytojai (-ui) paskirti mentorę (-ių), kuri(s) padėtų

adaptuotis naujoje darbo vietoje, suvokti savo misiją, struktūruoti profesinius tikslus.

- Sudaryti nuoseklias galimybes ilgalaikiam vadov(i)ų ir pedagog(i)ų kvalifikacijos tobulinimui.

Mokyklų administracijoms:

- Gerinti mokyklos mikroklimatą derinant mokytojų profesinę veiklą ir laisvalaikį, atsižvelgiant į mokytojų individualius profesinius ir asmeninius tikslus bei derinant juos su mokyklos tikslais.
- Sudaryti mokytojams (-ojoms) darbo sąlygas, kurios sumažintų administracinių darbų krūvį ir vietoje to leistų susitelkti daugiau į santykio su mokiniais (-ėmis) kūrimą bei puoselėjimą, profesinių kompetencijų stiprinimą, galimybes skatinti mokytojų saviraišką ir kūrybiškumą.
- Svarbu atsižvelgti į asmeninius skirtumus ir ypatybes renkantis būdą suteikti grįžtamąjį ryšį mokytojams (-oms). Taip pat svarbu siekti gauti grįžtamąjį ryšį iš pedagoginių darbuotojų. Tai suteikia žinojimo, jog jų balsas bei nuomonė yra svarbūs, tampa lengviau suprasti, kokios bendravimo ir grįžtamojo ryšio formos kiekvienam (-ai) yra priimtinausios.

- Kurti bendradarbiavimu ir bendravimu paremtus santykius, kad pedagogai (-ės) jaustųsi vertinami (-amos) ir jaučiantys (-iančios) atsakomybę prieš kolektyvą bei mokinius (-es).
- Vykdyti mokytojų atranką ir atestaciją, panaudoti pozityvias metinių pokalbių galimybes stiprinant mokytojų savivertę ir skatinant jų profesinį tobulėjimą.

- Sudaryti sąlygas nuolatiniam mokytojų kvalifikacijos tobulinimui, ypač mokantis darbo vietoje. Ne tik mokinių, tačiau mokytojų bei vadov(i)ų mokymosi procese svarbus universalus dizaino mokymuisi pritaikymas. T. y. svarbu skirtingomis priemonėmis bei būdais organizuoti profesinio tobulėjimo galimybes, kad mokytojai (-ojos) galėtų labiau įsitraukti, būti sudominti ir lengviau įsisavinti medžiagą.
- Puoselėti mokyklos tradicijas, įtraukti mokytojus (-as) į renginių ir švenčių organizavimą, taip stiprinant jų identitetą, auginant sąmoningumą ir atsakomybę.
- Skatinti mokytojus (-as) aktyviai leisti laisvalaikį: sportuoti, organizuoti sporto ir kultūros renginius, leisti mokyklų patalpose veikti šokių kolektyvams, chorams, ansambliams, muzikos grupėms, visuomeninėms organizacijoms, paisant darbuotojų pomėgių, pristatyti juos kolegoms (-ėms) ir mokiniams (-ėms). Aktyvus laisvalaikis ir pomėgiai pozityviai veikia mokytojų profesinę veiklą, saugo nuo profesinio perdegimo ir stiprina sveikatą, todėl svarbu skatinti mokytojus (-as) turėti aktyvų ir prasmingą laisvalaikį ir pomėgius, kurie įgalins įgyti atsparumą stresui ir profesiniam perdegimui.

Mokytojams (-oms):

- Nuolatos tobulinti savo profesinę kvalifikaciją, siekti koleg(i)ų ir mokinių grįžtamojo ryšio.
- Atminti, kad „klaidos yra mūsų draugai“, iš kurių mokomasi.
- Turėti pomėgių (ypač fiziškai aktyvių), kurie sudarytų prielaidas atsipalaiduoti ir rasti harmoniją tarp darbo ir asmeninio gyvenimo. Tai galėtų tapti puikia profesinio perdegimo, demotyvacijos ir streso mažinimo prevencijos bei profesinės laimės stiprinimo priemone.
- Užduoti sau klausimą: kaip bendradarbiavimas su kitais (mokiniais (-ėmis), kolegomis (-ėmis), mokslininkais (-ėmis)), padeda man įgyti įžvalgų apie mano poveikį mokiniams (-ėms) ir jų pasiekimams?
- Sudaryti „Motyvatorių sąrašą“, kuriame pasirinkta forma galima pasižymėti, kas labiausiai jus motyvuoja, o kas – demotyvuoja. Rekomenduojama laikytis 2:1 santykio tarp motyvuojančių ir

demotyvuojančių dalykų. Šis sąrašas gali padėti prisiminti, kas suteikia jėgų veikti, padėti nubrėžti ribas bei greičiau priimti sprendimus. Plačiau apie šį įrankį galima skaityti 2-osios tinklalaidės „Lyderystės raumuo: mano individualios treniruotės“ leidinyje („Tūkstantmečio mokyklų“ programa, 2024a).

- Anot Staniškauskienės (2022), prasmės siekis yra vienas stipriausių motyvų renkantis mokytojo(s) karjeros kelią. Kai jaučiama sumažėjusi motyvacija dirbti ir siekti asmeninio tobulėjimo, galima prisiminti arba iš naujo įsivardinti savo asmeninę mokytojavimo prasmę. Tam galima pasitelkti šiuos įrankius:

- aukščiau minimą įrankį „Motyvatorių sąrašas“;
- „5 kodėl metodą“. „5 kodėl metodas“ yra išsamiai aprašytas tinklalaidės „Lyderystės raumuo: mano individualios treniruotės“ rekomendacijų tekste (2024) (arba „Tūkstantmečio mokyklų“ programos (2022) leidinyje „Švietimo pažanga įgyvendinant pokyčius savivaldybėse. Rekomendacijos savivaldybių švietimo padalinių darbuotojams ir kitiems švietimo lyderiams“);
- Pareflektuoti, kokių priežasčių ir savybių vedina(s) atėjote dirbti į mokyklą arba norėtumėte rinktis pedagoginę profesiją. Šio dokumento 1 priede yra pateiktas sąrašas, kviečiantis užduoti sau keletą klausimų ir atrasti savyje ypatybes, kurios gali paskatinti prisiminti, dėl ko jums asmeniškai svarbus ir prasmingas mokytojo(s) darbas.

Daugiau rekomendacijų kolegoms mokytojams bei mokytojoms galima išgirsti iš tinklalaidės pašnekov(i)ų lūpų paskutinėje laidos dalyje:

Tedas Laurinaitis: „**Aš siūlyčiau pirmiausia sustoti, kai jauti, kad yra sunku. Sustoti, ir mes labai, suaugę žmonės, aš pastebėjau, nemokam pasakyti, kad mums yra sunku ir kad galbūt mums reikėtų kolegos. <...> Aš siūlau nebijoti kartais paprašyti kolegos skirti tą valandėlę (minutės tikrai neužteks), valandėlę skirti tam geram pokalbiui, puodeliui arbatos ir išsikalbėjimui.“**

Giedrė Kaunaitė-Kavaliauskienė: „Tikrai labai svarbu yra palaikymas ir kai jau matai, kad jau yra viskas, paskutinė minutė ir svyra rankos, pasidalinti ir galbūt ne tu vienas tą sprendimo būdą šiandien ir čia, ir dabar sugalvosi, bet kreiptis į bendruomenę, pirmiausia. Ar į kolegas, ar jeigu kolegos vis tiek kažkokių sprendimų nepasiūlo ir naujų idėjų nesugeneruoja, tai visą laiką negalvoti, kad tu esi vienas čia spręsti paliktas mokykloje, visą laiką dar yra ir administracija. <...> Būtinai visą laiką atsitraukti šiek tiek nuo savo darbo ir pažiūrėti iš nuošalės, kiek aš į kiekvieną veiklą įdedu pastangų. Nors ir kiekvienas, kaip pasiryžęs, pasiaukojantis mokytojas, atrodo, atiduos širdį ir visą savo gyvenimą, bet irgi truputėlį susistabdyti, turėti, kaip sakė kolegos kiti, ir hobį, turėti užsiėmimą, gal fizinę veiklą, gal pasportuoti, gal kokį sodą, daržą ar panašiai, atsitraukti.“

Rūta Petrylaitė – „Tūkstantmečio mokyklų“ programos lyderystės veikiančios srities ekspertė:

„Visų pirma, nepamiršti stabtelėti ir paklausti savęs – o ko man dabar reikia šią akimirką? Tiesiog, net bėgant, lekiant, dirbant su vaikais, esam visada labai pasiruošę apšokinėti kitus, paklausti kolegos, kaip kolegai sekasi, ar viskas gerai vaikams, bet tą akimirką, kad ir vieną minutę per kažkurį

pertraukėlę, <...> savęs paklausti: o ko man dabar reikia? <...> Kitas dalykas – išsiugdyti sveikesnį santykį tiek su savimi, tiek su darbu, <...> nebijoti pripažinti, kad kažko nežinau. Kartais nubrėžti ribas su vaikais – <...> tiesiog parodyti, kad šiandien man sudėtinga arba aš nežinau [atsakymo], nes aš lygiai toks pat žmogus kaip ir jūs.“

Vida Kamenskienė – „Tūkstantmečio mokyklų“ programos švietimo ekspertė:

„Drąsos. Drąsos bandyti, drąsos priimti iššūkius, drąsos leisti sau būti silpnam ar silpnai, drąsos paprašyti draugo pagalbos, drąsos pabūti su savimi, kaip Rūta sakė. Visur reikia drąsos, tai būti sau drąsiu, sau drąsia, kad būtų gera pirmiausia sau.“

TŪM programoje mokytojams (-oms) siūlomos galimybės tobulėti profesinėje ir asmeninėje srityse

Išnagrinėję 58 savivaldybių parengtus švietimo pažangos planus, matome, kad savivaldybės nusimatė daug veiklų ir jų formų, skirtų mokytojų tobulėjimui profesinėje bei asmeninėje srityse. Tai:

- Mokytojų kvalifikacijos tobulinimas organizuojant mokymus, stažuotės Lietuvos mokyklose ir užsienyje.
- Mokymasis darbo vietoje iš koleg(i)ų, dalinimasis vertinga patirtimi.
- Bendrakūros sesijos, mokytojų ir vadov(i)ų tinklaveika.
- Dalyvavimas įvairiuose renginiuose kartu su kolegomis (-ėmis) iš savo ir kitų savivaldybių mokyklų.
- Mentorstė pradedantiems dirbti mokytojams (-ojoms).
- Supervizijos.
- Darbo sąlygų gerinimas: patrauklių darbo vietų įrengimas, mokymo(si) priemonių įsigijimas ir kt.
- Galimybė dirbti, kurti ir vesti pamokas už mokyklos ribų, remtis resursais (žmogiškaisiais ir kt.) ne mokykloje.
- Galimybė auginti vadybines kompetencijas įgyvendinant srities koordinatoriaus veiklas.

Tedas Laurinaitis: „**Aš labai apskritai mėgstu vadovautis citata, kurią kažkada labai seniai kažkur perskaičiau, kad, na, visi mes sėdime kažkokioje purvo duobėje, bet kai kurie žiūrime į žvaigždes. Ir aš, kai man būna labai jau sunkus periodas, sakykime, sunkus laikas, kai jautiesi, kad tikrai gal reikėjo kažkur pasakyti „ne“ ir kažko nesutikti daryti, nes tas jaunatviškas maksimalizmas kartais sako: „Yra galimybė, ja reikia pasinaudoti, reikia eiti, daryti ir paimti kuo daugiau.“ Bet tada suvoki, kad tu esi tik žmogus, o žmogus negali padaryti visko. Žmogus gali padaryti ribotą kiekį veiksmų. Tai tokiomis akimirkomis man padeda, visų pirma, pats permąstymas to, kad aš žinau, kad aš turiu vis dar žiūrėti į žvaigždes ir jas matyti. Ir kol taip bus, tai aš dar galėsiu dirbti mokykloje.“**

Šaltiniai

1. Arden, C., Okoko, J.M. (2023). Exploring Cross-Cultural Understandings of Teacher Leadership: A Phenomenographic Study. In: Webber, C.F. (eds) Teacher Leadership in International Contexts. (vol 25, p. 68, 74). Springer. (Internete: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-25763-6_3)
2. Balevičienė, S. (2023). Priemonės mokytojų trūkumui mažinti: kokios galimos jų taikymo naudos ir grėsmės? Švietimo problemos analizė. (2023 Nr. 3 (208)). Nacionalinės švietimo agentūros Bendrųjų reikalų departamento Dokumentų valdymo skyrius. (Internete: <https://senasmsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/aalaikini/Priemones-mokytoju-trukumui-mazinti.pdf>)
3. Didžiulienė, R. (2023). Profesinės laimės subjektyvus suvokimas mokytojų bendruomenėje: Lyginimas lyties aspektu (Daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas). (Internete: <https://www.vdu.lt/cris/bitstreams/07125fb7-748d-4f08-8112-f73b058b9138>)
4. Hattie, J. (2023). Visible Learning: The Sequel: A Synthesis of Over 2,100 Meta-Analyses Relating to Achievement (1st ed.). Routledge. (Internete: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781003380542/visible-learning-sequel-john-hattie>)
5. Lebedytė-Mečionienė, I. (2023). Pradedančiųjų mokytojų susidūrimas su ugdymo realybe: Programos „Renkuosi mokytį!“ atvejis. Acta Paedagogica Vilnensia, 51, 83–99. (Internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/acta-paedagogica-vilnensia/article/view/29365>)
6. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2015). Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015-12-21 įsakymas dėl Geros mokyklos koncepcijos patvirtinimo. <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/46675970a82611e59010bea026bdb259>
7. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija. (2017). Pedagogų rengimo modelio aprašas. (Internete: <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/01388c40998611e78d46b68e19efc509>)
8. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija. (2022). Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2022-01-31 įsakymas dėl „Tūkstantmečio mokyklų“ programos patvirtinimo. <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/9b589cd082b511ecbd43a994b3e2e1cb>
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2023). Valstybės ateities vizija Lietuva 2050. (Internete: [https://sena.lrv.lt/uploads/main/documents/files/LIETUVA%202050_strategija_dokumentas_LT%20\(interaktyvi%20versija\)-FINAL%20\(1\)\(1\).pdf](https://sena.lrv.lt/uploads/main/documents/files/LIETUVA%202050_strategija_dokumentas_LT%20(interaktyvi%20versija)-FINAL%20(1)(1).pdf))
10. Stanišauskienė, V. (2022). Kodėl tampama mokytoju? Mokytojo karjeros trajektoriją brėžiantys veiksniai (p. 17, 39, 67-68, 70).
11. Universalus dizaino mokymuisi gairės: mokymosi kelias kiekvienam ir kiekvienai. (2023). Vilnius: Europos socialinio fondo agentūra (p. 40-70). Internete: <https://tukstantmeciomokyklos.lt/wp-content/uploads/2023/11/Universalus-dizaino-mokymuisi-gaires.pdf>

12. „Tūkstantmečio mokyklų“ programa. (2022). Švietimo pažanga įgyvendinant pokyčius savivaldybėse. Rekomendacijos savivaldybių švietimo padalinių darbuotojams ir kitiems švietimo lyderiams (p. 116). (Internete: <https://tukstantmeciomokyklos.lt/wp-content/uploads/2023/11/TUM-rekomendaciju-leidinys.pdf>).

13. „Tūkstantmečio mokyklų“ programa. (2024a). Rekomendacijos Nr. 2: Lyderystė. Epizodo tema: „Lyderystės raumuo: mano individualios treniruotės“ (p. 3-4). (Internete: <https://tukstantmeciomokyklos.lt/wp-content/uploads/2024/02/Rekomendacijos-nr.-2-lyderyste.pdf>).

14. „Tūkstantmečio mokyklų“ programa. (2024b). Rekomendacijos Nr. 5: Įtrauktis. Epizodo tema: „Įtraukusis ugdymas: iš viršaus į apačią ar iš apačios į viršų?“ (p. 14-15). (Internete: <https://tukstantmeciomokyklos.lt/wp-content/uploads/2024/04/Rekomendacijos-nr.-5-ITRAUKTIS.pdf>).

PRIEDAS Nr. 1

Mokytojo(s) karjerą pasirinkusio asmens „portretas“:

Kokiomis savybėmis pasižymi sėkminga(s) mokytoja(s), turinti(s) lyderės (-io) savybių? Kokios motyvacijos vedina(s) ji(s) ateina dirbti į mokyklą?

Žemiau nurodytos asmens, besirenkančio mokytojo(s) karjerą, savybės. Šis „portretas“ aprašytas remiantis moksline literatūra bei „Tūkstantmečio mokyklų“ pažangos programos aprašu (Arden ir Okoko, 2023; Hattie, 2023; Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022; Stanišauskienė, 2022).

Skaitant pateiktą sąrašą kviečiame skaitytoją stabtelėti ir pareflektuoti. Užduokite sau klausimus: kurias iš šių savybių atpažįstu savyje? Kuria (-ias) savybę (-es) norėčiau savyje stiprinti?

- Siekia dvasinės pilnatvės bei nuolatinio tobulėjimo darbe;
- Teikti kitiems pagalbą pasirengusi asmenybė;
- Visuomeniškai aktyvi (-us) bei siekianti(s) suteikti socialinį indėlį visuomenei, daryti pasaulį geresniu;
- Turinti(s) stiprų savimonės jausmą, autentiškumą ir refleksyvumą (angl. self-awareness, authenticity, and reflexivity);
- Taikanti(s) augimo mąstyseną ir teigiamai priimanti(s) pokyčius;
- Savimi kaip mokytoja (-u) pasitinkinti(s) bei turinti(s) entuziazmo darbe;
- Kolegialiai bendradarbiaujanti(s) su kolegomis (-ėmis), įsitraukusi (-ęs) į mokyklos gyvenimą ir svarbių mokyklai pokyčių įgyvendinimą;
- Besidalijanti(s) profesinėmis žiniomis ir patirtimis su kolegomis (-ėmis) už savo mokyklos ribų;
- Kūrybiška(s), empatiška(s), dėmesinga(s), tolerantiška(s);
- Turinti(s) didaktinių bei komunikacinių gebėjimų.

„TŪKSTANTMEČIO MOKYKLŲ“ PROGRAMA STEAM UGDYMAS

Klaustyti epizodo: „STEAM ugdymo standartas. Kodėl svarbu susitarti?“

Tinklaidėje aptarėme STEAM ugdymo standarto sampratą, jo poreikį bei iššūkius, su kuriais susiduria skirtingos savivaldybės mokyklos. Nors vienos mokyklos jau turi modernias laboratorijas, kitos dar tik pradeda kurti STEAM erdves nuo pagrindų, ar esame pasiruošę turėti vieningą STEAM standartą?

Tinklaidėje patirtimi dalijosi:

- **Dr. Paulius Lukas Tamošiūnas** – Vilniaus universiteto Metodinio STEAM ugdymo centro vadovas
- **Asta Malčiauskienė** – Panevėžio švietimo centro direktorė
- **Jurga Ilčiukė** – „Tūkstantmečio mokyklų“ programos STEAM ugdymo ekspertė

Pokalbį vedė ir moderavo **Viktorija Urbonaitė**.

ĮŽANGA

Įsibėgėjusi „Tūkstantmečio mokyklų“ programa atveria naujas galimybes STEAM ugdymo plėtotei Lietuvos savivaldybėse ir jų įsteigtose bendrojo ugdymo mokyklose. Programos metu siekiama tikslingo STEAM ugdymo turinio valdymo mokyklų bendruomenėse, rengiami STEAM ugdymo įgyvendinimo planai, steigiami koordinatorių etatai, įkuriamos ir įveiklinamos šiuolaikiškos STEAM ugdymo erdvės. Tačiau pastebima, kad skirtingose savivaldybėse mokyklų pasirengimas organizuoti STEAM ugdymą taip pat yra labai skirtingas: skiriasi STEAM ugdymo samprata ir patirtys, pasirenkami skirtingi ugdymo turinio elementai. Todėl šiose rekomendacijose aptarsime, kodėl būtent vieningas susitarimas dėl STEAM ugdymo standarto tampa reikšmingu pokyčiu ir puikiu pavyzdžiu, kaip mokyklos gali susivienyti dėl bendro tikslo. Pagal susikurtą STEAM ugdymo standartą kiekviena

savivaldybės mokykla gali investuoti į STEAM ugdymą priklausomai nuo savo startinės pozicijos, t. y. vienos atnaujinti priemones turimose šiuolaikiškose laboratorijose ir dalyvauti mokymuose bei STEAM ugdymo turinio kūrimė; kitos – dar tik kurti modernias, įtraukiajam ugdymui pritaikytas STEAM erdves ar modernizuoti jau esamus kabinetus. Kaip gerą praktikos pavyzdį pateiksime Panevėžio miesto savivaldybę, išsikėlusią nemenką iššūkį sukurti ir palaikyti vieningą standartą visose savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklose.

Susitarimai dėl STEAM ugdymo nacionaliniu lygmeniu. Ar jie yra?

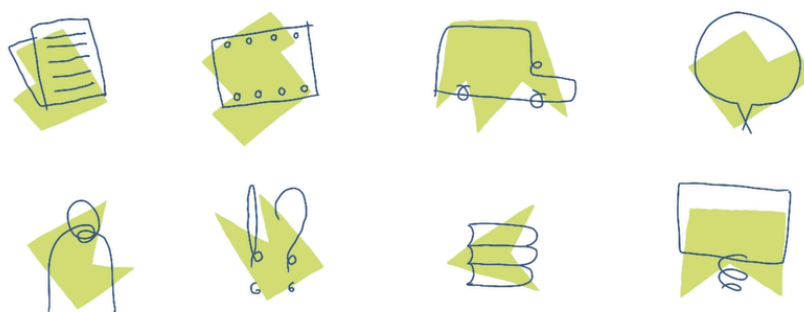
Vienintelis dokumentuotas susitarimas apie STEAM ugdymą yra vienų metų senumo ir jis yra apibrėžtas DĖL 2023–2030 METŲ STEAM UGDYMO STIPRINIMO PLANO PATVIRTINIMO. Tinklaidės pašnekovas dr. Paulius Lukas Tamošiūnas, netrukus duris atversiančio Vilniaus universiteto Metodinio STEAM ugdymo centro Vilnius – STEAM vadovas, džiaugiasi, kad dokumentas pagaliau atsirado iš poreikio susitarti nacionaliniu lygmeniu. Šiame ugdymo plėtros plane, kuriame ir aptarta STEAM sąvoka, yra apibrėžiamas ne tiesiogiai STEAM ugdymas, bet STEAM ugdymo bruožai. Tai suponuoja mintį, kad įvardinimas, kas yra STEAM, yra ne tiek svarbus, kaip tai, pagal ką mes jį atpažįstame. Dr. Paulius Lukas Tamošiūnas akcentuoja: galime daiktą pavadinti labai gražiais terminais, bet ar visi (visos) vienodai jį matome? Jo manymu, būtent STEAM ugdymo bruožai, perteikti per turinį, metodus ir aplinkas, kurie reikalingi STEAM ugdymui atskleisti, ir leidžia visiems (visoms) vienodai pamatyti tą kryptį, kuria turime keliauti.

Vykdydami „Tūkstantmečio mokyklų“ programą pastebime, koks svarbus mokytojų ir mokyklų vadov(i)ų bei savivaldybės darbuotojų tarpusavio komunikavimas. Kuo daugiau mokytojai (-os) ir visa švietimo bendruomenė kalbasi ir aiškinasi – o kas yra STEAM ugdymas, kokie gi yra raktiniai žodžiai – tuo daugiau patys (pačios) supranta, suvokimas tampa tvaresnis. Praktikoje vis dar pasitaiko, kad įvairios sąvokos vartojamos negalvojant apie tikrąją jų reikšmę, o juk ugdymo praktikoje kiekvienas žodis yra labai gilus ir talpus. Kai visuotinai išsiaiškinama ir suprantama, ką STEAM ugdymas talpina savyje, kitas žingsnis veda link susitarimų dėl veiksmų ir tuomet susitarimai tampa daug tvaresni.

Jurga Ilčiukė – STEAM ugdymo ekspertė – pastebi, kad „Tūkstantmečio mokyklų“ programoje taip pat įvardinti gerieji STEAM ugdymo požymiai. Atkreipia dėmesį, kad jie yra reikšmingi mokytojams(-ojoms) praktikams(-ėms), mokyklų vadovams (-ėms) ir tiems (toms), kurie (kurios) dar tik pradeda diegti STEAM ugdymą kaip metodą. Tai yra ugdymo gairės – nuo ko pradėti, kaip atpažinti, ar tai yra STEAM? „Tūkstantmečio mokyklų“ programoje išskiriama ugdymo turinio svarba, bendradarbiavimas ir tinklaveika, taip pat STEAM ugdymo aplinkos STEAM ugdymas – Tūkstantmečio mokyklų programa.

Kokie yra STEAM ugdymo standarto iššūkiai šiandien?

Tinklaidės pašnekovas dr. Paulius Lukas Tamošiūnas, STEAM ugdymo Lietuvoje pradininkas, dalinasi patirtimi, kad dėl vieningo STEAM standarto apibrėžimo nacionaliniu lygmeniu buvo vėluojama susitarti apie 10 metų. Tačiau pripažįsta, kad tai nėra blogai, nes diskusijose ir įvairovėje gimsta inovacijos. Svarbu kalbėtis apie tai, kad visi (visos) matytume vienodai, net jeigu kiekviena(s) ir turime savo perspektyvą. Nacionalinis susitarimas dėl STEAM ugdymo yra be galo talpus ir reflektuoja tai, kas jau įvyko Lietuvoje, o kartu atliepia „Tūkstantmečio mokyklų“ programos siekį kurti tinklaveiką, įtraukti ugdymo partnerius į ugdymą mokykloje, į bendradarbiavimą. Šių dalykų Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose vis dar labai trūksta.

Dirbdamas su įvairių disciplinų mokytojais (-ojomis), dr. Paulius Lukas Tamošiūnas pastebi tendenciją, kad lengviausiai STEAM ugdymo sampratą ir jauseną perpranta pradinių klasių mokytojai (-ojos), kurie (kurios) dėstydami (-os) daugelį dalykų vienu metu gali geriau išlaikyti tarpdalykinės integracijos ryšius, konstruoti visuminį vaiko pasaulio vaizdą. Kuo aukščiau kylame į gimnazines klases, tuo akivaizdžiau, kad STEAM ugdymas gimnazinėse klasėse negali būti patikėtas vienam (-ai) mokytojui (-ojai). Juk mokytojas (-a)

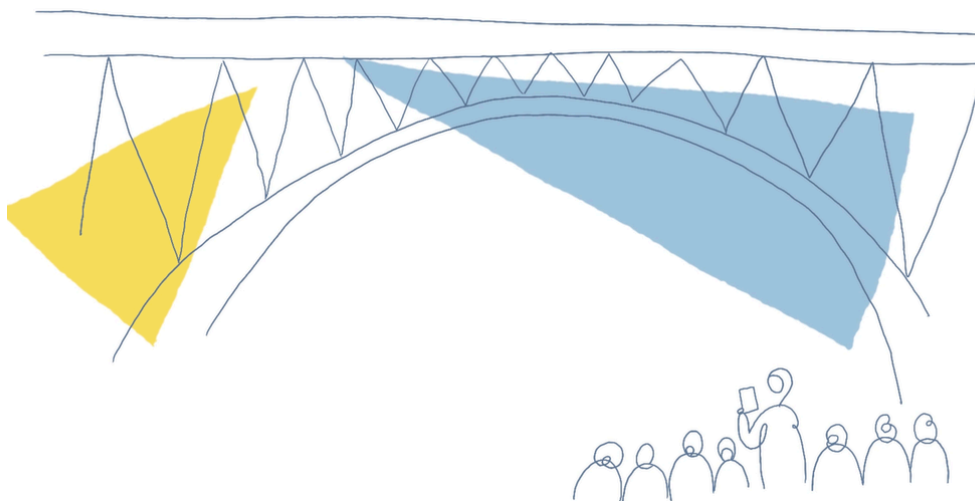
moko vieno dalyko, o STEAM ugdymas galimas tikrai per įvairių dalykų mokytojų bendradarbiavimą turinio, aplinkų ir kontekstų srityje. Tai kuria ir galimybę mums, kaip visuomenei, pradėti kalbėtis apie platesnius STEAM ugdymo kontekstus visuose bendrojo ugdymo centruose, pradedant pradinio ugdymu, apimant pagrindinį ir baigiant gimnazijos klasesmis. „Tūkstantmečio mokyklų“ programoje matome labai skirtingą regionų ir mokyklų pasiruošimą pradėti STEAM ugdymą, nes vienos mokyklos jau yra pažengusios ir turi ne vienų metų įdirbį STEAM srityje, o kitos dar tik kuria STEAM fragmentus. Labai geras pavyzdys yra Panevėžio miesto savivaldybė, užsibrėžusi visas savivaldybės mokyklas išauginti iki vienodai gero STEAM ugdymo standarto. Savivaldybės atstovai (-ės) neabejoja, kad bendri susitarimai reikalingi visos savivaldybės mastu.

Kaip susitarti dėl STEAM ugdymo standarto? Panevėžio miesto savivaldybės patirtis.

Panevėžio švietimo centro direktorė Asta Malčiauskienė dalinasi patirtimi, kad miesto savivaldybės lygmeniu kalbėti ir tartis, kas yra STEAM ugdymas, pradėta dar 2015 m. Tuomet STEAM ugdymo pradininkas ir ekspertas, šios tinklalaidės pašnekovas dr. Paulius Lukas Tamošiūnas Panevėžio švietimo bendruomenei padėjo išsiaiškinti, kas yra STEAM ugdymas ir kokie raktiniai žodžiai jame svarbūs. Mokyklų vadovai (-ės) ir įvairių dalykų mokytojai (-ojos) (ne tik gamtos ar tikslųjų mokslų, bet ir lietuvių kalbos mokytojai (-ojos), bibliotekininkai (-ės)) analizavo, kokie raktiniai žodžiai sudaro STEAM ugdymą, ir taip Panevėžio miesto kontekste buvo pasiektas vieningas susitarimas dėl esminių STEAM sąvokų. Asta Malčiauskienė akcentuoja, kad svarbiausią poziciją užėmė visuminis požiūris į ugdymą, kontekstualumas tarp dalykų ir integralumas. Taip pat susitarta, kad labai svarbu ugdyti vaikų kūrybiškumo ir kritinio mąstymo gebėjimus, mokinių komunikavimo ir bendradarbiavimo kompetenciją bei gebėjimą spręsti visuomenei aktualias problemas. Dr. Paulius Lukas Tamošiūnas papildoma, kad siekiamybė kalbant apie STEAM ugdymą yra ta, kad mes ugdome aplinkos fenomenus tyrinėjančią visuomenę.

STEAM raktiniai žodžiai:

- visuminis požiūris į ugdymą
- kontekstualumas tarp dalykų ir integralumas
- kūrybiškumo ir kritinio mąstymo gebėjimų ugdymas
- mokinių komunikavimo ir bendradarbiavimo kompetencija
- gebėjimas spręsti visuomenei aktualias problemas

Kai buvo pasiektas susitarimas dėl raktinių žodžių, kurie iš tiesų yra labai talpūs, savivaldybės švietimo bendruomenėje imta analizuoti, kaip siekti tarpdalykinio integralumo. Asta Malčiauskienė prisimena: tuomet kilo klausimas, kaip ugdyti įvairių dalykų pamokose, kai visi dalykai tarsi sudėti į atskiras lentynėles – čia chemija, čia fizika, čia matematika. Kaipgi susidėlioti tą standartą, kad po truputį judėtume integralumo, konteksto svarbos keliu? Tuomet buvo pasiekti susitarimai, įvardinti „Tūkstantmečio mokyklų“ programos projekte: mokyklų vadovai (-ės) ir mokytojai (-ojos) susitarė dėl žemiausios ribos „ne mažiau kaip“, kurią turi pasiekti kiekvienos Panevėžio mokyklos mokinys (-ė) visose klasėse, visose pamokose:

- Kiekvienas (-a) mokinys (-ė) per mokslo metus atliks ne mažiau kaip aštuonis tiriamuosius gamtos mokslų darbus.
- Visi (visos) antrų–ketvirtų, penktų–aštuntų, pirmos–trečios gimnazijos klasių mokiniai (-ės) per mokslo metus įgyvendins ne mažiau kaip penkias matematikos taikomąsias užduotis ne klasėje, o kituose kontekstuose, kitose erdvėse.

- Kiekviena(s) trečių–ketvirtų, penktų–aštuntų ir pirmų–trečių gimnazijos klasių mokinys (-ė) atliks trumpalaikį arba ilgalaikį STEAM projektą ir parengs jo pristatymą.
- Susitarta siekti, kad visi vaikai turės vienodai geras sąlygas ugdytis ir visos 12 savivaldybės mokyklų, kurios dalyvauja TŪM programoje, periodiškai dalinsis savo patirtimi. Tam įsteigta „Pamoka 13 klasei“ Pamokos 13 klasei – Panevėžio švietimo centras – unikali mokymosi, mokytojų profesinio tobulėjimo forma, kuomet mokytojai (-ojos) tampa mokiniais (-ėmis) ir veda pamokas vieni kitiems, kad galėtų išbandyti, kaip iš tiesų mokymosi procese jaučiasi jų pačių mokiniai (-ės). Toks mokytojo(s) tapimas mokiniu (-e) ir „Pamoka 13 klasei“ yra viena iš Panevėžio miesto savivaldybės mokytojų profesinio tobulėjimo formų, gyvuojanti jau nuo 2017 m.

Kaip ilgalaikė strategija kuria STEAM ugdymo standartą?

Panevėžio miesto savivaldybės STEAM ugdymo standarto sėkmės istoriją tęsiasi jau penkerius metus. Asta Malčiauskienė pažymi, kad tai ilgalaikis projektas, kurio pradinė idėja užsimezgė „Lyderių laiko“ projekte, o dabar tęsiama „Tūkstantmečio mokyklų“ programoje. Akivaizdu: kai savivaldybė turi strategiją ir aiškius, visuotinai priimtus susitarimus, užtikrinamas projektų tęstinumo principas ir veiklos pamažu tampa tvarios. Puikus pavyzdys, kaip Panevėžio plėtros agentūra ir Panevėžio švietimo centras trečius metus iš eilės organizuoja „Pamokos matuojasi Panevėžį“ Pamokos matuojasi Panevėžį: iššūkių serija – Panevėžys NOW: mesdami iššūkį tradicinėms pamokoms perkelia jas ten, kur galbūt niekada nebūtų vykusios.

Siekiant paskatinti jaunimą rinktis Panevėžio verslui aktualias specialybes, atitinkamas studijų kryptis ar net galimai atrasti savo karjeros kelią, iniciatyva „Pamokos matuojasi Panevėžį“ vykdo netradicinį – patirtinį mokymąsi miesto įstaigose ir įmonėse, kurio metu moksleiviams (-ėms) ir jų mokytojams (-ojoms) suteikiama unikali galimybė ne tik jose apsilankyti, bet ir pabandyti išspręsti iššūkius, su kuriais susiduria. Kiekvienais metais bent šešios Panevėžio įmonės formuluoja vaikams realių iššūkių seriją. Būtent gamyklų ir įmonių organizuojamame aukcione mokiniai (-ės) gauna iššūkius-problemas,

kurias analizuoja kelis mėnesius ir vėliau pristato jų sprendimo būdus. Kasmet į šią iniciatyvą įsitraukia naujų įmonių, kurios mielai bendradarbiauja su mokyklomis ir mokiniais (-ėmis). Vaikai važiuoja į įmones, analizuoja, paskui ieško realių problemų sprendimo būdų. Iššūkių pavyzdžiai:

- Įmonė „Harju Elekter“ pernai suformulavo vaikams iššūkį patiems (pačioms) suprogramuoti ir surinkti 3D spausdintuvą taip, kad jis veiktų.
- Šiametinis iššūkis – sukurti aplinkai tvarią darbo vietą įmonėje. Vaikai labai noriai analizuoja šį klausimą, nes tai yra tikra ir aktualu.

Asta Malčiauskienė mano, kad tokios ir panašios veiklos rodo, kaip keičiasi LINPRA – asociacija, atstovaujanti Lietuvos inžinerijos ir technologijų pramonės sektoriaus interesams (Lietuvoje populiarinamas STEAM mokymas – Linpra) ir Lietuvos verslo įmonių požiūris į švietimą, nes atsiranda bendras siekis ne tik sudaryti sąlygas jaunimui sėkmingai įsilieti į darbo rinką, o verslui vykdyti tvarią plėtrą, bet jau mokyklose sudominti būsimą talentą, skatinti patirtinį mokymąsi, profesinį mokyklų orientavimąsi bei motyvaciją ir supažindinti juos (jas) su įvairių įmonių veikla, sprendžiamais iššūkiais ir kuriamomis inovacijomis.

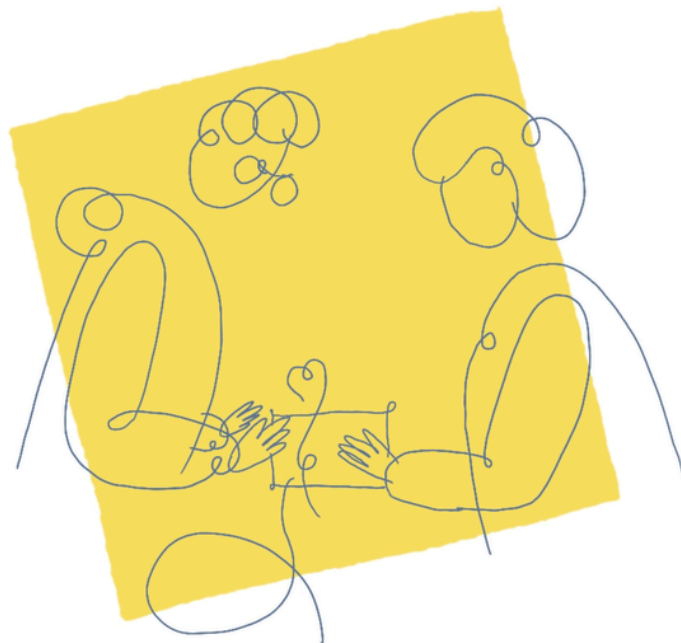
Kaip veikti, kad bendri susitarimai dėl STEAM ugdymo sėkmingai gyvuotų?

Tinklalaidės pašnekovai vieningai sutaria, kad STEAM ugdymo sėkmė daugiausia priklauso nuo mokytojų.

Dr. Paulius Lukas Tamošiūnas akcentuoja, jog didžiausias išteklius švietimo sistemoje yra žmogus: „Vienareikšmiškai, mes galime sukurti fantastiškiausias, moderniausias laboratorijas, bet jeigu nebus, kas veikia jose, tai yra didysis iššūkis. Šiuo metu vėlgi yra, tikrai dar ne visiškai užbaigtas, bet, STEAM centrų tinklas. Kiekvienoje savivaldybėje yra STEAM ugdymo koordinatoriai (-ės). Tam tikra tinklaveika jau formuojasi. Tai būtent per tuos žmones mes turėtume ir veikti. Mes gyvename labai atvira pasaulyje, kur kartais tiesiog užtenka elektroninio laiško, kad gimtų fantastiškiausias projektas, ir kurį kartais netgi ir pats mokinys atneša į klasę – o kas būtų, jei? Tai šitoje vietoje mums tikrai reikia bendradarbiauti visiems

(visoms) atvirai, matyti, kad tik per bendradarbiavimą, tinklaveiką vyks stebuklai, o tie resursai atsiranda.“

Asta Malčiauskienė pritaria: „Be abejo, reikia ir erdvių, kuriose vaikai galėtų kurti ir aktyviai tyrinėti, ir tos erdvės yra svarbios, ir labai svarbu, išmintinga jas įrengti. Tai gerai, kad yra „Tūkstantmečio mokyklų“ programa, kur vienas iš akcentų – erdvių pritaikymas STEAM ugdymui, nes tam, kad vaikai, mokiniai (-ės) turėtų geras sąlygas tyrinėti reikia erdvių, reikia įrangos, bet svarbiausia visgi yra žmonės, kurie dirbs su turima įranga ir ją panaudos maksimaliai.“

Kitas svarbus aspektas, kad bendri susitarimai dėl STEAM ugdymo gyvuotų, tai didėjantis ugdymo partnerių vaidmuo. Asta Malčiauskienė dalinasi, kad STEAM ugdyme mes kalbame apie realius kontekstus ir mokykla viena negali jų sukurti. Kitų ugdymo partnerių pagalba mokykloje yra labai vertinga, o sėkmės istorijos, kurias pristato verslo įmonės, gali įkvėpti ir mokinius (-es), ir mokytojus (-as). Žingsnis po žingsnio jų daugėja. Mokinams (-ėms) yra paveiku, kai kalba žmonės, kurie (kurios) sėkmės istorijas sukūrė savo gamyklose, įmonėse, taip mes skatiname mokinius (-es) keliauti STEAM ugdymo keliu.

Kokią vertę kuria bendri susitarimai dėl STEAM ugdymo?

Jurga Ilčiukė: „TŪM programoje siekiame mokyklų atvirumo dalintis intelektualiniais ir infrastruktūros ištekliais. Svarbu bendrystė ir sisteminis požiūris švietime.“

Asta Malčiauskienė: „Bendrystės daugėja [...], keliaujame būtent STEAM ugdymo keliu, todėl, kad mes turime problemą, [...] kurią įvardina verslo įmonės – trūksta aukštą pridėtinę vertę kuriančių inžinerijos specialistų (-ių). Ir tas trūkumas, ta problema verčia eiti į priekį,

nes „problema“ – žodis toks, į kurį galima žiūrėti labai dviprasmiškai. Tai, ką sako Paulius, galime sakyti, kad tai problema, tai yra kažkas negerai, bet galima į problemą žiūrėti kaip į neišnaudotą galimybę veikti.“

Reikšminga ir apibendrinanti dr. Pauliaus Luko Tamošiūno išsakyta mintis: „Kiekviena(s) proaktyviai galime kurti tą bendrystę ir tame mes turime patys (pačios) būti pavyzdžiai, kaip ugdytojai (-ojos), ir kartu neužkirsti kelio mokiniams (-ėms) pamatyti, kad tik per bendradarbiavimą mes būsimė sėkmingi (-os).“

„TŪKSTANTMEČIO MOKYKLŲ“ PROGRAMA ĮTRAUKUSIS UGDYMAS

Klausytis epizodo: „Jaunimo žvilgsnis: įtraukios mokyklos patirtys“

Šios laidos metu siekiame išgirsti balsą tų, kurie vis dar yra arba visai neseniai buvo mokyklos suole, tai yra moksleiviai ir moksleivės, kurie iš labai arti mato ir jaučia, kodėl įtraukusis švietimas yra svarbus, kodėl vaikai, turintys skirtingų poreikių, turi ir gali mokytis kartu, ir ką galime padaryti drauge, kad įtraukusis švietimas būtų galimybė visiems ir visoms. Be to, epizodo metu aptarėme itin skausmingą patyčių klausimą.

Tinklaidėje patirtimi dalijosi:

- **Gabrielė Čepavičiūtė** – moksleivė, mokosi Kauno Jėzuitų gimnazijoje. Nuo gimimo turi judėjimo negalią ir profesionaliai plaukia, dalyvavo 2024 m. Paryžiaus paralimpinėse žaidynėse.
- **Jonas Trumpa** – Mokinių sąjungos prezidentas, šiuo metu – VU TSPMI studentas.
- **Vytautė Marija Petrauskaitė** – VDU specialiosios pedagoginės pagalbos studentė, iniciatyvos „Žvelk giliau“ ambasadorė, Panevėžio autizmo asociacijos „Lietaus vaikai“ savanorė

Tinklaidėje patirtimi dalijosi bei rekomendacijas parengė:

- **Lina Garbenčiūtė** – TŪM įtraukties komponento ekspertė, daugiau nei 10 metų dirbanti negalios lauke atstovaujant žmonių su negalia interesus žmogaus teisių, lygių galimybių bei švietimo srityje.

2024 m. rugsėjį startavo visuotinė įtrauktis. Tai yra procesas, kurio pagrindinis tikslas – kiekvienam (-ai) vaikui suteikti galimybę ugdytis jį (ją) priimančioje ir įtraukiančioje aplinkoje. Pagal Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos pateikiamą [informaciją](#), nuo visuotinės įtraukties pradžios, t. y. 2024 m. rugsėjo 2 d., bendrojo ugdymo mokyklų bendrosiose klasėse mokosi 2 067 vaikai, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP), daugiau nei praėjusiais mokslo metais. Šiuo metu Lietuvoje yra maždaug 50 tūkst. mokyklinio amžiaus vaikų, turinčių SUP. Nors žiniasklaidoje ir socialiniuose tinkluose buvo daug nerimo dėl prasidėjusio įtraukiojo ugdymo proceso,

dėl neva prastėjančių kitų mokinių pasiekimų, tačiau statistika ir moksliniai tyrimai sako priešingai: dėl įtraukiojo proceso laimi visi.

Apie įtraukųjį švietimą nuolatos kalba skirtingi (-os) ekspertai (-ės), pedagogai (-ės), politikai (-ės), tėvai, tačiau labai retai girdime, ką apie įtrauktį galvoja tie ir tos, kas joje yra arba visai neseniai buvo – mokiniai (-ės), turintys (-ios) individualių poreikių. Todėl šioje laidoje „Jaunimo žvilgsnis: įtraukios mokyklos patirtys“ juos ir pakalbinome.

ĮŽANGA

„Tūkstantmečio mokyklų“ programos tikslas

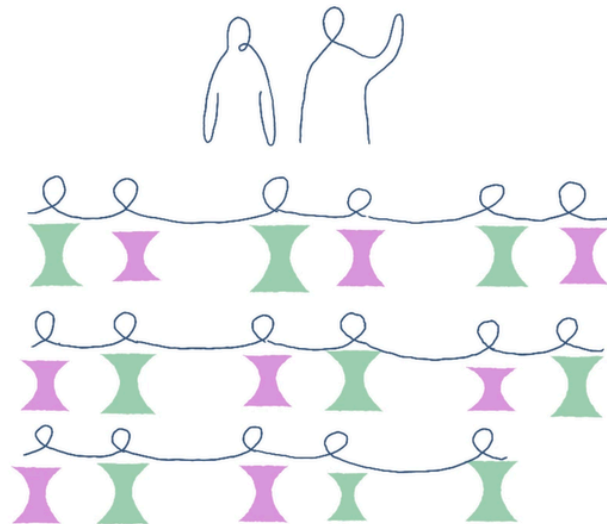
TŪM programos kontekste įtraukusis ugdymas suprantamas kaip ugdymo (-si) metodų įvairovė ir veiklos, nukreiptos į mokyklos bendruomenės kompetencijų mokytį įvairių ugdymosi poreikių turinčius vaikus tobulinimą, mokytojų, švietimo pagalbos ir kitų specialistų (-ių) komandinį darbą, užtikrinant įvairių ugdymosi poreikių turinčių vaikų kokybišką ugdymą, tinkamos ir saugios ugdymo (-si) aplinkos jiems (joms) sukūrimą (Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022).

Įtraukusis ugdymas užtikrina visų vaikų teisę nebūti diskriminuojamiems dėl su negalia susijusių socialinių, emocinių, kalbinių ar kitų individualių poreikių. Taip visiems besimokantiejiems (-ioms) suteikiamos lygios ugdymosi galimybės, o siekiant įgyvendinti mokinių potencialą atitinkančius rezultatus, pasitelkiami Universalus dizaino mokymuisi principai. Įtrauki mokykla geba visus (-as) mokinius (-es) įtraukti į bendrą ugdymo sistemą, aplinką kartu su bendraamžiais (-ėmis) ir skatina patirti mokymosi sėkmę drauge.

REKOMENDACIJOS

Įtraukios mokyklos tikslas – atspindėti visuomenės įvairovę, o švietimo pagalbos specialistų (-ių) sprendimai rodo, kad šis procesas reikalauja nuolatinės visų sistemos dalių adaptacijos ir stiprina lygybės bei kokybės principus švietime. Profesorius Jonas Ruškus pabrėžia, kad visos mokyklos ir savivaldybės turi dalytis įtraukiojo ugdymo atsakomybe, nes negalia yra

žmonijos įvairovės dalis. „Negali būti taip, kad mokykla yra kitokia nei visuomenė. Visuomenė yra įvairi, ją sudaro įvairūs žmonės, tad ir mokykla, ir klasė turi būti įvairios.“ Įtraukusis ugdymas nereiškia tik specialisto (-ės), dirbančio (-ios) atskirai su vaiku, turinčiu ugdymo sąlygų pritaikymo poreikį; tai visos mokyklos kultūra, kur mokytojai ir mokytojos dirba kartu su mokiniu (-ės) padėjėjais (-ėjomis), pagalbos specialistais ir specialistėmis, įskaitant socialinius darbuotojus (-as), pedagogus (-es), psichologus (-es), dailės ir muzikos terapeutus (-es) bei kitus ir kitas specialistus. „Laimės tos mokyklos, kurios sugebės rasti sprendimus ir pasinaudoti esama pagalbos infrastruktūra. Būtent įtraukios mokyklos, kurios nori ir geba ugdyti vaikus įvairovėje, yra prestižinės, o ne tos, kurios atsirenka vaikus ir išimtinai fokusuojasi į akademinis pasiekimus“, – teigia J. Ruškus.

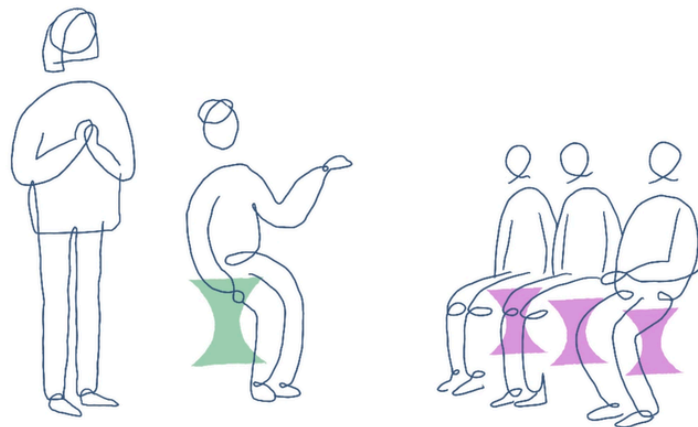

Šiuolaikinis įtraukusis požiūris į ugdymą apima platų „kitoniškumo“ spektrą ir yra orientuotas ne tik į negalią turinčių asmenų ugdymą, bet ir į visų visuomenės narių unikalumą. Organizuojant ugdymo procesą svarbu atsižvelgti į mokinių gabumus, pajėgumą, domėjimąsi, mokymosi stilių, ekonominius bei sociokultūrinius ypatumus ir kultūrinį tapatumą (Girdzijauskienė, Sakadolskienė, 2018).

Įtraukiojo ugdymo modelis yra ne tik švietimo metodas, bet ir priemonė socialinei lygybei skatinti, tačiau jo poveikis mokiniams ir mokinėms su specialiaisiais ugdymosi poreikiais ir jų bendraamžiams (-ėms) išlieka įvairiapusis. Remiantis Ruijs ir Peetsma (2009) apžvalga, įtraukusis ugdymas

dažniausiai nedaro jokio arba daro teigiamą poveikį akademiniam pasiekimams. Vienas svarbiausių argumentų taikyti šį modelį yra tai, kad bendrose klasėse naudojamos pedagoginės strategijos, tokios kaip diferencijuotas mokymas ir Universalus dizainas mokymuisi (UDL), suteikia visiems (-oms) mokiniams (-ėms) daugiau galimybių pasiekti savo potencialą. Be to, įtraukusis ugdymas ugdo socialinius įgūdžius ir skatina empatiją, kuri yra būtina norint priimti įvairovę visuomenėje. Tačiau įtrauktis nėra procesas, nereikalaujantis iššūkių – tyrimai atskleidžia, kad mokiniai (-ės) su specialiaisiais poreikiais dažnai susiduria su sunkumais, susijusiais su socialine izoliacija arba neigiamomis bendraamžių nuostatomis.

Siekiant užtikrinti šio modelio sėkmę, būtina užtikrinti tinkamą mokytojų pasirengimą, mokyklos infrastruktūrą bei visos bendruomenės įsitraukimą, kad būtų sukurta palanki aplinka visų mokinių įtraukimui.

Panašią išvadą galima rasti ir kitame mokslininkų Chandler-Olcott ir Kluth (2009) straipsnyje „Kodėl visi laimi įtraukiant autizmo spektre esančius mokinius į literatūros pamokas“. Mokslininkai išsamiai aptaria įtraukiojo ugdymo naudą, ypač autizmo spektro sutrikimų turinčių mokinių įtrauktį į bendrojo ugdymo pamokas. Pagrindinis straipsnio argumentas yra tai, kad įtraukusis ugdymas nėra skirtas tik mokiniams (-ėms), esantiems (-ioms) autizmo spektre – jis praturtina visos klasės ugdymo procesą ir padidina mokytojų profesinę kompetenciją.

Pirmiausia įtraukioji praktika padeda plėsti tradicinę literatūros (raštingumo) sampratą. Įtraukiant autizmo spektro mokinius ir mokytojas, ugdymo procese pripažįstami alternatyvūs dalyvavimo būdai, tokie kaip vizualinė

komunikacija, technologijų naudojimas ar net neverbalinės išraiškos formos. Tai ne tik praturtina mokinių patirtį, bet ir skatina platesnį požiūrį į tai, kas yra literatūra.

Antra, įtraukiojo ugdymo aplinka skatina asmeninį ugdymo planavimą. Mokytojai (-ojos), dirbdami (-amos) su autizmo spektre esančiais mokiniais ir mokinėmis, dažnai turi pritaikyti metodikas, įtraukti įvairias mokymosi priemones bei lavinti individualų mokymą. Tai leidžia geriau atliepti visų mokinių poreikius, nes toks individualumas tampa standartine praktika klasėje.

Trečia, įtraukiojo ugdymo nauda apima ir socialinį bei emocinį mokinių ugdymą. Mokymasis drauge su autizmo spektre esančiais (-iomis) mokiniais (-ėmis) skatina bendraamžius (-es) ugdyti empatiją, lankstumą ir priimti įvairovę. Tokia patirtis padeda formuoti socialiai atsakingas ir tolerantiškas bendruomenes.

Galiausiai, įtraukioji praktika stiprina šeimų ir mokyklų bendradarbiavimą. Kadangi autizmo spektre esančių mokinių ugdymas dažnai reikalauja glaudaus bendravimo su tėvais, mokytojai (-ojos) tampa aktyviais bendruomenės nariais, kurie ne tik ugdo mokinius (-es), bet ir įsitraukia į platesnius socialinius ir švietimo klausimus.

Apskritai įtraukusis ugdymas skatina įvairovės pripažinimą ir pagarbą kiekvieno (-os) mokinio (-ės) unikalumui, mažindamas diskriminaciją ir patyčias. Mokinių skirtingumai vertinami kaip turtingi ištekliai, skatinantys bendradarbiavimą ir tarpusavio pagarbą. Ši mokymosi aplinka padeda ugdyti teigiamą požiūrį į įvairovę, mažindama atskirties riziką ir užtikrindama kiekvieno (-os) dalyvavimą ugdymo procese.

Asmeninės patirtys ir „Tūkstantmečio mokyklų“ programos tikslas

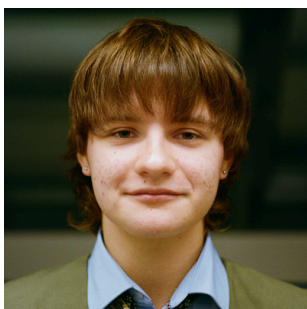
Tinklalaidės dalyviai ir dalyvės dalinosi savo asmenine patirtimi, ką jiems reiškė ugdymas įtraukiai, su kokiais barjeriais susidūrė ir kaip reaguoti, kai susiduri su patyčiomis.

„Tūkstantmečio mokyklų“ programoje išskiriami šie sėkmingo įtraukiojo ugdymo požymiai:

- bendruomenės profesinis augimas;
- įvairių ugdymosi poreikių turinčių vaikų kokybiškas ugdymas;
- saugi ir specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų mokymui(si) pritaikyta mokyklos infrastruktūra.

Tinkamai pritaikyta infrastruktūra yra visų bendro lavinimo mokyklų atsakomybė

Gabrielė Čepavičiūtė – moksleivė, mokosi Kauno Jėzuitų gimnazijoje. Nuo gimimo turi judėjimo negalią ir profesionaliai plaukia, dalyvavo 2024 m. Paryžiaus paralimpinėse žaidynėse.

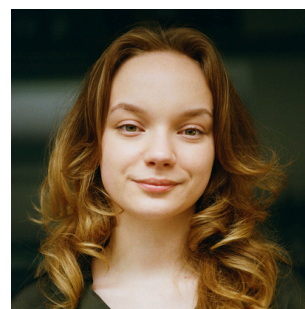

Aš kaip mokinė su fizine negalia, pagrindinis klausimas buvo, kai ar į pradinę mokyklą stojau, ar po to į gimnaziją, tai ar yra pritaikyta mokykla – ar turi liftą, ar aš galiu laisvai judėti po tą mokyklą. Tai čia buvo toks pagrindinis klausimas ir tai, kai aš buvau pradinėje mokykloje, tai mokykla nebuvo

pritaikyta. Paprasčiausiai mano brolis tuo metu mokėsi toje mokykloje ir jis per kiekvieną pietų pertrauką eidavo ir mane lydėdavo į valgyklą. Tai buvo taip. Būdavo kartais, kad iš viso mano mama atvažiuodavo į mokyklą, kad mane palydėtų iki valgyklos. Mano mama – šauni moteris, jina metė savo mėgstamą darbą, kad galėtų mane visur vežioti. Į plaukimo treniruotes, į kineziterapiją, į mokyklą.

Vytautė Marija Petrauskaitė – VDU specialiosios pedagoginės pagalbos studentė, iniciatyvos „Žvelk giliau“ ambasadorė, Panevėžio autizmo asociacijos „Lietaus vaikai“ savanorė

Mokykloje man iš tikrųjų, kaip žmogui su ne tik nematoma negalia, bet ir pačiai nesuvokiant, kas vyksta su manimi, buvo labai sudėtinga. Visų pirma, išsiaiškinau tik tai prieš du gal metus, kad turiu vidutinišką disleksiją, kad ne visiems skaičiai ir raidės makaluojasi ir

vinguriuoja ant lapo. Aš visą mokyklą taip praėjau. Man, atsimenu, skaitydavau pradinėse klasėse, sakydavo: „Vytaute, praleidai eilutę. Vytaute, tu šitą žodį jau skaitei. Vytaute, sumaišei skiemenis du. Vytaute, šita raidė ne G, o D.“ Ir man pastoviai taip būdavo. Mokyklos garsios, mokyklos šviesios, mokyklos aplinkos, kur vaikai kaip aš neturi galimybės niekur pabėgti, todėl dažnai praleisdavau laiką iš tikrųjų moterų tualete, slėpdamasi nuo garsų.

Jonas Trumpa – Mokinių sąjungos prezidentas, šiuo metu – VU TSPMI studentas.

Tai aš irgi lygiai taip pat turiu fizinę negalią ir aš atsimenu, kaip mane tėtis stumdydavo laiptais aukštyn-žemyn. Ryte tai gerai, kad į pirmą aukštą, bet paskui mes išsikraustėm su šeima gyventi į Rokiškį, į mažesnę miestelį. Ir aš turiu tris jaunesnius brolius. Tai aš matydavau, kaip mano

tėtis stumdo kiekvieną rytą į antrą aukštą, broliai tada žemyn po pamokų, ir man asmeniškai, kaip pasakyti, visą laiką kliūdavo tas dalykas. Aš, matydamas problemą ir bandydamas kažką dėl to daryti, jau ir savivaldybei sakiau, kad, žiūrėkit, mes turime pagal vieną kriterijų pritaikyti mokyklą. Į ją yra galima įvažiuoti, yra rampa, bet, pavyzdžiui, mokyklos teritorijoje iki tos rampos neįmanoma privažiuoti neįgaliojo vežimėliu, nes tiesiog takeliai, na, yra duobės ir vanduo.

Lina Garbenčiūtė – TŪM įtraukties komponento ekspertė, daugiau nei 10 metų dirbanti negalios lauke atstovaujant žmonių su negalia interesus žmogaus teisių, lygių galimybių bei švietimo srityje.

Mes tiesiog turim pripažinti, kad ta įvairovė yra tiesiog, na, mūsų labai natūrali visuomenės dalis ir viskas padaroma darymo būdu, ir kai kažkas nesigauna, iš to pasimokai ir judi toliau. Jeigu šiek tiek prie programos „Tūkstantmečio mokyklų“, tai irgi man buvo kiek netikėta, kad

programoje yra ta įtrauktis kaip komponentas pasirinktas ir turiu pripažinti, kad su kolegom, su kuriom mes dirbame būtent įtraukties tema, mums tai yra ir didžiulė dovana, nes mes pagaliau turime galimybę labai garsiai kalbėtis su mokyklomis ir savivaldybėmis apie tai, kad, žiūrėkit, yra resursas ir pagalvokime, ką mes dabar galime padaryti. Jeigu nėra panduso, tai gal pasistatysime pandusą. Jeigu nėra kompetencijų, tai galbūt investuokime šiek tiek į tas kompetencijas. Galbūt neturime kažkokios konkrečios patirties, kaip dirbti su vienais ar kitais poreikiais, gal galime iš kitos savivaldybės pasikviesti žmones. Ir tie procesai, ilgą laiką atrodė, kad jie neįveda išvis, bet kai šiek tiek atsitrauki, pasižiūri, kad, na, mes jau nebeturime galimybės žengti atgal, jau eiti tik į priekį ir tuos barjerus ir tas, na, iššūkius po truputį įveikti.

Patyčių klausimas – vis dar nerimą keliantis iššūkis

Pagal HBSC (angl. Health Behaviour in School-aged Children) tyrimą, Lietuvoje patyčios yra plačiai paplitusios tarp moksleivių. Tyrimo duomenimis, 14 proc. vaikų dalyvauja patyčiose, o 27 proc. jų kasdien susiduria su patyčiomis. Ypač rūpestį kelia situacija internete, kur 27 proc. paauglių patiria internetines patyčias. Šis reiškinys dažniau pasireiškia berniukams. Ekspertai rekomenduoja stiprinti emocinio intelekto ugdymą ir teikti pagalbą, kad būtų kovojama su patyčiomis ir gerinama psichikos sveikata.

Jonas Trumpa: Aš atsimenu, kaip mano klasiokai mane taip va rateliu užstojo, už rankenų ir į klasę atgal. Tai aš manau, kad kažkoks ryšys ir kažkokios pamokos ir man, ir klasiokams iš to mano buvimo toj klasėje tuo metu buvo. Buvo ir nepatenkintų klasiokų tėvų, kaip aš dabar kartu su jais mokysiuosi, kaip tai paveiks jų vaikų ugdymą ir taip toliau.

Vytautė Marija Petrauskaitė: Klausimas apie patyčias, grįžtant, aš pastebėjau, kodėl kalbu būtent apie lyg ir suaugusius žmones ir jų perspektyvas, kad, manau, kad mes susidūrėm, kad klasiokai dažniausiai būna tie, kurie mus apgina. Klasiokai būna tie, būna patyčių, žinoma, dėl visko, bet klasiokai

būna tie dažniausiai, kurie padeda. Visada atsiras tas žmogus tavo klasėje, kuris tau padės, bet kai mokytojas atvirai diskriminuoja žmogų, turėdamas autoriteto poziciją, tai yra siaubinga. Bet štai aš, studijuodama pedagogiką, bandydama ieškoti empatijos mokytojams, bendraudama su mokytojais, bandydama ieškoti kalbos bendros, ir aš manau, kad reikia prieiti prie šito klausimo iš žmogaus teisių principo, deja, nes iš empatijos ir iš bandymo susikalbėti, patikėkit, bandžiau, bet tiesiog kartais reikia priminti.

Vytautė Marija Petrauskaitė: Aš dar norėčiau trumpam pridurti apie patyčias. Kodėl aš tokią didelę atsakomybę dedu ant pačių mokytojų? Visų pirma, vaikų ir paauglių dar nėra susiformavęs iš tikrųjų moralumas smegenyse, tas yra labai didelis faktorius, tačiau mokytojas turi autoritetą ir jis iš tikrųjų parodo, kaip viskas vyksta. Jeigu mokytojas ignoruoja patyčias, jos vyks dar daugiau ir dar smarkiau.

Jonas Trumpa: Aš tikrai norėčiau dar įgarsinti statistiką prie viso šito klausimo. Tai iš tikrųjų pas mus yra tokia situacija, kad per du mėnesius pusė mokinių Lietuvoj patiria patyčias. Tai, gerai, praeina dar du mėnesiai, tai paskui kita pusė greičiausiai kažkaip įeina į tą kitą pusę. Tai čia yra oficiali statistika, yra ministerijos duomenys, čia net ne Lietuvos moksleivių sąjungos rinkta, tai gali visi rasti internete, kam rūpi problema, tai čia ir ne tik su negalia susiję, bet ir krūva kitų dalykų. Šiaip galima kaltinti visuomenę labai lengvai.

Lina Garbenčiūtė: Labai svarbu čia ir dabar reaguoti, kad neatidėti, netoleruoti, ne kažkokiais įspėjimais spręsti problemą, bet iš karto reaguoti ir analizuoti, kodėl vienaip ar kitaip reaguojame į situaciją. Jeigu kalbame būtent apie specialiųjų ugdymosi poreikių arba negalią turinčius moksleivius klasėje, tai man atrodo, kad gal ir verta turėti tą pokalbį ir atėjus, ir atvirai pašnekėjus, ir paaiškinus. O tai kodėl vat kartais reikia išeiti kažkuriam konkrečiam klasiokui? Kodėl reikia pailsėti, tarkim, pamokos metu, arba kažkaip kitaip spręsti užduotį? Ir tas atviras kalbėjimasis tiek su mokytoja tėvų, mokinių, na, jisai vis tiek labai leistų nuimti tą šydą tokį, nes mes dažniausiai bijom to, ko nepažįstam, ko nesuprantam, ir dėl to kyla galbūt kažkokios ir emocijos kai, na, ir tos patyčios atsiranda.

Ką daryti, kai nežinai, ką daryti? Jeigu nežinai, klausk ekspertų, tai yra vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių ir / ar negalią:

Įtraukusis ugdymas – ne tik vertybė savaime, kylanti iš kiekvieno žmogaus teisės į išsilavinimą, tačiau kartu ir priemonė kurti demokratiškesnę ir teisingesnę visuomenę. Įtraukiojo ugdymo tikslas – kad kiekvienas vaikas augtų toje bendruomenėje ir mokykloje, kurioje mokytųsi, jei neturėtų negalios ar kitų skirtumų (UNESCO, 2021;).

Vytautė Marija Petrauskaitė: Rezultatai krenta ir mes vis dar svarstome – kaip pakeisti egzamino klausimus geriau dvyliktokams? Ne tame esmė. Kai kurie iš mūsų neišsėdi suole, kai kurie iš mūsų iki suolo nesugeba atvažiuoti, kai kurie nesugeba išsėdėti šviesiose klasės šviesose, kai kuriems, tarkim, vat, mano pavyzdys, sakydavo – nepiešk pamokose, klausyk. Aš negaliu girdėti, jeigu aš nepiešiu. Aš negaliu girdėti, ką jūs man dėstote, jeigu aš nepiešiu. Nu reikia keisti apskritai taip, kaip mes šviečiame ir ugdome vaikus. Žiūrėkime į vaikus ir į paauglius kaip į žmones, o ne kaip į robotus, kuriems kemšam informaciją, sužmoginkim vienas kitą. Vytautė Marija Petrauskaitė

Gabrielė Čepavičiūtė: Ir, manau, čia aš greit įsiterpsiu, manau, čia greičiausias ir tiesioginis būdas ta prasme sužinoti – tai tiesiogiai klausti žmonių, kaip mes šiandien kalbam šita tema, ir mes turim žmones, kurie tiesiogiai viską patiria. Tai čia lygiai tas pats. Nes aš, pavyzdžiui, per mano patirtį, aš dalyvavau, buvau viena iš konsultančių Čiurlionio muziejuje Kaune, „Muziejus kiekvienam“ projekte, ir buvo surinkta komanda žmonių su negalia ir buvo siekta pritaikyti muziejų žmonėms su įvairiom negaliom. Ta prasme, ir su regos, ir su klausos, ir su judėjimo negalia. Tai aš sakyčiau, čia yra... Ir matosi, ta prasme, kad tas muziejus tikrai pasistūmėjo. Tai čia yra geriausias, aiškiausias, tiksliausias būdas padėti dėl to, kad tai yra pritaikoma, vat, nu, ta prasme, mum, ta prasme, tai specifinei grupei. Tai aišku, kad ir mūsų reikia klausti.

„TŪKSTANTMEČIO MOKYKLŲ“ PROGRAMA KULTŪRINIS UGDYMAS

Klausytis epizodo: „Mokyklų iššūkiai ir kultūrinis ugdymas. Kodėl ilgalaikės veiklos veikia?“

Šioje kultūrinio ugdymo temai skirtoje laidoje kalbėjomės apie kultūros ir švietimo sričių dermę, pasitelkiant kultūros profesionalų (-ių) patirtį ugdymo praktikoje.

Tinklaidėje dalyvavo:

- **Gintė Žulytė** – medijų antropologė, kino edukatorė, Europos kino raštingumo patarimosios grupės narė, VšĮ „Meno avilys“ bendrasteigėja ir projektų vadovė
- **Renata Miškinienė** – Anykščių Jono Biliūno gimnazijos medijų meno (filmų kūrimas) mokytoja metodininkė bei gimnazijos bibliotekininkė
- **Eglė Paulauskienė** – „Tūkstantmečio mokyklų“ kultūrinio ugdymo srities ekspertė

Pokalbį vedė ir moderavo **Viktorija Urbonaitė**.

„Tūkstantmečio mokyklų” programoje vienas iš kultūrinio ugdymo tikslų yra ilgalaikės kultūrinio ugdymo veiklos mokiniams (-ėms) bei ilgalaikiai tikslingi mokymai pedagogams (-ėms). Tad laidoje su pašnekovėmis aptarėme ne tik mokyklų ir kultūros srities profesionalų bendradarbiavimo naudą ugdymo praktikoje, bet ir tai, kaip kultūrinio ugdymo veiklos gali padėti spręsti mokyklų bendruomenių iššūkius. Taip pat pasidalijome gerą patirtimi apie ilgalaikį kultūrinio ugdymo projektą, kino edukacijos srityje Anykščių Jono Biliūno gimnazijoje.

ĮŽANGA

Pastaraisiais metais vis dažniau kalbama apie dviejų sričių, švietimo ir kultūros, sintezę ugdymo praktikoje. Kūrybiškų metodų taikymas ne tik kultūros, bet ir švietimo srityje tampa vis aktualesnis. Atsiranda labai aiškios galimybės integruoti kultūrinį ugdymą, siekiant didesnio mokinių įsitraukimo, t. y. kūrybiški metodai, tikslingai taikomi bet kurio dalyko pamokoje, gali paskatinti mokinių motyvaciją mokytis. Kultūrinis ugdymas yra ir kaip vienas iš įrankių kūrybiškumo ir kritinio mąstymo ugdymui, ir kartu įgalina naujai permąstyti patį ugdymo procesą, atrasti ir taikyti naujus mokymo ir mokymosi metodus.

2024 m. vasario pradžioje UNESCO konferencijoje Abu Dabyje buvo priimtos UNESCO kultūrinio ir meninio ugdymo gairės, kuriose teigiama, kad kultūra ir menas yra būtini visapusiškam asmenybės ugdymui ir gali padėti vystyti platų socioemocinių, kognityvinių ir elgsenos įgūdžių spektrą, puoselėti jautrumą

natūraliai aplinkai, gerinti tarpkultūrinį supratimą. Kaip teigė UNESCO generalinės direktorės pavaduotoja švietimui Stefania Giannini, „švietimas ir kultūra yra tarpusavyje susiję. Pats švietimas yra kultūrinis procesas – jo turinys, praktikos ir mokymo(si) būdai yra giliai įsišakniję kultūroje ir jos formuojami. Kita vertus, kultūra lemia, kaip mes suprantame save, savo praeitį ir ateitį <...>“

Kultūra plačiąja prasme ir atsirandančios naujos menų disciplinos (pvz., šiuolaikiniai scenos menai: šokis, cirkas, teatras, muzika; šiuolaikiniai vizualieji (tarpdisciplininiai) menai) pasižymi atvirumu ir įtraukumu, o sėkmingas kūrybinis procesas – ne mažiau vertingas kaip ir pasiektas rezultatas. Tai galioja kalbant tiek apie kūrybiškų metodų taikymą ugdymo procese, tiek apie meninių praktikų prieinamumą, kuris itin svarbus siekiant personalizuoti ugdymą(si). Šiuolaikinės meninės praktikos itin palankios siekiant atitikti individualius vaikų poreikius ir mažinti socialinę, ekonominę, kultūrinę atskirtį. Šias metodikas galima pasitelkti kuriant palankų psichologinį klimatą mokykloje (pvz., sprendžiant patyčių klausimus), (TŪM rekomendacijų leidinys).

Lietuvoje vis labiau aktualizuojama kultūrinio ugdymo vertė, mokyklos plėtoja ir stiprina bendradarbiavimą su įvairias kultūrinio ir meninio ugdymo veiklas siūlančiomis organizacijomis, kultūros praktikais (-ėmis), tačiau, pasak švietimo ir kultūros specialistų (-čių), Lietuvoje kultūriniam ugdymui vis dar trūksta sisteminio požiūrio bei glaudesnio ryšio tarp formalaus ir neformalaus švietimo. Galima išskirti kelias sritis, kurias rekomenduotina plėtoti ir stiprinti ateityje:

- Įvesti kultūrinio ugdymo poveikio tyrimus Lietuvoje. Tai svarbu, siekiant stebėti kultūrinio ugdymo įtaką, poveikį ir remiantis tyrimų duomenimis priimti sprendimus. Lietuvoje tokių tyrimų trūksta.
- Skirti dėmesį mokytojų kompetencijų stiprinimo veikloms ir kvalifikacijos tobulinimo programoms kultūrinio ugdymo srityje. Suteikti tinkamas sąlygas mokytojams (-ojoms) gerinti supratimą, kaip kultūrinis ugdymas prisideda prie skirtingų kompetencijų ugdymo, asmens ir visuomenės gerovės.
- Skatinti ilgalaikes kultūrinio ugdymo veiklas. Skirti dėmesį ne tik pavienėms trumpalaikėms veikloms, bet orientuotis ir į ilgalaikes

kultūrinio ugdymo veiklas, kurios grindžiamos ilgalaikiu kultūros praktikų (-ių) ir mokyklų bendradarbiavimu, stiprinančiu bendrąsias mokinių kompetencijas ir keičiančiu formaliojo ugdymo praktiką.

Švietimo pažangos programa „Tūkstantmečio mokyklos“ (toliau tekste TŪM)

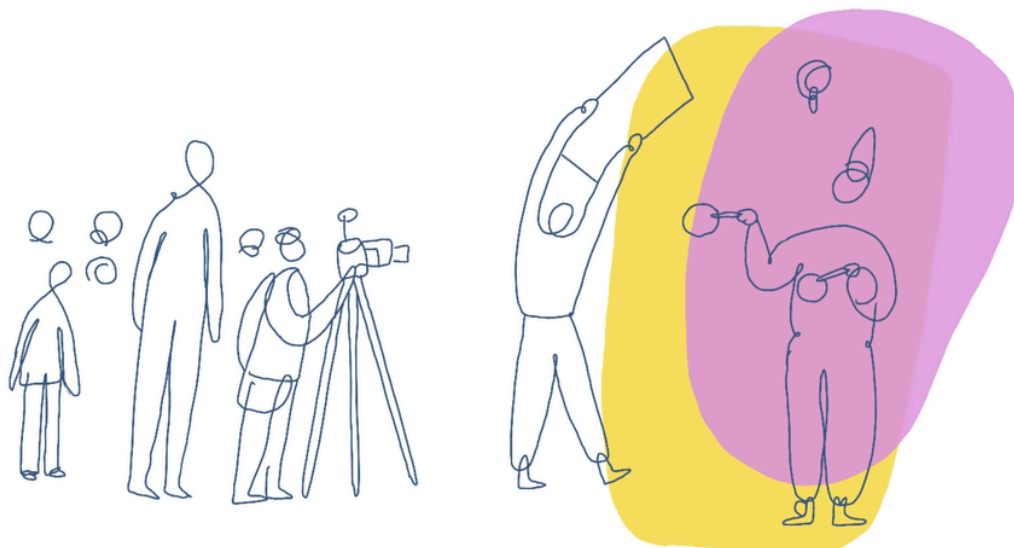
Šios programos tikslas – mažinti mokinių pasiekimų atotrūkius ir sukurti integralias, optimalias ir kokybiškas ugdymo (si) sąlygas kiekvienoje savivaldybėje. Programą sudaro mokyklų tobulinimo sritys, kurios aktyviai sąveikauja viso projekto metu: lyderystė veikiant, įtraukusis ugdymas, STEAM ugdymas bei kultūrinis ugdymas.

Kultūrinis ugdymas (toliau tekste KU) programoje apibrėžiamas kaip veiklos, kurių metu pasitelkiama kultūra, menas ar (ir) menininkai (-ės); bendradarbiaujama su menininkais (-ėmis), kūrėjais (-omis), kultūros ir meno institucijomis; kūrėjai (-os) pasitelkiami mokyklos bendruomenės ir asmenybės ūgčiai bei mokymo(si) pažangai. Kultūrinis ugdymas gali vykti bent trimis vienas kitą papildančiais būdais: saviraiška, žinių ir gebėjimų įgijimu, dalyvavimu.

Išskiriami sėkmingo kultūrinio ugdymo požymiai:

- **veiklų ilgalaikiškumas ir tvarumas: įgyvendinamos veiklos trunka ne trumpiau kaip 3 mėnesius ir ne mažiau kaip 60 kontaktinių valandų; veiklomis sustiprinamos mokytojų ir mokinių kompetencijos, kuriamos ir (ar) stiprinamos kultūrinio ugdymo tradicijos;**
- organizacijų (kūrėjų ir menininkų) profesionalumas: su mokytojais (-omis) ir mokiniais (-ėmis) dirba savo sričių profesionalai;
- veiklų aktualumas ir bendruomenės įgalinimas: veiklos turi būti šiuolaikiškos ir aktualios, padedančios mokyklos bendruomenei tobulinti pasirinktus veiklos aspektus; bendrų veiklų metu atrandami nauji ugdymo būdai, reflektuojama, vertinamas esamų ir naujų veiklų prasmingumas;
- veiklos vykdomos kompleksiskai, derinant visus tris vienas kitą papildančius būdus: saviraišką, žinių ir gebėjimų įgijimą, dalyvavimą.

Šia programa ir siekiama skirti dėmesį vertę kuriančioms kompetencijų stiprinimo veikloms kultūrinio ugdymo srityje, taip pat ilgalaikėms, tvarioms kultūrinio ugdymo veikloms mokyklų bendruomenėms, bendradarbiaujant su kultūros srities praktikais (-ėmis).

Kodėl ilgalaikės kultūrinio ugdymo veiklos?

Į(si)traukimas: mokiniai (-ės), mokytojai (-jos), kultūros praktikai (-ės)

Ilgalaikės veiklos yra vienas iš kultūrinio ugdymo srities prioritetų, įgyvendinant TŪM programą. Siekiant pokyčio mokyklos bendruomenėje, reikalingas nuoseklus darbas ir bendro, sutarto tikslo siekimas. Stiprinant kultūrinio ugdymo veiklas ir jų kokybę mokyklose svarbus ir bendradarbiavimas su kultūros srities praktikais (-ėmis), kultūros organizacijomis. Tvarių ir pasitikėjimu grįstų ryšių su partneriais (-ėmis) sukūrimui taip pat reikalingas laikas, todėl ilgalaikės kultūrinio ugdymo veiklos ilgalaikėje perspektyvoje yra efektyvesnės ir tvaresnės nei trumpalaikės. Kultūros srities praktikų (-ių) dalyvavimas ugdymo(si) procesuose gali daryti įtaką didesnei mokinių motyvacijai įsitraukti į mokymąsi, suprasti jo prasmę, mažina psichologinį atstumą tarp mokytojų ir mokinių, ugdymo(si) procesas praturtinamas naujomis patirtimis, o tai ilgainiui padeda mokytojams (-ojoms) kurti kokybišką, visus mokinius (-es) įtraukiantį ugdymo procesą (Kūrėjų vaidmuo sprendžiant ugdymo problemas mokyklose. Tyrimo ataskaita (2017)).

Ilgalaikių veiklų metu skiriama laiko ne tik veiklų įgyvendinimui, bet ir pasiruošimui veikloms: jų pagrindimui, reikalingumui (atrinkimas, derinimas su formalioju ugdymu, tikslingumas, tikslinės auditorijos parinkimas) ir įsivertinimui (refleksijai) veikloms pasibaigus. Tikslingas laiko skyrimas ilgalaikėms kultūrinio ugdymo veikloms, siejimas su ilgalaikiais ugdymo planais skatina kitaip pažvelgti ir į būsimas veiklas, t. y. kaip į galimybes išmokti kažko naujo (ne tik kaip į trumpalaikę pramogą ar šventę). Remiantis Anne Bamford atliktu išsamiu globaliu meninio ugdymo įtakos mokymuisi tyrimu (2006) galima daryti išvadą, kad mokyklose, kuriose užtikrinamas visapusiškas kultūrinis ugdymas, vaikų pasiekimai yra geresni nei tose, kuriose kultūrinio ugdymo galimybės mažesnės (remiantis TŪM rekomendacijų leidiniu).

Gintė Žulytė – medijų antropologė, kino edukatorė, Europos kino raštingumo patariamąsios grupės narė, VŠĮ „Meno avilys“ bendrasteigėjė ir projektų vadovė

„Žodžiu, viena mokykla suteikia galimybes, suteikia erdvę tą projektą vystyti, skatina mokytojų bendradarbiavimą, nes suvokia, kad kultūrinis ugdymas tikrai atveria puikią erdvę integruoti įvairias temas, integruoti dalykus. Kiti administracijoje, tuo tarpu, linkę galbūt labiau

kreipti dėmesį į reitingus mokyklos ir gal tada, na, ne tiek svarbu, jų manymu, yra kultūrinis ugdymas. Bet, man atrodo, kad jeigu iš tikrųjų yra paruošta mokytojų komanda dirbti kartu ir ateina kultūros partneris su kokybiška veikla, su kokybišku projektu, tada mes išnaudojam tikrai pilnai tą projekto kultūrinį potencialą ir tiesiog, aš sakyčiau, mokiniai ne tik įgauna žinių per tą visą procesą, bet didžiausias poveikis, mes esam net tokį tyrimą darę šiek tiek, didžiausias poveikis iš tikrųjų vyksta per mokinių bendrąsias kompetencijas ir specialiąsias kompetencijas. Ir tada jie įgiję tų kompetencijų, jie jau kitaip mokosi. Jie kitaip dalyvauja mokymosi, ugdymo procese ir tai yra, man atrodo, labai svarbu. Tik mes apie tai dar nedaug kalbame.“

Apibendrinant, ilgalaikės kultūrinės ugdymo veiklos gali sukurti pridėtinę vertę tiek mokiniams (-ėms), tiek mokytojams (-ojoms):

Mokiniam (-ėms):

1. Padeda ugdyti bendrąsias kompetencijas

Ilgalaikės kultūrinės veiklos leidžia mokiniams (-ėms) išreikšti savo kūrybinį potencialą. Tai suteikia galimybę nuosekliai plėtoti meninius gebėjimus, mąstyti kūrybiškai ir išbandyti įvairius saviraiškos būdus. Kūrybiškumas yra svarbus ir akademiniam kontekste, nes jis ugdo problemų sprendimo įgūdžius, kritinį mąstymą. Integruojant mokomuosius dalykus per kūrybines praktikas, įgaunama ne tik žinių, bet ir ugdomos kompetencijos, tokios kaip kūrybiškumas, kultūrinė, pažinimo, pilietiškumo ir kt.

2. Skatina emocinę raidą ir padeda kurti socialinius ryšius

Kultūrinės veiklos dažnai susijusios su komandinio darbo, empatijos ir tarpusavio bendradarbiavimo ugdymu. Mokiniai (-ės) dalyvauja grupinėse veiklose, kurios gali stiprinti tarpusavio ryšius, skatinti bendradarbiauti, spręsti konfliktus ir gerbti vieni kitus.

3. Ugdomas kultūrinis sąmoningumas ir tolerancija

Dalyvavimas įvairiose kultūrinėse veiklose padeda mokiniams (-ėms) geriau suprasti skirtingas kultūras, tradicijas ir vertybes. Tai skatina toleranciją ir atvirumą įvairioms pasaulėžiūroms, ypač aktualu globaliame ir daugiakultūriame pasaulyje.

4. Skatinamas pasitikėjimas savimi

Mokiniai (-ės), dalyvaudami ilgalaikiuose kultūriniuose projektuose, dažnai įgyja pasitikėjimo savo gebėjimais, drąsiau ir laisviau reiškia savo nuomonę, nebijo suklysti, geba prisiimti atsakomybę už savo pasirinkimus.

5. Gali pagerinti akademinis rezultatus

Kultūrinės veiklos / kūrybiški metodai, tinkamai integruojami į mokymo(si) procesą, gali turėti teigiamą poveikį akademiniam pasiekimams. Kūrybiškos ir praktinės veiklos ugdo analitinį ir kritinį mąstymą, skatina aktyvesnį įsitraukimą, gebėjimą analizuoti sudėtingus dalykus. Mokiniai (-ės) geba sujungti skirtingus dalykus, sieti juos su realiu gyvenimu, spręsti problemas (patirtinis, kontekstinis mokymasis ir pan.).

Mokytojams (-joms):

1. Užtikrina nuolatinį profesinį tobulėjimą

Mokytojai (-ojos) gali patobulinti pamokų organizavimą, išmokti ir taikyti naujus metodus ir priemones, kaip įtraukti mokinius (-es) į veiklas, kaip efektyviai dirbti su grupėmis ir kaip išlaikyti mokinių motyvaciją pamokų metu.

2. Sudaro sąlygas glaudesniai bendradarbiavimui

Ilgalaikės kultūrinės veiklos dažnai reikalauja glaudaus bendradarbiavimo su kitais mokytojais (-omis), kultūros organizacijoms, kultūros srities praktikais (-ėmis). Tai suteikia galimybę mokytojams (-ojoms) plėtoti profesinius tikslus ir dalytis patirtimi su kolegomis (-ėmis). Planuojamas ilgalaikis bendradarbiavimas tiek su vietos, tiek su nacionalinio ar tarptautinio lygmens kultūros institucijomis ir iniciatyvomis, turinčiomis ilgalaikių kultūrinio ugdymo projektų įgyvendinimo patirtį (pvz.: muziejais, bibliotekomis, kultūros centrais, meno mokyklomis, nevyriausybinėmis organizacijomis ir kt.), tiek su individualiais kūrėjais (-omis), lemtų didesnę kokybinę pokytį, sprendžiant problemas mokyklose.

3. Stiprinamas mokytojo (-os) ir mokinio (-ės) ryšys

Kultūrinės veiklos dažnai leidžia mokytojui (-ai) geriau pažinti savo mokinius (-es), jų stipriąsias ir silpnąsias puses, o tai gali padėti kurti glaudesnę ir produktyvesnę santykį.

4. Sudaromos sąlygos įvairesniai ugdymo turiniui

Kultūrinės veiklos gali praturtinti mokymo(si) turinį, suteikdamos jam daugiau įvairovės ir kūrybiškumo. Taikant kūrybiškus metodus bet kurio dalyko pamokose, skatinamas mokinių smalsumas, įsitraukimas ir dėmesio koncentravimas. Mokymosi procesas – įdomesnis tiek mokiniui (-ei), tiek mokytojui (-ai).

Sėkmingam ir sistemingam kultūrinio ugdymo integravimui į formaliojo ugdymo praktikas reikalingas nuolatinis mokyklos bendruomenės dėmesys, bendradarbiavimas tarpusavyje ir su išorės partneriais iš kultūros srities. Čia pateikiamos kelios rekomendacijos, į ką svarbu atkreipti dėmesį planuojant ilgalaikes kultūrinio ugdymo veiklas:

- **Aiškūs tikslai ir uždaviniai:** svarbu aiškiai apsibrėžti kultūrinio ugdymo tikslus ir uždavinius mokykloje: ką norima pasiekti, kokios problemos bus

sprendžiamos ilgalaikėje perspektyvoje? Pavyzdžiui, kūrybiškumo ir kritinio mąstymo skatinimas, mokinių motyvacijos didinimas, lietuvių kalbos ir literatūros patikrinimų ar egzaminų rezultatų gerinimas ir pan. Ilgalaikės kultūrinio ugdymo praktikos leidžia sukurti tvarius ir iš anksto numatomus pokyčius.

- **Susitarimai:** planuojant kultūrinio ugdymo veiklas, siekite, kad tikslai, siekiami rodikliai, uždaviniai ir rezultatai būtų aiškūs tiek mokyklos administracijai, tiek mokytojams (-oms), tiek ir mokiniams (-ėms).
- **Kultūrinio ugdymo integracija į bendrojo ugdymo programas:** rekomenduojama kultūrinės veiklas / temas integruoti į įvairius mokomuosius dalykus ir mokykloje stiprinti kolegų (-ių) bendradarbiavimą tarpusavyje (pvz. integruotų pamokų ciklai, patyriminės veiklos, STEAM, įvairūs projektai ir pan.).
- **Partnerystės su kultūros organizacijomis, kultūros praktikai (-ėmis):** ilgalaikis bendradarbiavimas tiek su vietos kultūros bendruomene, tiek su kultūros atstovais (-ėmis) iš kitų miestų praplečia veiklų, žinių ir patirčių ribas tiek mokytojams (-ojms), tiek ir mokiniams (-ėms).
- **Mokyklos ir vietos bendruomenės įtraukimas:** organizuokite kultūrinius renginius, kuriuose dalyvautų tėvai, globėjai (-os), mokyklos alumnai (-ės) ir vietos bendruomenės nariai (-ės) – tai gali būti parodos, koncertai, kūrybinės dirbtuvės ar bendri projektai.

Renata Miškinienė – Anykščių Jono Biliūno gimnazijos medijų meno (filmų kūrimas) mokytoja metodininkė bei gimnazijos bibliotekininkė

„<...> Todėl, kad buvo laikas, kai aš labai intensyviai dirbdavau kviesdama moksleivius į kino klubą, pasakodavau, kas tai yra, ką mes galime patirti, dabar man to daryti nereikia. Todėl, kad patirtis yra tokia. Mes visą laiką surengiame Anykščių miesto šventės metu

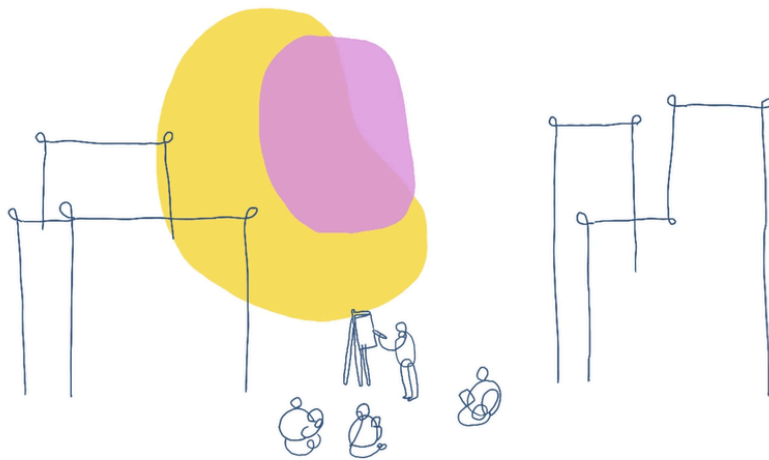
didžiulį kino vakarą kultūros centro salėje ir ta salė būna sausakimša ir pačių jaunų žmonių, bet ir tėvelių, ir kaimynų, ir vadybininkų kultūros, ir šiaip visuomenės atstovų. Ateina žiūrėti mokinių kino labai įvairių profesijų žmonės, kurie tiesiog sakė – „mes jau tapom jūsų kino klubo fanais, mes žinome, kad jūs atnešit labai įdomius projektus,

labai įdomų požiūrį.“ Ir kas man labai svarbi mintis yra tai, kad pagaliau jaunimas, kaip kūrėjai, yra pripažįstami suaugusių žmonių.“

- **Nuolatinis tobulėjimas ir patirties sklaida:** įgyvendinat kultūrinio ugdymo veiklas labai svarbus mokytojų kompetencijų tobulinimas kultūrinio ugdymo srityje ir dalinimasis gerosiomis praktikomis tarpusavyje. Kiekvieni mokymai, konferencija, seminarai ar kūrybinės dirbtuvės, kuriuose sudalyvausite, suteiks ne tik naujų patirčių, bet ir naujų bendradarbiavimo galimybių su įvairiausiomis organizacijomis, bendraminčiais (-ėmis), kurie (-ios) jau turi patirties įgyvendinant kultūrinio ugdymo veiklas.
- **Veiklų įvairovė ir galimybės:** pasidomėkite ir prisijunkite prie jau vykstančių kultūrinio ugdymo iniciatyvų Lietuvoje, stiprinkite ilgalaikį bendradarbiavimą su savo miesto, savivaldybės kultūros srities bendruomene, kurkite integruotą ugdymo turinį savo mokykloje, bendradarbiaujant su kolegomis (-ėmis). Siekite įvairias išvykas su mokiniais (-ėmis) už mokyklos ribų su ugdymo procesu, kad kultūrinės patirtys ilgainiui taptų nuoseklia mokymo(si) proceso dalimi.
- **Kultūros paveldo ir šiuolaikinio požiūrio derinimas:** į kultūrinio ugdymo veiklas įtraukite tiek tradicinius, tiek šiuolaikinius kultūros aspektus. Mokyklos gali organizuoti užsiėmimus, kuriuose mokiniai (-ės) mokytųsi apie tautinį paveldą ir kartu būtų skatinami kurti šiuolaikines kultūrinės išraiškas.
- **Kūrybiškumo skatinimas įveiklinant naujas technologijas:** pasitelkite šiuolaikines technologijas ir skaitmenines platformas, kad mokiniai (-ės) galėtų kurti, dalintis ir analizuoti kultūrinės formas, tokias kaip skaitmeninis menas, virtualūs turai, garso ar vaizdo kūrimas.
- **Grįžtamasis ryšys ir poveikio vertinimas:** rekomenduojama reguliariai vertinti įgyvendinamus projektus ir / ar veiklas, analizuoti mokinių ir pačių mokytojų atsiliepimus, fiksuoti grįžtamąjį ryšį, kad būtų galima vertinti veiklų poveikį mokymo(si) procesams.

Nesvarbu, ar imsitės visų žingsnių, ar išbandysite tik kelis, realiausiai įgyvendinamus konkrečiu atveju ar tiesiog lengviausius. Svarbu nuoširdžiai bandyti ir stebėti, kas veikia ir kuria prasmę jums ir jūsų bendruomenei.

Gintė Žulytė: „Aš gal kažkaip norėčiau pateikti rekomendaciją mokytojams. Man atrodo, kad siūlyčiau mokytojams pagalvoti, pirmiausia, apie save ir pagalvoti – kokia man galbūt kultūros, meno sritis artimiausia? Gal aš mėgstu šokį, gal muziką, gal tai teatras, o gal kinas, ir tada vaikščioti į konferencijas, jeigu tik turit laiko. Internete ieškoti išteklių, nes tikrai yra organizacijų, kurios siūlo būtent tokius projektus. Tada antras žingsnis – surasti kolegas, juos kažkaip angažuot į šią veiklą, susitarti su administracija, ir man atrodo, kad tikrai durys atsivers, ir, aišku, nebijoti eksperimentuoti.“

Ilgalaikių kultūrinio ugdymo projektų patirtys Lietuvoje

Lietuvos mokyklos įgyvendina įvairias ilgalaikes veiklas, dalyvauja įvairiuose kultūrinio ugdymo projektuose, kurių visų nėra galimybės pristatyti šiame dokumente. Šiose rekomendacijose suteikiama galimybė susipažinti su iniciatyva „Kultūrinės edukacijos intervencijos: patirtys ir patarimai“ (tai Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos, bendradarbiaujant su Kultūros bei Švietimo, mokslo ir sporto ministerijomis, įgyvendinamo nacionalinio projekto „Kultūrinės edukacijos sistemos modernizavimas“ sudėtinė dalis).

2021–2022 mokslo metais 40-yje bendrojo ugdymo mokyklų 10-yje Lietuvos apskričių, vykdant ilgalaikius kultūrinio ugdymo projektus, į formalųjį švietimą buvo integruoti kūrybiški ugdymo metodai ir formos, o projektams baigiantis – aprašytos įgytos patirtys ir pateiktos rekomendacijos švietimo ir kultūros sektorių atstovams (-ėms).

Projektams buvo siekiama lavinti mokinių kūrybiškumą ir kritinį mąstymą, padėti gilinti bendrojo ugdymo programos dalykų žinias, ugdyti XXI a. kompetencijas ir įgūdžius, kurie stiprina motyvaciją siekti išsikeltų tikslų, yra svarbūs gerovei, mokymuisi, bendrumo jausmui, aktyviam pilietiškumui, socialinei įtraukčiai. Projektai sujungė bendrojo ugdymo mokyklas bei įvairių sričių kultūros, kūrybos ir mokslo profesionalus (-es), švietimo ekspertus (-es) ir tyrėjus (-as).

Plačiau su projektais ir po projektų pateiktomis rekomendacijomis galima susipažinti [šioje apžvalgoje](#).

Žemiau pateikiamos kelios glaustos rekomendacijos iš šios apžvalgos:

- Rekomenduojama dar prieš prasidedant veikloms su projekte dalyvaujančiais kultūros praktikais (-ėmis), susitikti ir aptarti mokyklos lūkesčius dėl veiklų tikslo ir uždavinių, tvarkaraščio ir jo suderinimo su pamokomis, mokytojų įsitraukimo į veiklas ir technines mokyklos galimybes, taip užtikrinti sąlygas sklandžiam bendram darbui.
- Rekomenduojama glaudžiai bendradarbiauti su mokyklos administracija. Administracija turi būti suinteresuota ir palaikyti ilgalaikes kultūrinio ugdymo veiklas, sudaryti mokytojams (-oms) sąlygas dalyvauti.
- Rekomenduojama ilgalaikiuose kultūrinio ugdymo projektuose su kultūros srities praktikais (-ėmis) dalyvaujančioms mokykloms apsvarstyti siūlymą, kad su įvairiomis veiklomis atvykstantys kultūros praktikai (-ės) dirbtų su vienos klasės mokiniais (-ėmis), o ne su grupe, sudaryta iš kelių klasių moksleivių. Dirbant su viena klase lengviau derinti susitikimų grafiką, dirbdami su savo bendraklasiais (-ėmis) mokiniai (-ės) jaučiasi laisviau, nuosekliau palaiko ryšį ne pamokų metu, yra labiau įsitraukę į bendrą kūrybinį darbą.
- Rekomenduotume į veiklas įsitraukti klasės auklėtojas (-jus) arba mokytojus (-jas) iš dalyvaujančių moksleivių klasių. Taip kultūros praktikų (-ių) vedami užsiėmimai daug lengviau koreliuotų su įvairių dalykų pamokomis (pavyzdžiui, per lietuvių kalbos pamokas mokiniai (-ės) galėtų rašyti scenarijus pagal skaitomus kūrinis ir pan.), klasės auklėtojui (-ai) (ar klasę mokančiam ugdytojui (-ojai)) atsirastų papildoma galimybė stebėti jaunuolių patirtis, augimą bei stiprinti ryšį su klase per bendras veiklas, kūrybą.

- Skatinama ne tik dirbti įvairiose mokyklos erdvėse, bet ir patyrinėti artimiausią aplinką – kultūrinį miestą. Išsikėlus aktualiausias temas, iššūkius ar klausimus, mokyklos ir kultūrinės miesto erdvės yra puikus įrankis visa tai tyrinėti ir mokytis.
- Jei planuojamos baigiamosios mokinių darbų rezultatų peržiūros, rekomenduojama jas surengti ne mokyklos erdvėse, o kitoje miesto ar miestelio erdvėje (kino salėje, kultūros centre, bibliotekoje, muziejaus erdvėje ar pan). Į renginius rekomenduojama pakviesti platesnę miesto ar miestelio bendruomenę, mokyklos administraciją, projekte nedalyvavusius mokytojus (-jas) ir mokinius (-es). Baigiamieji renginiai turėtų būti šventė, užbaigianti įdomų ir prasmingą mokymo(si) procesą ir leidžianti pasidžiaugti puikiais jaunų žmonių kūrybos rezultatais.
- Veiksmingos patyriminės dienos mokytojams (-joms), kai „gyvai“ išbandomi įvairūs metodai. Taip pat veikia kolegų (-ių) lankymasis vienas kito integruotose pamokose ir tų pamokų aptarimas, dalijimasis idėjomis bei bendradarbiavimas su kitomis mokyklomis – dalijimasis patirtimi didina dalyvių motyvaciją, skatina tobulėti. Dėl to rekomenduojama mokyklose sukurti konstruktyvaus grįžtamojo ryšio tarp kolegų (-ių) kultūrą, skirti laiko mokytojų vidinei refleksijai.

Anykščių Jono Biliūno gimnazijos kino edukacijos patirtys

Renata Miškinienė: „Iš tikrųjų, vadovauju Jono Biliūno gimnazijos kino klubui jau tryliką metų, ir tryliką metų labai intensyviai dirbam su kino edukacija, ir šitoj srity mūsų pasirinkti projektai ir vykdomi projektai, jie turi tą ilgalaikio projekto statusą. <...> Mūsų gimnazijoje kino edukacijos patirčių ilgalaikiai

dalykai atvėrė naujas galimybes. Jei seniau mes turėdavome tik būrelį, užtat ir vadinu, žaisdavome kiną įvairiu laiku – po pamokų, kažkada tai tenais, savaitgaliais, kada mums širdis dainuodavo būti su kinu.

Tiesiog mokykla pamatė, kad mokinių susidomėjimas ir ta pridėtinė vertė tiesiog išauga. Taip atsirado kino pamokos. Ir vienuoliktose, dvyliktose klasėse iš pasirenkamųjų menų dalykų mes turime kino pamokas, ir štai mes turime fiksuotą laiką, kada mes labai nuosekliai dirbame su tuo, gilinamės į personažus, į charakterius, į situacijas, į įvairius dalykus, iš ko susideda kinas, ir nukeliamume iki kūrybinio proceso.“

Kino edukacijos ilgalaikio kultūrinio ugdymo veiklos projekto „Kinas – šimtas metų jaunystės“ / org. k. „Le Cinéma, cent ans de jeunesse“ Anykščių Jono Biliūno gimnazijoje patirtys. Projekto trukmė 9 mėnesiai.

Dabarties ugdymo sampratoje „raštingumo“ sąvoka ganėtinai pakitusi. Kompetencijomis grįstas ugdymas kompleksiskai ir integruotai skaitymo, rašymo, skaičiavimo gebėjimus papildo ir audiovizualinio raštingumo būtinybe. Ugdyti pasakojimo vaizdais / garsais kultūrą šiandien nepaprastai svarbu. Kino edukacijos veiklos ir patirtys teikia visokeriopą naudą. Šioje veikloje naudojami metodai – stebėjimo, kritinio mąstymo, kūrybiškumo, komandinės veiklos, sprendimų priėmimo – ugdo asmenybės brandą, skatina pasaulėžiūros augimą. Dalyvaujantys patiria, jog kūrybinio produkto kūrimas yra ilgalaikis, iššūkių kupinas ir kartu įtraukiantis procesas. Šis procesas yra unikali ir kupina atradimų patyriminio ugdymo(si) erdvė. Tam, jog sukurtum filmą, būtina tyrinėti aplinką, atpažinti savo / kitų jausmus bei išgyvenimus ir rasti jiems paveikiausius audiovizualinius perteikimo būdus – tai lėtosios edukacijos kokybinis tikslas. Ilgalaikis kultūrinis vyksmas padeda koncentruotis ir gilintis į temą, ieškant kūrybinei komandai priimtinausio sprendimo – taip gimsta įsitraukimas bei suinteresuotumas galutinio rezultato kokybe. Šioje veikloje kiekvieno komandos nario (-ės) nuomonė, įžvalga ar pasiūlymas reflektuojamas ir bendru sutarimu integruojamas, tad atsakomybės jausmas už filmą tampa organiškas ir neprimestas. Tokia kūrybinės komandos ugdymo(si) patirtis padeda kurti ilgalaikį jaunų žmonių ryšį, ugdyti socialinius gebėjimus bei vystyti empatiją.

Generuojant filmo idėjas atsispiriama nuo anksčiau įgytų kultūrinių patirčių, permąstomi ir kūrybiškai pritaikomi vaizdiniai, ieškoma dermės pasakojant

filmo istoriją, keliami diskusiniai klausimai bei siekiama apsibrėžti ribas.

Prisilietę ir patyrę filmo kūrimo procesą mokiniai (-ės) įgyja daugelį kompetencijų. Viena svarbiausių šio ugdymo(si) patirčių – mokiniai (-ės) realizuoja save komandinėje veikloje, atrasdami asmeninius gebėjimus, patirdami ir pritaikydami save optimaliausiai. Jauno žmogaus savivertė auga nepaisant akademinų mokymosi rezultatų.

Šiame procese slypi ir nemažai iššūkių: šią veiklą suderinti su formalioju ugdymu, suplanuoti ir paskirstyti laiką bei energijos sąnaudas, gebėti spręsti konfliktus, mokytis išreikšti savo nuomonę, gebėti išgirsti kitus ir t.t. Tad šioje ugdymo(si) veikloje labai svarbus mokytojo (-os) vaidmuo. Mokytojas (-a) tampa vedliu, gebančiu išgirsti, bet neprimetančiu savo nuomonės, o skatinančiu diskutuoti, argumentuoti ir pagrįsti, lygiaverčiu komandos nariu.

Filmo kūrimo etapai:

- 1 etapas – burti komandą, analizuoti temą, žiūrėti bei aptarti ištraukas, tyrinėti asmenines patirtis, priimti atsakomybes, vykdyti užduotis, generuoti idėjas, planuoti laiką ir veiklą, diskutuoti bei reflektuoti;
- 2 etapas – mokytis pritaikyti audiovizualinio raštingumo instrumentus, kino kalbos gramatikos elementus, susipažinti su autorių teisėmis, vykdyti praktikas, ieškoti tinkamų vietų;
- 3 etapas – įgyvendinti scenarijuje užfiksuotą vaizdo / garso istoriją, patirti filmavimo procesą, priimti „klaidas“ bei įveikti iššūkius, rasti sprendimus;
- 4 etapas – kurti filmą pasitelkus montažą bei naudoti postprodukcijos instrumentus;
- 5 etapas – kurti filmo komunikacinę strategiją, atstovauti filmui.

Renata Miškinienė: „Gal kalbėsiu iš tos savo patirties, tiesiog, kad ta kultūra jaunam žmogui taptų savastim, tai, man atrodo, pirmiausia, reikia atsigręžti į tą jauną žmogų ir tam mokytojui ar edukatoriui nebandyti primesti, bet dirbti su ta jaunų žmonių grupe, su jų požiūriu į tam tikrą temą ir pabandyti įsigilinti, kaip jie mato tą temą, kas jiems yra svarbu, ir po truputį su jais keliaujant, jų pasaulėžiūra ir apskritai tos kultūros suvokimas toje temoje vis

gilėja, gilėja, gilėja ir atsiranda labai labai gražūs tie įvaizdžiai, formos labai labai gražios, kuriomis jie patys mėgaujasi ir kaip dažnai paskui sako: „nemanėm, kad mes tai galim“. Jie atranda savyje tiek daug galių, kas, man atrodo, įgalinti jauną žmogų tikėti savo vertybiniu pasauliu kaip vertingu, būtinu tiesiog yra labai svarbūs dalykai. Tai tiesiog atsigręžti į jauną žmogų.“

Įgyvendinome 6 projektus skirtingomis kino edukacijos temomis:

2015–2016 m. m. – tema „Klimatas“, vaidybinis filmas „Tiltas“.

- <https://www.cinemacentansdejeunesse.org/en/resources/all-the-questions/climate/realisations.html>
- https://www.youtube.com/watch?v=ci_UZRI3Q2A

2016–2017 m. m. – tema „Žaidimas kine“, vaidybinis filmas „Kuo tu vardu?“.

- <https://www.cinemacentansdejeunesse.org/en/resources/all-the-questions/play/realisations.html>
- <https://www.youtube.com/watch?v=cgjTc2HXrKQ>

2020–2021 m. m. – tema „Pojūčiai“, vaidybinis filmas „Echo“.

- <https://www.cinemacentansdejeunesse.org/en/resources/all-the-questions/sensation/realisations.html>
- <https://www.youtube.com/watch?v=7rmo1QQXy04&t=4s>

2021–2022 m. m. – tema „Motyvas“, vaidybinis filmas „Kartu“.

- <https://www.cinemacentansdejeunesse.org/en/programme/ann%C3%A9e-2021-2022.html>
- <https://www.youtube.com/watch?v=gfXdfPYKLFk>

2022–2023 m. m. – tema „Centruota / decentruota“, vaidybinis filmas „Virpesys“.

- <https://www.cinemacentansdejeunesse.org/en/programme/year-2022-2023.html>
- <https://www.youtube.com/watch?v=R5W99bVnKcA>

2023–2024 m. m. – tema „Filmuoti kita. Dokumentikos gestas“, dokumentinis filmas „Dar pabūsiu“.

- <https://www.cinematicentansdejeunesse.org/en/programme/year-2023-2024.html>
- <https://www.youtube.com/watch?v=3xEvTZdO7i0>

Šiais 2024–2025 m. m. gilinamės į temą „Bendruomenė, grupė, individas“.

- <https://www.cinematicentansdejeunesse.org/en/programme/year-2024-2025.html#Participants>

Tarptautinio projekto puslapio nuoroda:

- <https://www.cinematicentansdejeunesse.org/en/programme/year-2024-2025.html>

Informaciją apie kino edukacijos patirtis Anykščių Jono Biliūno gimnazijoje parengė Renata Miškinienė

Į(si)kvėpimui integruotų veiklų idėjos

Matematika ir menas

- Tikslas: Integruoti matematiką ir meną, naudojant geometrijos principus, kuriant meninius kūrinius.
- Veiklos aprašymas:
 - Matematikos pamokose mokiniai (-ės) nagrinėja geometrines figūras, proporcijas, simetriją ir matematinius modelius, kurie dažnai naudojami meno kūriniuose.
 - Dailės pamokose mokiniai (-ės) kuria kūrinius, naudodami geometrines formas, pagal, pavyzdžiui, Kazio Varnelio darbus, M. C. Escher'io optines iliuzijas, abstraktųjį meną arba architektūros projektavimą, atsižvelgiant į matematinius principus.
- Rezultatas: Mokiniai (-ės) supranta, kaip matematika ir menas gali būti susiję ir kaip matematikos įgūdžiai padeda kurti vizualiai patrauklius kūrinius.

Literatūra ir teatras:

- Tikslas: Integruoti literatūrą ir teatrą, tyrinėjant, kaip literatūros kūriniai gali būti interpretuojami per scenos meną.
- Veiklos aprašymas:
 - Literatūros pamokoje mokiniai (-ės) skaito ir analizuoja klasikinį literatūrinį kūrinį (pvz., Sofoklio „Antigonė“, Williama Shakespeare'o „Hamletas“).
 - Teatro pamokoje mokiniai (-ės) rengia sceninę interpretaciją, kurdami dialogus, personažų vaidmenis ir scenos dekoracijas pagal kūrinio temas ir istoriją.
 - Kartu su mokytojais (-ojomis) aptaria, kaip literatūriniai elementai (personažai, konfliktai, simboliai) gali būti atskleisti per teatrą ir vaidybą.
- Rezultatas: Mokiniai (-ės) giliau įsitraukia į literatūros kūrinį, supranta jo struktūrą ir temas, kartu ugdydami sceninės raiškos įgūdžius.

Muzika ir istorija:

- Tikslas: Integruoti muziką ir istoriją, analizuojant, kaip įvairūs muzikiniai stiliai atsirado ir kokį vaidmenį jie atliko istoriniuose įvykiuose.
- Veiklos aprašymas:
 - Istorijos pamokoje mokiniai (-ės) nagrinėja tam tikrus istorinius laikotarpius (pvz., Baroko, Romantizmo, XX a. pradžia) ir svarbiausius istorinius įvykius, kurie formavo kultūrą ir muziką.
 - Muzikos pamokoje klauso šio laikotarpio muzikos, analizuoja kompozicijas ir aptaria, kaip muzika atspindi tuometinės visuomenės vertybes, kovas ar dvasinę būseną.
 - Taip pat galima organizuoti muzikinių kūrinų atlikimus, kur mokiniai (-ės) atlieka žymius kūrinius arba kuria kompozicijas pagal istorinius įvykius.
- Rezultatas: Mokiniai (-ės) geriau supranta muzikos ir istorijos sąsajas, išmoksta analizuoti, kaip muzika gali atspindėti istorinius ir socialinius procesus.

Gamtos mokslai ir kultūra:

- Tikslas: Integruoti aplinkosaugos ir kultūros temas, tyrinėjant, kaip kultūra veikia mūsų požiūrį į aplinką ir gamtos išteklius.
- Veiklos aprašymas:
 - Mokiniai (-ės) nagrinėja ekologinius klausimus, tokius kaip klimato kaita, atliekų perdirbimas, gamtos išsaugojimas. Analizuoja, kaip skirtingos kultūros per amžius traktavo gamtą, jos išteklius ir kaip tradicijos susijusios su gamtos apsauga (pvz., tradicijos ir ritualai, susiję su žemės ūkiu, aplinkos išsaugojimu).
 - Kūrybinėse dirbtuvėse mokiniai (-ės) kuria projektus, kurie jungia ekologines problemas ir kultūrinius aspektus – pvz., skulptūras iš perdirbtų medžiagų, menines parodas, kurias atkreipia dėmesį į gamtos apsaugą.
- Rezultatas: Mokiniai (-ės) ugdo kritinį mąstymą apie ekologines problemas ir sužino, kaip kultūra gali prisidėti prie aplinkosaugos sprendimų.

Pasidomėkite jau vykstančiomis iniciatyvomis mokiniams (-ėms) ir / ar mokytojams (-ojoms) Jūsų regione ir Lietuvoje, čia pateikiamos kelios

Meno avilys: www.menoavilys.org

Kūrybinės jungtys: www.kurybinesjungtys.lt

Keliaujančios architektūros dirbtuvės: www.keliaujanciosdirbtuves.lt

Kūrybingumo mokykla: <https://kurybingumomokykla.lt/>

MO muziejus: [Edukaciniai projektai su partneriais - MO](#)

Literatūros pažinimo programa vaikams ir paaugliams: [Kas yra vaikų žemė? | Vaikų žemė](#)

Naudingos nuorodos:

TŪM rekomendacijų leidinys. Nuoroda: [TUM-rekomendaciju-leidinys.pdf](#)

Bamford, A., 2006. The Wow Factor: Global Research Compendium on the Impact of the Arts in Education. Berlin: Waxmann Verlag.

Kultūrinės edukacijos poveikio vertinimas. Tyrimas atliktas Lietuvos kultūros tarybos ir Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos iniciatyva, 2021.

Nuoroda: <https://www.kulturostyrimai.lt/wp-content/uploads/2021/04/Kulturines-edukacijos-veiklu-poveikio-vertinimas.pdf>

Kultūrinės edukacijos intervencijos: patirtys ir patarimai. Parengė Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka.

Nuoroda: https://www.lnb.lt/media/public/documents/kulturines-edukacijos-intervencijos/A_patirtys_patarimai_metod_gaires/A_01_metod_gaires_patirtys_ir_patarimai_2022_LT.pdf

Kūrėjų vaidmuo sprendžiant ugdymo problemas mokyklose. Tyrimo ataskaita (2017). Asociacija „Kūrybinės jungtys“, Žinių ekonomikos forumas.

Nuoroda: [Kūrėjų-vaidmuo.pdf](#)

Mokymasis už klasės ribų. Praktinės rekomendacijos (2022).

Bendradarbiaujant su EDU Vilnius ir Vilniaus miesto savivaldybe šešiose Vilniaus mokyklose 2021–2022 mokslo metais įgyvendintos „Tyrinėjimo menas: mokomės bendruomenėje“ programos patirtimi parengtos praktinės rekomendacijos visiems, kurie domisi kūrybiniais ugdymo metodais ir kaip į įtraukaus ugdymo procesus įtraukti netradicines erdves.

Nuoroda: [Mokymasis-uz-klasės-ribų.-Praktinės-rekomendacijos-2022-Kūrybinės-jungtys.pdf](#) (kurybinesjungtys.lt)

Mokymasis miesto erdvėse. Strategijos (2023). Leidinys paremtas šešių Vilniaus mokyklų, kurios 2022–2023 metais dalyvavo programoje „Tyrinėjimo menas: mokomės bendruomenėje“, patirtimi. Programą įgyvendino asociacija „Kūrybinės jungtys“ drauge su EDU Vilnius.

Nuoroda: [Mokymasis-miesto-erdvесе-Strategijos-Kurybines-jungtys-2023.pdf](#) ([kurybinesjungtys.lt](#))

Metodų bazė pedagogams (-ėms), bibliotekininkams (-ėms) ir neformaliojo švietimo ugdytojams (-joms). Čia galima rasti medijų edukacijos projektų mokymo priemones: pamokų planus, vaizdo pamokas, kūrybines dirbtuves, kūrybinių projektų idėjas ir seminarų įrašus.

Nuoroda: [Meno Avilys | Edukacinių metodų bazė](#)

Valstybės pažinimo centras, pedagogams (-ėms) skirta [mokomoji medžiaga „Pamokos Valstybės pažinimo centre“](#).

Nuoroda: [Metodinė medžiaga mokytojams](#)

Metodinis leidinys „MOKYT(IS) MUZIEJUJE: DISTOPIJA AR REALYBĖ?“ skirtas visos Lietuvos mokytojams, kurie ieško įdomių, mokinių įtraukimą į mokymosi procesą padidinančių ir pagerinančių mokymo būdų.

Nuoroda: [mokytis_muziejuje_distopija_ar_realybe.pdf](#)

Konferencija „Kultūra + Švietimas“ (2024 m. birželio 15 d.).

Renginio nuoroda: [MOKytojo_paso_konferencija_2023](#)

Forumas „Sistemiško kultūrinio ugdymo Lietuvoje vizija“ (2024 m. gruodžio 4 d.).

Renginio nuoroda: [Forumas „Sistemiško kultūrinio ugdymo Lietuvoje vizija“ - YouTube](#)

„Kūrybingumo mokykla“ kartu su EDU Vilnius parengtas e. leidinys, kuriame išsamiai pristatomas fenomenais grįstas ugdymas (FGU) ir jo įgyvendinimas Vilniaus mokyklose 2023–2024 m. Tai pirma, pedagogams (-ėms) ir švietimo bendruomenei skirta, metodinė priemonė šia tema.

Nuoroda: <https://drive.google.com/file/d/1qUNKgx9gJtc7k-4bpVlBwHhvSyVVGyJV/view>

„TŪKSTANTMEČIO MOKYKLŲ“ PROGRAMA LYDERYSTĖ VEIKIANT

Klaustyti epizodo: „Emocinis saugumas – stiprios mokyklos bendruomenės pagrindas?“

Žemiau pateikiamos įžvalgos apie emocinio saugumo svarbą mokyklos bendruomenėje, jo poveikį mokinių, mokytojų ir vadovų gerovei, bei rekomendacijos, kaip stiprinti emocinį saugumą.

Tinklaidėje patirtimi dalijosi ir rekomendacijas parengė:

- **Monika Krikščikaitė** – psichologė, užsiimanti privačia praktika bei dirbanti ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.
- **Rasa Pakalniškienė** – Plungės r. Žemaitijos kadetų gimnazijos pavaduotoja.
- **Rita Patalavičienė** – TŪM lyderystės veikiant srities ekspertė, lektorė ir mentorė.

Pokalbį vedė ir moderavo **Viktorija Urbonaitė**.

Žemiau pateikiamos įžvalgos apie emocinio saugumo svarbą mokyklos bendruomenėje, jo poveikį mokinių, mokytojų ir vadovų gerovei, bei rekomendacijos, kaip stiprinti emocinį saugumą.

Emocinis saugumas yra kertinis stiprios mokyklos bendruomenės pamatas. Kai bendruomenė jaučiasi saugi, atsiranda erdvė nuoširdžiam bendradarbiavimui, ugdomas pasitikėjimas, mažinamos patyčios ir skatinamas kūrybiškumas. Emociškai saugi aplinka ne tik padeda pasiekti aukštesnių mokinių rezultatų, bet ir kuria mokyklą, kurioje visi ir visos – mokiniai (-ės), mokytojai (-ojos) ir vadovai (-ės) – veikia kaip vieninga komanda, siekianti bendrų tikslų ir asmeninio išsipildymo. Nuo čia prasideda tikros permainos ir tvari bendruomenės lyderystė.

Kai mokykloje yra emocinis saugumas:

- **Mokiniai (-ės) drąsiau mokosi, jų pasiekimai gerėja, nes nebijoma klaidų, o motyvacija kyla iš asmeninio pasitikėjimo ir įsitraukimo.**
- **Stiprėja mokinių ir mokytojų tarpusavio santykiai.**

- **Auga lankomumas, nes mokykla tampa vieta, kurioje saugu ir gera būti.**
- **Mokytojai (-ojos) tobulėja, bendradarbiauja, nes jaučiasi įvertinti ir palaikomi.**
- **Bendruomenė stiprėja, nes pasitikėjimas skatina aktyvesnį įsitraukimą ir bendradarbiavimą.**
- **Kūrybiškumas tampa norma, nes baimė suklysti mažėja, o eksperimentuoti – saugu.**

Tokie rezultatai nėra atsitiktiniai. Juos kuria ne tik programos, strategijos ar taisyklės – juos kuria emocinis mikroklimatas, kuriame kiekvienas (-a) jaučiasi matomas ir girdimas. Empatija ir emocinis saugumas nėra papildomas aspektas – tai esminė sėkmės sąlyga.

EMOCINIS SAUGUMAS IR ASMENINIS POJŪTIS

Emocinis saugumas – tai visapusiškas komforto pojūtis, lydymas vidinio stabilumo ir ramybės jausmo, jis glaudžiai susijęs su laisve reikšti savo mintis, realizuoti idėjas, daro įtaką pasitikėjimui savimi bei kitais. Be abejo, emocinio saugumo pamatas atsiranda vaikystėje – iš santykių su šeima, išgyvenimų už namų ribų (taip pat ir ugdymo įstaigose). Dėl šios priežasties kiekvienas (-a) turime skirtingą duotybę jaustis emociškai saugiu (-ia). Tačiau kad ir kokiomis sąlygomis formavosi mūsų pirminis emocinis saugumas, jį visada galima kurti bei stiprinti iš naujo – jau esant suaugusiojo amžiaus.

Kada atsiranda asmeninis emocinio saugumo pojūtis? Pirmiausia, kai pažįstu ir pripažįstu visas savo emocijas ir jausmus. Žinau, kaip jie juntami kūne, kaip siejasi su mintimis, kaip veikia mano pasirinkimus. Tam, kad galėčiau jaustis emociškai saugiai, turiu pasitikėti, kad emocijos ir jausmai yra svarbus informacijos šaltinis; turiu gebėti šią informaciją apdoroti; ir, kai įmanoma, ieškoti galimybių tą informaciją įgalinti, panaudoti (savo labui). Kitaip tariant, emocinis saugumas priklauso nuo mano gebėjimo išjausti ir išreikšti savo jausmus.

Savo jausmų pažinimas ypatingai svarbus siekiant pasirūpinti asmeniniu emociniu saugumu. Nėra kito būdo suprasti savo jausmų pasaulį, kaip užsiimti savirefleksija – t. y. galvoti apie savo emocijas, mintis bei veiksmus ir tai užfiksuoti (įžodinti). Šis procesas atneša reikšmingus, apčiuopiamus rezultatus tik tada, kai yra atliekamas dėmesingai ir reguliariai. Dėl to visada skatiname, rekomenduojame ir palaikome savirefleksiją kaip kasdienę savęs pažinimo ir saviugdą praktiką. Ji gali vykti individualiai, pavyzdžiui, kasdien pildant savo užrašus (gali būti laisvo dienoraščio tipo, gali būti ir konkretūs vedantys klausimai); dirbant su specialistu (-e) (psichologu (-e), psichoterapeutu (-e), koučeriu (-e)). Savirefleksija galima ir grupės formate – pavyzdžiui, reguliariai susibūriant į ratą – pasidalinti išgyvenimais, mintimis, tikslingai pasikalbėti.

Iš ko galiu suprasti, kad jaučiuosi emociškai saugiai savo darbo vietoje?

Kai nevengiu sprendimų, neįsitempiu dėl kasdienių įvykių, kurie galėtų sukelti emocines reakcijas man ar aplinkiniams.

Kai galiu laisvai veikti (darbinių užduočių rėmuose) – turiu idėjų, imuosi veiksmų ir palaikau jų tęstinumą.

Kai mano veikimas dažniau yra paremtas noru – bandyti, daryti, sužinoti, kurti (t. y. darau tai ne vien tik iš įsipareigojimo).

Kai žinau, kad mano darbo aplinkoje yra žmonių, kuriems galiu pasakyti, kaip jaučiuosi. Kai žinau ir jau esu patyręs, jog nenutiks nieko blogo, jei darbe kas nors pamatys mano emocijas.

Klausimas pamąstymui: kaip atrodytų rami mano darbo diena mokykloje? Kokią darbo dieną galėčiau pavadinti įtempta?

Išsamūs atsakymai į šiuos klausimus galėtų būti gera pradžia savo emocinio saugumo darbo vietoje tyrinėjimui.

Pratimas Nr.1: „Dienos momentai“

Šį pratimą visų pirma rekomenduojame atlikti tiems ir toms, kurie pastebi, jog dienai pasibaigus sunku atitrūkti nuo darbo – mintyse vis sukasi praėjusios, o gal ir būsimos darbo dienos elementai, pergalojamos nutikusios situacijos.

Reguliariai atliekant šį pratimą galima išmokti lengviau atsiriboti – ne tik fiziškai, bet ir mentaliai bei emociškai „uždaryti“ darbovietės duris. Taip pat šis pratimas gali tapti puikia savęs pastiprinimo, palaikymo ir tobulėjimo priemone.

Pratimo tikslas: skirti sąmoningo dėmesio pagrindinių ir, tikėtina, emociškai labiausiai reikšmingų, darbo dienos momentų analizei.

Galimas poveikis: sumažėjęs kasdienis ir perteklinis minčių apie darbą skaičius ir jo keliamos emocinės įtampos palengvinimas. Ilgalaikėje perspektyvoje – geresnis savo emocinės savijautos darbo vietoje supratimas, galimų trukdžių atpažinimas ir sprendimų paieška.

Svarbios detalės: pratimą atlikite kiekvienos darbo dienos pabaigoje, o siekiant pastebimų rezultatų, geriausia jį praktikuoti bent 2–3 mėnesius.

Pratimo eiga: kiekvienos darbo dienos pabaigoje, prieš išeinant namo, raštu atsakykite sau į tris klausimus:

1. Ką šiandien padariau gerai?
2. Kas man šiandien nepavyko?
3. Žinutė rytojui – kas man svarbu rytoj?

Kodėl būtent šie klausimai?

Pirmiausia, jie suteikia progą įvardyti, kas šiandien pavyko, kas sekasi gerai. Tai ypač svarbu, nes mūsų kultūroje labiau būdinga kritikuoti save, o ne pastebėti ir įvertinti savo stipriąsias puses. Sąmoningas dėmesys sėkmei padeda ugdyti pozityvesnį požiūrį į save ir savo darbą.

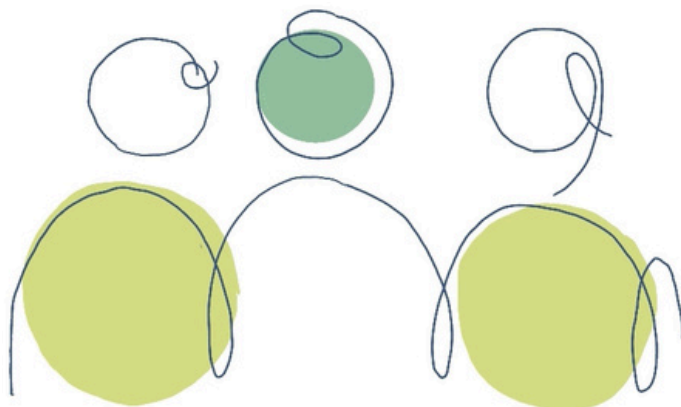
Antrasis klausimas – apie nepavykusius dalykus – iš pradžių gali atrodyti nemalonus, tačiau užrašius mintis, emocinis krūvis sumažėja. Vietoje ilgai besitęsiančio nerimo ar kaltės jausmo galima aiškiau pamatyti, kas įvyko, ir nustoti tai sukti mintyse visą vakarą ar naktį. Be to, gebėjimas matyti visą savo vaizdą – sėkmes ir nesėkmes, gebėjimus ir ribotumus – yra brandžios asmenybės bruožas. Tai padeda augti ir ugdyti emocinę tvirtybę.

„Žinutė rytojui“ suteikia aiškų akcentą kitai dienai. Galbūt jis padės išspręsti tai, kas šiandien nepavyko, arba, atvirkščiai, paskatins tęsti sėkmingą veiklą. O gal tiesiog taps priminimu palaikyti save emociškai ar pasistengti dėl geresnių santykių su kolegomis (-ėmis), ugdytiniais (-ėmis). Kad ir koks būtų atsakymas, jis padeda jausti kontrolę ir nesileisti užvaldomam emocijų.

Galbūt atrodo smulkmena, tačiau toks užrašų vedimo ritualas ir užrašų knygutės užvertimas – tai dar vienos simbolinės durys, leidžiančios „uždaryti“ darbo dieną. Tai aiški riba tarp darbo ir asmeninio gyvenimo, padedanti atsipalaiduoti.

Reguliariai atliekant šį pratimą, ilgainiui susikaupia vertinga savirefleksijos medžiaga. Peržiūredami savo įrašus, galime pastebėti pasikartojančius dėsningumus, suprasti, kas lemia gerą savijautą, sėkmingą darbą, bei atrasti būdus, kaip įveikti kliūtis.

Siūlome keletą pratimų, kurie gali padėti mokytojams (-ojoms) palaikyti ir stiprinti savo socialines emocišines kompetencijas.

Pratimas Nr.2: „3 K“

Užduoties tikslas yra laikas nuo laiko grįžti prie to, kas suteikia prasmę ir tikslą mokytojo (-os) darbui bei profesinei veiklai. Klausimai ir atsakymai padės išlaikyti užtikrintumą ir balansą, pasitikėjimą savimi ir emocišinę sveikatą tiek mokykloje, tiek grįžus namo.

Atsakykite sau į 3 esminius klausimus:

1. Kodėl aš esu mokytojas (-a)?
2. Koks / kokia aš esu mokytojas (-a)?
3. Ką aš darau kaip mokytojas (-a)?

Šį pratimą galima atlikti ir vienam, ir kartu su kolega (-e), taip pat tikslinių susirinkimų metu su visu kolektyvu.

Pratimas Nr. 3: Dėmesys ateities emocijai

Šį pratimą siūlome mokytojams (-ojoms) išbandyti asmeniškai, tai yra gebėjimas sutelkti dėmesį į emociją, kurią norite jausti. Pratimą siūlo garsi koučingo specialistė, psichologijos mokslų daktarė Marcia Reynolds savo knygoje „Koučingas – dėmesys žmogui, ne problemai“. Autorė siūlo mokytis pasirinkti, kaip norite jaustis, nes emocijų poveikis, kai jos sąmoningai pasirenkamos, yra didžiulis tiek mokytojui (-ai), tiek mokiniui (-ei), kuris / kuri susitiks su savo mokytoju (-a).

Kaip tą daryti?

Pirmiausia – atsipalaiduokite, atsiribokite nuo įprastinių minčių, dažnai vadinamų automatinėmis, kurios kyla prieš pradedant darbo dieną.

Tada pasirinkite vieną ar dvi emocijas, kurias šiandien norite jausti mokykloje, pamokoje, pokalbyje ar kitoje darbinėje veikloje.

Prieš pradėdami darbą ar veiklą, „įkvėpkite“ pasirinktų jausmų. Šias emocijas pamatykite parašytas ant popieriaus lapo, mokyklinės lentos, stendo ar kitos vietos darbo aplinkoje. Pagalvokite, kaip turėtų jaustis jūsų mokiniai (-ės) pasibaigus pamokai, o gal kolegos (-ės) po susirinkimo ar pokalbio.

Taigi, galite pasirinkti, kaip norite jaustis: taip formuojasi įprotis atsipalaiduoti, sutelkti ir išvalyti savo mintis.

Atsakykite sau į 3 esminius klausimus:

1. Kodėl aš esu mokytojas (-a)?
2. Koks / kokia aš esu mokytojas (-a)?
3. Ką aš darau kaip mokytojas (-a)?

Šį pratimą galima atlikti ir vienam, ir kartu su kolega (-e), taip pat tikslinių susirinkimų metu su visu kolektyvu.

EMOCINIS SAUGUMAS IR DRĄSA

Drąsa dalintis savo mintimis, jausmais, net ir nesaugumu gali būti pirmas žingsnis kuriant emociškai saugią aplinką tiek sau, tiek kolegoms (-ėms). Tik, atrodo, lieka paslaptis, kas atsiranda pirmiau – emocinis saugumas, kuris suteikia pagrindą drąsiai veikti, ar drąsa, kuri padeda tą saugumą sukurti?

Drąsa gali tapti vienu kertinių emocinio saugumo elementų, nes būtent ji leidžia imtis pokyčių – išsakant abejones, konfrontuojant, pripažįstant klaidas. Drąsiai bandydami ginti savo vertybes, rūpintis psichologiniais poreikiais stipriname savo asmeninį emocinį saugumą. Drąsos tikrai prireikia ir kuriant sąmoningumu bei pagarba grįstą bendravimą.

Ne mažiau svarbi yra drąsa jausti. Kai leidžiame sau patirti emocijas be slopinimo ar nuvertinimo, lengviau priimame ir kitų žmonių jausmus. Tai ypač aktualu mokyklos aplinkoje, kur bendravimas su kolegomis (-ėmis) ir mokiniais (-ėmis) yra emociškai intensyvus.

Galiausiai, emocinis saugumas reikalauja ir drąsos būti savimi – nebijoti išsakyti savo nuomonės, tačiau kartu prisiimti atsakomybę už galimas to pasekmes kitiems, jų savijautai ir saugumo pojūčiui.

Drąsaus savęs pažinimo ir atskleidimo procese natūraliai gali pasikeisti lūkesčiai aplinkai. Kai geriau suprantame ir pažįstame įvairias savo puses, kai priimame visus galimus jausmus, tampame atviresni bei supratingesni kitų žmonių išgyvenimams, reakcijoms, asmenybės savybėms. Taip mažėja

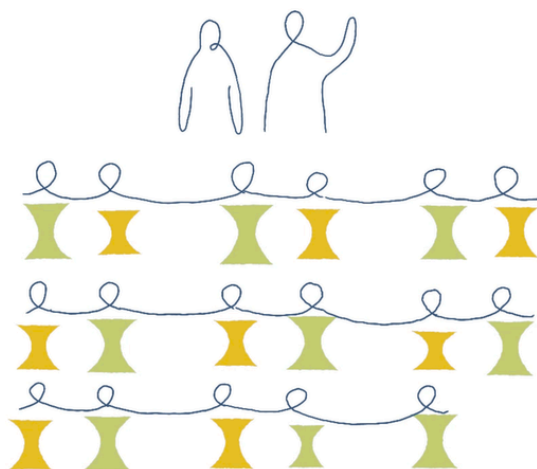
nerealūs lūkesčiai – tiek sau, tiek kolegoms (-ėms), – sumažėja nusivylimas, „principiniai“ konfliktai, galime kurti labiau palaikančią darbo aplinką.

Kai jaučiuosi saugus (-i) – galiu būti drąsus (-i). O kai esu drąsus (-i) – galiu kurti didesnę saugumą sau ir esantiems šalia.

VADOVO (-ĖS) VAIDMUO KURIANT EMOCINIŲ SAUGUMĄ

Emocinis klimatas prasideda nuo lyderystės. Tačiau vadovas (-ė) nustato toną – ne tik žodžiais, bet ir kasdieniais sprendimais, reakcijomis, bendravimu su mokytojais (-ojomis) ir mokiniais (-ėmis). Vadovo (-ės) empatija, gebėjimas kurti pasitikėjimą, rodyti pavyzdį tampa tuo, kas formuoja visos mokyklos kultūrą.

Jei vadovas (-ė) skatina atvirumą ir palaikymą, mokytojai (-os) jaučiasi saugiai, gali augti ir kurti. Jei vadovas (-ė) rodo pasitikėjimą, mokytojai (-os) ir mokiniai (-ės) išdrįsta būti kūrybiški. Jei vadovas (-ė) kuria aplinką, kur klaidos yra mokymosi dalis, visa bendruomenė tampa drąsesnė ir stipresnė.

Pagalvokite:

- Kokį klimatą kuriate savo mokykloje?
- Kokią emocinę aplinką formuoja jūsų sprendimai, elgesys ir komunikacija?
- Ar tai veda prie tų rezultatų, kurių siekiame?

Vienas iš pagrindinių raktų į sėkmingą bendravimą tiek asmeniniuose, tiek profesiniuose santykiuose yra pokalbis.

Visi žmonės turi įgimtą poreikį būti pastebėti ir įvertinti. Kai pokalbio metu rodote dėmesį, žmogus jaučiasi matomas ir suprastas, o tai stiprina jo pasitikėjimą savimi. Jei žmogus jaučia, kad jis jums nesvarbus, jis gali jausti ignoravimą ar abejingumą, o tai gali sukelti nusivylimą ar net konfliktą.

Parodant, kad žmogus jums rūpi, sukuriama saugi erdvė, kurioje jis (ji) gali jaustis atviras ir atsipalaidavęs. Tai skatina pasitikėjimą ir gerina santykius. Netgi formalūs pokalbiai (darbiniai ar oficialūs) tampa produktyvesni, kai pašnekovas (-ė) jaučia, kad jo nuomonė ir indėlis yra vertingi.

Kai žmogus jaučia jūsų dėmesį, smegenyse išsiskiria oksitocinas („ryšio hormonas“), kuris stiprina emocinį ryšį ir gerina nuotaiką. Tai leidžia pokalbiui vykti lengviau, mažina įtampą ir sukuria malonesnę patirtį abiem pusėms.

Kai pašnekovas (-ė) jaučia, kad jis jums rūpi, dažniau dalijasi mintimis, jausmais ir idėjomis.

Atvirumas leidžia išspręsti problemas greičiau, geriau suprasti vienas kitą ir kartu siekti tikslų.

Kaip tai parodyti pokalbio metu?

- Skirkite pašnekovui (-ei) visą savo dėmesį: išjunkite trukdžius (pvz., telefoną, pranešimų garsinį bei vaizdinį signalus), palaikykite akių kontaktą.
- Užduokite klausimus, rodančius, kad jums įdomios jo ar jos mintys ir jausmai.
- Parodykite aktyvų klausymą: pritariamai linktelėkite, užduokite papildomus klausimus, įsiterpkite su „Taip, suprantu“, „Tai įdomu“.
- Pasakykite, ką vertinate jo ar jos elgesyje ar idėjose, pvz.: „Aš tikrai vertinu tavo požiūrį į šį klausimą.“

Emocinis saugumas organizacijoje negali egzistuoti be aiškiai nustatytų ribų, pagarbos ir konstruktyvaus grįžtamojo ryšio. Vadovo (-ės) gebėjimas reguliuoti emocijas ir sukurti aiškia, atvirą komunikaciją yra esminis veiksnys. Kai vadovas (-ė) demonstruoja ramybę net sudėtinguose pokalbiuose, rodo teigiamas intencijas ir pripažįsta darbuotojų pastangas, jis (ji) formuoja

kultūrą, kurioje žmonės jaučiasi saugūs augti, eksperimentuoti ir siekti bendrų tikslų.

Tam labai tinka pasitelkti ugdomojo vadovavimo stilių, kuris padeda gerinti darbuotojų veiklą, bendravimą ir bendradarbiavimą organizacijoje. Tai ne direktyvus vadovavimo būdas, jis priešingas autoritariniam vadovo (-ės) elgesiui. Ugdomasis vadovavimas yra palaikantis ir auginantis darbuotojus (-as), taikant koučingo metodą. Koučingas yra taikomas tokiose situacijose, kai vadovas (-ė) skatina darbuotoją įsitraukti į problemų sprendimą, dalyvauti priimant sprendimus, imtis iniciatyvos atliekant įvairias užduotis per kurių atlikimą asmuo atskleidžia savo potencialą ir jaučiasi reikalingas.

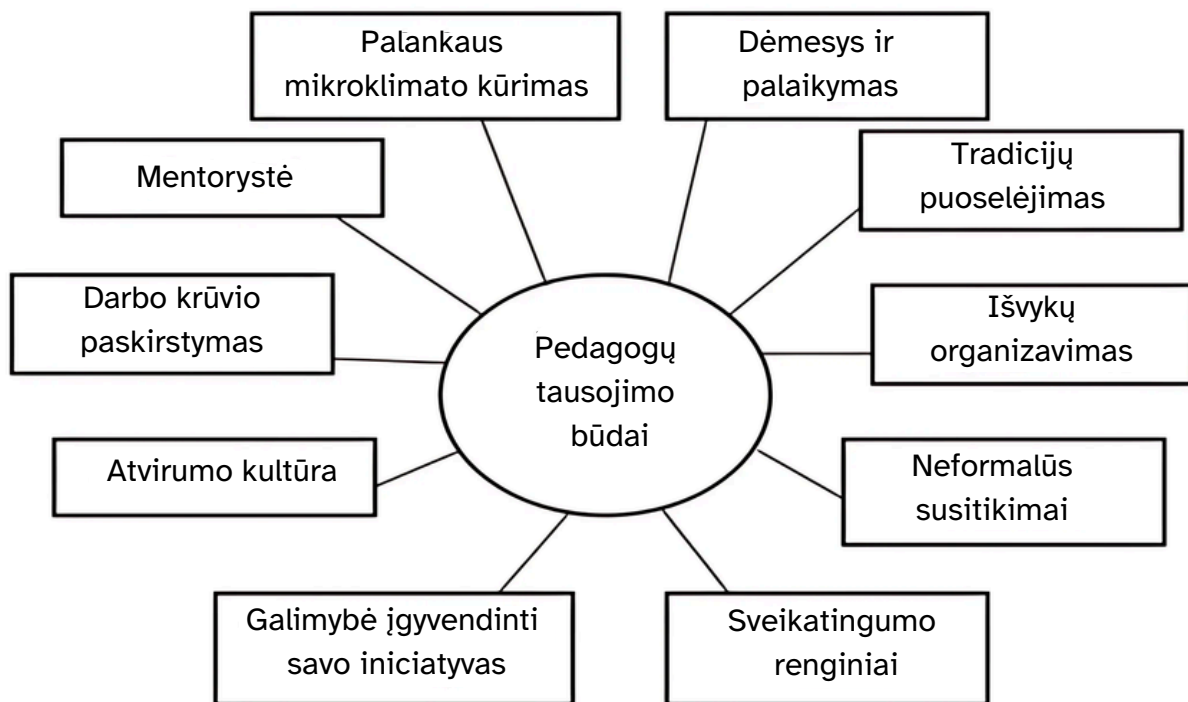
Koučingo kultūra grįstoje organizacijoje vadovai (-ės) ir darbuotojai (-os) teikia pagalbą ir paramą, dirba bendradarbiaudami, buria komandas, kai kryptingai pasirenkamos įstaigos veiklos ir įgyvendinami tikslai. Kuriama saugi, pagarba ir pasitikėjimu grįsta organizacijos aplinka, kurioje vyrauja bendradarbiavimas ir kolegialumas, geras mikroklimatas užtikrina pačios organizacijos sėkmingą veiklą.

Ugdomasis vadovavimas skatina darbuotojų augimą ir įsitraukimą, kurdamas pasitikėjimu ir pagarba grįstą organizacijos aplinką. Koučingo metodas vadovui (-ei) padeda ne tik efektyviau deleguoti užduotis, bet ir skatinti darbuotojų savarankiškumą bei iniciatyvumą. Tokia kultūra prisideda prie emocinio saugumo stiprinimo, nes darbuotojai (-os) jaučiasi girdimi, vertinami ir skatinami tobulėti ne per spaudimą ar kontrolę, o per palaikymą ir grįžtamąjį ryšį.

ORGANIZACIJOS KULTŪRA KURIANTI EMOCINIŲ SAUGUMĄ

Emocinis saugumas organizacijoje – tai ne statiška būseną, o nuolatinis procesas, kurį reikia kryptingai puoselėti. Jis neatsiranda savaime, nes žmonių santykiai, bendravimas ir organizacijos kultūra nuolat kinta. Jei emocinis saugumas nėra sąmoningai prižiūrimas, jis gali lengvai susilpnėti – užtenka kelių neišspręstų konfliktų, neaiškių lūkesčių ar nepakankamo grįžtamojo ryšio.

Mokyklų vadovai (-ės), siekdami sukurti emociškai saugią aplinką, gali įvairiais būdais tausoti mokytojų fizinę ir emocinę sveikatą:

Abramonienė, V., & Pakalniškienė, R. (2024)

Gera mokytojų savijauta mokykloje priklauso nuo palankaus mikroklimato kūrimo. Pedagogams (-ėms) svarbu emocinė sveikata, saugumas, galimybė dalyvauti įvairiose veiklose neįsijaučiant spaudimo, kai yra pasirinkimo laisvė. Svarbus darnaus kolektyvo kūrimas, kuriame puoselėjama atvirumo kultūra, pasitikėjimu ir pagarba grindžiami santykiai. Siekdami užtikrinti palankų mikroklimatą vadovai (-ės) stengiasi pažinti kolektyvą, įžvelgti emocinę būseną, įsiklausyti, pastebėti, kaip žmonės jaučiasi, parodyti rūpestį. Pedagogai (-ės) sutinka, kad vienas iš būdų užtikrinti gerą savijautą yra dėmesys ir palaikymas, iš klausymas esant sunkumams ar konfliktinėms situacijoms.

Įsivaizduokite komandą, kurioje nėra tarpusavio pasitikėjimo, abipusio priėmimo, vyrauja kritiškumas ir psichologinio saugumo stoka. Tokioje kultūroje komanda neįsitraukia į atvirus pokalbius darbe aktualiais klausimais, tikri pokalbiai vyksta už susirinkimo durų, su savais patikėtiniais.

Viešoje erdvėje (pvz., bendrame susirinkime) daugeliu klausimų komandos nariai (-ės) užima pasyvią poziciją ir nepatiria nuoširdaus įsitraukimo. Veikdami nemotyvuotai, visi generuoja vidutinį rezultatą, vienas kitą kaltina ir t. t. Koks galimas sprendimas? Organizuojame komandai pramogą, kad suartėtų. Jei kaip problemą identifikuojame, kad vieni kitus per mažai pažįstame, tuomet peršasi greitas sprendimas – skirkime laiko pabūti kartu ir suartėkime. Kartais tai gali būti trūkstama „nata“. Tačiau jei vis pabūname kartu, o situacija nesikeičia? Atsiduriame situacijoje, kad daugiau veiksmo nereiškia progreso. Tai ženklas, kad nesprenžiamo pagrindinio iššūkio arba nepripažįstame jo, sprenžiamo ne tai, kas yra esminga. Kartais apibrėžti esminę problemą sutrukdo tai, kad ją sunku pripažinti. Neužtenka tik atpažinti, reikia ir pripažinti.

Organizacijos, įskaitant švietimo įstaigas, dažnai atpažįsta problemas ar iššūkius, tačiau tai dar nereiškia, kad jos yra pripažįstamos kultūros lygmeniu. Atpažinti – tai pamatyti, tačiau pripažinti – tai imtis atsakomybės. Šis skirtumas lemia, ar iššūkis taps proga augti, ar liks užslėptu trukdžiu.

Empatiją naudojančios organizacijos – tokios, kurios remiasi socialinio-emocinio ugdymo principais – rodo, kad pripažinimas yra būtina sąlyga bet kokiai kultūrą keičiančiai iniciatyvai. Pavyzdžiui, mokyklose, kurios skiria dėmesį empatijai, ne tik atpažįstami konfliktai ar vaikų emocinės problemos, jos taip pat įtraukiamos į kolektyvinius veiksmus – per diskusijas, bendrus sprendimus ar ilgalaikius ugdymo pokyčius.

Kodėl pripažinimas toks svarbus?

1. Pripažinimas sukuria erdvę veiksmams. Organizacijos, kurios pripažįsta iššūkius, skatina darbuotojus (-as), mokytojus (-as) ar mokinius (-es) aktyviai ieškoti sprendimų, nes jie jaučia palaikymą ir įsitraukimą.
2. Atvirumas formuoja pasitikėjimą. Pripažindama problemas, organizacija parodo, kad nevengia atsakomybės, o tai skatina pasitikėjimą vadovais (-ėmis) ir kolegomis (-ėmis).
3. Nuo atpažinimo iki sisteminių pokyčių. Kultūros lygmeniu vien tik pastebėti problemas nepakanka – būtina integruoti veiksmus į organizacijos strategijas ir kasdienę praktiką.

emociškai stiprūs. Vadovų (-ių) ir bendruomenės narių lyderystė, savirefleksijos praktikos ir empatijos skatinimas prisideda prie ilgalaikių teigiamų pokyčių, kurie gerina tiek individualią gerovę, tiek bendrą organizacijos kultūrą.

Žinoti nepakanka, reikia ir daryti. Kviečiame išbandyti ir patirti tiek atpažinimo, tiek pripažinimo jausmus bei imtis reikiamų veiksmų identifikuotoms problemoms spręsti.

Literatūros sąrašas:

Avižinis, P., & Daunienė, E. (2024) Paliekant ego lyderystę. Vaga.

Reynolds, M. (2023) Koučingas – dėmesys žmogui, ne problemai. Big Book Talk.

Jensen, E. (2001) Tobulas mokymas. AB OVO.

Abramonienė, V., & Pakalniškienė, R. (2024) Tvarios lyderystės raiška švietimo organizacijose taikant ugdomąjį vadovavimą (magistro baigiamasis darbas). ISM Vadybos ir ekonomikos universitetas.

Rekomenduojamas literatūros sąrašas:

Rosenberg, M. B. (2024) Nesmurtinis bendravimas. Gyvenimo kalba. Meilės kelias.

„TŪKSTANTMEČIO MOKYKLŲ“ PROGRAMA

STEAM UGDYMAS

Klausytis epizodo: „STEAM metodas. Atsakymas mokymo ir mokymosi iššūkiams?“

Šioje tinklalaidėje aptarėme STEAM metodo reikšmę ir jo poveikį mokykloms, dalyvaujančioms „Tūkstantmečio mokyklų“ programoje. Diskusijos metu išryškėjo, kaip STEAM metodas praktikoje padeda ugdyti naujas kompetencijas bei kokią svarbą turi mokytojų profesinio tobulėjimo poreikis. Taip pat aptarėme, kaip STEAM metodas gali būti pritaikytas dirbant su specialiuųjų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais.

Tinklalaidėje patirtimi dalijosi:

- **Jolita Morkūnaitė** – Kaišiadorių Algirdo Brazausko mokyklos direktorė
- **Ingrida Donielienė** – Šiaulių Ragainės progimnazijos ugdymo skyriaus vedėja ir inžinerijos mokytoja
- **Gabrielė Bumbulytė-Žukevičienė** – doktorantė, jaunesnioji mokslo darbuotoja Gamtos tyrimų centre

Pokalbį moderavo **Viktorija Urbonaitė**

Tinklaidėje patirtimi dalijosi bei rekomendacijas parengė:

- **Dr. Lina Abromaitienė** - TŪM STEAM ugdymo ekspertė

ĮŽANGA

XXI a. mokiniai patiria nuolatinės technologijų revoliucijas, kurios daro didelę įtaką jų mokymuisi, žinių suvokimui ir perdavimui. Tradicinės pamokos dažnai tampa neįtraukios ir neskatina aktyvumo. Mokiniai susiduria su iššūkiais – sunku išlaikyti dėmesį, kritiškai analizuoti teorijas ir efektyviai tvarkytis su dideliu informacijos srautu, ypač tikslųjų mokslų srityje.

Vis platesnė mokyklų bendruomenė bei mokytojai ieško būdų, kaip atnaujinti tradicines mokymo strategijas pereinant prie tyrimais ir projektine veikla grįsto mokymosi. Dėl to gamtos mokslai, technologijos, inžinerija ir

matematika vis dažniau integruojami į nuoseklias praktines patirtis, o STEAM metodologija skatina mokinių iniciatyvumą. Tai ne tik praturtina ugdymo turinį, bet ir prisideda prie geresnių mokymosi rezultatų.

„Tūkstantmečio mokyklų“ programoje dalyvaujančios mokyklos aktyviai prisideda prie mokinių pasiekimų gerinimo ir stiprina STEAM ugdymą. Viena iš svarbiausių šio projekto sričių yra STEAM ugdymas, kurio tikslas – įgyvendinant bendrųjų programų turinį pagyvinti ir aktualizuoti ugdymo procesą, suteikiant mokiniams galimybę patirti, kurti ir praktiškai pritaikyti įgytas žinias.

STEAM METODO ESMĖ IR AKTUALUMAS

Pasak Ingridos Donielienės, STEAM metodas iš esmės yra filosofija – remiasi praktiniu mokymusi, kur mokiniai ne tik įsisavina teorines žinias, bet ir įgyja realių įgūdžių tiesiogiai dalyvaudami eksperimentuose, tyrimuose bei projektinėje veikloje. Praktinę mokymosi svarbą veikloje išvelegė ir Gabrielė Bumbulytė-Žukevičienė, kalbėjusi apie mokymosi galimybę „patyrinėti“ mokomąjį turinį, kurio metu aktyviai ieškoma atsakymų, sprendžiamos realios problemos ir kuriami nauji sprendimai. Taip mokiniai ne tik įgauna žinių, bet ir ugdo kritinio mąstymo bei kūrybiškumo gebėjimus, kurie būtini siekiant sėkmingai prisitaikyti prie nuolat kintančios technologinės ir socialinės aplinkos.

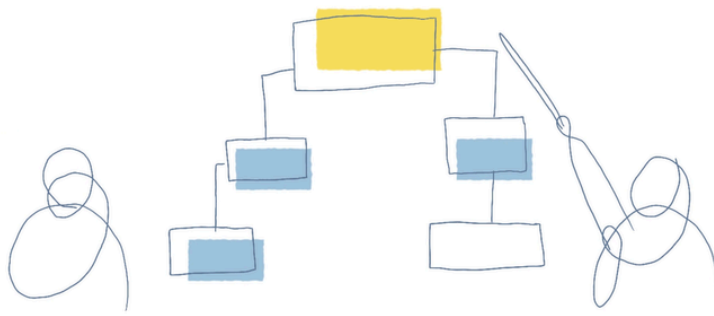
Praktinis mokymasis STEAM ugdyme skatina mokinius aktyviai dalyvauti veikloje, kai jie patys atranda, eksperimentuoja ir analizuoja. Pavyzdžiui, atliekant praktinius eksperimentus gamtos moksluose arba dirbant su technologijomis bei inžinerijos projektais, mokiniai ne tik susiduria su realiomis problemomis, bet ir mokosi bendradarbiauti, priimti sprendimus bei dalintis savo patirtimi su kitais. Tai labai prisideda prie giluminio supratimo, nes žinios įsimenamos per patirtį ir emocinį įsitraukimą, ne tik per pasyvų informacijos perdavimą, kalbėjo dr. Lina Abromaitienė.

Jolita Morkūnaitė džiaugėsi, kad „Tūkstantmečio mokyklų“ programa leidžia atnaujinti mokyklos infrastruktūrą, padeda greičiau ir efektyviau įgyvendinti STEAM veiklas. Akcentavo, kad STEAM ugdymas nėra vien tik gamtos mokslai ar technologijos – jis apima ir meninius bei socialinius aspektus,

skatindamas mokinių vaizduotę ir inovatyvų mąstymą. Diskusijos dalyvės sutarė, kad siekiant plėsti XXI a. kompetencijas, labai svarbu ugdyti mokinių savarankiškumą, kritinį mąstymą ir gebėjimą spręsti problemas.

Norint tinkamai taikyti [STEAM metodo](#) ugdymą, svarbu atliepti penkis principus:

- Dalyko turinio integracija – STEAM metodas turi sujungti įvairias disciplinas (gamtos mokslus, technologijas, inžineriją, meną ir matematiką) į vieną prasmingą mokymosi procesą.
- Į problemą orientuotas mokymas – skatina mokinius spręsti realias problemas, ieškoti atsakymų ir kurti naujus sprendimus.
- Tyrimais grįstas mokymas – mokymosi procesas grindžiamas tyrinėjimu ir eksperimentavimu, kai mokiniai patys ieško atsakymų per stebėjimus, bandymus ir analizę.
- Dizainu grįstas mokymasis – šis principas skatina mokinius kurti, konstruoti ir projektuoti naujus dalykus – tai gali būti tiek inžineriniai sprendimai, tiek meniniai projektai.
- Bendradarbiavimu grįstas mokymasis – STEAM metodas skatina komandinius projektus, kuriuose mokiniai dirba kartu, dalijasi idėjomis ir sprendžia iškilusias problemas.

MOKYTOJŲ KOMPETENCIJOS IR BENDRADARBIAVIMO KULTŪRA

Mokytojų kompetencijų tobulinimas ir bendradarbiavimo kultūros stiprinimas yra vieni svarbiausių veiksnių norint sėkmingai įgyvendinti STEAM metodą. Kadangi STEAM ugdymas apima įvairių sričių žinias ir tarpdisciplininius projektus, mokytojams tenka ne tik perteikti informaciją, bet ir ugdyti mokinių

kritinį mąstymą, kūrybiškumą bei gebėjimą bendradarbiauti. Todėl mokytojai patys turi nuolat mokytis, dalyvauti mokymuose, dalintis gerąja patirtimi ir dirbti komandose su kitų sričių specialistais.

Dr. Lina Abromaitienė pabrėžė, kad STEAM mokymo sėkmė priklauso nuo mokytojo gebėjimo veikti kaip fasilitatorius kuris skatina mokinių smalsumą ir tyrinėjimo kompetenciją. Šiuolaikinis mokytojas ne tik perteikia žinias, bet ir padeda mokiniams ieškoti atsakymų, eksperimentuoti bei taikyti teorines žinias praktiškai. Jolita Morkūnaitė išskyrė, kad STEAM metodas iš mokytojų dažnai reikalauja peržiūrėti tradicines pamokų vedimo strategijas, orientotis ne tik į turinio perteikimą, bet ir į mokinių praktinės patirties organizavimą. Tai reiškia, kad mokytojai turi būti pasirengę dirbti su naujausiomis technologijomis, taikyti projektinius metodus ir bendradarbiauti su įvairių sričių specialistais. Taip pat tinklalaidėje kalbėta, kad STEAM ugdymas reikalauja mokytojų atvirumo pokyčiams ir nuolatinio profesinio tobulėjimo. Siekiant užtikrinti kokybišką mokytojų mokymąsi, svarbu organizuoti nuolatinius mokymus, seminarus ir mentorystės programas, kurios skatintų mokytojus taikyti inovatyvias praktikas savo darbe.

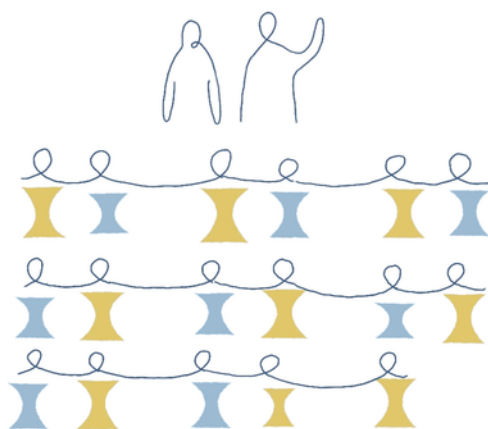
Gabrielė Bumbulytė-Žukevičienė kalbėjo, kad tarpmokykliniai mainai, seminarai ir mokytojo mentorystė yra pagrindiniai veiksniai, leidžiantys STEAM metodologijai tapti efektyvia. Bendradarbiavimas tarp mokytojų ir aukštojo mokslo ugdymo įstaigų suteikia galimybę keistis patirtimi, diskutuoti apie geriausias praktikas ir kartu ieškoti naujų ugdymo metodų. Ingrida Donielienė akcentavo, kad dalijimasis sėkmės pavyzdžiais ir gerosios praktikos skatinimas padeda greičiau perimti STEAM ugdymo modelį. Vienas iš būdų skatinti bendradarbiavimą yra tarpdalykiniai projektai, kuriuose skirtingų sričių mokytojai dirba kartu, kurdami mokiniams integruotus mokymosi scenarijus.

Tinklalaidėje kalbėta apie tai, kad STEAM ugdymui svarbu kurti bendradarbiavimo tinklus tiek šalies, tiek tarptautiniu mastu. Dalijimasis metodinėmis priemonėmis – pavyzdžiui, „Tūkstantmečio mokyklų“ programos [Druskininkų savivaldybės](#) patirtis dalijantis sukurtais STEAM veiklų planais – gali tapti reikšmingu žingsniu siekiant tobulinti ugdymo

procesą. Siekiant aukštesnės ugdymo kokybės, būtina organizuoti dažnesnius tinklaveikos renginius, skatinti inovacijų diegimą bei stiprinti bendradarbiavimą su universitetais ir verslo sektorium.

STEAM UGDYMO VERTINIMO KRITERIJAI

STEAM ugdymas skatina kompleksinius mokinių įgūdžius, tačiau jų vertinimas yra iššūkis, reikalaujantis sisteminio požiūrio. Svarbu aiškiai nustatyti mokymosi tikslus, kurie atliepia įvairias kompetencijas – kūrybiškumą, kritinį mąstymą, problemų sprendimą ir bendradarbiavimą. Vertinant STEAM ugdymą būtina kurti prasmingas mokymo situacijas, kurios mokiniams leistų parodyti įgytas žinias ir gebėjimus. Sistemingas duomenų fiksavimas padeda stebėti pažangą ir užtikrinti grįžtamąjį ryšį. Svarbu, kad vertinimas skatintų mokinių motyvaciją, o ne tik tikrintų žinias. Tai reiškia, kad vertinimo metodai turėtų būti įvairūs – nuo refleksijų ir savianalizės iki projektinių darbų ir praktinių užduočių. Duomenų analizė turi būti naudojama ne tik rezultatams įvertinti, bet ir mokymo procesui tobulinti. Efektyvus vertinimas padeda mokiniams suprasti savo stipriąsias puses ir ugdymosi kryptis. STEAM ugdymas reikalauja lankstumo ir inovatyvių vertinimo būdų, leidžiančių atskleisti mokinių potencialą. Sėkmingas vertinimas turėtų ne tik matuoti pasiekimus, bet ir skatinti augimą bei mokymosi motyvaciją.

STEAM UGDYMO IŠŠŪKIAI

STEAM metodo diegimas ugdymo sistemoje susiduria su įvairiais iššūkiais, kurie lemia jo efektyvumą ir tvarumą. Vienas pagrindinių iššūkių yra mokyklų infrastruktūros ir materialinės bazės trūkumas. Smagu, kad dėl

„Tūkstantmečio mokyklų“ programos dauguma mokyklų turi tinkamas laboratorijas, technologinę įrangą ar priemones, reikalingas praktiniam mokymuisi įgyvendinti.

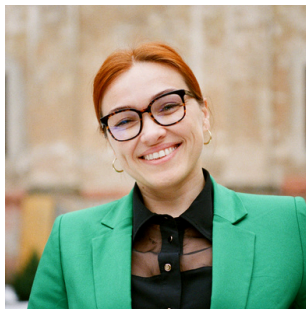
Be to, mokytojams dažnai trūksta metodinių gairių ir aiškių strategijų, kaip integruoti STEAM principus į savo mokymo praktiką. Tačiau dalyvavimas „Tūkstantmečio mokyklų“ projekte leido šiuos iššūkius spręsti, suteikiant mokytojams daugiau galimybių mokytis ir tobulėti. Apie tai kalbėjo Kaišiadorių Algirdo Brazausko mokyklos direktorė Jolita Morkūnienė, pabrėždama, kad būtina nuolat investuoti į mokytojų mokymus ir kompetencijų ugdymą.

Kitas svarbus aspektas – laiko trūkumas mokymo programoje. Tradicinė ugdymo sistema dažnai orientuota į teorinį turinį ir pasirengimą egzaminams, todėl praktiniam, projektiniam mokymuisi lieka mažai vietos. Norint efektyviai įgyvendinti STEAM metodą, reikalingi lankstesni ugdymo planai, kurie leistų daugiau dėmesio skirti tarpdisciplininėms veikloms, tyrimams ir eksperimentams, dalinosi mokytoja Ingrida Donielienė. Nepaisant šių iššūkių, STEAM ugdymo ateities perspektyvos yra itin pozityvios. Švietimo bendruomenė vis geriau suvokia praktinio mokymosi svarbą, o vis daugiau mokyklų ir mokytojų siekia įtraukti STEAM metodus į kasdienį ugdymo procesą. Tarp mokyklų, universitetų ir verslo sektoriaus daugėja partnerystės galimybių, kurios leidžia mokiniams susipažinti su realiomis darbo rinkos problemomis ir ugdyti reikalingus įgūdžius.

Šias rekomendacijas užbaigiame pašnekovių linkėjimais mokytojams, kurie ne tik domisi STEAM ugdymu, bet ir siekia jį įgyvendinti savo veikloje – linkime drąsos, kūrybiškumo ir įkvėpimo!

Kokią vertę kuria bendri susitarimai dėl STEAM ugdymo?

Ingrida Donielienė: „Būčiau STEAM mokytoja ir vėl! Ne kartą sunkiose situacijose svarsčiau, ką dar galėčiau veikti, tačiau vis sugrįždavau prie to paties – STEAM ugdymas yra mano kelias.“

Dr. Lina Abromaitienė: „STEAM – tai bendradarbiavimo galia. Vienas nuversti kalną negali – tam reikia stiprios komandos, palaikymo ir bendro tikslo, kad galėtum ne tik pradėti ir tęsti, bet ir matyti žibančias vaikų akis.“

Jolita Morkūnaitė: „Bendradarbiavimas tikrai gali suteikti daug džiaugsmo ir komforto, ypač kai dirbama su STEAM veiklomis. Mokyti mokinius bendradarbiauti ir matyti, kaip jie tai perima, yra neįkainojama patirtis.“

Gabrielė Bumbulytė-Žukevičienė: „Šimtu procentų taip, ir aš manau, kad kiekvienas mokytojas turi bent pabandyti. Nors šiek tiek, nepavyks – nieko tokio, galima bandyti kitų dalykų, kitų aspektų, bet bandom. Tiesiog, man atrodo, kartu susiimam ir pabandom, ir matom, kaip tai veikia. Iš mūsų visų tikrai turite girdėti, kad tikrai veikia.“

„TŪKSTANTMEČIO MOKYKLŲ“ PROGRAMA KULTŪRINIS UGDYMAS

Klausytis epizodo: „Kultūrinis ugdymas mokyklose – kas iš tiesų veikia?“

Šios rekomendacijos įkvėptos „Tūkstantmečio mokyklų“ (TŪM) programos tinklalaidės pokalbyje pašnekovų pasidalintomis mintimis.

Tinklalaidės pokalbyje dalyvavo:

- **Živilė Etevičiūtė** – TŪM programos kultūrinio ugdymo ekspertė
- **Vygantas Pavalkis** – Varėnos „Ryto“ progimnazijos direktorius
- **Jurgita Sadauskaitė-Barysienė** – Kaišiadorių r. Rumšiškių Antano Baranausko gimnazijos direktoriaus pavaduotoja ugdymui
- **Daiva Latožienė** – TŪM programos veiklų koordinatore, Palangos Vlado Jurgučio progimnazijos istorijos mokytoja metodininkė

Pokalbį vedė **Viktorija Urbonaitė**.

TŪM projektas juda link pabaigos. Šioje tinklalaidėje, įrašytoje 2025 m. rugsėjo 25 d., dalyvavo Palangos miesto ir Kaišiadorių rajono savivaldybių, kurios jau baigė TŪM veiklas, atstovės Daiva ir Jurgita bei Varėnos r. atstovas Vygantas, kurio vadovaujamoje mokykloje TŪM veiklos tęsis ir 2026 metais.

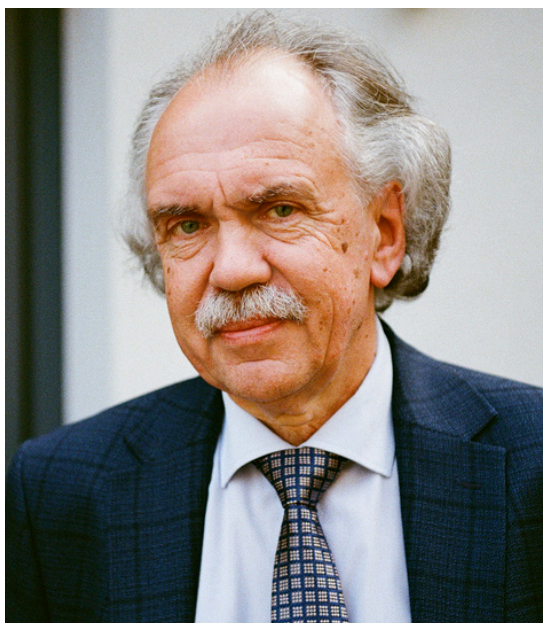
Nuo TŪM projekto pradžios praėjo treji metai. Jų metu Lietuvos savivaldybėse bei mokyklose virė darbas, į projektą įtraukti mokytojai, administracijos atstovai, švietimo centrai ir kitos su bendrojo ugdymo mokyklų bendruomenėmis dirbančios institucijos bei iniciatyvos. Daug žmonių susitiko pirmą kartą, pirmą kartą išbandė mokymosi būdus bei inovatyvias mokymosi priemones. Dalis net ir toje pačioje mokykloje dirbančių mokytojų pirmą kartą susitiko dirbti kartu. Dalis pirmą kartą nuėjo į jų mieste veikiančių muziejų, biblioteką, susipažino su ten dirbančiais švietimo darbą atliekančiais kolegomis. Užsimezgė profesinės ir asmeninės draugystės.

Vienas iš didžiausių finansavimą į bendrojo ugdymo mokyklas atnešusių projektų nebuvo lengvas. Nemažai išbandymų patyrė savivaldybių projektų administravimo komandos. Naujas projektas, naujos projekto valdymo

taisyklės atnešė sumaištis, tačiau kartu suteikė naujų patirčių. Norisi tikėti, kad klaidos, pažvelgus į jas iš atstumo, bus gera proga iš jų pasimokyti ateityje. Svarbiausia (apie tai kalba ir šios tinklalaidės dalyviai) yra mokytojai, jų noras arba nenoras įsitraukti. Vygantas, Laima ir Jurgita papasakojo, kaip jiems sekėsi dirbti su kolegomis ir įtraukti juos į veiklas, prisipažino, kad daliai jų projekto pradžioje netrūko skepticizmo. Projekte dalyvavo 58 Lietuvos savivaldybės, kuriose dirba skirtingas patirtis, skirtingą požiūrį į ugdymąsi turintys žmonės. Nėra vieno geriausio būdo mokytis visiems, tad skirtingos darbo grupės kūrė skirtingas veiklas, ieškojo skirtingų partnerių ir būdų užsitikrinti kuo sklandesnį ir sėkmingesnį projekto procesą. Kiek žmonių – tiek nuomonių.

Šiame etape stabtelėjome. Norėjome sužinoti, ar pavyko įveikti skepsį ir kaip reikalai ėjosi toliau. Kaip situaciją, projektui pasibaigus arba įsibėgėjus (Vyganto atveju), mato skirtingų savivaldybių atstovai, projekte užėmę skirtingas pareigas. Apie tai kviečiame klausytis tinklalaidėje. Jau po įrašo, paprašėme dalyvių parašyti laišką sau arba savo kolegai – kaip palinkėjimą, pasidalinimą patirtimi, kuris galbūt pravers dalyvaujant kituose projektuose ar kitaip ugdant įgūdžius. Tad kviečiame skaityti žemiau pateiktus laiškus-pamąstymus ir prisiminti juose išsakytas mintis, kai prireiks palaikančio kolegų patarimo.

„Ar verta veltis į tokio tipo projektus? Ir taip, ir ne. Manau, galima gyventi ir be tokio tipo projektų. Ramiai atidirbai, pravedei pamokas, grįžai namo – ištaisei sąsiuvinius, susiplanavai ateinančios dienas darbus. Pasikalbi su kolegomis, sužinai kažką naujo, pabandai įgyvendinti savo darbe. Įprasta rutina ir tai nėra blogai, nes mokyklos kasdienybėje iššūkių tikrai netrūksta – toks yra jos gyvenimas. Bet... jeigu nori kažką pradėti keisti

radikaliau, štai tada reikia tokio tipo projektų. Ateina pinigai, kurie leidžia įsigyti ir brangesnes paslaugas, ir atlikti didesnius darbus. Gražu, bet tam reikia nusiteikimo. Pirmiausia vadovo. Tai papildomas darbas, papildomi rūpesčiai ir papildomi „konfliktukai“. Svarbiausia privalai suprasti, ar tu tikrai tiki tuo, ką nusprendei daryti, nes varomoji jėga yra vadovo tikėjimas rezultatu. Bus gerų dienų, bus prastesnių ir juodai juodų, bet tikėjimas teigiamu rezultatu turi būti.

Kitas svarbus dalykas, ar turėsi nusiteikusių žmonių projektui įgyvendinti? Ar didžioji dalis žmonių įsitrauks į šią veiklą, kas juos motyvuos? Ar turėsi žmonių, kurie padės valdyti visą projekto eigą? Jei atsisakei sau „ taip“ – puiku. Dabar įdomioji, biurokratinė dalis – sutartis. Bent tą dalį, kurioje parašyta, kaip reiks atsiskaityti ir už ką tiesiogiai esi atsakingas, reikėtų išmokti atmintinai. Labai gerai pagalvokim ir apie viešuosius pirkimus. Mes visi žinom, kad ne visada nusiperki tai, ką nori. Patarčiau gerai susiplanuoti pirkimų apimtį ir būdus.

Pamokos. Projektas projektu, bet ugdymo proceso trikdyti negali, net prisidengdamas fraze: kad projektą įgyvendinus mokiniams taps įdomiau mokytis. Rodos, keista bet čia buvo viena sunkiausių projekto dalių. Dar keletas pastebėjimų. Atsiskaitymai užknisa, bet tai, ką pasiekėm per projektą, atsiperka. Tikrai turim pokyčių, tikrai jie tampa sisteminiiais, tikrai

pasikeitė ugdymo planas, mokiniai dirba su įranga, apie kurią dar prieš metus nebūtume drįsę svajoti. Tikrai veikia tinklaveika, pasikeitė bendradarbiavimas tarp mokyklų, mokytojai tapo išradingesni ir turi naujų galimybių. Bet maloniausia tai, kad projektas dar nesibaigė... “

Jurgita Sadauskaitė-Barysienė | Kaišiadorių r. Rumšiškių Antano Baranausko gimnazijos direktoriaus pavaduotoja ugdymui

„TŪM projektas man priminė, kad pokytis nevyksta iš karto. Jis bręsta tyliai – tarp susitikimų, minčių, idėjų, pasidalijimų prie kavos puodelio. Dažnai mums sakoma, kad viskas turi būti suplanuota, pamatuota, įvertinta. Tačiau iš tiesų vertingiausia – tai, kas neaprašyta, kas nutinka tarp eilučių: pasidalintas nerimas, nuoširdus palaikymas, pasitikėjimas ir tikėjimas, gimstantis iš kartu patirtų iššūkių. Tose akimirkose, kai žvilgsniu

supranti kolegą be žodžių, kai pasidalini idėja dar nežinodamas, ar ji prigis, kai po ilgos dienos lieka tik jausmas, kad buvai reikalingas – slypi tikroji projekto vertė. Tuomet suvoki, kad švietimas nėra vien procesas ar sistema, bet gyvas ryšys tarp žmonių. Ir būtent per šį ryšį gimsta pokytis, kuris tęsiasi ilgiau nei pats projektas.

Šis projektas išmokė mane kantrybės. Supratau, kad pokytis švietime nėra sprintas – tai maratonas, o kartais net ilga kelionė kalvotu, akmenuotu keliu. Ir vis dėlto, kiekvienas mažas žingsnis, kiekviena uždegta kibirkštėlė kažkieno akyse – tai ženklas, kad judame teisinga kryptimi.

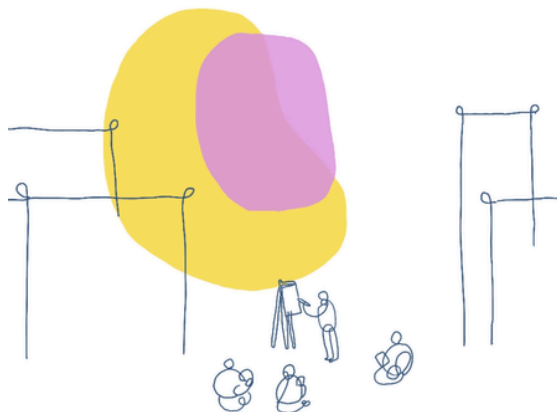
Linkiu sau ir visiems:

Tikėjimo ir kantrybės švietime, nes sėkla, kurią pasėjame šiandien, išdygs rytoj. Galbūt ne mūsų akivaizdoje, bet visada – dėl mūsų pastangų.

Mėgaukitės ir pasitikėkite procesu. Nebijokite, jei neaišku. Kartais būtent neapibrėžtumas tampa erdve kūrybai ir naujiems sprendimams. Ne viską įmanoma suplanuoti ar numatyti iš anksto – ir tame slypi tikrasis grožis. Leiskite procesui tekėti natūraliai, ir tuomet atsiras vietos netikėtumui, atradimui, naujai minčiai. Iš pradžių tai gali atrodyti chaotiška, bet būtent šiame chaose gimsta kūryba ir augimas.

Būkime atviri vieni kitiems. Būkime dosnūs – savo laiku, žiniomis, idėjomis. Kai dalijamės, nieko neprarandame – priešingai, daugėja pasitikėjimo, pagarbos, įkvėpimo. Ir būtent tai palaiko TŪM dvasią gyvą – net ir tada, kai projektas pasibaigia, bet žmonės lieka susieti bendru tikslu.

Tikiu, kad kiekvienas iš mūsų, nors ir nedideliais žingsniais, paliksime pėdsaką, kuris galbūt taps takeliu, kuriuo ateityje bus lengviau eiti kitiems.“

Daiva Latožienė | TŪM programos veiklų koordinatore, Palangos Vlado Jurgučio progimnazijos istorijos mokytoja metodininkė

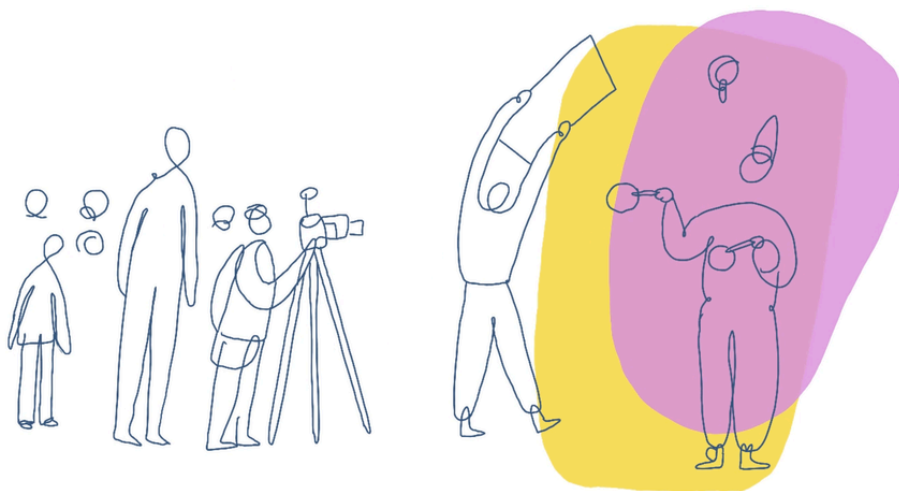
„Gerbiami kolegos,

Esu Daiva Latožienė, „Tūkstantmečio mokyklų“ programos veiklų koordinatore, istorijos mokytoja metodininkė Palangos Vlado Jurgučio progimnazijoje, ir norėčiau išreikšti savo nuoširdų palaikymą šiai strateginei, švietimo ateitį keičiančiai iniciatyvai bei pasidalinti savo motyvacija aktyviai dalyvauti jos įgyvendinime. Kasdien dirbdama

su mokyklos bendruomene – mokytojais, mokiniais, tėvais – matau, kokį poveikį „Tūkstantmečio mokyklų“ programa daro mūsų aplinkai: stiprėja ugdymo kultūra, auga bendradarbiavimas, skatinamos inovacijos, atsiranda daugiau pasitikėjimo, o svarbiausia – vilties ir noro tobulėti. Ima pasididžiavimas, kai matai žymiai išaugusias skaitančių mokinių gretas atnaujintoje ir jaukioje mokyklos bibliotekoje. Mūsų mokyklos mokiniai ypač laukia integruotų pamokų netradicinėse aplinkose – Palangos miesto muziejuose, kitose kultūrinėse erdvėse. Džiaugiuosi galėdama būti šios reikšmingos kaitos dalimi, koordinuodama veiklas, kurios prisideda prie mūsų mokyklos augimo ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo.

Man svarbu, kad švietimo pokyčiai būtų ne formalūs, o prasmingi – veikiantys iš vidaus, pagrįsti dialogu, įtraukumu ir tvarumu. Todėl stengiuosi ne tik organizuoti ir prižiūrėti programos veiklas, bet ir įkvėpti mokyklos bendruomenę – įsitraukti, siūlyti idėjas, kurti mokyklą, kurioje kiekvienas vaikas turi galimybę augti visapusiškai, turėdamas vienodas galimybes.

Esu pasirengusi dalintis patirtimi, mokytis iš kitų, burti partnerystes bei padėti užtikrinti, kad mūsų mokykla būtų ne tik programos dalyvė, bet ir viena iš jos sėkmės istorijų. Kolegoms, kurie tik dabar pradėjo vykdyti šią programą, bendraminčiams linkiu būti kūrybingiems ir drąsiems, bei originaliems, nebijoti diskutuoti, ginčytis, ieškant geriausių sprendimo būdų. Padaryta klaida tegu virsta didesniu stimulu veikti geriau. Sėkmės.“

„TŪKSTANTMEČIO MOKYKLŲ“ PROGRAMA LYDERYSTĖ VEIKIANT

Klausytis epizodo: „Drąsa klysti garsiai. Kai nesėkmės ugdo lyderystę“

Laidoje ir rekomendacijų leidinyje kviečiame keisti požiūrį į klaidas bei nesėkmes. Skatiname pažvelgti į jas kaip į vertingą mokymosi proceso dalį, reflektuoti savo baimes klysti ir drąsiau kalbėti apie savo klaidas (nesėkmes) su kolegomis (-ėmis).

Tinklalaidės pokalbyje dalyvavo bei rekomendacijas parengė:

- **Asta Leskauskienė** – Šiaulių r. Kuršėnų Pavenčių mokyklos-daugiafunkcio centro vadovė
- **Rūta Petrylaitė** – „Tūkstantmečio mokyklų“ programos lyderystės veikiant srities ekspertė

Tinklalaidės pokalbyje dalyvavo:

- **Paulius Avižinis** – „OVC Consulting“ vadovas

Pokalbį vedė ir moderavo – **Viktorija Urbonaitė**

Leidinyje pateiktą pratimų ir refleksinių klausimų rinkinį kviečiame **išbandyti praktikoje**. Kai kurie pratimai yra skirti vadovams (-ėms), kiti – tinkantys vadovams (-ėms), mokytojams (-ojoms) ir mokiniams (-ėms). Lengviau juos rasti tekste padės sutartiniai ženklai:

Pratimas vadovams (-ėms)

**Pratimas vadovams (-ėms),
mokytojams (-ojoms) ir mokiniams (-ėms)**

Refleksijai

Klaida, nesėkmė... ar gera nesėkmė?

„Sėkmingai klysti sunku dėl trijų priežasčių: pasibjaurėjimo, sumišimo ir baimės. Pasibjaurėjimas yra įgimta emocinė reakcija į nesėkmę. Sumišimas pasireiškia, kai neturime paprasto, praktiško būdo atskirti nesėkmių tipus. Baimė kyla iš socialinės gėdos, juntamos dėl nesėkmių.“ (Ištrauka iš Amy Edmondson knygos „Sėkmingos nesėkmės. Kaip tinkamai klysti“)

Švietimo pasaulyje vyrauja įsitikinimas, kad klaidos – tai ženklas, jog kažkas nepavyko, kad reikia pasitempti, išvengti gėdos ar net bausmės. Tačiau vis daugiau lyderių ima suprasti, kad būtent nesėkmės gali tapti galingu pokyčių varikliu. Ne bet kokios – o tos, kurios tampa atspirties tašku naujam mąstymui, kūrybingumui ir augimui. Asta Lesauskienė tokias nesėkmes vadina geromis, profesorė Amy Edmondson – protingomis.

Asta Lesauskienė | Šiaulių r. Kuršėnų Pavenčių mokyklos-daugiafunkcio centro vadovė

„**Gera nesėkmė**“ nėra tiesiog klaida. Tai situacija, kuri paskatina sustoti, įsigilinti, suprasti, kas neveikė, ir ieškoti naujų kelių. Ji tampa vertinga ne dėl pačios klaidos, o dėl to, ką su ja darome – ar mokomės, ar slepiame, ar drįstame kalbėti apie ją garsiai. Pripažinti, kad kažkas nepavyko, reikalauja drąsos, bet būtent ši drąsa atveria duris tikram tobulėjimui.

Esminis momentas bendruomenei, ypatingai tokiai kaip mokykla, tai vadovui (-ei) būti lyderiu (-e), kuris (-i) sakytų: „Taip, ir aš darau klaidų, ir aš nežinau visų atsakymų.“ Vadovui (-ei) svarbu tiesiog būti atviram (-a) ir sudaryti sąlygas visai komandai atvirauti, nes tada vadovas (-ė) labai greitai gauna grįžtamąjį ryšį, jeigu kažkas nesuveikia. Tada galima susėdus su komanda sakyti: „Gerai, jeigu tai neveikia, kokį kitą sprendimą galime priimti?“

Nesėkmės tipo identifikavimas

Pagal Amy Edmondson (2024), **nesėkmes galima skirstyti į tris tipus:**

- **Bazines** (angl. basic) – kai žinome, ką daryti, bet to nepadarome. Dažnai jos yra išvengiamos, kadangi kyla dėl dėmesio arba žinių stokos. Pavyzdžiui, išsiųstas elektroninis laiškas ne tam adresatui (-ei), kuriam ar kuriai buvo skirtas.

- **Sudėtingas** (angl. complex) – įvykstančias dėl sisteminių priežasčių. Jos gali būti reikšmingos ir turėti rimtų pasekmių (pavyzdžiui, naftos išsiliejimai ar pastatų griūtys).
- **Protingas** (angl. intelligent) – kai eksperimentuojame anksčiau netyrinėtoje srityje, naudojames progomis įgyti naujų žinių. Pavyzdys: burbulinė plėvelė pakavimui buvo išrasta siekiant sukurti tapetus su nelygia tekstūra.

Refleksijai

Kaip mano darbovietėje reaguojama į klaidas, nesėkmes?

Pratimas vadovams (-ėms)

Pratimas nr. 1. Kaip skatinti komandą klysti ir bandyti iš naujo? (Pagal Edmondson, 2024)

- **Aktyvus klausymasis po nesėkmės**
 - Kai komandos narys pasakoja apie nepavykusį projektą, perfrazuokite: „Suprantu, kad bandėte šį metodą, bet rezultatas nebuvo toks, kokio tikėjotės. Ką iš to išmokote?“
 - Tai parodo, kad klaida yra vertinga patirtis, o ne kaltės šaltinis.
- **Aiški komunikacija apie klaidų vertę**
 - Susitikime pasakykite: „Mūsų tikslas – ne išvengti klaidų, o iš jų mokytis. Jei kažkas nepavyko – dalinkimės, kad kiti galėtų išvengti to paties.“
 - Tokia žinutė kuria kultūrą, kurioje klaidos tampa bendru resursu, skatinamas bendradarbiavimas.
- **Nuoseklumas ir autentiškumas – rodykite pavyzdį**
 - Vadovas (-ė) pats (pati) gali pasidalinti savo nesėkme: „Prieš metus

priėmiau sprendimà, kuris nepasiteisino. Išmokau, kad reikia daugiau laiko analizei. Dalinuosi, kad jūs galėtumėte išvengti panašios klaidos.“

- Tai rodo, kad klaidos nėra tabu, o vadovas (-ė) pats (pati) laikosi savo deklaruojamų principų.
- Autentiškumas kuria ryšį ir pasitikėjimą, skatina nuoširdumą.

• **Empatija klaidų akivaizdoje**

- Užuoat klausę „Kodėl taip padarei?“, klauskite: „Kas trukdė pasiekti rezultatà? Kaip galiu padėti kità kartà?“
- Tokia reakcija mažina baimę ir skatina atvirumą.

Kodėl tai svarbu?

- Komanda jaučiasi psichologiškai saugi, todėl drąsiau eksperimentuoja.
- Klaidos tampa mokymosi katalizatoriumi, o ne bausmės priežastimi.
- Vadovas (-ė) tampa patikimu (-a) partneriu (-e), kuris (-i) vertina procesà, o ne tik galutinį rezultatà.

Be psichologinio saugumo ne mažiau svarbus yra **emocinis saugumas**. Tai „visapusiškas komforto pojūtis, lydėmas vidinio stabilumo ir ramybės jausmo, jis glaudžiai susijęs su laisve reikšti savo mintis, realizuoti idėjas, daro įtakà pasitikėjimui savimi bei kitais“ („PostŪMio“ rekomendacija nr. 12, 2025). Todėl kalbėdami apie švietimo lyderystę ir mokymosi kultūrą, turime pradėti nuo pamato – nuo psichologinio ir emocinio saugumo. Tai ne priedas, o būtina sąlyga tam, kad klaidos taptų augimo šaltiniu, o mokykla – gyva, besimokančia bendruomene.

Daugiau apie emocinį saugumą galite išgirsti „PostŪMio“ laidoje bei skaityti **rekomendacijose nr. 12: „Emocinis saugumas – stiprios mokyklos bendruomenės pagrindas?“ – Tūkstantmečio mokyklų programa**

Baimė klysti ir būti pažeidžiamam

Viena didžiausių kliūčių kelyje į konstruktyvų santykį su klaidomis ir nesėkmėmis – baimė klysti. Ji kyla dėl pačių įvairiausių priežasčių: noro

atrodyti tobulam, neklystančiam, socialinio vertinimo ir kritikos baimės, apsimetėlio sindromo, trauminių patirčių ir kt. Baimė klysti dažnai uždaro mus į spąstus, kuriuose nebelieka vietos augimui, nuoširdumui. O juk būtent autentiškumas ir gebėjimas parodyti žmogiškumą kuria pasitikėjimą ir stiprina bendruomenę.

Švietimo lyderystėje autentiškumas yra ypač svarbus. Mokyklos kultūrą formuoja ne tik taisyklės ar programos, bet ir tai, kaip vadovai (-ės) reaguoja į nesėkmes – savo ir kitų. Kai lyderiai (-ės) drįsta kalbėti apie savo mokymosi kelią, kai palaiko komandą net ir nesėkmės akivaizdoje, jie (jos) kuria aplinką, kurioje saugu augti. Tokia aplinka įkvepia ne tik mokytojus (-as), bet ir mokinius (-es) – būti smalsiems, drąsiems ir atviriems mokymuisi.

Rūta Petrylaitė | „Tūkstantmečio mokyklų“ programos lyderystės veikiant srities ekspertė

„Manau, kad nebijojimas, drąsa parodyti savo pažeidžiamumą, nebijoti pripažinti klydus iš vadovo pusės labai svarbu ir nubrėžia toną visai komandai. Tai padeda kurti saugumo jausmą. Aš tada galiu nebijoti tiek ateiti ir paprašyti pagalbos pas kolegą arba pas vadovą, tiek pasisakyti, jog man šiuo metu yra sudėtinga ir kyla iššūkių, kurie daro įtaką

mano kasdienio darbo kokybei. Taip rodome pavyzdį mokiniams mokyklos aplinkoje.“

**Vadovams (-ėms), mokytojams (-ojoms),
mokiniam (-ėms)**

Pratimas nr. 2. Kodėl žalinga baimė klysti? (pagal David D. Burns, 2013)

Susidraugauti su baime klysti ir perfekcionizmu gali padėti šis pratimas. Parašykite trumpą rašinėlį, kodėl žalinga ir beprasmiška siekti būti tobulam (tobulai) arba bijoti klysti.

Refleksijai

Po savaitės paskaitykite savo rašinėlį ir patyrimėkite:

Kokios emocijos susilpnėjo, o kokios sustiprėjo, kai racionaliai sau įvardijau baimės klysti (arba tobulumo siekimo) trūkumus?

Vadovams (-ėms), mokytojams (-ojoms), mokiniam (-ėms)

Pratimas nr. 3. Leidimo sau lapelis (pagal Brené Brown, 2015)

Tyrėja Brené Brown daugiau nei 20 metų tyrinėja gėdą, empatiją, autentiškumą ir pažeidžiamumą. Gyvenimiškoje situacijoje Brown atrado paprastą, tačiau paveikų metodą, pavadinimu „**Leidimo sau lapelis**“. Ji rekomenduoja metodui naudoti lipnius lapelius ir rašymo priemonę prieš artėjantį svarbų įvykį. Pratimo tikslas – ant lapelio ranka užrašyti **leidimą sau**. Tai gali būti leidimas sau jausti konkrečią emociją, klysti ar panašiai. Pvz.: „Šiandien leisiu sau mokymų metu klysti ir iš to mokytis.“

Pagalvokite apie artėjantį nerimą keliantį įvykį, susitikimą ar renginį. **Ką leisite sau** įvykio metu? Užrašykite ant lipnaus lapelio ir priklijuokite matomoje vietoje arba įsidėkite į kišenę.

Leisdami sau būti pažeidžiamais ir klysti, mes tarsi praveriame nedidelį langelį į savo vidų. Pro tą langelį galime leisti pažvelgti kitiems į mūsų vidų, taip pat pažinti save giliau. Kai mokomės sąmoningiau pastebėti, ką rodome kitiems ir ką slepiame net nuo savęs, mums gali būti pravartus **Johari lango pratimas**. Šis metodas padeda suprasti, kaip mūsų vidiniai langai atsiveria ar užsiveria priklausomai nuo pasitikėjimo, atvirumo ir mūsų pasirenkamos drašos būti matomiems.

Vadovams (-ėms), mokytojams (-ojoms), mokiniam (-ėms)

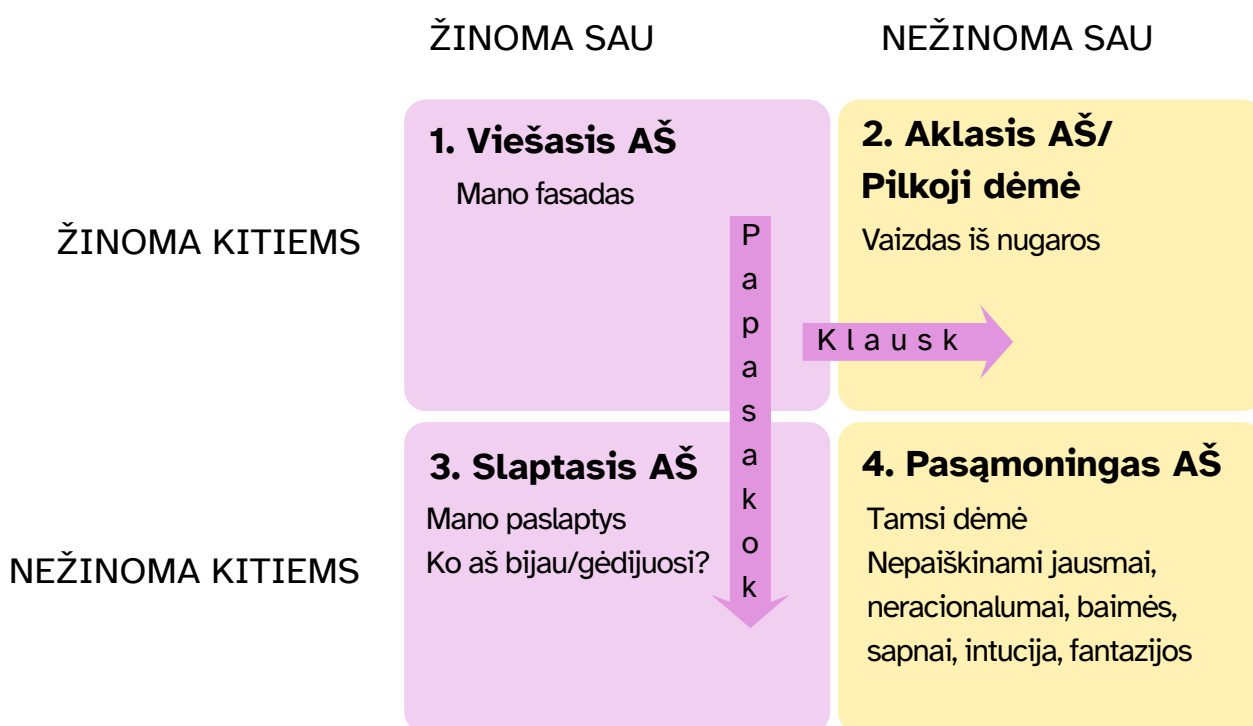
Pratimas nr. 4. Johari lango modelis (pagal J. Luft, H. Ingham)

Pagrindinis **Johari lango metodo** tikslas – plėsti sąmoningumą tiek apie save, tiek apie kitus asmenis. Šis modelis padeda suprasti atvirumo ir pasitikėjimo ryšį komunikacijoje. Lyderiai (-ės), kurie (kurios) atskleidžia daugiau informacijos apie save („atidarytas langas“), didina komandos pasitikėjimą ir stiprina tarpusavio ryšius.

Johari langą sudaro keturi kvadratai:

- 1 kvadratas (žinomas sau ir kitiems) yra viešasis Aš.
- 2 kvadratas (nežinomas sau, bet žinomas kitiems) yra akklasis Aš.
- 3 kvadratas (žinomas sau, bet nežinomas kitiems) yra slaptasis Aš.
- 4 kvadratas (nežinomas sau ir nežinomas kitiems) yra pasąmoningasis Aš.

Johari langas

Parengta pagal E. Lisauskaitę

Langeliai išties nėra tokie taisyklingi ir vienodo dydžio, kaip vaizduojama paveikslėlyje. Jų dydžiai priklauso nuo kiekvieno iš mūsų asmenybės. Kai kurie laukeliai gali būti gana dideli, o kiti sumažėję.

Jeigu esame atviri, labiau linkę atsiverti kitiems žmonėms, mūsų „Viešasis Aš“ langas bus didesnis, o „Slaptasis Aš“ – mažesnis. Labiau atskleisdami save kitiems, gaudami kitų žmonių grįžtamąjį ryšį, galime mažinti mūsų „pilkąją dėmę“ – „Aklasis Aš“ langelį. Jei esame uždaresni, linkę mažiau dalintis savo vidiniu pasauliu, atitinkamai bus mažesnis „Viešasis Aš“, o didesni „Slaptasis Aš“ bei „Aklasis Aš“ langai.

Refleksijai

Ką į kiekvieną Johari langelį galėtumėte įrašyti apie save? Nusibraižykite Johari lango schemą popieriuje. Užpildykite kiekvieną langą.

Kai pradėdame labiau pasitikėti savimi ir sąmoningai atverti savo langus kitiems, išryškėja ir tai, kaip vertiname savo gebėjimus. Kalbėdami apie gebėjimus ir kitokį požiūrį į klaidas bei nesėkmes, norime supažindinti skaitytojus (-as) su amerikiečių psichologės Carol Dweck teorija apie augimo ir nekintančią mąstyseną.

Augimo ir nekintanti mąstysena (pagal Carol Dweck, 2017)

Remiantis Dweck, **mąstysena** (angl. mindset), tai asmeninė įsitikinimų sistema, susijusi su asmeniniais bruožais ir gebėjimais. Augimo ir nekintančios mąstysenos teorija padeda suprasti, kad mūsų reakcija į tai, kas anksčiau galėjo būti nemalonu ar nepatogu – pavyzdžiui, „Slaptasis Aš“ bei „Aklasis Aš“ – nėra užfiksuota ir nekintama. Pasitelkdami augimo mąstyseną, galime priimti grįžtamąjį ryšį, tapti atviresni iššūkiams.

Dweck tyrimai parodė, kad apie savo gebėjimus ir klaidas žmonės mąsto skirtingai. Ji išskiria du mąstysenos tipus:

- **nekintančia** (angl. fixed mindset),
- **augimo** (angl. growth mindset).

Nekintanti mąstysena pasireiškia tikėjimu, jog gebėjimai ir mūsų savybės yra nekintantys, todėl vengiama iššūkių ir bijoma klaidų. Tuo metu augimo mąstysena pasireiškia įsitikimu, kad gebėjimai vystosi per pastangas, strategijas ir mokymąsi iš nesėkmių (Dweck, 2017). Beje, neuromokslininkų bei psichologų tyrimais įrodyta teigiama augimo mąstysenos įtaka mokinių asmeninei motyvacijai bei motyvacijai mokymuisi, įmonių darbo kultūrai ir darbuotojų bendradarbiavimui. (Ng, 2018; Syed, 2016)

Anot Dweck (2017), visi turime augimo ir nekintančios mąstysenos derinį arba skirtingose srityse turime skirtingų mąstysenų bruožų. Galbūt vieną dieną labiau esame linkę į nekintančiąją, o kitą – į augimo mąstyseną.

Vadovams (-ėms), mokytojams (-ojoms), mokiniam (-ėms)

Pratimas nr. 5. Kuri mąstysena šiandien jumyse pasireiškia stipriau – nekintančioji ar augimo?

Kviečiame įsivardinti, kuri mąstysena labiau pasireiškia jūsų kasdienybėje. Tam bus reikalinga schema, esanti sekančiame puslapyje. Joje yra pateiktos mintys, būdingos nekintančios bei augimo mąstysenų tipams. Schema galite atsispausdinti kaip plakatą ir pakabinti matomoje vietoje mokytojų kambaryje, klasėje ar savo asmeninėje erdvėje.

Supaprastinę žemiau pateiktus klausimus ir naudodami pateiktą schema, galite pratimą pritaikyti darbui su mokiniais (-ėmis). (Dweck, 2017)

AUGIMO MĄSTYSENA

Adaptuota pagal Carol Dweck (2017), Education Resource Hub

**NEKINTANTI
MĄSTYSENA**

jau žinau tai

lengvai pasiduodu

ignoruoju grįžtamąjį
ryšį

negaliu pakeisti
smegenų, su
kuriomis gimiau

man nereikia
praktikuotis

niekada nebūsiu
gera(s) šioje srityje

klaidos yra blogos, tad
vengiu jų

vengiu dalykų, kurie
reikalauja pastangų

**AUGIMO
MĄSTYSENA**

noriu išmokti daugiau

toliau stengsiuosi

džiaugiuosi gavusi
(-ęs) grįžtamąjį ryšį ir
mokausi iš jo

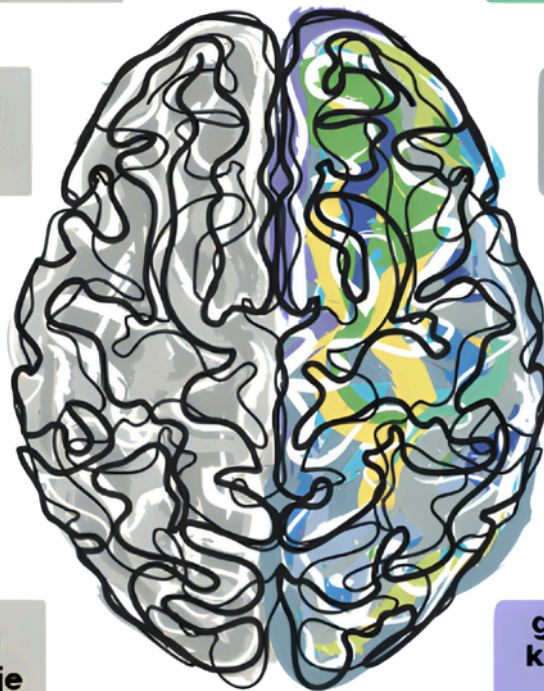
galiu treniruoti
savo smegenis

mokausi iš kitų

galiu sunkiai dirbti,
kad tapčiau geresnė
(-is) šioje srityje

klaidos yra mokymosi
galimybės

trokštu naujų iššūkių

Refleksijai

- Kas sužadina mano nekintančios mąstysenos dalį?
 - Kas nutinka, kai į paviršių iškyla mano nekintančios mąstysenos pusė? Kaip ji skatina mane jaustis?
 - Ką turiu padaryti, kad nesiliaučiau augęs (augusi)?
-

Vietoj pabaigos

Šis leidinys – tai **kvietimas**:

- Įsivardinti, ką laikome klaida ir nesėkme;
- Leisti sau klysti;
- Kurti psichologiškai ir emociškai saugesnę darbo aplinką;
- Tobulinti lyderių komunikaciją;
- Reflektuoti, kaip galime klaidas bei nesėkmes paversti vertinga švietimo lyderystės dalimi.

Laidos pašnekov(i)ų mintys ir palinkėjimai:

Paulius Avžinis | „OVC Consulting“ vadovas

Noriu priminti mums visiems, kad po bet kokios nesėkmės, klaidos išgyvenama kaltė, kartėlis, liūdesys yra absoliučiai mūsų gyvenimo dalis. Būtų gerai mums neužmiršti, kad šitos būsenos mums – reikalingos. Neišgyvendami kaltės, mes negalėtume iš tiesų koreguotis. Tai yra labai reikalinga emocija. Bet bėda yra ta, kad mes iš tiesų ne visada mokame su

jomis konstruktyviai elgtis. <...> Tavo priekaištas sau į praeitį yra nesąžiningas, tau reikėjo nugyvent gyvenimą, kad tu suprastum, kad galėjai kitaip. Tad reikia prisiziūrėti savo lūkesčius ir visagalybės siekį (kad žinočiau viską iš anksto) ir tada bus lengviau.“

Asta Lesauskienė: „Švietimo įstatymas nedraudžia daryti klaidas, protingas klaidas, kurias gali analizuoti ir po to žengti toliau. Mokykla yra ta vieta, kur tu gali eksperimentuoti ir daryti. <...> Norėčiau palinkėti tiesiog mylėti save, nes ypatingai švietime tas yra svarbu. Jeigu tu pats save myli, tu mylėsi ir vaikus. O švietimas – tai tiesiog mylėti, nuoširdžiai mylėti kiekvieną vaiką, kuris ateina čia. Negali nelaimingas mokytojas, nemylintis mokytojas išmokyti vaikus mylėti ir būti laimingais. Tad esminis momentas yra paruošti vaikus gyvenimui ir gyventi laimingą gyvenimą mokykloje, čia eksperimentuoti, bandyti, nepamiršti būti laimingam pačiam, džiaugtis kiekviena minute, kiekviena sekunde ir lygiai tą patį atiduoti vaikams, kurie ateina pas mus praleisti pusę dienos.“

Rūta Petrylaitė: „Palinkėčiau kiekvienoje nesėkmėje ar klaidoje įžvelgti pozityvą. Bent man asmeniškai tai didžiulis atradimas – visur moneta turi dvi puses. <...> Visada galime įžvelgti kažką teigiamo, ką galime iš to išsinešti ir kas padės ateityje išvengti tokios situacijos, o galbūt apie save kažką naujo sužinoti.“

Literatūros šaltiniai:

- **Brown, B.** (2015). *Rising Strong*. Random House Publishing Group. 4 skyrius "Reckoning".
- **Burns, D. D.** (2013). *Geros nuotaikos vadovas: Nauja emocijų terapija*. Psichologija Tau. 14 skyrius "Išdrįskite būti vidutinis. Būdai perfekcionizmui įveikti".
- **Dweck, C. S.** (2017). *Tu gali*. Alma littera. p. 6–9, 29, 124, 150.
- **Edmondson, A. C.** (2024). *Sėkmingos nesėkmės: Kaip tinkamai klysti*. BigBookTalk.
- **Lisauskaitė, E.** (2025). Johari lango metodas [aprašymas parengtas pagal I. Yalom (Terapijos dovana (2025, p. 120–121)), B. Švedaitės-Sakalauskės paskaitas ir internetinę medžiagą iš <https://positivepsychology.com/johari-window/>
- **Ng, B.** (2018). The neuroscience of growth mindset and intrinsic motivation. *Brain Sciences*, 8(2), 20. Iš <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5836039/>
- **Syed, M.** (2016). *Juodosios dėžės metodas*. Alma littera. p. 256, 292–293.
- Tūkstantmečio mokyklos. (2025). „PosTŪMio“ tinklalaidės rekomendacijos nr. 12: Lyderystė veikiant. Iš <https://tukstantmeciomokyklos.lt/wp-content/uploads/2025/03/Rekomendacijos-nr.-12-Lyderyste-veikiant.pdf>

„TŪKSTANTMEČIO MOKYKLŲ“ PROGRAMA ĮTRAUKUSIS UGDYMAS

Klausytis epizodo: „DI ir skaitmeninės technologijos – pagalba ar kliūtis įtraukiajam ugdymui?“

Laidoje kviečiame kritiškai ir atvirai pažvelgti į dirbtinį intelektą bei skaitmenines technologijas įtraukiojo ugdymo kontekste. Kaip jos gali padėti diferencijuoti užduotis, didinti prieinamumą ir kompensuoti mokymosi sunkumus, bet kartu – kokias rizikas kelia perteklinis naudojimas ir paviršinis mąstymas. Laidoje taip pat kalbame apie universalios dizaino principų ir gyvo ryšio svarbą ugdymo procese.

Tinklalaidės pokalbyje dalyvavo ir rekomendacijas parengė:

Lauryna Rakickienė – Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto tyrėja ir dėstytoja, Vaiko raidos ir psichoedukacinių tyrimų centro komandos narė
Šarūnas Dignaitis – švietimo ir technologijų ekspertas
Jurgita Pocienė – Disleksijos centro steigėja ir vadovė
Adelė Urbienė – „Tūkstantmečio mokyklų“ įtraukiojo ugdymo srities ekspertė, vaikų ankstyvosios raidos ergoterapeutė

Įvadas

Dirbtinis intelektas (DI) ir skaitmeninės technologijos pastarąjį dešimtmetį vis intensyviau integruojamos į švietimo sistemas, keisdamos mokymo(si) turinį, metodus ir ugdymo organizavimo logiką (UNESCO, 2019; OECD, 2021). Įtraukiojo ugdymo kontekste šios technologijos vertinamos dvejopai – viena vertus, jos atveria naujas galimybes mažinti mokymosi barjerus ir individualizuoti ugdymą, kita vertus, kelia rizikų, susijusių su nelygia prieiga, kognityvine perkrova, psichikos sveikata bei naujų atskirties formų atsiradimu. Todėl klausimas, ar DI ir skaitmeninės technologijos yra pagalba, ar kliūtis įtraukiamam ugdymui, tampa ne tik praktiniu, bet ir konceptualių bei etiniu šiuolaikinio švietimo iššūkiu.

Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad skaitmeninės technologijos, taikomos vadovaujantis universalus dizaino mokymuisi (UDM) principais, gali reikšmingai prisidėti prie įtraukiojo ugdymo kokybės (CAST, 2018; European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2022). UDM akcentuoja mokymosi turinio pateikimo įvairovę, skirtingus mokinių įsitraukimo ir mokymosi pasiekimų demonstravimo būdus, taip sudarant sąlygas atliepti individualius mokinių poreikius, gebėjimus ir interesus.

Tokie DI sprendimai kaip adaptuojamos mokymosi platformos, automatinio grįžtamojo ryšio sistemos, teksto, vaizdo ar garso konvertavimo įrankiai gali palengvinti mokytojams (-ojoms) užduočių diferencijavimą, mokymosi tempo reguliavimą, mokymo medžiagos pritaikymą bei pamokų planavimą pagal individualius mokinių poreikius.

Kartu DI tampa neatsiejama šiuolaikinio mokinio (-ės) kasdienio mokymosi proceso dalimi (OECD, 2021). Tai kelia esminius klausimus dėl besikeičiančios pagrindinių akademinių gebėjimų, ypač skaitymo ir rašymo, sampratos. Atsiradus tekstų generavimo, kalbos atpažinimo ir automatinio redagavimo įrankiams, keičiasi reikalaujamų kompetencijų struktūra: vis svarbesni tampa kritinis mąstymas, gebėjimas formuluoti užklausas, vertinti informacijos patikimumą ir etiškai naudotis technologijomis. Šiame kontekste aktualizuojama ir specifinių mokymosi sunkumų, tokių kaip disleksija ar disgrafija, reikšmė. DI gali sumažinti tradicinių rašytinės kalbos barjerų poveikį, tačiau kartu gali išryškinti naujas atskirties formas, susijusias su kalbinio tikslumo ar užduočių formulavimo svarba.

Ne mažiau reikšmingas ir „ekranizuoto“ mokymosi proceso poveikio klausimas (World Health Organization, 2019; OECD, 2021). Tyrimai rodo, kad neatsakingas ar perteklinis skaitmeninių technologijų naudojimas gali turėti neigiamų pasekmių vaikų ir paauglių dėmesio koncentracijai, vykdomosioms funkcijoms, emocinei savireguliacijai ir psichikos sveikatai. Todėl įtraukusis ugdymas skaitmeninėje aplinkoje reikalauja sąmoningo balanso tarp technologinių sprendimų taikymo ir gyvo socialinio sąveikavimo, patirtinio mokymosi bei socioemocinių kompetencijų ugdymo.

Šios TŪM projekto tinklalaidžių 10-ojo epizodo rekomendacijos skirtos kritiškai ir moksliskai pagrįstai apžvelgti DI ir skaitmeninių technologijų vaidmenį įtraukiamame ugdyme. Rekomendacijose bus aptariamasi DI taikymo galimybės diferencijuojant ugdymą ir įgyvendinant UDM principus, svarstomasi specifinių mokymosi sunkumų patirtys technologizuotoje mokymosi aplinkoje, taip pat nagrinėjamos skaitmeninio ugdymo rizikos ir prevencinės strategijos, siekiant užtikrinti mokinių psichikos sveikatą ir visapusišką raidą. Šių rekomendacijų tikslas yra padėti švietimo bendruomenei priimti pagrįstus sprendimus, leidžiančius technologijas pasitelkti kaip įtraukiojo ugdymo stiprinimo, o ne atskirties didinimo priemonę.

Rekomendacijos dėl saugių DI priemonių atrankos ir taikymo mokyklose

2025 m. Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos iniciatyva atlikta bendrojo ugdymo mokyklų vadovų (-ių) ir mokytojų apklausa atskleidė, kad DI darbui jau naudoja apie 68 proc. mokytojų. Dažniausiai DI priemones pasitelkia informacinių technologijų, ekonomikos ir gyvenimo įgūdžių mokytojai (-ojos). Populiariausia priemonė išlieka „ChatGPT“, ją naudojo 95 proc. apklaustųjų, taip pat minimi „Google Gemini“ (27 proc.), „Microsoft Copilot“ (18 proc.), „Duolingo“ (14 proc.) ir „DeepL“ (12 proc.). Šie duomenys rodo, kad DI jau tapo kasdienės pedagoginės praktikos dalimi, todėl mokyklų vadovams (-ams) kyla poreikis sistemiškai vertinti DI priemonių atranką, saugumą ir jų taikymo poveikį ugdymo procesui.

Atsakingo DI naudojimo gairės ir mokyklų vadovų (-ių) vaidmuo

Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos bei išorės ekspertų grupių parengti atsakingo naudojimosi DI principai ir gairės (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2025) pateikia Lietuvos bendrojo ugdymo mokykloms skirtas nuostatas, kaip saugiai ir atsakingai integruoti DI į švietimo procesą. Dokumente apibrėžiami pagrindiniai DI naudojimo principai, akcentuojant duomenų apsaugą, akademinį sąžiningumą ir būtinybę išlaikyti žmogaus kontrolę priimant galutinius sprendimus. Mokyklų vadovams (-ėms) rekomenduojama sudaryti patvirtintų DI priemonių sąrašus, vertinti technologijų keliamas rizikas pagal Europos Sąjungos Dirbtinio intelekto aktą bei užtikrinti, kad DI taikymas būtų suderintas su mokyklos ugdymo tikslais ir vertybėmis. Gairėse taip pat pateikiami praktiniai pavyzdžiai ir rekomendacijos, padedančios efektyviai taikyti DI tiek administravimo, tiek ugdymo veiklose. Galiausiai prieduose nurodoma, kaip tinkamai formuluoti užklausas DI asistentams, siekiant optimizuoti mokyklos administravimą ir pamokų rengimą.

Rekomenduojami DI įrankiai ir jų taikymas ugdymo procese

Specializuotoms ugdymo užduotims spręsti reikalingi ir specifiniai DI įrankiai, kurių pasiūla gausi tiek Lietuvos EdTech ekosistemoje, tiek tarptautinėje rinkoje. Svarbu pabrėžti, kad dažnai svarbiausia ne pats įrankis, bet mokyklos ar mokytojo (-ojos) iniciatyva jį naudoti savo kasdienybėje ir, aišku, finansinės įstaigos galimybės. Rekomenduotinių priemonių sąrašas pateikiamas Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos atsakingo DI naudojimo gairėse (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2025) ir yra nuolat atnaujinamas.

Rekomenduotinių įrankių sąrašas (kurti Lietuvos švietimo startuolių)

Eil. Nr.	Įrankis	Aprašas
1.	Alfa erdvė	5–12 kl. matematikos mokymasis: pagalba ruošiant namų darbus, pasiruošiant kontroliniams ir egzaminams; interaktyvios užduotys, personalizavimas.
2.	Elicėjus	5–12 kl. savivaldus matematikos mokymasis: užduočių analizė, personalizuotos trajektorijos, vaizdo ir praktinės užduotys; rekomendacijos.
3.	EditAI	DI priemonė mokytojams, padedant kurti realybei pritaikytas tarpdisciplinines projektų pamokas.
4.	Identific	Tekstų sutapčių tikrinimas ir DI turinio indikacijos.
5.	Leya AI	DI – pagrįstas anglų kalbos „mokytojas“, skirtas profesionalams, pokalbių su DI įvertinimai realiu laiku.
6.	Spotiself	Mokinio pažangos ir karjeros planavimo platforma.

Platesnis rekomenduotinių įrankių sąrašas, tarp kurių – tiek užsienio kapitalo, tiek įrankiai pagalbininkai įtraukiajame ugdyme, taip pat pasiekiamas Švietimo mokslo ir sporto ministerijos internetinėje svetainėje (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2025).

DI galimybės ir rizikos įtraukiojo ugdymo kontekste

DI gali tapti reikšminga pagalba kuriant lankstesnę ir labiau individualizuotą mokymosi aplinką. DI sprendimai sudaro galimybes personalizuoti užduotis pagal mokinių gebėjimus ir mokymosi tempą, didinti ugdymo prieinamumą pasitelkiant pagalbines funkcijas (teksto skaitymą balsu, transkripciją, pritaikytus šriftus), skatinti lygių galimybių principų įgyvendinimą bei užtikrinti greitą, personalizuotą grįžtamąjį ryšį, ypač svarbų mokinėms (-iams), kuriems reikalingas papildomas palaikymas.

Kartu pažymėtina, kad netinkamai taikomas DI gali sukurti naujų iššūkių įtraukiajam ugdymui. Tarp pagrindinių rizikų išskiriamas galimas šališkumas ir stereotipų atkūrimas, galintis prieštarauti įtraukties ir lygybės principams, taip pat skaitmeninis atotrūkis, kylantis dėl nevienodos prieigos prie technologijų. Be to, DI naudojimas be kritinio vertinimo ir žmogaus kontrolės gali lemti klaidinančios informacijos sklaidą ir silpninti mokinių kritinio mąstymo ugdymą. Todėl mokykloms rekomenduojama DI priemones vertinti ne tik technologiniu, bet ir pedagoginiu, etiniu bei įtraukties požiūriu.

Rekomendacijos tekstinės informacijos prieinamumui skatinti

DI ir skaitmeninės technologijos įtraukiojo ugdymo kontekste gali veikti kaip reikšmingas pastoliavimo (scaffolding) ir kompensavimo mechanizmas, leidžiantis mažinti mokymosi barjerus, susijusius su individualiais kognityviniais skirtumais. Moksliniai tyrimai rodo, kad tikslingai taikomos skaitmeninės priemonės gali padėti individualizuoti mokymosi tempą, pateikimo formas ir mokymosi rezultatų demonstravimo būdus, ypač mokiniams (-ėms), turintiems specifinių mokymosi sunkumų (CAST, 2018; European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2022).

Svarbi galimybė įtraukiamam ugdymui siejama ir su UDM principų įgyvendinimu skaitmeninėje aplinkoje. Skaitmeninės platformos leidžia mokytojoms (-ojams) lanksčiau diferencijuoti užduotis, pateikti turinį skirtingais sensoriniais kanalais (vizualiai, audialiai, kinestetiskai) bei sudaryti alternatyvias mokymosi pasiekimų demonstravimo formas. Tai ypač aktualu įtraukiosiose klasėse, kuriose mokosi skirtingų gebėjimų, patirčių ir poreikių mokiniai (-ės).

Skaitmeninės pastoliavimo priemonės, padedančios mokiniams (-ėms), patiriantiems skaitymo ir rašymo sunkumų

Mokinys (-ė), turintis disleksiją, susiduria su sunkumais apdorojant rašytinį tekstą, nors jo žodinis supratimas ir mąstymas atitinka amžiaus normas. Tokiu atveju teksto į garsą (text-to-speech) ir struktūruoto teksto pateikimo įrankiai gali būti taikomi kaip kompensacinė priemonė, leidžianti mokiniui (-ei) susipažinti su mokomuoju turiniu, nepatiriant nuolatinės nesėkmės. Vaikų su skaitymo sutrikimu mokymosi patirtis klasėje dažnai tampa problemiška ne dėl gebėjimo skaityti apskritai, bet dėl tempo ir vienu metu keliamų reikalavimų – perskaityti, suprasti ir atlikti užduotį bendroje pamokoje. Tokiose situacijose technologijos, leidžiančios klausyti teksto, veikia kaip esminė kompensacinė priemonė, suteikianti galimybę vaikui dalyvauti pamokoje ir suprasti turinį, nesukeliant papildomo kognityvinio ir emocinio spaudimo.

Bazinių skaitymo įgūdžių ugdymas turėtų vykti atskirai nuo bendrųjų dalykų pamokų. Skaitymo mokymas yra nuoseklus, žingsnis po žingsnio vykstantis procesas, kuris reikalauja saugios, palaikančios aplinkos. Bandytas šiuos įgūdžius lavinti bendroje klasėje, kai kartu mokomasi, pavyzdžiui, istorijos ar gamtos mokslų, gali sukurti psichologinį spaudimą, motyvacijos trūkumą ir net tapti terpe patyčioms.

Todėl technologinė kompensacija bendrosiose pamokose ir tikslingas skaitymo ugdymas atskirose intervencijose įvardijama kaip vienas iš efektyviausių įtraukiojo ugdymo sprendimų. Toks taikymas atitinka UDM principą – suteikti alternatyvius informacijos prieigos būdus, išlaikant akademinis tikslus.

Mokiniai (-ės), turintys disgrafiją, dažnai turi idėjų ir turinio, tačiau negali jų adekvačiai išreikšti raštu. Kalbos atpažinimo (speech-to-text) technologijos gali būti naudojamos kaip laikina pagalbiniė priemonė, padedanti mokiniui (-ei) perteikti mintis, dalyvauti projektiniėje veikloje ir vertinimo procesuose.

Ši praktika ypač veiksminga, kai ji taikoma aiškiai apibrėžtomis situacijomis (pvz., idėjų generavimo, planavimo ar refleksijos etapuose), o ne nuolat. Taip išlaikomas balansas tarp technologinės pagalbos ir rašytinės kalbos ugdymo, mažinant riziką, kad technologija taps visišku rašymo pakaitalu.

DI pagrįsti sprendimai, tokie kaip teksto į garsą (text-to-speech), kalbos atpažinimo (speech-to-text), automatinio teksto supaprastinimo ar struktūravimo įrankiai, sudaro sąlygas mokiniams (-ėms), turintiems disleksiją, disgrafiją ar kalbos sutrikimų, aktyviau įsitraukti į ugdymo procesą. Šios technologijos gali didinti mokinių, patiriančių specifinių sunkumų, motyvaciją ir padėti išvengti akademinų spragų, nesusijusių su patiriamais sunkumais.

Skaitmeninių technologijų taikymo galimybės diferencijuojant ugdymą ir įgyvendinant UDM principus

Bendrojo ugdymo klasėse, kuriose mokosi skirtingų gebėjimų ir poreikių mokiniai (-ės), DI pagrįstos mokymosi platformos gali padėti mokytojui (-ai) diferencijuoti užduotis pagal sudėtingumo lygį, tempą ar pateikimo formą. Pavyzdžiui, tas pats mokomasis turinys gali būti pateikiamas trumpesniais tekstais, vizualinėmis schemomis ar garsiniu formatu, priklausomai nuo mokinio (-ės) poreikių.

Ši praktika leidžia išvengti formalaus „pritaikymo pagal pažymą“ ir pereiti prie lankstesnio, realiais mokymosi duomenimis grįsto diferencijavimo. Tačiau ji reikalauja aiškios pedagoginės kontrolės, kad technologijos netaptų automatiniu sprendimu, eliminuojančiu gyvą mokytojo (-ojos) ir mokinio (-ės) sąveiką.

Skaitmeninės technologijos įtraukiamame ugdyme turėtų veikti ne kaip individualios „išimtyės“ atskiriems mokiniams (-ėms), o kaip visiems prieinamos priemonės, leidžiančios aktualizuoti ugdymo turinį pagal

skirtingus mokinių poreikius. Vietoj modelio, kai pagalba teikiama tik „tiems keliems“, siūloma kurti tokią mokymosi aplinką, kurioje technologinės galimybės – teksto pavertimas garsu, supaprastintas turinys, alternatyvūs pateikimo formatai – būtų prieinamos visiems mokiniams (-ėms) pagal poreikį. Toks požiūris mažina stigmatizaciją ir padeda natūraliai įgyvendinti UDM principus.

Rekomendacijos dėl ekranų laiko ribojimo skirtingo amžiaus mokiniams (-ėms)

Įtraukiojo ugdymo kontekste skaitmeninių technologijų taikymas reikalauja prieinamumo bei atsakingo poveikio mokinių raidai vertinimo. Ekranų naudojimas ugdymo procese gali tiek mažinti, tiek didinti ugdymo atskirtį, priklausomai nuo jo planavimo, intensyvumo ir derinimo su mokinių individualiais poreikiais. Moksliniai tyrimai rodo, kad perteklinis ar neapgalvotas ekranų naudojimas gali būti žalingesnis jautrioms mokinių grupėms, įskaitant mokinius (-es), turinčius mokymosi sunkumų, dėmesio ar savireguliacijos iššūkių. Todėl įtraukusis ugdymas skaitmeninėje aplinkoje suponuoja būtinybę ekranų laiką vertinti sistemiškai, atsižvelgiant į bendrą dienos krūvį ir siekiant užtikrinti pusiausvyrą tarp technologinių sprendimų, gyvos sąveikos ir skaitmeninės higienos.

Sisteminis požiūris į ekranų naudojimą ugdyme

Planuojant ugdymo procesą skaitmeninėje aplinkoje, svarbu vertinti ekranų laiką kaip kaupiamąjį veiksni, apimantį tiek mokykloje, tiek namuose prie ekranų praleistą laiką. Mokslininkų ir švietimo ekspertų pabrėžiama, kad vaiko ar paauglio (-ės) patiriamas poveikis priklauso ne nuo vienos atskiros veiklos, bet nuo bendro paros ekranų naudojimo krūvio, kuris susiformuoja jungiant formalųjį ugdymą, namų darbų rengimą ir laisvalaikio veiklas (Skaitmeninės etikos centras, 2022; Jusienė ir kt., 2022).

Ši nuostata yra ypač aktuali mokyklų administracijai ir pedagogams (-ėms), nes ugdymo procese taikomi skaitmeniniai sprendimai gali reikšmingai prisidėti prie bendro dienos ekranų laiko, net jei jie naudojami mokymosi

tikslais. Todėl rekomenduojama planuojant ugdymą atsisakyti fragmentiško požiūrio ir ekrano laiką vertinti sistemiškai, derinant mokyklos praktiką su namų aplinkoje galiojančiomis taisyklėmis.

Kontroliuojami ir nekontroliuojami ekranai mokykloje

Mokyklos aplinkoje tikslinga skirti kontroliuojamus ir nekontroliuojamus ekranus. Kontroliuojami ekranai – tai mokytojų inicijuojamos ir prižiūrimos skaitmeninės priemonės (interaktyvios lentos, mokymosi platformos, planšetės), kurios naudojamos ugdymo tikslams pasiekti. Vadovaujantis UDM principais, tokios technologijos gali daryti įtraukųjį ugdymą efektyvesnį, jei jų naudojimas yra apgalvotas, ribotas laike ir atitinkantis mokinių raidos poreikius (CAST, 2018).

Tuo metu nekontroliuojami ekranai, ypač asmeniniai išmanieji telefonai, kelia papildomų iššūkių. Tyrėjai pažymi, kad net ir leidžiant mokykloje telefonus naudoti ugdymo tikslais, realus jų naudojimas dažnai peržengia mokymosi ribas, o tai neigiamai veikia mokinių susitelkimą, klasės valdymą, tarpusavio ryšius ir emocinį saugumą. Dėl šios priežasties mokykloms rekomenduojama turėti aiškias, nuosekliai taikomas taisykles dėl asmeninių įrenginių naudojimo pamokų ir pertraukų metu.

Ekranų naudojimas už mokyklos ribų: bendrų susitarimų svarba

Vaikų ir paauglių ekranų naudojimo reguliavimas yra efektyviausias tada, kai jis grindžiamas bendrais mokyklos ir šeimos susitarimais, neapsiribojant vien draudimais. Skaitmeninės etikos centro analizės rodo, jog tėvams itin sudėtinga individualiai kontroliuoti vaikų naudojamąsi ekranais, todėl mokyklos vaidmuo inicijuojant dialogą ir teikiant moksliai pagrįstą informaciją yra esminis (Skaitmeninės etikos centras, 2021).

Rekomenduojama, kad mokyklos kartu su tėvais aptartų ne tik ekranų naudojimą pamokų metu, bet ir:

- namų darbų rengimą skaitmeninėje aplinkoje,
- laisvalaikio veiklas prie ekranų,

- vakaro ir poilsio laiką be ekranų,
- nuoseklias taisykles visai klasei ar mokyklos bendruomenei.

Tokie susitarimai padeda mažinti įtampą tarp mokytojų, tėvų ir mokinių bei sudaro sąlygas nuosekliam skaitmeninės higienos ugdymui.

Rekomenduojamos ekranų laiko ribos pagal amžiaus tarpsnius

Tyrimų rezultatai rodo aiškias sąsajas tarp pramoginio ekranų naudojimo trukmės ir skirtingo amžiaus grupės vaikų mokymosi rodiklių. 6–10 metų vaikų grupėje mažesnis noras mokytis dažniau fiksuojamas tuomet, kai pramogoms prie ekranų skiriama 1 valanda ar daugiau, o mokymosi pasiekimų skirtumai išryškėja, kai ši trukmė pasiekia 2 valandas ar daugiau. Paauglių (11–14 metų) grupėje noro mokytis skirtumai pastebimi nuo 2 valandų ir daugiau, o mokymosi rezultatų – nuo 3 valandų ir daugiau pramoginio buvimo prie ekranų.

Amžiaus grupė	Rekomenduojama bendra ekranų laiko riba per dieną	Apibendrinimas
Ikimokyklinis amžius	Minimalus (iki 1 valandos), tik su suaugusiojo dalyvavimu	Maži vaikai mokosi žaisdami, sąveikaudami su suaugusiuoju ir tyrinėdami aplinką, o net ir edukacinis skaitmeninis turinys šiame amžiuje neduoda ilgalaikės naudos.
Pradinis ugdymas	Iki ~2 val. per dieną	Prioritetas teikiamas mokymuisi be ekranų ir aktyviai veiklai.
Pagrindinis ir vidurinis ugdymas	Iki ~2–3 val. laisvalaikiui, papildomai – mokymuisi	Svarbus ne tik laikas, bet ir naudojimo pobūdis bei susitarimai, kada ekranai nenaudojami, pvz., valgant, prieš miegą.

Šios ribos turėtų būti taikomos lanksčiai, atsižvelgiant į bendrą ugdymo kontekstą, mokinių individualius poreikius ir technologijų taikymo tikslus ([Ilgalaikis ekranų poveikis vaikų fizinei ir psichikos sveikatai. Mokslinio projekto ataskaita, 2022](#)).

Skaitmeninės higienos ugdymas mokykloje

Siekiant ilgalaikio poveikio, ekranų laiko ribojimas turėtų būti siejamas su skaitmeninės higienos ugdymu. Tai apima mokinių gebėjimą suprasti ekranų poveikį dėmesiui, miegui, emocinei savijautai ir tarpasmeniniams santykiams, taip pat mokėjimą sąmoningai reguliuoti savo elgesį skaitmeninėje aplinkoje.

Mokykla gali kryptingai padėti vaikams ir paaugliams (-ėms) ugdyti sąmoningą santykį su ekranais, skatindama reflektuoti, kiek laiko ir kokioms veikloms jie skyrė ekranams, kaip tuo metu ir vėliau jautėsi bei kokių įsipareigojimų dėl to neįgyvendino. Paskatinti diskutuoti mokiniai (-ės) dažnai patys įvardija, kad jiems kyla sunkumų reguliuojant ekranų laiką, kad tai siejasi su savijauta ir mokymusi ir kad jiems reikalinga suaugusiųjų pagalba bei palaikymas. Tokia kryptis atitinka UDM nuostatą ugdyti savireguliaciją ir mokinio (-ės) atsakomybę už mokymosi procesą (CAST, 2018).

Apibendrinimas

Praktiniai pavyzdžiai rodo, kad DI ir skaitmeninės technologijos gali reikšmingai prisidėti prie įtraukiojo ugdymo, jei jos taikomos kryptingai, ribotai ir aiškiai susiejant su ugdymo tikslais. Technologijos yra efektyviausios tuomet, kai jos veikia kaip laikinos ar situacinės pagalbos priemonės, padedančios mokiniui (-ei) įveikti konkrečius mokymosi barjerus, bet nepakeičiančios esminių akademinų gebėjimų ugdymo.

Ekranų laiko valdymas mokyklose turėtų būti suprantamas kaip sisteminė įtraukiojo ugdymo dalis, reikalaujanti administracijos lyderystės, pedagogų (-ių) nuoseklumo ir konstruktyvaus bendradarbiavimo su tėvais. Tik derinant moksliniais tyrimais pagrįstas rekomendacijas, aiškias mokyklos

taisykles ir bendrus bendruomenės susitarimus, galima užtikrinti, kad skaitmeninės technologijos veiktų kaip ugdymą stiprinanti, o ne mokinių gerovę ir įtrauktį silpninanti priemonė.

Šaltiniai:

- CAST. (2018). Universal Design for Learning guidelines version 2.2. <http://udlguidelines.cast.org>
- European Agency for Special Needs and Inclusive Education. (2022). Digital technology for inclusive education: Mapping the field. <https://www.european-agency.org>
- Jusienė, R., Baukienė, E., Breidokienė, R., Laurinaitytė, I., Lisauskienė, L., Praninskienė, R., Urbonas, V. (2022) Ilgalaikis ekranų poveikis vaikų fizinei ir psichikos sveikatai. Mokslinio projekto ataskaita. Prieiga per: https://d3b12986-f922-45fa-8fbe-26388f8d7ab6.usrfiles.com/ugd/d3b129_3c547ac0e62e49678b413a750b8bd5b2.pdf
- MediaVaikai. (n. d.). MediaVaikai. <https://www.mediavaikai.lt/>
- OECD. (2021). OECD digital education outlook 2021: Pushing the frontiers with AI, blockchain and robots. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/589b283f-en>
- Skaitmeninės etikos centras. (n. d.). e-etika.lt. <https://e-etika.lt/>
- Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. (2025). Mokykla DI amžiuje [PDF]. eMokykla. [https://emokykla.lt/upload/media/public/EDTECH/Mokykla%20DI%20amžiujė_bukletas_01-15.pdf](https://emokykla.lt/upload/media/public/EDTECH/Mokykla%20DI%20am%20ziuje_bukletas_01-15.pdf)
- UNESCO. (2019). Artificial intelligence in education: Challenges and opportunities for sustainable development. UNESCO Publishing. <https://unesdoc.unesco.org>
- World Health Organization. (2019). Guidelines on physical activity, sedentary behaviour and screen time. WHO. <https://www.who.int>